

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

**ALİ ŞİR NEVÂYÎ'NİN FEVÂYİDÜ'L-KİBER'İ İLE CEM
SULTAN'NIN CEMŞİD Ü HURŞİD'İ ARASINDA SES BİLGİSİ VE
EKLER BAKIMINDAN BİR KARŞILAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Sema GÜMÜŞGERDAN

Sivas

Eylül 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Ali Şir Nevâyi'nin Fevâ'idü'l-Kiber'i İle Cem Sultan'ın Cemşid Ü Hurşid'i Arasında Ses Bilgisi Ve Ekler
Bakımından Bir Karşılaştırma

Yüksek Lisans Tezi

Sema GÜMÜŞGERDAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Bilâl YÜCEL

Sivas

Eylül 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tezin Başlığı : Ali Şir Nevâyî'nin Fevâidü'l-Kiber'i ile Cem Sultan'ın
Cemşid ü Hürşid'i Arasında Ses Bilgisi ve Ekler
Bakımından Bir Karşılaştırma
Savunma Tarihi : 05/09/2019
Danışmanı : Prof Dr. Bilâl YÜCEL

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof.Dr.Hacı İbrahim DELİCE

Üye : Prof Dr. Bilâl YÜCEL

Üye : Doç.Dr. Galip GÜNER

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Sema GÜMÜŞGERDAN tarafından hazırlanan Ali Şir Nevâyî'nin Fevâidü'l-Kiber'i ile Cem Sultan'ın Cemşid ü Hürşid'i Arasında Ses Bilgisi ve Ekler Bakımından Bir Karşılaştırma başlıklı tez, kabul edilmiştir./..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi, beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam hâlinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

24.09/2019

Sema GÜMÜŞGERDAN

ÖN SÖZ

Tarihî dönemlerde Türk topluluklarının yurt tuttıkları coğrafyalarda oluşturdukları yaşam biçimi, sosyal yapı, bağlı oldukları inanç, kültürel yapı ve konuştukları dil (veya lehçe) arasında sıkı bir bağ olduğu bilinen bir gerçektir. Bu koşulların doğal sonucu da dilin (veya lehçenin) içinde bulunduğu şartlar neticesinde zamanla geçirmiş olduğu değişim ve gelişim süreçleridir.

Bu değişim ve gelişim süreçleriyle ilgili olarak, Türk dili tarihinin tartışılan konuları arasında XIV. yüzyıldan sonra ortaya çıkan lehçelerin kökenleri ve dönemleri yer almaktadır. Köktürk - Uygur - Karahanlı çizgisinin Harezm döneminden itibaren kendi içinde ayırıcı özelliklerinin bir kısmını koruyarak bir kısmında değişiklik göstererek varlığını sürdürdüğü hususunda bilim insanları hemfikirdir. Türkiye Türkçesinin de yer aldığı Batı Türkçesinde ise iki farklı görüş vardır. Oğuzcanın, Eski Türkçeden itibaren aşamalı olarak geliştiğini ileri sürenlere karşılık bu kolun kendi içinde oluşarak geliştiğini savunanlar vardır.

Bir lehçenin kendi içindeki değişiklikleri zamanla ortaya çıkmaktadır. Bunda bölge değişikliklerinin yanı sıra lehçelerin ayrı kollardan gelerek farklılık oluşturması da söz konusudur. Bu sebeple aynı yüzyıl içinde Türk dilinin farklı coğrafya ve kolları içinde hayat bulan eserler üzerinde karşılaştırmalı çalışmalar yapmak, mevcut olan soruları somut verilerle yanıtlayabilmek için önemli ve gereklidir.

Bu düşünceden yola çıkarak Türk dilinin bütünlüğü içinde kol ve saha farkının XV. yüzyıldaki eserlerde nasıl yer aldığını görmek için biri Çağatay Türkçesinden diğeri ise Eski Anadolu Türkçesinden iki eseri karşılaştırmak istedik. Bu çalışmayla, eserlerden hareket ederek karşılaştırmalı dil bilgisi yönteminin ışığında iki ayrı yazı dili kolundaki XV. yüzyıl lehçelerinin ses bilgisi ve ekler bakımından ne gibi benzerlikler ve farklılıklar taşıdıklarının tespitine çalışılacaktır.

Söz konusu eserlerden ilki Ali Şir Nevâyî'nin dördüncü divanı olarak bilinen Fevâ'idü'l-Kiber'i(Hzl. Önal KAYA, TDK, Ankara:1996.) diğeri ise Cem Sultan'ın Cemşid ü Hurşid adlı mesnevisidir.(Hzl. Doç. Dr. Adnan İNCE, TDK, Ankara:2000.)

Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik ses ve şekil özelliklerini yansıtan bu eserlerde ilk aşamada fişlemeler yapılmış, ikinci aşamada elde edilen

verilerin tahliline gidilmiştir. Bu verilerin aynı anda görülmesi için her sayfadaki tabloların sol tarafı Fevāyidü'l-Kiber'e (FK), sağ tarafı ise Cemşid ü Hurşid'e (CH) ayrılarak örnekler sıralanmıştır. Kipler kısmında örnekler verilirken anlam bütünlüğü göz önünde bulundurularak, dizenin veya beytin tamamı verilmiştir. Diğer kısımlarda ise örnekler kelime veya kelime grupları şeklinde verilmeye çalışılmıştır. Metinlerden gösterilen tanıklar koyu, bu ibarelerin karşılıkları ise açık renk karakterle yazılmıştır. Tanıkların alındığı yer, yatık ayraç içinde (nazım numarası ve beyit numarası) sıralamasıyla yazılmıştır.

Metinler arasında bire bir aynı veya karşılığı olmayan ancak, metinlerdeki kullanımıyla dikkat çeken ve dönem Türkçesinin karakteristik özelliklerini yansıtan kelime ve ekler altı çizili ve eğik olarak yazılmıştır. Dönem Türkçesinin karakteristik özelliklerinden olması gereken fakat metinlerde bulunamayan kelime ve ekler köşeli ayraç [] “[-(y)IcI]” içinde verilmiştir. Diğer metinde kullanılmayan örnekler için Ø işareti “sadece FK de bulunan kesin gelecek zaman eki {-GUm(dUr)}= CHØ” kullanılmış ve aynı hücrede alt alta gösterilmiştir. Sonuç olarak bu örneklerin karşı metinde bulunamadığı fakat, taşıdığı önem nedeniyle buraya alınmak istendiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada düzen olarak ilk bölümde ses bilgisindeki, sonrakinde ise eklerdeki benzerlikler ve farklılıklar ele alınmıştır. Üçüncü bölüm ise ele alınan tüm eklerin düzenli bir şekilde bir arada görülebilmesi için hazırlanmıştır. Bu bölümde önceki sayfalarda örneklendirilen ve açıklaması verilen ekler sadece başlıklarıyla birlikte tablo düzeni içinde gösterilmiştir.

Tasvirici gramer yöntemiyle durum tespiti yapıp her iki lehçenin ses bilgisi ve eklerin benzerlikleri ve farklılıklarının karşılaştırıldığı bu çalışmada terimler hususunda Zeynep Korkmaz'ın *Gramer Terimleri Sözlüğü* esas alınmıştır.

Tezin hazırlanmasında tecrübeleriyle bana yol gösteren ve yardımcı olan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Bilâl Yücel'e teşekkürlerimi sunarım. Hayat arkadaşım Ali Bey desteğin için minnettarım. Sevgili oğlum Ertuğrul yüksek lisans serüvenimle aynı gün aramıza katıldın ve tezim ile birlikte büyüdün iyi ki varsın. Canım annem ve babam insan ailesini seçemiyor ama seçme şansım olsaydı her seferinde sizi seçerdim. Benim şu hayattaki en büyük şansım sizsiniz. Bana şükretmeyi, sahip

oldukarımla mutlu olabilmeyi, sabretmeyi siz öğrettiniz. Yüksek lisansımı bitireyim diye her türlü fedakârlığı yaptınız. Minnettarım...

Sema GÜMÜŞGERDAN

Sivas, Eylül 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	xi
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	11
1.SES BİLGİSİ	11
1.1. Ünlüler	11
1.1.1. Ünlülerin Düzlük-Yuvarlaklık Bakımından Denklikleri.....	11
1.1.1.1. Kelime Tabanlarında.....	11
1.1.1.1.1. Ön Seste Düzlük-Yuvarlaklık Denkliği	11
1.1.1.1.3. Son Seste Düzlük-YuvarlaklıkDenkliği.....	15
1.1.1.2. Eklerde Düzlük-Yuvarlaklık.....	17
1.1.1.2.1. FK Düz Ünlü = CH Yuvarlak Ünlü	17
1.1.1.2.2. Yokluk Eki	18
1.1.1.2.3. İlgı Durumu Eki	18
1.1.1.2.4. Yön Gösterme Durumu Eki	18
1.1.1.2.4. FK Düz Ünlü = CH Düz Ünlü	19
1.1.1.2.5. FK Düz Ünlü ~ Yuvarlak Ünlü = CH Yuvarlak Ünlü	21
1.1.1.2.6. FK Yuvarlak Ünlü = CH Yuvarlak Ünlü	26
1.1.1.2.7. FK Yuvarlak Ünlü = CH Yuvarlak Ünlü	28
1.1.1.2.8. Düzlük-Yuvarlaklık Açısından Dikkat Çeken Diğer Ekler	28
1.1.1.3. Diş-Dudak Ünsüzü v'nin Etkisiyle Ortaya Çıkan Yuvarlaklaşmalar	29

1.1.1.3.1. Kelime Tabanlarındaki Yuvarlaklaşma.....	29
1.1.1.4. İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Arapça ve Farsça Adlarla	29
1.1.1.4.1. Kullanıldığında Ünlü Uyumundan Çıkan Ekler.....	29
1.1.1.4.2. Yönelme Durumu Eki	30
1.1.2. Ünlülerin Genişlik-Darlık Bakımından Kullanımları.....	31
1.1.2.1. Kelime Tabanlarında Ünlülerin Genişlik-Darlık Bakımından Kullanımları	31
1.1.2.1.1. Ön Seste Ünlülerin Genişlik-Darlık Bakımından Kullanımları	31
1.1.2.2. Eklerde Ünlülerin Genişlik-Darlık Bakımından Kullanımları.....	32
1.1.2.2.1. Çıkma Durumu Eki	32
1.1.2.2.2. /e/ ve /i/ Ünlülerinin Kullanımındaki Farklılıklar	32
1.1.2.3. Ön Seste /e/ ve /i/ Ünlüleri.....	33
1.1.2.3.1. FK i- (é-) = CH i.....	34
1.1.2.4. İç Seste -i- (-é-) ve -e- Ünlüleri.....	34
1.1.2.4.1. İç Seste -e- Ünlüleriyle İlgili Diğer Örnekler.....	36
1.1.2.5. Son Seste -i (-é) ve -e Ünlüleri	37
1.1.2.5.1. Şahıs Zamirlerinde /i/ (é) ve /e/ Ünlüleri	38
1.1.3. Son Sesteki Ünlülerin Kullanılıp Kullanılmaması Açısından Görülen Farklar.....	39
1.1.3.1. FK -y = CH -yU	39
1.1.4. Kaynaşma	39
1.1.4.1. Geçici Kaynaşmalar	39
1.1.4.1.1. “içün” Son çekim Edatıyla	39
1.1.4.1.2. “ne” Soru Zamiriyle	39
1.1.4.2. Kalıplaşmış Kaynaştırmalar	39
1.1.5. Orta Hece Düşmesi	40

1.1.6. Hece Yutumu.....	40
1.2. Ünsüzler	41
1.2.1. Ünsüzlerin Tonluluk-Tonsuzluk Bakımından Kullanımları.....	41
1.2.1.1. Ön Seste k- / g- Ünsüzleri.....	41
1.2.1.1.1. Kalın Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste k- / g- Ünsüzleri	41
1.2.1.1.2. İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste k- / g- Ünsüzleri	43
1.2.1.2. Ön Seste t- / d- Ünsüzleri.....	46
1.2.1.2.1. Kalın Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste t- / d- Ünsüzleri	46
1.2.1.2.2. FK d- = CH d-	52
1.2.1.2.3. FK'de İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste d- Ünsüzünün Kullanılması Bakımından Dikkat Çeken Diğer Kelimeler	52
1.2.1.2.4. Son Seste -t- / -d- Ünsüzleri.....	54
1.2.1.2.5. İç Seste ve İki Ünlü Arasında -ç- Ünsüzü.....	55
1.2.1.2.6. Eklerde /ç/ Ünsüzü	56
1.2.1.2.7. Son Seste -k /-k ve -ğ / -g Ünsüzleri	56
1.2.1.2.8. Son seste -t/-d Ünsüzü.....	58
1.2.1.2.9. Eklerde Ünsüz Uyumu	58
1.2.1.2.10. FK'de Ünsüz Uyumuna Tabi Olan Ekler.....	59
1.2.2. Ünsüzlerin Kullanımındaki Farklılıklar	62
1.2.2.1. Kelime Tabanlarında Ünsüzlerin Kullanımındaki Farklılıklar	62
1.2.2.1.1. FK m- = CH b-	62
1.2.2.2. Eklerde Ünsüzlerin Kullanımındaki Farklılıklar	67
1.2.2.2.1. FK {+nIn} = CH {+Um}	67

1.2.2.2.2. FK {-mAs} = CH {-mAz}	67
1.2.2.2.3. Ünsüzlerin Kullanılıp Kullanılmaması Açısından Görülen Farklar.	67
1.2.2.2.4. Ön Seste /b/ Ünsüzü Kelime Tabanlarında Ünsüzlerin Kullanılıp- Kullanılmaması	67
1.2.2.2.5. Son Seste -ğ Ünsüzüyle İlgili Diğer Örnekler.....	73
1.2.2.2.6. Kelime Tabanlarında Ünsüzlerin Kullanılıp-Kullanılmamasıyla İlgili Diğer Örnekler.....	74
1.2.2.3 Ek Başında –G Ünsüzünün Durumu.....	74
1.2.2.3.1. Yönelme Durumu Eki	74
1.2.2.3.2. Gelecek Zaman I ve İstek Kipi.....	74
1.2.2.3.3. Sıfat-Fiiller	74
1.2.2.3.4. Sıfat-Fiiller	74
1.2.2.3.5. Zarf-Fiiller.....	74
1.2.2.3.6. Ek Sonunda –G / K Ünsüzü	75
1.2.2.4. Göçüşme	75
1.2.2.4.1. Yakın Göçüşme.....	75
1.2.2.4.2. Uzak Göçüşme	75
1.2.2.5. İkiz Ünsüzlerin Kullanımı	76
1.2.2.5.1. FK’de Kullanılan İkiz Ünsüzler.....	76
1.2.2.6. Zamir n’sinin Kullanımındaki Farklar.....	76
1.2.2.6.1. Yükleme Durumu Ekinde	77
1.2.2.6.2. Teklik 3. Şahıs İyelik Ekli Adlar ve Aitlik Ekinde Zamir n’si Konusu	79
1.2.2.6.3. Durum Eklerini Almış İşaret Zamirlerinde Zamir n’si	79
1.2.2.6.4. Durum Eklerini Almış Şahıs Zamirlerinde Zamir n’si.....	80

İKİNCİ BÖLÜM.....	81
2.EKLER.....	81
2.1. Yapım Ekleri	81
2.1.1. Addan Ad Yapan Ekler	81
2.1.1.1. FK {+IXG} = CH {+IXK}	81
2.1.1.2. FK {+IXG} = CH {+IU}	82
2.1.1.3. FK {+GI} = CH {+GI}	82
2.1.1.4. FK {+(X)nçI} = CH [[+(I)ncI]]	83
2.1.1.5. FK {+GInA} = CH [+gına]	83
2.1.1.6. FK {+sIz} = CH {+sUz}	83
2.1.1.7. FK {+GA} = CH [+ge].....	84
2.1.1.8. FK {+düz} = CH {+düz}.....	84
2.1.1.9. FK [+çak] = CH {+cak}	85
2.1.1.10. FK {+daş} = CH {+daş}.....	85
2.1.1.11. Diğer Addan Ad Yapan Ekler.....	85
2.1.1.12. Addan Ad Yapan Eklerin Tablosu.....	86
2.1.2. Fiilden Ad Yapan Ekler.....	87
2.1.2.1. FK {-(A)G} = CH {-(A)G}	87
2.1.2.2. FK {-(X)G} = CH {-(U)k}	87
2.1.2.3. FK {-GU} = CH {-gU}	88
2.1.2.4. FK {-(X)m} = CH [-(X)m].....	88
2.1.2.5. FK {-U} = CH {-U}	88
2.1.2.6. FK {-(X)ş} = CH {-(X)ş}	89
2.1.2.7. FK {-l} = CH {-l}	89
2.1.2.8. Diğer Fiilden Ad Yapan Ekler.....	89

2.1.2.9. Fiilden Ad Yapan Eklerin Tablosu	90
2.1.3. Addan Fiil Yapan Ekler	91
2.1.3.1. FK {+IA-} = CH {+IA-}	91
2.1.3.2. FK {+A-} = CH {+A-}	91
2.1.3.3. FK {+ar-} ~ {+ür-} = CH {+ar} ~ {+ür-}	92
2.1.3.4. FK {+re} = CH {+ra}	92
2.1.3.5. FK {+I} = CH {+I}	92
2.1.3.6. FK {+(A)I} = CH {+(I)I}	92
2.1.3.7. FK {+da} = CH {+da}	93
2.1.3.8. FK {+et} = CH {+et}	93
2.1.3.9. Diğer Addan Fiil Yapan Ekler	93
2.1.3.10 Addan Fiil Yapan Ekler Tablosu	93
2.2. Çekim Ekleri	94
2.2.1. Ad İşletme Ekleri	94
2.2.1.1. Çokluk Eki	94
2.2.1.2. İyelik Ekleri	94
2.2.1.3. Durum Ekleri	97
2.2.1.3.1. Yalın Durum FK -Ø = CH -Ø	97
2.2.1.3.2. Yükleme Durumu	99
2.2.1.3.3. Yönelme Durumu	102
2.2.1.3.4. Bulunma Durumu	106
2.2.1.3.5. Çıkma Durumu	108
2.2.1.3.6. İlgi Durumu	111
2.2.1.3.7. Eşitlik Durumu	113
2.2.1.3.8. Vasıta Durumu	115

2.2.1.3.9. Yön Gösterme Eki.....	117
2.2.2. Fiil İşletme Ekleri.....	118
2.2.2.1. Bildirme Kipleri.....	118
2.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman	118
2.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman I.....	122
2.2.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman II.....	125
2.2.2.1.4. Geniş Zaman Kipi	127
2.2.2.1.5. Şimdiki Zaman Kipi.....	135
2.2.2.1.6. Gelecek Zaman I	137
2.2.2.1.7. Gelecek Zaman II (Kesin Gelecek Zaman).....	142
2.2.2.2. Tasarlama Kipleri	143
2.2.2.2.1. Emir Kipi.....	143
2.2.2.2.2. İstek Kipi.....	148
2.2.2.2.3. Dilek Kipi.....	152
2.2.2.2.4. Gereklilik Kipi	155
2.2.2.3. Ek-Fiilin Çekimleri.....	156
2.2.2.3.1. Ek-Fiilin Bildirme (Şimdiki ve Geniş Zamanı) Çekimi.....	156
2.2.2.3.2. Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı.....	160
2.2.2.3.3. Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman III Çekimi	163
2.2.2.3.4. Ek-Fiilin Şartı.....	164
2.2.2.3.5. Karmaşık Fiiller ve Karmaşık Fiillerin Çekimi	166
2.3. Diğer Ekler.....	167
2.3.1. Çekimsiz Fiiller	167
2.3.1.1. Ad-Fiiller	167
2.3.1.1.1. FK {-mAk} = CH {-mAk}	167

2.3.1.2. Sıfat-Fiiller.....	168
2.3.1.2.1. FK \emptyset = CH {-dUk}	168
2.3.1.2.2. FK \emptyset = CH {-mIş}	168
2.3.1.2.3. FK {-GAn} = CH {-(y)An}	169
2.3.1.2.4. FK {-r} / {-Ar} / {-Ur} = CH {-r} / {-Ar} / {-Ur}.....	170
2.3.1.2.5. FK {-mAs} = CH {-mAz}	170
2.3.1.2.6. FK \emptyset = CH {-AcAk}	170
2.3.1.2.7. FK {-GUçI} = CH [-(y)IcI].....	171
2.3.1.2.8. FK {-GU} = CH \emptyset	171
2.3.1.3. Zarf-Fiiller.....	172
2.3.1.3.1. Ortak Zarf- Fiil Ekleri	172
2.3.2. Çatı Ekleri.....	187
2.3.2.1. Geçişlilik Ekleri	187
2.3.2.1.1. FK {-Ar} = CH {-Ar}	187
2.3.2.1.2. FK {-Ur} = CH {-Ur}	187
2.3.2.1.3. FK {-DUr} = CH {-dUr}	187
2.3.2.1.4. FK {-(X)t} = CH {-(I)t}	188
2.3.2.1.5. FK {-ter} = CH {-Der}	188
2.3.2.1.6. Diğer Geçişlilik Fiilleri	188
2.3.2.2. Edilgenlik Ekleri	189
2.3.2.2.1. FK {-(X)I} = CH {-(I)I}	189
2.3.2.2.2. FK \emptyset = CH {-(I)n}	190
2.3.2.2.3. Dönüştürme Eki FK {-(X)n} = CH {-(I)n}	190
2.3.2.2.4. İşteşlik Eki FK {-(X)ş} = CH {-(I)ş}	191
2.3.3. İşteşlik Göreviyle Kullanılması.....	191

2.3.4. Dönüştürme Bildirimi	191
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	193
EKLER TABLOSU.....	193
3.1. Yapım Ekleri	193
3.1.1. Addan Ad Yapan Ekler	193
3.1.2. Fiilden Ad Yapan Ekler.....	193
3.1.3. Addan Fiil Yapan Ekler.....	194
3.2. Çekim Ekleri	194
3.2.1. Ad İşletme Ekleri.....	194
3.2.1.1. Çokluk Eki	194
3.2.1.2. İyelik Ekleri	195
3.2.1.3. Durum Ekleri	195
3.2.2. Fiil İşletme Ekleri.....	195
3.2.2.1. Bildirme Kipleri	195
3.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman	195
3.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman I.....	196
3.2.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman II.....	197
3.2.2.1.4. Geniş Zaman Kipi	197
3.2.2.1.5. Şimdiki Zaman Kipi.....	199
3.2.2.1.6. Gelecek Zaman I	200
3.2.2.1.7. Gelecek Zaman II (Kesin Gelecek Zaman).....	201
3.2.2.2. Tasarlama Kipleri	201
3.2.2.2.1. Emir Kipi.....	201
3.2.2.2.2. İstek Kipi.....	202
3.2.2.2.3. Dilek Kipi.....	203

3.2.2.2.4. Gereklilik Kipi.....	203
3.2.2.2.5. Ek-Fiilin Çekimleri	204
3.2.2.3. Ek-Fiilin Şartı.....	205
3.2.2.3.1. Ek-Fiilin Şart Çekimi	205
3.2.2.3.2. Karmaşık Fiiller ve Karmaşık Fiillerin Çekimi.....	205
3.3. Diğer Ekler	206
3.3.1. Çekimsiz Fiiller	206
3.3.1.1. Ad-Fiiller.....	206
3.3.1.2. Sıfat-Fiiller	206
3.3.1.3. Zarf-Fiiller.....	206
3.3.2. Çatı Ekleri.....	207
3.3.2.1. Geçişlilik Ekleri	207
3.3.2.2. Edilgenlik Ekleri	207
3.3.2.3. Dönüştürme Eki	207
3.3.2.4. İşteşlik Eki	207
SONUÇ.....	209
KAYNAKÇA	215
ÖZGEÇMİŞ.....	221

KISALTMALAR

age.	Adı Geçen Eser
bk.	Bakımız
bs.	Baskı
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
CH	Cemşid ü Hurşid
FK	Fevāyidü'l-Kiber
Hzl.	Hazırlayan
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
S.	Sayı
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDED	Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TOD	Tarih Okulu Dergisi
Yay.	Yayınları

ÖZET

Bu çalışma, Türk dilinin XV. yüzyıldaki biri doğu (Çağatay) diğeri güneybatı (Oğuz) koluna ait iki eserin ses bilgisi ve ekler bakımından incelenerek karşılaştırılmasını konu edinmektedir. Çağatay Türkçesini temsilen Ali Şir Nevâyî'nin dördüncü divanı olarak bilinen *Fevāyidü'l-Kiber*, Eski Anadolu Türkçesini temsilen ise Cem Sultan'ın *Cemşid ü Hurşid* adlı eseri kullanılmıştır.

Çalışma; Ön Söz, Giriş ve Sonuç bölümleri dışında 1. Ses Bilgisi, 2. Ekler ve 3. Ekler Tablosu olmak üzere üç ana bölümden meydana gelmektedir.

Ses bilgisi ve ekler bakımından incelenen her iki eserin de XV. yüzyılda kendi kolunun karakteristik ses ve şekil özelliklerini taşıdığı görülmektedir.

Fevāyidü'l-Kiber; Çağatay Türkçesinin belirleyici özelliklerinden iki heceli kelimelerin ilk hecesinde gerileyici; iki heceli kelimelerin ikinci hecesinde ilerleyici ünlü benzeşmesiyle meydana gelen yuvarlaklaşmaya, Arapça ve Farsça asıllı kelimelerde görülen ek uyumsuzluğuna, ön seste tonsuz ünsüzlerin hâkim olmasına, Türk dilinin tarihinde önemli bir ses olayı olarak kabul edilen “**bar, bar-, bir-**” kelimelerinde görülen ön seste **b-** ünsüzünün kullanılmasına, yardımcı fiil olan **bol-** ve **ol-** biçimlerinin birlikte kullanılmasına, ek başında ünsüz uyumuna bağlı olarak **G-**sesinin bulunmasına ve kimi kelimelerde son seste **-G**sesinin kullanılmasına, **p > f** değişmesine, zamir n'sinin genellikle kullanılmayışına, kendine has fiil çekimleri ve karmaşık fiillerin kullanımına şahitlik etmektedir.

Eski Anadolu Türkçesiyle oluşturulan *Cemşid ü Hurşid* de bulunduğu yüzyılın özelliklerini bünyesinde taşımaktadır. Eser, Eski Anadolu Türkçesinin belirleyici özelliklerinden olan kelime tabanları ve eklerdeki yuvarlaklaşmaya, bünyesinde ince sıradan ünlü barındıran kelimelerde **k-** ve **t-** ünsüzlerinin ön seste tonlularak **g-** ve **d-** seslerine dönüşmesine, Çağatay Türkçesinin aksine “**var, var-, vir-**” kelimelerinde ön seste **v-**'nin kullanılmasına, yine **bol-** yardımcı fiilinin **ol-** biçiminde kullanılmasına, zamir n'sinin kullanılmasına, Çağatay Türkçesinin aksine kimi eklerde görülen ek başı **G-** ünsüzünün olmayışına ve çok heceli kelime tabanlarında Çağatay Türkçesinin aksine son seste **-G** sesinin kullanılmayışına tanıklık etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ali Şir Nevâyî, Cem Sultan, Çağatay Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Ses Bilgisi, Ekler.

ABSTRACT

This study aims to investigate the Turkish language XV. One of the twentieth century is about the comparison of two works belonging to the east (Chagatay) and the southwest (Oğuz) arc in terms of sound information and appendices. *Fevāyidü'l-Kiber'i*, known as the fourth divan of Ali Şir Nevâyî, representing Chagatay Turkish, and *Cemşid ü Hurşid*, Cem Sultan, representing Old Anatolian Turkic.

This work is composed of three main part, except preface introduction and conclusion, 1. Phonetics 2. Appendixes and 3. Forms.

Both works studied in terms of sound information and annexes are belonging to XV. It appears that the Turkic people of the twentieth century carry the characteristic sound and figure features.

Bedāyi'ü'l-Vasaṭ' mediocre; The decisive features of Chagatay's are regressive in the first sentence of two syllable words; in the second half of the two-syllable words; the rounding that takes place in a prosperous analogy, the affix disagreement found in the Arabic and Persian stock words; the dominance of the unvoiced consonants in the front sound; the usage of the front sound **b-** seen in the words "**bar, bar-, bir-**" which is accepted as an important sound event; the helping verb of **bol-** is phrase and the helping verb of **ol-** in poem; being the sound **G-** at the beginning of the affix depending on the vowel disagreement and the usage of the sound **-G** as a lost of some words; the changing of **p>f**; the pronominal n's disuse in general; typical conjugations and the usage of complex verbs.

the *Cemşid ü Hurşid*, formed by the Old Anatolian Turkic, also contains the characteristics of the century. Rounded adjuncts in words which include vowels such as **k-** and **t-** consonants **g-** and **d-** are used in front of the words. In contrast to the Chagatay Turkish in the words like "**var, var- vir-**" the first phono includes **v-**. the helping verb of **bol-** is used as **ol-**. In Chagatay Turkish adjuncts **G-** was used before the adjunct and also in the last phono. Of more syllable words **-G** was used. It is seen that this used consonant was not Old Anatolian Turkic.

Key words: Ali Şir Nevâyî, Cem Sultan, Chagatay Turkish, Ancient Anatolian Turkish, Phonetic, Affixes.

GİRİŞ

Doğu Avrupa'dan Güneydoğu Asya'ya kadar uzanan ve geniş bir bölgede konuşulan Türk dilinin XV. yüzyıldaki genel durumuna bakıldığında; doğuda Orta Asya ve Türkistan'da Çağatay Türkçesi, güneybatıda Oğuz Türkçesi (Eski Anadolu Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi), kuzeybatıda Kıpçak Türkçesinin (Kuman Diyalekti, Mısır ve Suriye'de Memlük Kıpçakçası) hâkim olduğu görülmektedir. Ayrıca batıda Ana Bulgarcadan gelen ve Tuna Bulgarçasının devamı niteliğindeki Volga Bulgarçası da yer almaktadır.

Bu çalışmanın malzemesini oluşturan her iki eser de XV. yüzyıla ait olup *Fevâyyidü'l-Kiber* Çağatay Türkçesi, *Cemşid ü Hurşidise* Eski Anadolu Türkçesiyle kaleme alınmıştır.

Çağatay adı Cengiz Han'ın ikinci oğlu olan Çağatay Han'dan gelmektedir. Cengiz Han ölümünden önce ülkeyi dört oğlu arasında paylaştırır ve Çağatay Han'a Doğu Türkistan'dan Maverâünnehir'e kadar uzanan bölgeyi verir. Çağatay Han'ın ölümünden sonra devlete Çağatay Devleti, Türk ve Türkleşmiş unsurların edebî diline ise Çağatay Türkçesi denilmiştir. Çağatay terimi, XIX. yüzyılda Avrupa'da farklı bir anlam kazanarak Özbekçe ve Yeni Uygurca'yı da içine alan bir yazı dilini ifade etmektedir.¹

XV. ve XVII. yüzyıl tarihleri arasında Özbekler, Kazaklar, Uygurlar, Tatarlar, Başkurtlar gibi Türk boyları tarafından kullanılan Çağatay Türkçesi XIV. Yüzyılda oluşan Harezmi Türkçesinin devamı niteliğindedir. Ancak Çağatay Türkçesi, bazı önemli farklarla Harezmi Türkçesinden ayrılır.² XIX. yüzyılın başlarında Çağatay Türkçesi yerini Özbekçe ve Yeni Uygurca'ya bırakmıştır.

Doğu Türkçesinin başlangıç ve bitiş sınırlarını çizme konusunda araştırmacılar arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu konuda Alexandr Nikolay Samoyloviç ve Fuad Köprülü'nün görüş farkları dikkat çekmektedir. A.N Samoyloviç Orta Asya İslâmî-Türk yazı dilini,

¹ Zuhâl Ölmez, "Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 5., Sayı 9, 2007, s. 177.

² Talat Tekin, Mehmet Ölmez, *Türk Dilleri Giriş*, Yıldız Dil ve Edebiyat 2, İstanbul 2003, s. 39.

1. Hakaniye Türkçesi ya da Kâşgar Dili (XI.-XII. yüzyıllar)
2. Kıpçak-Oğuz devri (XIII.-XIV. yüzyıllar)
3. Çağatay devri (XV.-XX. yüzyıl başları)
4. Özbek devri (XX. yüzyıl)

şeklinde dört döneme ayırmış ve Fuat Köprülü bu görüşe karşı çıkararak kendisi beş döneme ayırmıştır:

1. İlk Çağatay devri (XIII. ve XIV. yüzyıllar)
2. Klâsik Çağatay devrinin başlangıcı (XV. yüzyılın ilk yarısı- Nevâyî'ye kadar)
3. Klâsik Çağatay devri (XV. yüzyılın son yarısı- Nevâyî devri)
4. Klâsik devrin devamı (XVI. yüzyıl- Babür ve Şeybanlılar devri)
5. Gerileme ve Çökme devri (XVII.- XIX. yüzyıllar) ³

Bununla birlikte XIX. yüzyılda Rus araştırmacılarından Wilhelm Radlof ve F. E. Kroş Çağatay kelimesinin anlamını ve alanını daraltarak Uygur Türkçesi ve sonraki Orta Asya Türkçesi tespitlerine karşın Borovkov, Çağatayca'nın Eski Uygurcanın devamı olmadığını savunur. Ahmet Caferoğlu XI. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar olan kısmı Müşterek Orta Asya Türkçesi olarak adlandırır. Ona göre Karahanlı Türkçesi de bu dönemde yer alır. Sovyet Türkologlar ise Eski Özbekçe terimini kullanırlar. Örneğin Sovyet Türkolog Şçerbak bu lehçeyi X. yüzyıldan başlatır.

Çağatay Türkçesi üzerine en çok araştırma yapan Macar bilim adamı János Eckmann bu lehçeyi,

1. Klâsik Öncesi Dönem (XV. yüzyılın başından 1465'e kadar)
2. Klâsik Dönem (1465-1600)
3. Klâsik Sonrası Dönem (1600-1921)

şeklinde dönemlerine ayırır. ⁴

³ Zuhâl Ölmez, "Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 5., Sayı 9, 2007, s. 179.

⁴ János Eckmann, *Çağatayca El Kitabı*, (Çev. Günay Karaağaç), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1988.

Çağatay Türkçesinin klâsik öncesi devrine göz atıldığında Sekkâkî, Lutfî, HaydarHarezmi, Yusuf Emiri ... vb. şairleri yer almaktadır. Klâsik dönemde ise Ali Şir Nevâyî, Hüseyin Baykara, Babür Şah, Şiban Han gibi önemli kalem ve düşünürlerin bu dönemi geliştirerek genişlettiği görülür. Klâsik sonrası dönemde ise Ebûlgazi Bahadır Han, Ömer Han, Munis Harezmî, Muhammed Rahim Han gibi şair ve yazarlaryer almaktadır. Ali Şir Nevâyî'nin klâsik Çağatay edebiyatının teşekkülünde seçkin bir yeri vardır. Türk edebiyatında divan, tarih, mesnevi, dil, aruz, musiki vb. gibi tür ve konuda irili-ufaklı eserler vücuda getirmiştir. Nevâyî'nin eserleri devrinin sosyal ve kültürel yönünü, kendi milli şuurunu, kültür birikimini ve sanatının ustalığını ortaya koymuştur. Nevâyî "İran şairleri ve İran söz ustaları, gelini, yani kelimeyi çeşitli şekillerde ihtişam ve tantana ile süslediler. Ben şimdi Türk dili (Türk tili)ne dönüyorum ve düşüncenin, kızın süslenmesi için kullanılan kelimeleri Çağatay dili (Çağatay lafzı bile) ifade ediyorum. Bu adı geçen dil hiçbir şairin göz koymadığı ve hiçbir şaire nasip olmayan bir edebiyat dilinin temelidir."⁵ sözleriyle hem milli şuru oluşturmuş hem de döneminde ve döneminden sonraki birçok şair ve yazarı etkileyerek Türkçe yazma hususunda önderlik etmiştir. Fevâidül-Kiber adlı eseriyaşlılık dönemi şiirlerini topladığı dördüncü divanıdır. Bunu da kendisi eserinin dibace kısmında açıklamıştır. Diğer divanları ise Garâyibü's-Sıgar, Nevâdirü'ş-Şebâb, Fevâidül-Kiber ve Farsça Dâvânî'dir. Bu divanlarının hepsini Hazâyinü'l-Meânî adı altında toplayarak ömrünün her dönemini bu divanlarıyla adlandırmıştır. Bunun dışında hamsesi (Hayretü'l-ebrâr, Ferhâd u Şîrîn, Leylî vü Mecnûn, Seb'a-yı Seyyâre, Sedd-i İskenderî), tezkireleri (Mecâlisü'n-Nefâyis, Nesâimü'l-Mahabbe), dil ve edebiyat eserleri (Mizânü'l-Evzân, Muhâkemetü'l-Lügateyn, Risâle-yi Muammâ), tarihî eserleri (Zübdetü't-Tevârih, Târîh-i mülûk-i Acem...), biyografik eserleri (Hâlât-ı Pehlevân Muhammed...)belgeler (Vakfiyye, Münşe'ât) vb. eserleri de bulunmaktadır. Ali Şir Nevâyî'nin 45-60 yaşları arasında yazdığı bu divanında 680 gazel bulundurmaktadır. Bu gazellerin 147 tanesi ilk Divan ve Bedâiyü'l-Bidâye'de yer alan şiirlerdir. Bunun dışında 1 müstezad, 2 muhammes, 2 müseddes, 1 müsemmen, 2 terci-i bend, sâkî-nâme, 50 muğatta'ât, 87 müfred bulunmaktadır.⁶

⁵Janos Eckmann, *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (Hzl. Osman Fikri Sertkaya), TDK, Ankara:2014.

⁶Önal Kaya, *Fevâidül-Kiber, Ali Şir Nevâyî*, Bizim Büro Basımevi, TDK, Ankara:1996.

Doğuda bu gelişmeler görülürken güneybatıda ise Eski Anadolu Türkcesi diye adlandırılan yazı dili Anadolu ve Rumeli bölgesinde ve Oğuz-Türkmen lehçesi temelinde gelişerek oluşturulmuştur. Oğuzcanın Eski Anadolu Türkçesinden önceki tarihi dönemini anlamak için Oğuz budunlarının tarihine göz atmak gerekir. Korkmaz bu tarihi dönemi iki alt döneme ayırır:

1. VI.-XI. yüzyıllar arasındaki dönem
2. XI.-XIII. yüzyıllar arasındaki alt dönemlerdir.

Oğuzlar, Göktürklerin tarihine paralel olarak VI.-XI. yüzyıllar arasını kapsayan ve Eski Türkçe olarak adlandırılan dönemde varlıklarını Göktürk, Uygur ve Karahanlıların içinde siyasi olarak onlara bağlı bazen de siyasî yapılarını etkileyerek devam ettirmiştir.⁷X. yüzyılda Oğuzlar Siriderya budunlarıyla Aral gölünün etrafında merkezi Yenikent olmak üzere Yabgu devletini kurarlar.⁸Oğuzlar, XI.-XIII. yüzyıllar arasında Aral Gölü ve Siriderya'dan Horasan'a kadar uzanan bölgede Büyük Selçuklu Devletini kurdular. Daha sonra İran, Azerbeycan, Irak gibi bölgelerden Anadolu'ya büyük kitleler hâlinde göç hareketi başlar ve Anadolu Selçuklu Devletinin kurulmasına zemin hazırlarlar. Fakat Oğuzların siyasî varlığına paralel olarak XI. yüzyıl sonunda henüz konuşma dilinin sınırlarını aşamayan bir lehçedir. Buna rağmen Kaşgarlı Mahmud Divânü Lügat't-Türk'te Oğuzca için " dillerin en yeğneisi" tabirini kullanmış ve Oğuzcanın diğer şivelerden ayrıldığını dile getirmiştir. Bununla birlikte Gazneliler döneminde Oğuz şiiirinin varlığı Gazneli şair Meinuçehri'nin divanında yer almaktadır.⁹ XII.-XIII yüzyıllarda Karahanlı yazı dilinden Oğuzca temelli bir yazı diline geçiş süreci yaşamıştır. Bu duruma örnek ise "olga bolga dili" verilebilir.XII.-XIII yüzyılları arasında Anadolu'ya yapılan yoğun göç dalgalarıyla tek koldan ilerleyen Türkçe, Orta Asya dışına taşmış, çeşitli dallara ayrılarak ses, şekil ve cümle yapısı bakımından birbirinden farklı edebî yazı dilleri vücuda getirmiştir. Bu dalgalanmalar neticesinde ise VI. yüzyıldan başlaarak XII. yüzyıla kadar çeşitli serüvenler yaşayan Oğuzca, Doğu Türkçesinden ayrı, kendine has şekil ve işlev özellikleri kazanarak dil tarindeki yerini almıştır.Bu lehçeye Eski

⁷Zeynep Korkmaz, *Eski Anadolu Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri, Fikret Türkmen Armağanı*, Kanyılmaz Matbaası, İzmir: 2005.

⁸ Faruk Sümer, *Oğuzlar(Türkmenler)*, TDAV, 6. bs.İstanbul :2016.

⁹ Mustafa Özkan , "Türkçe'nin Anadolu'da Yazı Dili Olarak Gelişmesi", *Türkiyat Mecmuası*, C. 24, Bahar 2014, s. 53-73.

Anadolu Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi ve Altosmanische yani Eski Osmanlıca (bu terimi Türkiyede ilk kez kullanan Saadet Çağatay'dır.) gibi isimler kullanılmışsa da genel kabul Eski Anadolu Türkçesi terimi üzerinedir.¹⁰ Eski Anadolu Türkçesinin Batı Oğuzcasının Anadolu dışındaki bölgelerde de kullanımı nedeniyle Eski Türkiye Türkçesi teriminin kullanılması gerektiğini savunanlar da bulunmaktadır. Bu konu da bir adlandırma da Ahmet Bican Ercilasun tarafından yapılmıştır. Ercilasun, Eski Türkiye Türkçesi teriminin Azerbaycan'ı dışarda bırakması nedeniyle Eski Oğuz Türkçesi terimini kullanmış, bu dönemin yazı dili olmadan önceki devirlerine de Ana Oğuz Türkçesi denmesi gerektiğini savunmuştur.¹¹ Eski Anadolu Türkçesi hususunda birçok çalışma yapmış olan Faruk Kadri Timurtaş'ın tasnifi şu şekildedir:

I. Tarihi Türkiye Türkçesi (XIII.-XX. yüzyıllar).

1. Eski Türkiye Türkçesi (XIII.- XX. yüzyıllar).
 - a) Eski Anadolu Türkçesi (XIII. yüzyıl).
 - b) Eski Osmanlı Türkçesi (XIV.-XV. yüzyıllar).
2. Osmanlı Türkçesi (XVI.-XX. yüzyıllar).
 - a) Klâsik Osmanlı Türkçesi (XIV.-XIX. yüzyıllar).
 - b) Yeni Osmanlı Türkçesi (XIX.-XX. yüzyıllar).

II. Yeni Türkiye Türkçesi (XX. yüzyıl).¹²

Bugünkü kullandığımız yazı dilinin temelini oluşturan bu Türkçe, Anadolu Selçuklular döneminde konuşma dili olarak varlığını sürdürmüş, beylikler döneminde de yazı dili hâline gelerek ayrı bir kimlik kazanmıştır. Bu dönemin ilk yapıtları olan *Kitab-ı Gunya*, *Kıssa-ı Yusuf*, *Behçetü'l- Hadaik fi Mevizeti'l-Halaik*, *Kitab-ı Güzide* ve *Kitab-ı Feraiz* gibi eserler Eski Anadolu Türkçesinin hızla gelişmesine, bilim ve edebiyat dili olmasına zemin hazırlamışlardır.

Eski Anadolu Türkçesini tarihi ve sosyal unsurlar çerçevesinde üç döneme ayırmak mümkündür:

1. Selçuklu Dönemi Türkçesi (XI.-XIII. yüzyıllar): XI.-XIII. yüzyıllar arasında Batı Türkistan'dan Horasan'a ordanda Anadolu'ya doğru yapılan yoğun

¹⁰ Ali Akar, *Eski Anadolu Türkçesi Ders Notları-I*, Muğla: 2014.

¹¹ Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayını, Ankara: 2004, s. 431.

¹² Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi (XV. yüzyıl Gramer- Metin-Sözlük)*, Akçağ Yyayını, 3. bs., Ankara: 2005, s. 12.

Oğuz göçleri, 1040 yılında Horasan’da Büyük Selçuklu Devleti’nin kurulmasını sağlamıştır. Bu dönemde Anadolu’da ilim dili olarak Arapça; edebiyat dili olarak da Farsçanın kullanılması, çeşitli savaşlar, Moğol ve Haçlı akınları eldeki eserleri tahrip etmiş veya günümüze kadar ulaşmasını engelleyerek Türk yazı dilinin oluşmasını geciktirmiştir.¹³ Bu sebeptendir ki Eski Anadolu Türkçesi, hakkında en az bilgi sahibi olunan dönemdir. Bu dönemin ilk ürünlerinde (Kıssa-ı Yusuf, Kitab-ı Güzide, Behçetü’l Hadaik, Kitab-ı Feraiz vb.) ortaya çıkışıyla birlikte kimi metinlerde Doğu Türkçesiyle ve Oğuzcanın özellikleri yan yana görülmüştür. Bu nedenle “iki dilli eserler” veya “olga-bolga” adı verilen tartışmalar başlamıştır.¹⁴

2. Beylikler Dönemi Türkçesi (XIII.-XV. yüzyıllar): Anadolu Selçuklularının yıkılışından Osmanlı Beyliği’nin diğer beylikleri bünyesine alarak güçlü bir devlet olmasına kadar geçen süreye verilen isimdir.. Anadolu’da Türkçenin müstakil bir yazı dili olmasında bu dönemin katkısı büyüktür. Bu dönemde kurulan beyliklerin, Oğuz ve Türkmen beylerinin gayretleriyle Arap ve Fars dillerine karşı Türkçeyi egemen kılma mücadelesi başlamıştır. Bu konuda Karamanoğlu Mehmet Bey’in buyruğu da etkili olmuştur. Böylece Türkçe benimsenmiş, bu doğrultuda Arapça ve Farsçadan eserler çevrilmiş, uyarlamalar yapılarak çok sayıda nitelikli telif eserler ortaya çıkmıştır.¹⁵ Bu dönemde mayalanmaya başlayan Türkçe, Yunus Emre’nin Divan’ı, Gülşehrî’nin Mantu’t-tayr’ı, Âşık Paşa’nın Garipnâmesi, Hoca Me’ud’un Süheyl ü Nevbahâr’ı, Erzurumlu Drîr’in Kıssa-i Yusuf’u ... vb. birçok şair ve yazarın eserleriyle Türk dili gelişerek büyümeye devam etmiştir.

3. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi (XV.-XVI. yüzyıllar): XV. yüzyıldan XVI. yüzyılın ortalarına kadar olan süreye Osmanlı Türkçesine geçiş veya kuruluş yılları Türkçesi adı verilmektedir. Beylikler döneminde Türkçe adına yaşanan olumlu gelişmeler bu dönemde Divan Edebiyatı’nın yerleşmesi ve benimsenmesiyle etkisini yitirmeye başlamıştır. Arapça ve Farsça kelime ve kelime grupları Türk yazı dilinde ağırlığını yavaş yavaş hissettirmeye başlamış, özellikle de yüksek zümre edebiyatında yığın hâline gelmiştir. Bu tabakalaşmış yapıdan dolayı Türkçenin gelişerek ilerleyişi sekteye uğramıştır. Kimilerine göre ise Türkçe yeni

¹³ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK, Ankara:2013.

¹⁴ Şinasi Tekin, “1346 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘olga-bolga’ Sorunu: 1974”, *TDAY-B Yoğun Diski*, TDK, 2007.

¹⁵ Zeynep Korkmaz, “Anadolu Yazı Dilinin Tarihî Gelişmesinde Beylikler Devri Türkçesinin Yeri”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*: 419-423, TDK, Ankara 1995.

yurduna iyice yerleştiğinden dolayı tesir üst tabakada kalmış, alt tabakada gelişmeye devam etmiştir.¹⁶

Cem Sultan'ın *Cemşid ü Hurşid* adlı yapıtı Eski Anadolu Türkçesinin bu son döneminde, Kuruluş Yılları Türkçesiyle kaleme alınmıştır. Osmanlının her açıdan en parlak dönemini yaşadığı bu devir (özellikle de İstanbul) sanat ve edebiyatın kalbi olmuştur. Bu devirde padişahlar, şehzadeler, sadrazamlar da şiir ve edebiyatla ilgilenmekteydi. Bunlardan biri de Fatih Sultan Mehmet Han'ın küçük oğlu Cem Sultan'dır. 1459'da Edirne'de doğmuştur. İyi bir eğitim almış, Arapça ve özellikle de Farsçayı çok iyi bilmektedir. 9 yaşında Kastamonu'ya sancak beyi olarak gönderilir. Abisi Mustafa'nın ölümü üzerine Karaman'a vali olarak atanır. Konya'da ilim, sanat ve kültür adamlarından kurduğu mecliste başarılı olur. II. Beyazıd'ın padişahlığını tanımaz ve çeşitli savaşlar açar. Onları kaybedince de önce Mısır'a, sonra da Rodos şövalyelerine sığınır. Hayatının son üç yılı Fransa ve İtalya'da geçer. 36 yaşında Napoli'de ölür.¹⁷ Edebiyatımız açısından da önemli bir şahsiyettir. Konya valiliği sırasında şairleri himaya etmiş, Cem Şairleri adıyla anılan şairler topluluğu kurmuştur. Eserlerinde Ahmet Paşa'nın etkisi görülür. Bu özellikleri nedeniyle *Cemşidü Hurşid*'ine menâkıbnâme bile yazılmıştır. *Cemşid ü Hurşid*'inde Türkçe Divanı ve Farsça Divanı bulunmaktadır. Cem Sultan'ın bu eserini Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesi 1666 numaralı nüshayla ilk olarak Münevver Okur tanıtır. Cem Sultan eserine Mayıs ayında başlayıp Ekim ayında bitirdiğini, adını Âyât-ı Uşşâkolarak verdiğini lakabının *Cemşid ü Hurşid* olduğunu, babası Fatih Sultan Mehmet için Selman'dan tercüme ettiğini sebep-i nazm ve hatime bölümünde dile getirmiştir. Eseri yazdığında 19 yaşındadır. Eserde 2 münacat, 11 manzume, 49 gazel, 6 rubai, 5 kıt'a, 1 terci-i bend, 1 kaside, 1 murabba bulunmaktadır.¹⁸

Eski Anadolu Türkçesine ses ve şekil bilgisi bakımından yeterli malzeme sunan *Cemşid ü Hurşid*'le *Fevâyidü'l-Kiberner* edeyse aynı yıllarda kaleme alınmıştır. Bu nedenle adı geçen eserler eş zamanlı karşılaştırma yöntemine de uygundur.

¹⁶ Mecdu Mansuroğlu, "Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Başlaması ve Gelişmesi", *TDED IV*, İstanbul 1951, s. 215-229.

¹⁷ İslâm Ansiklopedisi, Cem Sultan, C.3., s. 69

¹⁸ *Cemşid ü Hurşid*, *Cem Sultan*, (Hzl. Adnan İnce), TDK, Ankara: 2000.

Fevāyidü'l-Kiberile Cemşid ü Hurşid üzerinde daha önce yapılmış olan çeşitli araştırma ve incelemeler bulunmaktadır. YÖK'ün tez kataloğu, üniversitelerdeki tezler ve TDK yayınlarına ve yayınlanmış olan makalelere göz atıldığında şu çalışmalar yer almaktadır:

Fevāyidü'l-Kiberile ilgili yapılan başlıca çalışmalar:

János Eckmann, “Nevâyi'nin İlk Divanları Üzerine”, TDAY-1970, 252-269.

Fevāyidü'l-Kiber hakkında kapsamlı araştırma ve incelemeyi Önal Kaya yapmıştır.¹⁹ Kaya, *Fevāyidü'l-Kiber*'in yurt içi ve yurt dışındaki nüshalarını da inceleyerek eserin tenkitli metnini hazırlamıştır. Eserde *Fevāyidü'l-Kiber*'in çeviriyazılı metni bulunmaktadır ve metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak için notlara, terimlere ve nüsha farklarına da yer vermiştir.

Cemşid ü Hurşid ile ilgili yapılan başlıca çalışmalar:

Yard.Doç. Dr. Ahmet Doğan, “Cem Sultan'ın Cemşid ü Hurşid Mesnevisi'nde 'Kahramanın Sonsuz Yolculuğu', The Journal Of Acedemic Social Science Studies International Journal Of Social Science number: 33, P. 135-145, Spring I 2015.

Sedat Kardaş, “Cem Sultan'ın Cemşid ü Hurşid Mesnevisi'nin Edebi Tarzlar Açısından Değerlendirmesi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 winter2013, p.1899-1909, ANKARA-TURKEY.*

Cem Sultan'ın Cemşid ü Hurşid adlı mesnevisi hakkında kapsamlı araştırma ve incelemeyi Adnan İnce yapmıştır.²⁰ İnce, Cemşid ü Hurşid'in farklı nüshalarını da inceleyerek Cemşid ü Hurşid'in çeviriyazılı metnini hazırlamıştır. Cemşid ü Hurşid'in anlaşılmasını kolaylaştırmak için notlara, terimlere ve nüsha farklarına da yer vermiştir.

Yukarıda görüldüğü gibi, önemli çalışmalara malzeme olmuş bu iki eserden yola çıkarak XV. yüzyılda klâsik devrini yaşayan Çağatay Türkçesine, diğer yandan bu çizgiyi takiben Eski Türkçenin yanında varlığını sürdüren ve Ana Oğuzca

¹⁹*Fevāyidü'l-Kiber*, 'Ali Şir Nevāyi', (Hzl. Önal Kaya), Bizim Büro Basımevi, TDK, Ankara: 1996.

²⁰*Cemşid ü Hurşid*, *Cem Sultan*, (Hzl. Adnan İnce), TDK, Ankara: 2000.

temelinden yeşererek XV. yüzyılda Osmanlı Türkçesine Giriş dönemini yaşayan Eski Anadolu Türkçesine ait ses bilgisi ve ekler üzerinde karşılaştırmalı yöntemle çalışarak; Türk dilinin bütünlüğü içinde benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymahususunda önemli sonuçlar elde etmeye yardımcı olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SES BİLGİSİ

1.1. Ünlüler

1.1.1. Ünlülerin Düzlük-Yuvarlaklık Bakımından Denklikleri

1.1.1.1. Kelime Tabanlarında

1.1.1.1.1. Ön Seste Düzlük-Yuvarlaklık Denkleği

FK ü- = CHi-

Ünlü uyumuna bağlı olarak FK'de ön sesteki dar-yuvarlak *ü-* ünlüsüne CH'de düz-dar *i-* ünlüsünün karşılık gelsine örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>üçün</i>	<i>içün</i>
Tiğri için: Tanrı için (224/2) turmağ için: durmak için (224/6) könlüğ için: gönlün için (243/6) Ebü'l-Ğazî için: Ebu'l Gazi için(691/452)	benüm için: benim için (1184/83) niğāra irmek için: sevgiliye ulaşmak için (3588/262) niğār için: sevgili için (4417/327)

FK u- = CH u-

Her iki metinde de ön sesteki yuvarlak ve dar *u-* ünlüsünü barındırmasıyla ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>uşbu</i>	<i>uşbu</i>
uşbu: işte (194/1), (565/6), (682/96)	uşbu: işte bu (444/31), (1704/119), (3430/249)

FK ö- = CH e-

FK'de ön sesteki geniş-yuvarlak *ö-* ünlüsü bulunan birkaç kelime CH'de düz- geniş *e-* ünlüsüyle kullanımına örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
öksük	eksük
öksükrek-min ol māh allıda: o sevgilinin karşısında eksiğim /(559/1) artuḡ öksük istegey: artık eksik isteyecek (690/3)	eksük olmaz: eksik olmaz (428/30)
öy	ev
şabrım öyin: (benim) sabrımın evini (207/5) cismim öyi: bedenimin evini (508/5) aḡ öy: ak ev (625/5)	evinde: evinde (2043/143) evden: evden (3704/271) bu evde: bu evde (5302/396)
ösrük	[esrük]
çıḡmaḡ ösrük daḡı: sarhoş daḡı çıkmak (32/1) ösrük: sarhoş (583/5)	Ø

1.1.1.1.2. İç Seste Düzlük-YuvarlaklıkDenklikleri

FK -i- = CH -ü-

FK'de iç seste düz ve dar **-i-** ünlüsüne CH'de yuvarlak ve dar **-ü-** ünlüsünün karşılık geldiği örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
kirpik	kirpük
kirpik bile: kirpikle (141/4) kirpik ucıḡa: kirpik ucuna (212/5) urdu ... kirpik şafların: (senin) dizilmiş olan kirpiklerini vurdu (574/4)	yay u kirpüḡi: yay (kaş) ve kirpiḡi (2559/183) kirpüḡi: kirpiḡi (5150/V 121b/384)

FK -u- = CH -u-, -ı-

FK'de iç seste dar-yuvarlak-*u-* ünlüsüne rastlanırken CH'de hem dar-yuvarlak-*u-* ünlüsüne hem de düz ve dar -*ı-* ünlüsüne rastlanmaktadır. Örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>ķutul-</i>	<i>ķurtul-</i>
ķutuldılar ğamdın: gamdan kurtuldular (70/8) ķutulsañ cān birüp: can verip kurtulsan (402/4)	ķurtulam: kurtulayım (3113/223) belādan ķurtulup: beladan kurtulup (3161/227)
<i>unut-</i>	<i>unut- ~unit-</i>
unuttum özni: özünü (kendini) unuttum (119/2) öz derdiñ unut: öz derdini unut (197/3)	unudıldı derd ü hicran: dert ve hicran unutuldu (2507/176) unıtma bini: beni unıtma (3323/240)

FK -u- = CH -u-

Her iki metinde de iç seste ortak bir kullanıma sahip olan dar- yuvarlak -*u-* ünlüsü ile ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>altun</i>	<i>altun</i>
bir şūşe altun: bir şişealtın (40/7) bolsalar altun kümüş: altın gümüş olsalar (264/3)	altun: altın (5353/400)
<i>Dur(ur)</i>	<i>Dur(ur)</i>
köñüldür: gönüldür (392/1) şeytāndur özi: özü şeytandır (393/1) yigitlerge ağırdur şöbetim: sohbetim gençlere ağırdır (411/1) köñlüm ķuşıdur: gönlümün kuşudur (414/2) köp zālim durur: çok zalimdir (444/1)	vañan sevgüsi şāha cāndandur: şaha vatan sevgisi candandır (5106/381) fedādur yoluña: yoluna fedadır (5223/390) cihānın hāli budur iy ķarındaş: ey kardeş dünyanın hali budur (5307/396) laķabdur: lakaptır (5342/399) günāh olup durur: günah olmuştur (5367/401)
<i>bulut</i>	<i>bulut</i>
bulutdın: buluttan (203/5) bulut bolsa: bulut olsa (612/3) bulutķa kirdi: buluta girdi (630/1)	bulut bigi: bulut gibi (1262/88) bulut: bulut (2377/167) bulut bigi yire bārān aķıtdı: yere bulut gibi yağmur akıttı (5166/385)
<i>yılduz</i>	<i>ılduz</i>
yılduz dik közi: gözü yıldız gibi (228/8)	aķıtma yaşlarumuñ ılduzını: yıldız misali gözyaşalarımı akıtma (4124/303)

FK -i- = CH -i-

Her iki metinde de iç seste ortak bir kullanıma sahip olan düz- dar *-i-* ünlüsü ile ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>işik</i>	<i>işik</i>
deyr işikinde: meyhane eşiğinde (689/103)	yār işiginden: sevgili eşiğinden (1883/132)
<i>işit-</i>	<i>işit-</i>
bu sırr-ı pinhanım işit: bu gizli sırrımı işit, duy (89/3)	işitmedüñ mi: duymadın mı (5296/396)

İç Seste Düzlük-Yuvarlaklık Açısından Dikkat Çeken Diğer Kelimeler

Metinlerde iç seste sürekli olarak düz veya yuvarlak ünlü taşıyor olmalarıyla dikkat çeken diğer kelimeler, aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir:

Sürekli Düz Ünlü Taşıyan Kelimeler

Her iki metinde de iç seste sürekli düz ünlü taşıyan kelimeler bulunmaktadır.

Örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u><i>biyik</i></u> biyik maḳām: büyük makam (15/7) bolsa biyik: büyük olsa (342/3)	<u>Ø</u>
<u>Ø</u>	<u><i>kıḡır-</i></u> kıḡır gelsün ḳatuma: huzuruma çağır gelsin (3140/226)
<u><i>kiçig</i></u> ol uluḡdur bu kiçig: o büyüktür bu küçük (341/2)	<u><i>kiçi</i></u> kiçisi ulusı: küçüğü büyüğü (4631/344)

Sürekli Olarak Yuvarlak Ünlü Taşıyan Kelimeler

Her iki metinde de iç seste sürekli olarak yuvarlak ünlü taşıyor olmasıyla dikkat çeken kelimeler bulunmaktadır. Örnekler ise şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<u><i>bulut</i></u> bulutdm: buluttan (203/5) bulut bolsa: bulut olsa (612/3)	<u><i>bulut</i></u> bulur bigi: bulut gibi (1262/88) bulut: bulut (2377/167)
<u>Ø</u>	<u><i>degül</i></u> bāğ degül: bahçe değil (2580/V 61b/181) degül hācet: ihtiyaç değil(4678/348)
<u>Ø</u>	<u><i>demür</i></u> demür: demir (1782/124)
<u><i>yılduz</i></u> yılduz dik közi: gözü yıldız gibi (228/8)	<u><i>ılduz</i></u> aķıtma yaşlarumuğ ılduzını: gözyaşlarımın yıldızını aķıtma (4124/303)

1.1.1.1.3. Son Seste Düzlük-YuvarlaklıkDenkliği

FK -i = CH -ü

FK'de son seste düz ve dar **-i** ünlüsüne CH'de yuvarlak ve dar **-ü** ünlüsünün karşılık gelmesiyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
-dIn bēri~biri	-dAn berü
andın biri boldum bu kühen deyrde bed-nām 'ışk içre fesāne: ondan beri aşk içinde bu köhne zamanda kötü namlı (biri) oldum (683/IV/12)	ķurulaldan berü: kurulduğundan beri (3396/246) elden gideliden berü: yurttan çıkıtğından beri (3158/227)

Son Seste Yuvarlak Ünlü Taşıyan Kelimeler

FK -U = CH -U

Son seste her iki metinde de ortak bir kullanıma sahip olan yuvarlak ve dar **-u** ünlüsü ile ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>ayru</i>	<i>ayru</i>
mindin ayru: benden ayrı (151/1) ķāfiledin tüşmegil ayru: kafilenden ayrı düşme (489/3)	senden ayru: senden ayrı (3097/222) ķapundan ayru: kapından, huzurundan ayrı (3325/241)
<i>ķapu</i>	<i>ķapu</i>
anı ķapudın: onu kapından (kovma) (474/5)	ķapuyı baķlasaķ düşer semadan: kapıyı kapatsan gökten düşer (1228/86)
<i>ķayģu</i>	<i>ķayģu</i>
Ölgüm işbu ķayģudın: bu dert yüzünden öleceğim (474/4)	Gidüp ķayģu şafāyile avundı: kaygı gidince eğlenceyle avundu (4717/350)
<i>oķu-</i>	<i>oķu-</i>
oķusam: okusam (681/5)	oķurdı cāndan her laķza Ķur'ān: her dakika Kur'ān'ı candan okurdu (855/60) göñülden oķur idi: gönülden okurdu (4324/320)
<i>uyķu</i>	<i>uyķu</i>
baķtım köz açmaz uyķudın: baķtım uykudan göz açmaz (474/6)	nerkislerin tütmişdi uyķu: nergislerin uyumuştı (1204/84)
<i>yörü-</i>	<i>yüri-~yürü-</i>
yörü iy Hızr: ey Hızır yürü (201/6) yörüp: yürüyerek (691/18)	yüridi luķ ile: lütuf ile yürüdü (3019/216) yürür şahrāya: çöle yürür (3849/282)
<i>yu-</i>	<i>yu-</i>
eşķ anıķ ķarasını yudı: gözyaşı onun karasını yıkadı (632/7)	el yuup: el yıkayıp (1403/98) gözüm yaşıyla yazduģum yuyaydum: yazdıklarımı gözyaşlarımlayıkasaydım (3104/223)

Son Seste Yuvarlaklık Ünlü Taşıyan Diğer Kelimeler

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>asru</i> asru ģāfil bolmaģıl: çok gafil olma (237/9)	∅
<i>incü</i>	∅

tizilgen inçü mişillig: dizilen inci misali (157/3)	
Ø	<u>denlü</u> bu denlü derd aldı: bu nedenle dert aldı (2330/163)
Ø	<u>korhu</u> korhusından: korkusundan (1171/82) o korhuyile: o korkuyla (3736/273)
Ø	<u>kamu</u> getür qatuma qamusın göreyüm: herkesi huzuruma getir göreyim (1439/100)
Ø	<u>karşu</u> şehre ol karşı tırdı: o şehre karşı (doğru) durdu (3028/216)
Ø	<u>kendü</u> kendü gitdi: kendi gitti (713/50) kendüye: kendine (2365/166)
Ø	<u>tapu</u> tapundan umaram derdüme dermāñ: hepsinden derdime derman beklerim (774/54)

Son Seste Düz Ünlü Taşıyan Kelimeler

Her iki metinde de son seste düz ünlü taşıyor olmasıyla dikkat çeken kelimeler bulunmaktadır. Örnekler ise şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<u>iski</u> iski beytü'ül-ħazen boldı: eski hüzün evi oldu (603/6)	<u>issi</u> mülk issi ola: mülk sahibi olsun (5298/396)
	<u>toğrı</u> toğrı yoldur: doğru yoldur (574/41)
	<u>yağı</u> yağıda: düşmanda (4367/323)

1.1.1.2. Eklerde Düzlük-Yuvarlaklık

1.1.1.2.1. FK Düz Ünlü = CH Yuvarlak Ünlü

FK'de düz ünlü taşıyan birtakım eklerin CH'de yuvarlak ünlü taşıdığı görülmektedir:

1.1.1.2.2. Yokluk Eki

FK {+sIz} = CH {+sUz}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+sIz}	{+sUz}
aysız kiçedin: aysız geceden (471/2) vefāsızdur zamān: zaman vefāsızdır (473/7) yoğtur sinsiz cāni: sensiz canı yoktur (668/2)	vefāsızdur cihān: dünya vefāsızdır (371/26) göl yüzüñsüz: gül yüzün olmadan (3458/251) bensüz: bensiz (4064/299)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.1.1.6. FK {+sIz} = CH {+sUz} Yokluk Eki.)

1.1.1.2.3. İlgi Durumu Eki

FK {+nIñ} = CH {+(n)Uñ}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+nIñ}	{+(n)Uñ}
'ışk otınıñ: aşk ateşinin (142/3) yolınıñ tofrağı: yolunun toprağı (236/1) anıñ rengi: onun rengi (238/4)	senüñ kulluğınā: senin kulluğuna (406/29) vefā bustānınuñ: vefa bahçesinin (540/38) qalanlaruñ delili: kalanların delili, kanıtı (657/46)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.1.3.6. İlgi Durumu Eki.)

1.1.1.2.4. Yön Gösterme Durumu Eki

FK {+GARı} = CH {+Aru}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+GARı}	{+Aru}
taşqarı: dışarı, dışarıya (691/VIII/81)	yuqaru: yukarı, yukarıya (3258/235)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.1.3.9. Yön Gösterme Durumu Eki.)

FK Düz Ünlü = CH Düz Ünlü

Birtakım eklerin her iki metinde de sürekli olarak düz ünlü taşıdığı görülmektedir:

Üçüncü Şahıs İyelik Ekleri

FK {+sI} = CH {+(s)I}

FK {+lArI} = CH {+lArI}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {+(s)I} / {+(y)I}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {+(s)I} / {+(y)I}</i>
könlüm kuşın: gönlümün kuşu (25/5) min rızāsın isterem: ben rızasını isterim (490/2)	Sözi : (onun) sözü (563/40) cümlesini: hepsini, herkesi (730/51)
<i>Çokluk 3. Şahıs {+lArI}</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs {+lArI}</i>
tañ kuşlarının: tan kuşlarının (138/8) bülbüllerin: bülbüllerini (622/1)	sözlerini: sözlerini (677/48) sözümleri eyledüm bunları: bunları sözümle yaptım (1089/77)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.1.2. İyelik Ekleri.)

Addan Ad Yapan Ek

FK {+GI} = CH {+GI}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{+GI}</i>	<i>{+GI}</i>
soñğı nefesdür: en son nefestir (207/4)	saña kañğısı geldi: sana hangisi geldi (1421/91)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.1.1.3. FK {+GI} = CH {+GI}.)

Addan Ad Yapan Ek

FK {+(x)nçI} = CH {+(I)nçI}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{+(X)nçI}</i>	<i>{+(I)nçI}</i>
sikizinci: sekizinci (710/1)	ikinci yola: ikinci yola (1604/112) yidinci gün: yedinci gün (1083/126)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.1.1.4. FK {+(x)nçI} = CH {+(I)nçI}.)

Addan Ad Yapan Ek

FK [çIIAy] = CH {+çIIAyIn}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
[çIIAy]	{+çIIAyIn}
Ø	bencileyin: benim gibi (2221/155)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.1.1.10. FK [çIIAy]= CH {+çIIAyIn}.)

Yükleme Durumu Eki

FK {+nI} = CH {+yI}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+nI}	{+yI}
köñlüni: (onun) gönlünü (97/4) közni: gözü(111/6)	dilersen goncayı: goncayı dilersen (160/12) yüzini: (onun) yüzünü (2164/151)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.1.3.2. Yükleme Durumu Eki.)

Görülen Geçmiş Zaman Çekimi 3. Şahıs Eki

FK {-DI} = CH {-dI}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-DI}	{-DI}
kül boldı: kül oldu (125/2) hücüm itti: hücum etti (159/5)	virdi: verdi (315/22) işitdiler: işittiler (327/23)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi.)

Emir Çekimi 2. Şahıs Pekiştirme Eki

FK {-GI} = CH {-gII}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-GI}	{-gII}
vâkıf itkil anı: onu vakıf et, bilgilendir (50/3) körgil: gör (183/5)	nefse girmegil: nefse girme (368/26) görmegil ğam: gam görme (1390/97)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.2.2.1. Emir Çekimi.)

Geçmiş Zaman Sıfat-Fiil Eki, Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi Eki

FK {-mIş} = CH {-mIş}

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{-mIş}	{-mIş}
yol tapmamış: yol bulmamış (257/8) iş i ösrüklük imiş: iş i sarhoşlukmuş (280/7)	göndermişdi leşker: asker göndermişti (4333/320) vatan şevkı içine düşmüş idi: vatan aşkı içine düşmüştü (5178/386)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi Eki, 2.3.1.2.2. FK {-mIş} = CH {-mIş}.)

Sıfat-Fiiller

FK {-GUçI} = CH {-(y)IcI}

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{-GUçI}	{-(y)IcI}
İslâm ilige kılğucu yağma-yı dîn yigit: İslâm şehrine dini yağdıran genç (84/2) bağrının kan tamğuçılar bile: bağrından kan damlayanlar ile (679/2)	Ø

(Örnekler için ayrıca bk. 2.3.1.2.8. FK {-GUçI} = CH {-(y)IcI}.)

1.1.1.2.5. FK Düz Ünlü ~ Yuvarlak Ünlü = CH Yuvarlak Ünlü

FK'de dudak uyumuna tabi olan bazı eklerin CH'de sürekli olarak yuvarlak ünlü taşıdığı görülmektedir:

Birinci ve İkinci Şahıs İyelik Ekleri

FK {+(X)m} = CH {+(U)m}

FK {+(X)η} = CH {+(U)η}

FK {+(X)mXz} = CH {+(U)mUz}

FK {+(X)ηXz} = CH [+ (U)ηUz]

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {+(X)m}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {+(U)m}</i>
'āşıklığım: aşıklığım (59/5)	cānum: canım (3692/270)
<i>Teklik 2. Şahıs {+(X)η}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {+(U)η}</i>
īmānıḡını: senin imanını (60/6)	ķapuḡa: kapına (3762/275)
<i>Çokluk 1. Şahıs {+(X)mXz}</i>	<i>Çokluk 1. Şahıs {+(U)mUz}</i>
içimizdin: içimizden (293/6)	başumuza: başımıza (3929/288)
<i>Çokluk 2. Şahıs {+(I)ηIz}</i>	<i>Çokluk 2. Şahıs {+(U)ηUz}</i>
ikiñiz: ikiniz (91/6)	yoluñuz: yolunuz (415/29)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.1.2. *İyelik Ekleri*.)

Görülen Geçmiş Zaman Teklik 1. ve 2. Şahıs Ekleri

FK {-DXm} = CH {-dUm}

FK {-DXη} = CH {-dUη}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-DUm}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-dUm}</i>
öldüm: öldüm (95/3)	ħaste oldum: hasta oldum (766/54)
unuttum: unuttum (119/2)	düşdüm: düştüm (1326/93)
<i>Teklik 2. Şahıs {-DUη}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-dUη}</i>
bizni unuttuḡ: bizi unuttun (663/1)	derdümüzi sen ķıldıḡ ziyāde: sen derdimizi çoḡalttın (1973/138)
aḡladıḡ: anladın (691/143)	'ayān itdüḡ: açıḡa vurdun (3440/250)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.2.1.1. *Görülen Geçmiş Zaman Kipi* }.)

Emir Kipi Çokluk 2. Şahıs Eki

$$FK \{- (X)\eta\} = CH \{- (U)\eta\} / \{- (U)\eta Uz\}$$

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Çokluk 2. Şahıs {- (X)\eta\} / {- (X)\eta Xz\}</i>	<i>Çokluk 2. Şahıs {- (U)\eta\} / {- (U)\eta Uz\}</i>
anı avutmanız: onu avutmayın (213/4) zülf-i sünbülide körüñ: onun sünbül saçında(591/3) külümni yolıñın almañ: külümü yolundan süpürmeyin (643/5)	varuñuz siz: siz gidin (3115/224) tuñuñ öri oluñuzşād u hurrem: ayakta durun, mutlu ve sevinçli olun (3142/226)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.2.2.1. *Emir Kipi.*)

Zarf-Fiiller

$$FK \{- (X)p\} = CH \{- (y)Up\}$$

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{- (X)p\}</i>	<i>{- (y)Up\}</i>
defteri yazıp: defteri yazarak (226/4) boynğa tesbîh asıp: boynuna teşbih asıp (259/6) kisip saçınñı: senin saçını kesip (352/6)	işidüp rahm eylemezsin: işittiğın halde merhamet etmezsin (3460/251) luñf idüp gösterdi: lütfedip gösterdi (3469/252) gözi yaşını ağıdup: gözyaşını akıtarak (3259/235)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.3.1.3.1. *FK {- (X)p\} = CH {- (y)Up\}.*)

Addan Sıfat Yapan Eki

$$FK \{+IXG\} = CH \{+IU\}$$

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{+IXG\}</i>	<i>{+IU\}</i>
'ışık içre otluğ dāstānıñnı tileñ: aşkıñın ateşli destanını isteyin (364/8) Eyyüp şabr itti türlüğ belāda: Eyüp türlü belalar içinde sabretti (475/3) bir fitne közlüğ: bir fitne gözlü (806/1)	kanlu yaşın: kanlı gözyaşını (1460/102) ayağlu at: ayaklı at (1925/135) devletlü yüziñ: mutlu yüzün (2100/147)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.1.1.2. *FK \{+IXG\} = CH \{+IU\}.*)

FK Düz Ünlü ~ Yuvarlak Ünlü = CH Düz Ünlü

FK'de düz veya yuvarlak ünlü taşıyan bazı eklerin CH'de düz ünlü taşıdığı görülmektedir:

Addan Ad Yapan Ek

$$FK \{+IXK\} = CH \{+IİK\}$$

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
$\{+IXG\}$	$\{+IİK\}$
tĭbelikdin: delilikten (181/6)	mestlik: sarhoşluk (2784/197)
kişilikdin: kişilikten (515/7)	şehlik: sultanlık (5258/393)
dōstluđı: dostluğu (691/416)	
biglikde: beylikte (735/1)	

(Örnekler için ayrıca bk. 2.1.1.1. $FK \{+IXG\} = CH \{+IİK\}$.)

Edilgenlik Eki

$$FK \{-(X)l\} = CH \{-(I)l\}$$

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
$\{-(X)l\}$	$\{-(I)l\}$
bu gōnceđa açılmadı: bu goncaya açılmadı (608/5)	nübüvvetçün verilen tāc hakkı: nübüvvet için verilen taç hakkı (792/56)
ol meyni içip yazılmadı: o şarabı içerek yazılmadı (608/7)	anuğçun dinilür Şiddik-ı a'zam: onun için büyük sadık (Hz. Ebu Bekir) denilir (807/57)
	açıldı bağ içinde: bahçe içinde açıldı (4492/333)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.3.2.2.1. $FK \{-(X)l\} = CH \{-(I)l\}$, 2.3.2.2.2. $FK \emptyset = CH \{-(I)n\}$.)

Dönüştürme Eki

$$FK \{-(X)n\} = CH \{-(I)n\}$$

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
$\{-(X)n\}$	$\{-(I)n\}$
körünür: görünür (674/6)	şeh-zāde sevindi: şehzade sevindi (1958/137)
tiprense: deprense (722/1)	avındı: avundu (1958/137)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.3.2.3. *Dönüştürülme Eki FK {-X)n} = CH {-I)n}.*)

İşteşlik Eki

FK {-X)ş} = CH {-I)ş}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)ş}	{-(I)ş}
cān otıdın tutaşkalı: can ateşinden tutuşalı (206/3)	irişdürüñ ol mektubu: o mektubu yetiştirin (3114/223)
sözleşkünçe: sözleşince (691/VI/48)	turişamaz: buluşamaz (3881/284)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.3.2.4. *İşteşlik Eki FK {-X)ş} = CH {-I)ş}.*)

FK Yuvarlak Ünlü = CH Düz Ünlü

FK'de yuvarlak ünlü taşıyan kimi eklerin CH'de düz ünlü taşıdığı görülmektedir:

Soru Ekleri FK mU = CH mI

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
mU	mI
<u>Adlarda</u>	<u>Adlarda</u>
benefşe yafrağdın mu: menekşe yaprağından mı? (343/4)	mağşud bu midur: amaç bu mudur? (2430/170)
āb-ı hayvandur mu ol: o, ülümsüzlük suyu mudur? (377/2)	bu yüz mi durur: bu yüz müdür? (2441/171)
cānda pinhāndur mu ol: o, canda gizli midir? (377/3)	bu söz mi durur: bu söz müdür? (2441/171)
Müsülmāndur mu ol: o, Müslüman mıdır? (377/4)	zülfüne mi uğraduñ iy bād: ey esen yel saçına mı uğradın? (2586/182)
derya-yı 'Ummāndur mu ol: o, Umman denizi midir? (377/5)	böyle miydi: böyle miydi? (3466/252)
<u>Füillerde</u>	<u>Füillerde</u>
zamān ehlini kıttık mu: zaman ehlini dahil ettik mi? (326/7)	olabilür mi mahrem: mahrem olabilir mi? (1135/80)
bolğay mu: olacak mı? (328/1)	gider mi cān bedenden ölmeyince:

bilmes mü: bilmez mi? (368/1)	ölmeyince can bedenden gider mi? (1508/105)
şıhhat olğay mu: sağlık olacak mı? (374/3)	bağa yitmez mi: bana yetmez mi? (2418/170)
yazğay mu cevāb: cevap yazacak mı? (445/6)	hicr olur mı: ayrılık olur mu? (2426/170)
	başuñdan gitmedi mi: başından gitmedi mi? (2784/197)

1.1.1.2.6. FK Yuvarlak Ünlü = CH Yuvarlak Ünlü

Bir kısım eklerin her iki metinde de sürekli olarak yuvarlak ünlü taşıdığı görülmektedir:

Görülen Geçmiş Zaman Çokluk 1. Şahıs Eki

FK {-DUK} = CH {-dUK}

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Çokluk 1. Şahıs {-DUK}</i>	<i>Çokluk 1. Şahıs {-dUK}</i>
vaşl istedük: kavuşmak istedik (76/7)	olurduķ: olurduk (2615/184)
körmedük: görmedik (512/1)	güldük: güüldük (3221/232)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.2.1.1. *Görülen Geçmiş Zaman Eki.*)

Emir Çekimi 3. Şahıs Eki

FK {-sUn} = CH {-sUn}

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 3. Şahıs {-sUn}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-sUn}</i>
ni bilsün ol kişi: o kişi nereden bilsin (15/4)	sensüz kılmasun: sensiz bırakmasın (3246/234)
ķul bolsun: kul, köle olsun (50/2)	bende olsun: köle olsun (3761/275)
perişān bolmasun: perişān olmasın (581/7)	anlar ile ceng kılson: onlarla savaşsın (3913/287)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.2.2.1. *Emir Çekimi.*)

Geçişlilik Ekleri

FK {-Ur} = CH {-Ur}

FK {-DUr} = CH {-dUr}

FK {-GUr} = CH {-gUt}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-Ur}</i>	<i>{-Ur}</i>
<i>{-DUr}</i>	<i>{-dUr}</i>
īmāniḡnı aldurduḡ: imanını aldırđın (60/4)	yandurđı dil ü cānı: gönül ve canı yandırdı (4010/294)
<i>{-GUr}</i>	<i>{-gXt}</i>
yazḡurduḡ: ²¹ yazdırdın (60/5))	ṡurḡudup bu āsmānı: bu semayı durdurup (62/5)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.3.2.1. *Geçişlilik Ekleri.*)

Bildirme Eki

FK DUr(ur) = CH dUr(ur)

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-Dur(ur)}</i>	<i>{-dUr(ur)}</i>
ḡoş turur: hoş, güzeldir (62/1)	yüriden ol durur: yürüten odur (5025/375)
ḡaranḡudur: karanlıktır (122/4)	belādur: beladır (5283/395)
ḡālib durur: galiptir (321/6)	işı budur: işı budur (5301/396)
köp zālim durur: çok zalimdir (444/1)	fedā durur yoluḡa: yoluna fedadır (5158/385)

(Örnekler için ayrıca bk. 1.1.1.2.2.2. *FK DUr(ur) = CH dUr(ur).*)

Fılden Ad Yapan Ek

²¹ Eckmann, *age.*, s. 47.

FK {-U} = CH {-U}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-U}</i>	<i>{-U}</i>
mindin ayru: benden ayrı (151/1) Aña kilmes ölüm: ölüm ona gelmez (275/11)	ķamu olu: hepsi dolu (136/10) senden ayru: bin ölüye (33/5) birisine ķarķu: birisine ķarķı (4346/321)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.1.2.5. *FK {-U} = CH {-U}*.)

1.1.1.2.7. FK Yuvarlak Ünlü = CH Yuvarlak Ünlü

Fiilden Ad Yapan Ek

FK {-GU} = CH {-gX}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-GU}</i>	<i>{-gU}</i>
közüside: aynasında (514/3)	sevgüsinde: sevgisinde (996/70)

(Örnekler için ayrıca bk.2.1.2.3. *FK {-GU} = CH {-gX}*.)

1.1.1.2.8. Düzlük-Yuvarlaklık Açısından Dikkat Çeken Diğer Ekler

Sürekli Yuvarlak Olarak Kullanılan Ek Ünlüleri

Metinlerde sürekli olarak yuvarlak ünlü taşıyor olmasıyla dikkat çeken diğer ekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-GU}</i>	<i>{-gU}</i>
közüside: aynasında (514/3)	sevgüsinde: sevgisinde (996/70)
<i>{-gUz}</i>	∅
körgüzse bülbül dik: bülbül gibi gösterse (610/9) körgüzüp sünbülde: sünbülde gösterip (674/2)	
∅	<i>{-gUt}</i>
	ķurgudup: durdurup (62/5)

Sürekli Düz Olarak Kullanılan Diğer Ek Ünlüleri

FK'de $\{+(n)DIn\}$ eki sürekli düz ünlü taşıırken CH'de ise $\{-(y)IsAr\}$ eki sürekli düz ünlü taşır. Örnekler ise şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>$\{+(n)DIn\}$</u> eşkimdin: gözyaşımından (56/1) ikki tarafdın: iki yandan (64/2) yigitlerdin: gençlerden (73/2)	<u>$\{-(y)IsAr\}$</u> yağında geliser: yakında gelecek (3412/248) yitişiser: yetişecek (5196/388) yir altı olısar: toprak, ölecek yer altına girecek (5313/397)

(Örnekler için ayrıca bk. FK 2.1.1.10. Diğer Addan Ad Yapan Ekler, 2.2.1.3.5. Çıkma Durumu Eki; CH 2.2.2.1.7. Gelecek Zaman I.)

1.1.1.3. Diş-Dudak Ünsüzü v'nin Etkisiyle Ortaya Çıkan Yuvarlaklaşmalar

FK'de dudak uyumuna tabi olan kimi kelime ve eklerin /v/ ünsüzüyle kullanıldığında ünlü uyumundan çıkıp yuvarlaklaştığı görülmektedir:

1.1.1.3.1. Kelime Tabanlarındaki Yuvarlaklaşma

FK öy = CH ev

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
öy	ev
könlüm öyin: gönlümün evini (147/3) cān öyide: can evinde (288/3)	evden: evden (3704/271) bu evde: bu evde (5302/396)
savuğ kilür: soğuk gelir (241/4)	Ø

(Örnekler için ayrıca bk. 1.1.1.1.2. FK ö- = CH e-.)

1.1.1.4. İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Arapça ve Farsça Adlarla

1.1.1.4.1. Kullanıldığında Ünlü Uyumundan Çıkan Ekler

FK'de birtakım eklerin ince sıradan ünlü taşıyan Arapça ve Farsça adlarla kullanıldığında ünlü uyumundan çıktığı görülmektedir:

1.1.1.4.2. Yönelme Durumu Eki

FK {+(n)Ga} = CH {+(n)A}

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{+(n)GA}	{+(n)A}
derdimğa: derdime (247/3) ehliğa: ehline (275/6)	hazāna: sonbahara (3155/227) kūyına: mahallene (3166/228)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.1.3.3.Yönelme Durumu Eki.)

FK {+lG} = CH {+lIK}

FK {+lG} = CH {+IU}

FK {+GI} = CH {+GI}

FK {+Gına} = CH {+GInA}

FK {+rak} = CH {rAk }

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{+IXG}	{+lIK}
mecnūnluğ: delilik (522/7)	mestlik: sarhoşluk (2784/192)
{+IXG}	{+IU}
otluğ: ateşli (364/8)	kanlu : kanlı (1460/102)
{+GI}	{+GI}
soñğı nefesdür: sonraki nefestir (207/4)	kanķısı: hangisi (1421/91)
{+rAk}	{+rAk}
yağşırak: daha güzel (331/7) hoşraq: daha güzel (464/2)	yigregın bulur ol: o daha iyisini bulur (2375/166)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.1.1.1. FK {+IXG} = CH {+lIK}, 2.1.1.2. FK {+IXG} = CH {+IU}, 2.1.1.3. FK {+GI} = CH {+GI}, 2.1.1.11. Diğer Addan Ad Yapan Ekler.)

1.1.2. Ünlülerin Genişlik-Darlık Bakımından Kullanımları

1.1.2.1. Kelime Tabanlarında Ünlülerin Genişlik-Darlık Bakımından Kullanımları

1.1.2.1.1. Ön Seste Ünlülerin Genişlik-Darlık Bakımından Kullanımları

FK ı- = CH a-

FK'de ön seste düz-darlı- ünlüsüne CH'de düz-geniş *a-* ünlüsünün karşılık gelmesiyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>yığla-</i>	<i>ağla-</i>
yığlaşıp: ağlaşıp (62/1) cān u köñlüm her biri yığlarlar öz ahvālīga: canım ve gönlümün her biri kendi hallerine ağlarlar (330/4)	ağlar idi: ağlardı (1307/91) қан ағlamayам: kan ağlamayayım (3169/228) ağladukça: ağladıkça (4268/315)
yığaç	ağaç
қуруқ yıғаçқа: kuru ağaca (73/4)	yimiş ağacını: yemiş ağacını (1290/90) қури ağаç: kuru ağaç (3770/125)

İç Seste Ünlülerin Genişlik-Darlık Bakımından Kullanımları

FK -a- = CH -i-

FK'de iç seste *-a-* ünlüsüne CH'de *-i-* olarak karşılık gelen örnekler:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>yana</i>	<i>yine</i>
hicrān kılıçı birle yana yara kıldılar: ayrılık kılıcıyla yine yaraladılar (199/2)	қılıcını салdı yine: yine kılıcını salladı (1794/125)
yana bizge tüşti iş: iş yine bize düştü (265/2)	yine şeh didi: şah yine dedi (1825/127)
yana 'ışk otın haste cānımğa urduñ: aşk ateşini yine hasta canıma vurdun (367/1)	yine bir bezm ü 'işret kıldı Қайсер: Kayser yine bir yeme içme meclisi kurdu (2041/143)
cān riştesin saldı yana tenğa: can ipliğini yine bedene saldı (421/5)	olasın yine Çin'üñ pādişāhi: yine Çin'in padişahı olası (2659/187)

FK -a- = CH -A-

FK'de iç seste kurallı birleşik fiilin olumsuzunda görülen düz ve geniş **-a-** ünlüsüne CH'de ünlü uyumuna bağlı olarak **-A-** ünlüsünün karşılık gelmesiyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
-a-	-A-
andın ayrıla almas: ondan ayrılamaz (275/2)	didügin anlayamazdı: dediğini anlayamazdı (2182/152)
ay u kuyaşka oşşata almas-min: ay ve güneşe benzetemem (615/5)	tırışamaz bizüm ile ol: o bizimle buluşamaz (3881/284)
	olamaz cān u dil iy yār sensüz: ey sevgili, can ve gönül sensiz olamaz (4135/304)

FK -i (-é)- = CH -a-

FK'de iç seste düz-dar **-i (-é)-** ünlüsüne CH'de **-a-** ünlüsünün karşılık gelmesiyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Tıgri (Téngri)	Tağrı
Tıgri için: Tanrı için (132/4)	Tağrı 'nuğ: Tanrı'nın (1111/78)
Tıgri: Tanrı (181/6)	Tağrı'ya: Tanrı'ya (3883/284)

1.1.2.2. Eklerde Ünlülerin Genişlik-Darlık Bakımından Kullanımları

1.1.2.2.1. Çıkma Durumu Eki

Çıkma durumu ekinin FK'de düz-dar olarak $\{+(n)DIn\}$ biçiminde olmasına karşılık CH'de ek ünlüsü düz - geniş olarak $\{+(n)dAn\}$ şeklindedir:

(Örnekler için bk. 2.1.1.3.5. *Çıkma Durumu.*)

1.1.2.2.2. /e/ ve /i/ Ünlülerinin Kullanımındaki Farklılıklar

FK'de ön, iç ve son seste /e/ ve /i/ ünlülerinin kullanımı bakımından neredeyse tüm örneklerde /i/ ünlüsünün bulunduğu görülmektedir; CH'de ise bu

ünlülerin kullanımı farklılık arz etmektedir. Metinlerin bu konuyla ilgiligörünümleri şöyledir:

1.1.2.3. Ön Seste /e/ ve /i/ Ünlüleri

FK i-(ê-) = CH i-(ê-)

Kapalı /ê/ sesi, Eski Türkçeden günümüze kadarki Türk dilinin dönemleri boyunca dokuzuncu ünlü olarak kabul edilmiştir. Bu ses hem Doğu Türkçesi hem de Oğuz Türkçesi sahalarında da kullanılmış ve y “ى” harfi ile gösterilmiştir. Bu yazımdan ötürü uzmanlarca bazen /i/ bazen de /é/ şeklinde okunmuştur. Her iki metnimizde de yazıma bağlı kalınarak /i/ sesiyle okunmuştur. Aşağıda, eserdeki yazıma bağlı kalındı;kapalı “e” ile olamsı gerekenler ayrıç içinde verildi.

Her iki metinde de ön seste *i-* (*ê-*) ünlüsüyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVÂYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>ilig (élig)</i>	<i>il (él)</i>
çikip mindin ilig: benden el çekip (217/3) ilig köksümge urmañ: göğsüme el vurmayın (481/1) iligdin birmegil mey: elinden şarap verme (662/8)	girmedün elüme: elime girmedin, geçmedin (432/31) ķudret eli: kudret eli (613/43) dürr ü gevher yağar elinden : elinden inci ve mücevher yağar (1022/72)
<i>ikki (ékki)</i>	<i>iki (éki)</i>
ikki köz: iki göz (23/5) ikki yār: iki sevgili (525/8)	iki cihandan: iki cihandan (1287/90) bir iki tühfe: bir iki hediye (1440/100)
<i>işik (éşik)</i>	<i>işik (éşik)</i>
deyr işikinde: meyhane kapısında (689/103)	yār işiginden: sevgili kapından (1883/132) ķatlı eylemiş it gibi ağıyārı eşiğinde: ağıyarı kapısında it gibi öldürmüş (70/6)
<i>işit (éşit)</i>	<i>işit (éşit)</i>
cānānım işit: sevgilim işit, duy (89/1) iy serv-i hırāmānım işit: ey servi boylum işit, duy (89/4) sultānım işit: sultanım işit (89/8)	işit benden: benden işit, duy (1543/108) işidüp: işitip (1547/108) işidüp bu sözi: bu sözü işitince (2190/153)
<i>ir- (ér-)</i>	<i>ir- (ér-)</i>
burun bar irdiñiz: önce vardınız (217/3) bu ni luñf irdi: bu ne lütuftu (644/5)	başuma irdi sa'ādet: başıma saadetti (4728/351) vaşlnuñ bağına irdi: kavuşmanın bahçesine ulaştı (4767/354)
<i>it- (ét-)</i>	<i>it- (ét-)</i>
esir itti: esir etti (90/7) hücüm itti raķib: rakip hücum etti (159/5)	güneh itdükse: günah yaptıksa (3154/227) du'ā itdi: dua etti (3343/242)

1.1.2.3.1. FK i- (é-) = CH i

Ön Seste i-(é-)Ünlüleriyle İlgili Diğer Örnekler

Metinlerde ön seste *i-(é-)* ünlüsünü taşıyor olmasıyla dikkat çeken diğer kelimeler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>itek (étek)</i>	<i>[itek (étek)]</i>
itekni: eteği (137/2)	Ø

1.1.2.4. İç Seste -i- (-é-) ve -e- Ünlüleri

FK -i- (-é-) = CH -e-

FK'de iç seste *-i-(-é-)*ünlüsüne CH'de *-e-* ünlüsünün karşılık gelmesiyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
birk (bérk)	berk
tiş birkitip: diş sıkıp (51/1)	sevgüni gönülde eyledüm berk: sevgini gönülde sağlamaştırdım (4025/296)
çik- (çék-)	çek-
çikti şām-ı miḥnet perdesin: sıkıntı perdesini çekti (617/3) tilbe dik çikme: deli gibi çekme (686/VII/49)	çeküp derd ile: dertle çekip (1144/80) çeker bir yıl: bir yıl çeker (1601/112)
kiç- (kéç)	geç-
kiçer cān naḫdidin: can nakdinden geçer (529/4) bu sözdin kiçsem: bu sözden geçsem (691/413)	du'ā itdü vü geçdi: dua etti ve geçti (2088/146) nice geçer kıl ü kâli: dedikodusu nasıl geçer (3011/215)
kil- (kél)	gel-
her ni kilse: her ne gelse (165/4) kildi kara yayıp saçın: siyah saçlar yayarak geldi (335/4) ışık lâfı kildi: aşk lafı geldi (343/6)	bu yire geldim: bu yere geldim (2088/146) geldi çeşmine ḥ'āb: gözlerine uyku geldi (2108/147) kapusına geldi: kapısına geldi (2112/148)
kirek (kérek)	gerek

ebed ‘ömri kirek : ebedi ömrü gerek (27/9) kireklikdür anda : onda gereklidir (158/6) deyr piri kirek : meyhane efendisi gerek (345/2)	gerek dīvāne bigi aña zencir : ona deli gibi zincir gerek (2737/194) gerekdür ... tedbir : tedbir gerektir (3347/243) bu üç nesne gerekdür kıza elbet/biri er birisi yer biri devlet : kıza bu üç şey gerektir: biri er, biri yer, biri de devlet (3403/247)
kiz- (kéz-)	gez-
kizip ‘ālemni bir yār istedi: dünyayı gezerek bir yār istedi (637/10)	belāyile gezerdi : belayla gezerdi (2958/211)
kiy- (kéy-)	gey-
kiydi : giydi (164/7) ton kiyip : elbise giyip (587/4)	geydi : giydi (4318/319) külāh-ı zer geyüp : altın külahı giyip (4495/333)
iy- (éy-) iyle- (éyle-)	eyle-- (éyle-)
secde iyles körse hūsn : güzellik görse secde eder (214/3) cānımğa cefā iylemeñiz : canıma cefa etmeyiniz (216/1) ‘ayb iylemeñ : ayıplamayın(219/2)	eyülükle seni eyleyeler yād : seni iyilikle analar, hatırlasınlar (1074/76) ķabul eyle du‘āmı yā İllāhi : yâ İlâhi duamı kabul et (1100/77)
siv- (sév)	sev-
anı siver : onu sver (91/2) iy köñül sin sivdūñ : ey gönül sen sevdin (111/17) siver cānım : canım sever (202/1)	cān u dilden severdi : canı gönülden severdi (808/57) cāndan anı sevmiş idi : onu candan sevmişti (839/59) severdi cāndan anı Muḫammed : Muhammed onu candan severdi (909/64)
sikiz (sékiz)	sekiz
sikiziñçi : sekizinci (710/1)	on sekiz biñ : on sekiz bin (281/20)

FK -i- = CH -i-

İç seste her iki metinde de ortak bir kullanıma sahip olan **-i-** ünlüsü için örnekler şunlardır.

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>bil-</i>	<i>bil-</i>
yüzünü bilmes idim: yüzünü bilmezdim (457/5) günāhım bilmedim: günahımı bilmedim (458/1)	yâ Rab bilür günāhını: yâ Rab günahını bilir (152/11) bil: bil (388/28)
<i>kir-</i>	<i>gir-</i>
kirse kūyige: o mahalleye (616/2) rindler bezmi arasığa kirey: rindler meclisi arasına girer (691/447) ağzına kirgen sözüñüñ riştesin: ağzına giren sözünün ipliğini (718/1)	oda girerse: ateşe girerse (1445/101) içine giren rāhat olur: içine giren rahat olur (1615/113) söze girdi: söze girdi, başladı (1921/134)
<i>kit- (kêt-)</i>	<i>gît-</i>
baş alıp kitkil: baş alıp git (446/11) kişiler kitkey: kişiler gidecek (691/337)	gîtidi 'aqlum: aklım gitti (1445/41) iki gün gîtidi: iki gün gitti (1956/137)
<i>yit- (yêt-)</i>	<i>yit- (yêt-)</i>
yitse köñlüm: gönlüm kaybolsa (114/8) ni yitmes: ne yetmez (134/7) yitmes şafā köñülge: safa gönüle ulaşmaz (304/6)	baña yitmez mi: bana yetmez mi (2418/170)

1.1.2.4.1. İç Seste -e- Ünlüleriyle İlgili Diğer Örnekler

CH'de iç seste görülen *-e-* ünlüsünü taşıyor olmasıyla dikkat çeken diğer örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
(bêze-)	<i>beze-</i> bezediler bu resme ol nigârı: o güzeli bu şekilde bezediler (4701/349)
(sêz-)	<i>sez-</i> la'lüñi sezelden āb-ı Kevser: Kevser suyu dudağımı ıslattığından (2444 /171) sezerem sende var 'aşkdan derd: sende aşktan dert var sezerim (2837/202)
(gêrçek)	<i>gerçek</i> bu gerçek: bu gerçek (3293/238) didî gerçek didin bu sözi: bu sözü gerçek, doğru söyledin dedi (3917/287)

1.1.2.5. Son Seste -i (-é) ve -e Ünlüleri

FK -i (-é) = CH -e

FK'de son seste **-i(-é)** ünlüsüne CH'de **-e** ünlüsünün karşılık gelmesiyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVÂYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
ni (né)	ne
ni çāre: ne çare (114/8) her ni Hāḡ emrini: her ne Hak emrini (316/6) ni ḡaddim ārzūḡılmāḡ: (onu) arzulamak ne haddime (326/1) ni ḡam: ne gam (341/4) ni ölüḡ-min ni tirig: ne ölüyüm ne diri (344/3)	bu ne yirdür: bu nasıl yerdir (1212/85) ḡör ne dir ḡül: ḡül ne söyler ḡör (1263/88) ḡālin nedür: hālin nasıldır (1353/94) ne yire varur: ne, hangi yere gider (1491/104) ne var ise: ne varsa (1493/104) *Ancak şu örneklerdeki son ses ünlüleri ek aldığı için iç ses durumuna gelmektedir ve darlaşmaktadır: nice tedbir eyleyelüm: nasıl tedbir alalım (1663/116) nicedür di baḡa aḡvāl-i 'alem: dünyanın hali nasıldır bana söyle (1814/127)
niçe (néçe)	
niçe mescidde: nice mescitte (320/7) niçe pervane dik uçar köpelek: nice kelebek pervane gibi uçar (342/6)	

FK -i (-é) = CH -i (-é)

Son seste her iki metinde ortak bir kullanıma sahip olan **-i(-é)** ünlüsü için örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>di-</i> (<i>dé-</i>)	<i>di-</i> (<i>dé-</i>)
<p>didin firākıda şabr iyle: ayrılığında sabret dedin (423/9)</p> <p>deyr piri didi: meyhane pîri dedi (490/6)</p> <p>leblerin öpey dir-min: dudaklarını öpeyim derim (582/5)</p> <p>medhini didi: onu övdü (691/404)</p>	<p>ne yola git didiyse aña git: hangi yola git dediyse ona git (341/24)</p> <p>uşbu sözi dirdi: bu sözü derdi (1870/131)</p> <p>didi çekdüm derd ü miñnet: dert ve miñnet çektim dedi (1995/139)</p> <p>kime diyem bu göñlüm hālini ben: bu gönlümün halini kime söyleyeyim (1249/87)</p>
<i>yi-</i> (<i>yé-</i>)	<i>yi-</i> (<i>yé-</i>)
<p>yimekke cismim itin: bedenimin etini yemek için (186/5)</p>	<p>Kimesne yimemişdi: kimse yememişti (1868/130)</p> <p>ğam yime: gam çekme (3555/259)</p>

1.1.2.5.1. Şahıs Zamirlerinde /i/ (é) ve /e/ Ünlüleri

FK -i-(-é-) = CH -e-

FK min (mén) = CH ben

FK sin (sén) = CH sen

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.1.4. *Şahıs Zamirlerinin Yalın Kullanımı.*)

FK mindin (méndin) = CH benden

FK sindin (séndin) = CH senden

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.5.4. *Şahıs Zamirlerinde Çıkma Durumu Eki.*)

FK -i-(-é-) = CH -e- ~ -i-

FK mini (méni) = CH beni

FK sini (séni) = CH seni ~ sini

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.2.5. *Şahıs Zamirlerinde Yükleme Durumu Eki.*)

1.1.3. Son Sesteki Ünlülerin Kullanılıp Kullanılmaması Açısından Görülen Farklar

1.1.3.1. FK -y = CH -yU

Metinlerde durum zarf-fiil eki olarak kullanılan ve FK'de -y, CH'de ise -yU biçiminde geçen yapısı ünlü taşıyıp taşıyamama açısından farklılık göstermektedir:

(Örnekler için bk. 2.3.1.3.3. FK {-A} / {-y} / {-(y)I} = CH {-(y)A} / {-(y)U} / {-(y)I}, 2.2.2.1.3.2. *Öğrenilen Geçmiş Zaman II'nin Olumsuzu*, 2.2.2.1.6.2. *Şimdiki Zaman Kipinin Olumsuzu*.)

1.1.4. Kaynaşma

Farklı kelimelerdeki hece veya seslerin kaynaşmasıyla ilgili metinlerde geçen örnekler şunlardır:

1.1.4.1. Geçici Kaynaşmalar

Aşağıdaki örnekler vezin gereği geçici olarak kaynaşmış kelimelerden meydana gelmiştir. Bu örneklerin FK'de bulunduğu görülmektedir:

1.1.4.1.1. “içün” Son çekim Edatıyla

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
Ø	olmamağičün: olmamak için (2935/209) anuçun: onun için (3025/216) kılduğyiçün: yapmamak için (4121/303)

1.1.4.1.2. “ne” Soru Zamiriyle

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
Ø	N'ola: ne ola (3108/223)

1.1.4.2. Kalıplaşmış Kaynaştırmalar

Aşağıdaki kelimelerin tamamen kalıplaşarak ayrı birer kelime hâline geldikleri görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
uşbu: işte bu (474/4)	kimesne: kim erse ne (1288/90)
uşol: o, işte o (691/98)	nesne: ne erse ne 3403/247)
tendin andağ çıktı: tenden öyle (678/1)<aniteg	niçün: ne için (2252/158)
mundağ: böyle (336/7)<munuteg	işbu: iş bu (4022/295)
niçün: niçin < ni için (413/4)	şol: uş ol (1464/102)
niçük: nasıl <niçe ök (682/VIII/79)	şimdi: şu imdi (1892/132)
n'itey: ne edeyim <ni itey (491/2)	böyle: bu öyle (3466/252)
n'itip: ne edip <ni itip (559/3)	şöyle: şu öyle (3514/256)
n'itkey: ne edeyim <ni itkey (557/2)	

1.1.5. Orta Hece Düşmesi

Her iki metinde de orta hece ünlüsünün düşme eğiliminde olduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
bağrımdın: bağrımdan (< bağır) (154/2)	gönlüni yaratdı Allah: Allah gönlünü yarattı (<gönül) (356/25)
ağzın: ağzını (<ağız) (174/2)	'aşık boynına: aşık boynuna (< boyun) (1220/85)
aytur her dem: her zaman söyler (< ayıt-) (235/6)	oğlını: oğlunu (<oğul) (1521/106)
yoğruluptur: yoğrulmuştur (<yoğur-) (610/8)	ağzın anup: ağzını anarak (< ağız) (1582/110))
istedi iylemek ilgimni kalem: elimi kalem yapmak istedi (< ilig) (691/405)	bağrı: bağrı (< bağır) (3209/231)
könlüm: gönlüm(< köñül) (786/1)	

1.1.6. Hece Yutumu

Bu konuyla ilgili örnekler *Dur-* fiili ve hece yutumuna uğramamış *Durur* biçiminden ibarettir. Her iki metinde de örneklerine rastlanmaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p><u>Dur-</u> hicrān tūnidür: ayrılık gecesidir (75/1) seher uyqudadur: seher uykudadır (110/5) anıñ hayrānidur: onun hayranıdır (140/2) ikki nişāndur: iki alamettir (143/1) dāğ-ı nihāndur: gizli yaradır (143/13)</p> <p><u>Durur</u> ğālib durur: galiptir (321/6) ‘ādil durur: adildir (444/1) cihānda yoğ turur: cihanda yoktur (412/7) hoş turur: güzeldir (621/1) ‘ışk řāhı durur: aşk řāhıdır (677/4)</p>	<p><u>dUr-</u> şanuşdur: tanıktır, şahittir (107/8) arıdur: temizdir (110/8) mekānı bī-mekāndur: mekanı mekansızdır (112/8) vefāsuzdur cihān: cihan vefasızdır (370/18) anıñ řānındadır: onun řānındadır (543/39)</p> <p><u>durur</u> řapıñ durur: kapındır (1391/10) Ĥařzikri durur: Hak zikridir (231/18) özi durur: özüdür (567/40) cihānuğ pādiřāhı durur: cihanın padişahıdır (1097/77)</p>

1.2. Ünsüzler

1.2.1. Ünsüzlerin Tonluluk-Tonsuzluk Bakımından Kullanımları

Ünsüzlerin tonluluk-tonsuzluk bakımından kullanımlarına bakıldığında FK’de az sayıdaki kelime hariç tonsuz ünsüzlerin yaygın olduğu, CH’de ise bu konunun farklılık arz ettiği görölmektedir. Metinlerin gösterdikleri özellikler şunlardır:

1.2.1.1. Ön Seste k- / g- Ünsüzleri

1.2.1.1.1. Kalın Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste k- / g- Ünsüzleri

FK k- = CH k-

Her iki metinde de kalın sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste k- kullanılmıştır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
kaç-	kaç-
zamān ğamıdın kaçmasun: zaman gamıyla kaçmasın (349/6) kaçtı andın: ondan kaçtı (521/4)	yol bulmaz idi kaçmağa ahū: ceylan kaçmak için yol bulamadı (3719/272) kaçdı: kaçtı (4429/328)
kaçan	kaçan
kaçan açıldı: ne zaman açıldı (381/1) kaçan ābākılğay: ne zaman aba, elbise yapacak (714/2)	kaçan cenge ursa: ne zaman çenge, saza vursa (1313/92)
kanı	kanı
kanı siniğ kibi: hani senin gibi (54/1)	kanı diyen benümdür bu cihānı: bu dünyayı benimdir diyen hani, nerde (1559/109)
kan	kan
könülni katre katre kan kılıp: gönlünü damla damla kan edip (56/6) kanım köp içti: kanımı çok içti (311/4) içer kanıdın: kanından içer (691/VIII/90)	kanlu yaşın: kanlı gözyaşım (1460/102) dökülen kanum: dökülen kanım (1469/103) kızıl kana boyadı: kızıl kana boyadı (1747/122)
kal-	kal-
kalmışam öz hālime hayrān: kendime hayran kaldım (231/4) min kaldım: ben kaldım (444/2)	kalmadı: kalmadı (2900/207) kaldı yalunuz: yalnız kaldı (3920/287)
kara	kara
kara nergisni: kara nergisini (477/7) kara yirde: kara yerde (691/18) kara tofrağka: kara toprağa (691/159)	kara toprağa: kara toprağa (4455/330) kara saçundan: kara saçından (4761/354) kara bahtum: kara bahtım (5366/401)
karangū	karangu
közüm boldı karangū: gözüm karardı (205/4) karangū tünde: karanlık gecede (352/3) karangusun: karanlığını (539/3)	karajuda: karanlıkta (4028/296) karangu gicede: karanlık gecede (4054/298)
kaş	kaş
kaşlarıñ: kaşların (51/4) köz ü kaş : göz ve kaş (539/3) közüm kaşığığa hayrāñdur: gözüm kaşına hayrandır (600/3)	kaşını: kaşını (1222/86) kaşı yay: kaşı yay (2599/183)
kıl-	kıl-

‘arz kıldım: arz ettim (181/6) kılrsa diğkat birle Hâk emrin: Hak emrini dikkatle yapsalar (192/6) bağrımın ... yüz pâre kıldılar: bağrımı ... yüz parça ettiler (199/1)	dil ü cāñ bāğını kıtur tâze: gönül ve can bahçeni taze eder (274/20) hâbîbüñ kı: habibin et (755/53) bir iş kıturam: bir iş yaparım (783/55)
<i>kıy-</i>	<i>kı-</i>
kırkıdın illigge kıydu: kırktan elliye koydu (254/3) küp kıymağıl yağ: çok yağ koyma (312/3) baş kıysam : baş koysam (331/6)	koma elden hiç ‘aşkı: elden aşkı hiç bırakma (1132/79) dilünde komağıl: dilline bırakma (1277/89) kımiş idi: koymuştu (2111/147)
<i>kul</i>	<i>kul</i>
kul bolsun: kul olsun (50/2) kullarıña: kullarına (109/6)	sözi kıla sultan virdi: sözü kula sultan verdi (2023/141) kılınam ben: ben kulunum (5121/382)
<i>kulağ</i>	<i>kulağ</i>
kulağı: kulağı (414/3) kulağka: kulağa (419/2) kulağka yiter: kulağa gelir (422/1)	kulağ virdi: kulak verdi (353/25) kulağa: kulağa (1746/122) kulağına: kulağına (3136/225)
<i>kuruğ</i>	<i>kuru</i>
kuruğ cismim: kurumuş bedenim (424/3) kuruğ tenimğa: kurumuş bedenime (430/1)	kuru beden: kuru beden (4039/301)

1.2.1.1.2. İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste k- / g- Ünsüzleri

FK k- = CH g-

FK’de ince sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste sürekli k- bulunmaktadır. CH’de ise birkaç kelime dışında g- bulunmaktadır:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>kibi</i>	<i>gibi-bigi</i>
vefā kibi: vefa gibi (335/3) kāmēti kibi: boyu gibi (340/3) ğonçe kibi: gonca gibi (390/6)	mev bigi: şarap gibi (2550/179) zūlfūñ gibi: saçın gibi (2710/191) iştüđi gibi: iştittiği gibi (3041/217)
<i>kiç-</i>	<i>geç-</i>
bu sözdin kiçsem: bu sözden vazgeçersem (691/413)	geçemez bu yirden: bu yerden geçemez (1729/121)

	kimisi geçeyorır: kimileri geçiyor (1818/127)
Kiçe (kêç)	gice
kiçe yâ kündüz: gece veya gündüz (87/5) aysız kiçedin: aysız geceden (471/2)	gicede: gecede (175/13) bir gece: bir gece (662/47)
kil-	gel-
kildi kara yayıp saçın: kara saçlarını yayarak geldi (335/4) 'ışk lafı kildi: aşk lafı geldi (343/6) kildi: geldi (394/3)	bu yire gelmemişdür: buraya gelmemiştir (1786/125) şehre geldüm: şehre geldim (1976/138) gelüp bir kul didi: bir kul gelerek dedi (2016/141)
kir-	gir-
kirse: girse, girerse (310/7) mescidka kirgeç: mescide girince (448/6) kirgen: giren (718/1)	girdi: girdi (2309/62) gir içeri: içeri gir (2073/145) girüp yir öpdi: girerek yer öptü (2256/158)
kirek	gerek
ebed 'ömri kirek: ebedi ömrü gerek (27/9) kireklikdür anda: orada gereklidir (158/6) deyr piri kirek: meyhane efendisi gerek (345/2)	gerek divâne bigi aña zencir: ona deli gibi zincir gerek (2737/194) gerekdür ... tedbir: tedbir gerektir (3347/243) bu üç nesne gerekdür kıza elbet/biri er birisi yer biri devlet: kıza bu üç şey gerektir: biri er, biri yer, biri de devlet (3403/247)
kit-	git-
baş alıp kitkil: baş alıp git (446/11)	gitmesün: gitmesin (3522/256) gamla gitdi: gamla gitti (3633/265)
kiy-	gey-
kiydi: giydi (164/7) ton kiyip: elbise giyip (589/4)	giye tãc u zer yirine ahen: taç ve altın yerine demir giysin (4317/319)
kiz-	gez-
kizer anda: orada gizer (350/10) kizip: gezerek (637/7)	gezerdi: gezerdi (2958/211) yine gezdürdi: yine gezdirdi (3560/259)
köñül	göñül
köñlümge: gönlüme (669/5) zülfidin köñlün çıkar: onun gönlünü yarin zülfünden çıkar (678/7) köñlümni: gönlümü (676/3) iy köñül: ey gönül (679/8)	göñlüñi yaratdı Allãh: gönlünü Allah yarattı (356/25) göñül gitdi elümden: gönül elimden gitti (1322/92) iy göñül: ey gönül (4082/300)

kör-	gör-
körge: gören (629/4) anı kördi: onu gördü (641/6) yüz gam körüp: yüz gam görüp (652/3)	görelüm: görelim (1353/94) gördi: gördü (3531/257) gördükçe: gördükçe (3697/270)
köz	göz
közüm sürüp kaçsam: gözümü sürterek kaçsam (610/2) közdür güneş: günah gözdendir (627/4) közge: göze (627/5)	görünmez gözüme: gözüme görünmez (1567/109) gözleri: gözleri (1988/139) gözlerü: (senin) gözlerin (2227/156)
kün	gün
bu kün: bugün (106/5) her kün: her gün (115/3) bir kündür: bir gündür (151/3)	her gün: her gün (428/30) bir gün: bir gün (5073/378)
kündüz	gündüz
kündüzleri: gündüzleri (471/2) kündüz kıyaş: gündüz güneş (560/4)	gice gündüz: gece gündüz (1038/73)

FK k- = CH k-

CH'de ince sıradan ünlü taşıyan az sayıdaki kelimedede ön sesteki *k-* kullanılmıştır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
kim	kim
kim körmiş devā: kim deva görmüş (40/2) kim kirip külbemge tutkay kadeh: evime kim girerek kadeh tutacak (147/2)	kim isterse: kim isterse (5014/374) kime iderse himmet: kime himmet ederse (5359/400)
kişi	kişi
kişi imes: kişi değil (348/6) kişige ne bolmasun: kişiye ne olmasın (525/8)	okuyan kişi: okuyan kişi (1065/75) kişi yābāna kızını atar mı: kişi kızını yabana bırakır mı (3773/276)
kimse	kimse
körmiş kimse: görmüş kimse (41/2) her kimse: her kimse (228/1) kimse birle: kimseyle (233/9)	kimseye virmez cevābı: kimseye cevabını vermez (1336/93) gidermez kimse gönlinden melālin: kimse gönlünden derdini gidermez (1339/93) kimse kalmaz: kimse kalmaz (5282/395)
kirpik	kirpük
kirpik bile: kirpikle (141/4) kirpik ucıga: kirpik ucuna (212/5)	yay u kirpügi: yay (kaş) ve kirpiği (2599/183)

urdu ... kirpik saflarun: kirpik saflarını ... vurdu (574/4)	kirpügi: kirpiği (5150/384)
---	------------------------------------

İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste k- Ünsüzüyle İlgili Diğer Örnekler

İnce sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste *k-* ünsüzünü taşıyor olmasıyla dikkat çeken diğer kelimeler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>kül</i>	<i>kendü</i>
tenim kül boldı: benim kül oldu (149/6) ol külni kökke savuruñ: o külü göğe savurun (350/5) kül boldum: kül oldum (463/2)	Ĥudā nūrın görđi kendü gitđi: Hüda nurunu gördü kendi gitti (713/50) kendüye: kendine (2365/166)
<i>közü</i>	<i>kendözi</i>
könül közüsini: gönül aynasını (164/6) ol közü: o ayna (547/2) mey közüside: şarap aynasında (688/I/4)	anuñun kendözinden oldı: onun için kendinden oldu (1402/98)
<i>kül-</i>	<i>kimesne</i>
külüp olturđı: gülüp oturdu (63/4) küler: güler (460/7)	kimesne yoñ: kimseyok (1975/138) kimesneye vermez amān: kimseye aman vermez (528/39)
	<i>kimsene</i>
	kimsene: kim erse ne (772/54),(4014/295)

1.2.1.2. Ön Seste t- / d- Ünsüzleri

1.2.1.2.1. Kalın Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste t- / d- Ünsüzleri

Kalın sıradan ünlülerde FK'de çoğunlukla *t-* kullanılmıştır. CH'de ise bu konuda belli bir kural yoktur. Bazı kelimelerin *t-* ile bazılarının *d-* ile bazılarının da *t-* / *d-* seslerinin her ikisiyle yazıldığı görülmektedir:

FK t- = CH ʔ-

Kalın sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste her iki metinde de çoğunlukla/t/ kullanılmıştır. Bu sesin FK'de *t* (ت), CH'de ise *ʔ* (ط) ile yazılması dikkat çeken diğer bir özelliktir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>tağ</i>	<i>ʔağ</i>
derd tağın izarım: dert dağını izarım (94/3)	dīvāne bigi ʔağa dūşdi: deli gibi dağlara dūştü (2814/200)
<i>taş</i>	<i>ʔaş</i>
yüz miñ belā taş: yüz bin bela taşı (188/2) taş atmanız: taş atmayınız (278/3)	ʔaşı yāķūt kılar ʔoprağı zer: taşı yakut toprağı altın eder (29/2) ʔaş yasduğum: taş yastığımdır (1526/107)
<i>toķuz-toķķuz</i>	<i>ʔoķuz</i>
toķķuz felek: dokuz felek (76/3) toķuz: dokuz (691/168)	ʔoķuz ʔarhı: dokuz feleğı (693/449)
<i>ʔofraķ</i>	<i>ʔopraķ</i>
anı ʔofrağı cāndur: onun toprağı candır (143/5) ķara tofraķķa: kara toprağı (691/159)	ʔoprağı dūşdi: toprağı dūştü (2152/i76a/150) ʔoprağum: toprağım (3166/228)
<i>tol-</i>	<i>ʔol-</i>
tola ķan: kan dolu (137/3) Hızır suyu tolsun aņa: ona Hızır suyu dolsun (691/139) toldı otluķ āhım: ateşli āhım doldu (543/5)	ķadehler ʔoluyidi āb-ı ħayvān: kadehler ölümsüzlük suyuyla doluydu (4616/343)
<i>tolğan-</i>	<i>ʔolan-</i>
yılan dik tolğanur: yılan gibi dolanır (156/2)	ʔolandı şarķ u ğarb u āsmānı: doğuyu, batıyı ve semayı dolandı (2728/193/)
<i>ton</i>	<i>ʔon</i>
yaşıl ton: yeşil don, elbise (584/5)	ol ʔonları: o donları, elbiseleri (3646/266)
<i>toy-</i>	<i>ʔoy-</i>
toyuptur ... cismim: bedenim doymuştur (267/7)	ʔoyurdu ni' met ile: nimet ile doyardı (4656/346)

Kalın Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste t- Ünsüzüyle İlgili Diğer Örnekler

Metinlerde kalın sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste **t-** (**t-**)ünsüzünü taşıyor olması bakımından dikkat çeken diğer kelimeler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p><u>tamğa</u> al tamğasın:al damgasını (409/6)</p> <p><u>tam-</u> kılıçdın dem-ā-dem kan tamar: kılıcından sürekli olarak kan damlar (679/2)</p>	<p><u>toğrı</u> ağa toğrı yoldur: ona doğru yoldur (574/41)</p> <p>bulmuş idi toğrı rāhı: doğru yolu bulmuştu (905/64)</p> <p><u>tapu</u> cümle tapuna bende olsun: hepsi huzuruna, kapına köle olsun (2662/188)</p> <p>tapusına: (onun) huzuruna (2693/190)</p> <p><u>taşra</u> oturdu bāgehden taşra: pazardan dışarı oturdu (2258/158)</p>

FK t- = CH t- ~ d- =

CH'de kalın sıradan ünlü taşıyan kimi kelimelerde ön seste **t-ved-** birlikte kullanılırken FK'de **t-**'nin kullanıldığı örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>tur-</u>	<u>tur-</u> ~ <u>dur-</u>
yüziğe bakıp turdı köz: göz, yüzüne bakıp durdu (228/1)	durdu: durdu (2691/190)
allıda turup: karşısında durup (643/7)	bir yerde turmazdı: bir yerde durmazdı (4325/320)
<u>tut-</u>	<u>tut-</u> ~ <u>dut-</u>
kan akar sıksağ tutup her yanıdın: tutup sıksan her tarafından kan akar	senüñ emrünğ tutarlar: senin emrini tutarlar (215/15)

(483/1) tutmasağ: tutmasan,tutamazsan (496/6) maña tut bâde: bana şarap versin(691/359)	havaya atuban girü tütardı: havaya atıp geri tutardı (3700/270) āfāķı dutar: ufukları tutar (2443/V/171)
taķ-	taķ- ~daķ-
boynuma taķtıņ kemend: boynuma kement taktın (645/4) boynuma zencir taķıp: boynuma zincir takarak (130/4)	boynuma daķ zülfüņi: saçını boynuma dola (3109/223b) züfüņüņ bendini taķ boynuma: saçının bağını boynuma dola (3191/230)

FK d- = CH d-

Her iki metinde kalın sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste **d-** ünsüzünün kullanıldığı örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
dağı	dağı
min dağı: ben dahi (174/2) ecel dağı kitürmes: ecel bile getirmez (178/2) sin dağı: sen dahi (403/1)	ben dağı: ben dahi (448/32) bu resme dağı kıl u kâl olur mı: dedikodu bu şekilde olur mu, yapılır mı (1903/133) ikisi dağı: ikisi de (5145/384)
dudaķ	dudaķ
körinmiş dudağı: dudağı görünmüş (667/4) dudağına: dudağına (674/6)	dudağından: dudağından (4693/349) dudağıņ şerbeti: senin dudağının şerbeti (4731/352)

İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste t- / d- Ünsüzleri

İnce sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste **t- / d-** ünsüzlerinin kullanımı bakımından FK'de birkaç örnek hariç **t-**, CH'de ise sürekli **d-** ünsüzünün yazıldığı görülmektedir:

FK t- = CH d-

İnce sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste FK’de *t-* ünsüzüne CH’de *d-* ünsüzünün karşılık gelmesiyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>tig-</i>	<i>deg-</i>
tigdi oꞗuꞗ: okun değdi (472/3) tiger ... ol oꞗ: o ok değer (643/2)	değmez yüzüm ayađuꞗa: yüzüm ayağına değmez (2458/172)
<i>tik-</i>	<i>dik-</i>
tiker idim anı cān riştesidin olsa ipek: ipek olsaonu can ipliğiyle dikedim (343/1) söküldi ol itek kirpik bile tikse bolur: o etek söküldü, kirpikleriyle dikmek gerekir (584/3)	dikmişler: dikmişler (1616/113)
<i>til</i>	<i>dil</i>
yüz tili bolsa: yüz dili olsa (203/7) tilidin: dilinden (203/7) tilim: dilim (691/404)	dil aꞗup Efser’e şıldı du’ālar: Efser’e dil aꝼarak dualar etti (4235/312) getürdi diline ism-i Ğudā’yı: Allah’ın adını diline getirdi (4478/327)
<i>tile-</i>	<i>dile-</i>
ölmekke tiler irdim: ölmeyi dilerim (559/4) bāde tiler-min: řarap isterim (582/5) tileđi anı niće tilim: dilim onu pek ćok kez dileđi (691/404)	imdi diler iseñ Ğaꝼ rızāsın: şimdi Hak rızasını dilersen (265/19) dilerken vaşlumı: kavuşmamı dilerken (4745/353) diledükleri bigi oldu: istedikleri gibi oldu (4898/364)
<i>tök-</i>	<i>dök-</i>
tökti: döktü (71/3) şanın töker: kanımı döker (138/7) töker yaş: gözyaşı döker (273/2)	dāneler dökmişdi: taneler dökmüştü (1173/82) bulut bigi dökerdi yire bārān: yere bulut gibi yağmur dökerdi (1262/88)

	dökülen kanım durur: dökülen kanımdır (1469/103)
tüş-	düş-
tüşti: düştü (237/3) tüşüp: düşüp, düşerek (373/3) tüşmüş minî birle: benimle düşmüş (789/1)	toprağa düşdi: toprağa düştü (2152/150) düşüp: düşüp, düşerek (2348/165)
tüzet-	düzet-
tüzetti: düzenledi (691/274)	düzetgil ‘aşk içinde bir kitabı: aşk dolu bir kitabı düzenle (1068/75)
tüz	düz
kıble tüz bolsa: kıble düz olsa (232/3)	ol yir cümle düpdüz oldı: o yerin tamamı dümdüz oldu (1464/102)
tüken-	düken-
tükendi kitab: kitap bitti (827/2)	dükendi menzil-i mäh: ayın menzili tükendi (4531/336)

İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste FK t- = CH d- Ünsüzleriyle İlgili Diğer Örnekler

İnce sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste FK’de *t-*, CH’de *d-* ünsüzlerini taşıyor olması bakımından dikkat çeken diğer kelimeler şunlardır:

FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<u>tışle--</u> tışleben la’liñni: dudağını dişleyince (354/1) <u>tüş</u> tüşümge kirse: rüyama girse (198/4) tüş körer-sin: rüya görürsün (486/7) <u>tüz-</u> yağşı tüzdi: güzel dizdi (198/4) her kişi meclis tüzzer: herkes meclis düzenler, karar (242/1)	<u>diken</u> dikenden: dikenden (162/12) <u>ditre-</u> cānı ditrer: canı titrer (3736/273)

1.2.1.2.2. FK d- = CH d-

İnce sıradan ünlü taşıyan kelimelerde ön seste **d-** ünsüzünün kullanılmasına FK'de birkaç kelimedede rastlanmaktadır. CH'de ise ince sıradan ünlülerle sürekli **d-** ünsüzünün kullanıldığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>di- (dé)</i>	<i>di- (dé)</i>
diseñ: desen (125/9) ol ayğa fiğānım dir idim: o sevgiliye feryadımı derdim (511/7) dip: deyip (516/1) didim: dedim (583/6)	didirmegil: söyletme (423/30) didüm sözüñi: senin sözünü söyledim (1674/117) dir: der (1926/135) yine didi: yine dedi (1979/138)
<i>-A digince</i>	<i>-A degin</i>
kıyāmetka diginçe: kıyamete kadar (484/2)	şubha degin: sabaha kadar (1385/97)
<i>digil</i>	<i>degül</i>
Ḳaysı Rummān digil: Kays'ı Rumman değil (691/66)	varmış degüldür: gitmiş değildir (1430/100) bāğ degül: behçe değil (2580/181)
<i>düşmen</i>	<i>düşmen</i>
düşmenrak: daha düşmanınca (472/2)	düşmenümi: düşmanımı (4545/337)

1.2.1.2.3. FK'de İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Kelimelerde Ön Seste d- Ünsüzünün Kullanılması Bakımından Dikkat Çeken Diğer Kelimeler

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>dik</u> ğonçe dik: gonca gibi (25/2) kuş dik: kuş gibi (40/5) ay dik: ay gibi (51/4) min dik bolmasun: benim gibi olmasın (110/7) tilbe dik: deli gibi (114/1)	<u>dek</u> giceye dek: geceye kadar (2198/154) haşre dek: kıyamete kadar (2919/208)

İç Seste -k- / -ğ- Ünsüzleri

Her iki eserde de kalın sıradan ünlü taşıyan çok heceli kelime tabanlarında son seste **-k** ünsüzü iki ünlü arasında sızıcılaşarak **-ğ-** olmaktadır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
ayağıını: ayağını (47/3)	almağa: almaya (332/24)
tofrağı: toprağı (47/7)	yaprağın: yaprağın (1291/90)
bolmağan: olmayan (336/5)	toprağı: yoprağı (1617/113)
yafrağıdın: yaprağından (343/4)	kulağa: kulağa (1746/122)
almağan: almayan (370/5)	ayağı: ayağı (1769/124)
kulağı: kulağı (414/3)	*şu örnekte bu kuralın dışına çıktığı görülmektedir:
	şamunuğ bayrağı: herkesin bayrağı (4315/319)

İç seste ince sıradan ünlü taşıyan çok heceli kelime tabanlarında son seste iki ünlü arasında FK'de **-k-**, CH'de **-g-** yazılışının hâkim olduğu görülmektedir.

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
kirpikiğ: (senin) kirpiğini (24/4)	<u>Tek Heceli Kelime Tabanlarında</u>
işikin: eşiğini (252/3)	döker: döker (1195/84)
ilmekim: ilmeğim (426/6)	çeker: çeker (1601/112)
köymekim: yandığım (426/7)	gözünü diküben: gözünü dikince (3726/272)
kanığını töker: kanını döker, (622/3)	*şu örnekte ünsüzün tonlu olduğu görülür:
çiker: çeker (688/III/20)	göge çıkmak: göge çıkmak (4411/327)
	<u>Cok Heceli Kelime Gövdelerinde</u>
	Hudā birliğini: Allah'ın birliğini (347/25)
	yüreğini: yüreğini (2878/198)
	dirliginden: (senin) sağlığından (4421/327)
	dil-bere irmege: sevgiliye kavuşmaya (4674/347)
	oğlı geleceğın bildi: oğlu geleceğini bildi (5206/389)

1.2.1.2.4. Son Seste -t- / -d- Ünsüzleri

Kalın sıradan ünlü taşıyan tek heceli kelimelerin son sesindeki -t- iki ünlü arasında korunmaktadır. Çok heceli kelime gövdelerinde ise FK’de sürekli -t-, CH’de ise çoğunlukla -d- yazılışının hâkim olduğu görülmektedir:

FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<u>Tek Heceli Kelimelerde -t-</u> kan yutup: kan yutup (100/3) ol yir tutar: o yer tutar (160/6) ğam otıdın: gam ateşinden (178/2) ol oknı atar-min: o oku atarım (211/5) özümni satar: özümü satar (624/4) <u>Çok Heceli Kelimelerde -t-</u> vaşl hırkasın yamatay: kavuşma hırkasını yamatacak (624/6)	<u>Tek Heceli Kelimelerde -t-</u> katuñda: huzurunda (485/34) satar: satar (2002/140) girü tutardı: geri tutardı (3700/270) ne yatursın: niye yatırsın (2143/150) <u>Çok Heceli Kelimelerde -d-</u> aşidur āb: su akıtır (2163/151) el uzadup: el uzatıp (4094/301)

İç seste ince sıradan ünlü taşıyan tek heceli ve çok heceli kelimeler son seste iki ünlü arasında FK’de -t-, CH’de -d- yazılışının hâkim olduğu görülmektedir:

FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<u>Tek Heceli Kelimelerde -t-</u> başıp tebessüm iter: bakaıp tebessüm eder (16/3) yiter: yeter (93/) kitür: getir (447/6) luş itip: lutfedip (468/1) <u>Çok Heceli Kelime Gövdelerinde</u> tofraşka iltür-min: toprağa gönderirim (527/5)	<u>Tek Heceli Kelimelerde -d-</u> saña yardım ideyin: sana yardım edeyim (4395/325) ‘aklı giderdi: akli giderdi (4614/343) yād iderdi: anardı (4958/369) <u>Çok Heceli Kelime Gövdelerinde</u> işiden: işiten (4614/343) bir aslana iledür: bir aslana iletir (3721/272)

1.2.1.2.5. İç Seste ve İki Ünlü Arasında -ç- Ünsüzü

FK'debazı kelime kök ve gövdeleriyle eklerde sürekli olarak /ç/ ünsüzü kullanılmaktadır. İki ünlü arasında olması veya kendinden sonra ünlü alması durumunda değişmeden kalması dikkat çeken diğer bir özelliktir.

Kelime Tabanlarında /ç/ Ünsüzü

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>kiçe</i>	<i>gice</i>
kündüz kiçe: gündüz gece (39/5) kiçe it feryād iter: gece köpek feryat eder (539/1) kiçeler: geceler (691/289)	bir gice: bir gece (662/47) gice gündüz: gece gündüz (1038/73) gice olunca anlar: gece olunca anlar (1200/84)
<i>açıl-</i>	<i>açıl-</i>
yüz gül açılmış: yüz gül açılmış (509/6)	açılmışdı lāle: lale açılmıştı (1044/74)
<i>saç-</i>	<i>şaç-</i>
saçar çerh gül-berg ü nesrin saça: felek sana gül yaprağı ve nesrin saçar (19/2) anı yüzüme saç: onu yüzüme saç (104/5)	şaçarlar yüzine şahuğ gül-ābı: şahın yüzüne gül suyu saçarlar (2155/151) şaçardı nerkisin yire jāle: jale nergisini yere saçardı (3341/242)
<i>saç</i>	<i>saç</i>
saçıñ: (senin) saçın (129/1) saç bağı: saç bağı (205/4)	saçı sünbül: saçı sünbül (2809/199) saçlaruñ: saçların (3077/220)
<i>iç</i>	<i>iç</i>
bezm içinde: meclis içinde (218/7) köñülñiñ içi: gönlünün içi (563/1)	çemen içinde: bahçe içinde (1044/74) bu hāl içinde: bu durum içinde (1355/95)
<i>kiçig</i>	<i>kiçi</i>
ol uluğdur bu kiçig: o büyüktür bu küçük (341/2)	kiçisi ulusı: küçüğü büyüğü (4631/344)

1.2.1.2.6. Eklerde /ç/ Ünsüzü

(Örnekler için ayrıca bk. 1.2.1.8.1. FK'de Sürekli Tonsuz Olarak Kullanılan Ek Ünsüzleri.)

1.2.1.2.7. Son Seste -k /-k ve -ğ / -g Ünsüzleri

Her iki metinde de kalın sıradan ünlü taşıyan kelimelerde son seste **-k** ve **-ğ** ünsüzleriyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>Son Ses -k</u> yaşırak: daha iyi (29/7) tanuğluk: şahitlik (198/1) açuk: açık (324/3) yırak: uzak (343/6) kulakğa: kulağa (422/1) tofrac: toprak (468/2) düşmenrac: daha düşman (472/2) merhem yakıp: merhem yakarak, sürerek (650/1) <u>Son Ses -ğ</u> tırnağım: tırnağım (416/1) taş u çakmağım: taş ve çakmağım (416/4) bu ikki ortağım: bu iki ortağım (416/5) yağa yırtuk: yaka yırtık (427/8) barmağ: parmak (459/4)	<u>Son Ses -k</u> Yolum uzak: yolum uzak (434/31) yoğtur andan artuk: artık ondan yoktur (1513/106) ıraçdan: uzaktan (1682/117) yıçılır: yıkılır (3904/286) yağdı: yaktı (4010/294) bayracı: bayrağı (4315/319) ıraçdılar: bıraktılar (4427/328) kulak virdi: kulak verdi (3353/345) <u>Son Ses -ğ</u> bir barmağıla: bir parmakla (569/40) ayağına sürmeye: ayağına sürmek için (992/70) bu ulu tağa: bu yüce dağa (1726/120) ırağ oldı: uzak oldu (2321/163)

Her iki metinde de ince sıradan ünlü taşıyan kelimelerde son seste **-k** ünsüzleriyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p><u>Son Ses -k</u> köprek: daha çok (47/5) vefā kirek: vefa gerek (54/7) yürek: yürek (198/1) kiçigrekdür: daha küçüktür (425/5)</p> <p><u>Son Ses -g</u> ķırķdın illigge ķoydı: kırktan elliye koydu (254/3)</p>	<p><u>Son Ses -k</u> seni görmekçün: seni görmek için (667/47) medħ eylemek baņa yaraşur: övmek bana yakışır (1302/91) dermān gerekdür: derman gerektir (1248/87) eşek: eşek (1769/124)</p> <p><u>Son Ses -g</u> atı yigin: atı güçlü (3854/282) ğayretsüz erenden yigdür 'avrat: gayretsiz erkekten kadın daha iyidir (4372/323)</p>

Addan Ad ve Addan Sıfat Yapan Eki {+IXG}

FK'de {+IXG} eki hem addan ad hem de addan sıfat yapan eki olarak kullanılır. CH'de ise Addan Ad Yapan Ek için {+IİK} eki kullanılırken addan sıfat yapım eki için de {+IU} eki kullanılır.

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p><u>Addan Ad Yapan Ekte</u> <u>Son Ses -k/-k</u> tiriglik: canlılık (64/6) yigitlikide: gençliğinde (136/10) tilbelikdin: delilikten (181/6) tanuğluķ: şahitlik (198/1) mecnūnluķ: delilik (522/7)</p> <p><u>Addan Sıfat Yapan Ekte</u> yüz yıllık refikimdir : yüz yıllık arkadaşımıdır (239/3)</p> <p><u>Addan Ad Yapan Ekte</u> <u>Son Ses -g-ğ</u> ādemiliğdir: insanlıktır (200/7)</p>	<p><u>Addan Ad Yapan Ekte</u> <u>Son Ses -k/-k</u> yavuzluķ: kötülük (318/23) eyülük: iyilik (1164/82) perişānluķ: perişanlık (1694/118) ķarañuluķ: karanlık (2676/189) ululuķda: büyüklükte (5286/395) *iki ünlü arasında son ses -ķ/-k'nin -ğ/-g'ye dönüşmesi:</p> <p>birlüğini: birliğini (347/25) varluğıyla: varlığıyla (557/40) diriliginden: diriliğinden, canlılığından</p>

bî-ħodluġ: yokluk (395/6)	(4421/327)
dōstluġi: dostluġu (691/416)	ipliġine: ipliġine (5064/378)
<u>Addan Sıfat Yapan Ekte</u>	
ķara ķaşlıġ: kara kaşlışı (340/7)	
ķara kōzluġ: kara gözlu (340/7)	
türlüġ belā: türlü bela (475/3)	
otluġ cānıma: ateşli canıma (512/4)	

(Örnekler için ayrıca bk. 2.1.1.1. FK {+IXG} = CH {+IJK}, 2.1.1.2. FK {+IXG} = CH {+IU}.)

1.2.1.2.8. Son seste -t/-d Ünsüzü

FK'de her durumda kendini koruyan ve tonsuz kalan *ot* kelimesinin son ses ünsüzleri CH'de ünlü uzunluğu nedeniyle tonlu olarak bulunmaktadır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>od</i>	<i>od</i>
kōñlüm otķa tüşkeli: gönlüm ateşe düşeli (55/3)	āhum odından: āhımın ateşinden (3230/233)
ot tüşer cānımgā: canıma ateş düşer (100/8)	şaçar od: ateş saçar (3723/272)
hecr otı: ayrılık ateşi (122/6)	kōy ü şehrin oda yaķdı: köy ve şehrini ateşe verdi (3868/283)

1.2.1.2.9. Eklerde Ünsüz Uyumu

FK'de kimi eklerin kalıplaşmış imlâları nedeniyle, bazı ekler sürekli tonsuz ünsüzle kullanılır. Bu nedenle FK'de ünsüz benzeşmesi uyumu tam değildir. CH'de ise ünsüz benzeşmesi uyumunun olduğu görülmektedir:

FK'de Sürekli Tonsuz Olarak Kullanılan Ek Ünsüzleri

Eşitlik Durumu Ekinde

$$FK \{+çA\} = CH \{+(n)CA\}$$

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.7. Eşitlik Durumu.)

Addan Ad Yapan Eklerde

$$FK \{+\zeta I\} = CH [ÇI]$$

$$FK [+çAk] = CH \{+cAk\}$$

$$FK \{+(X)nçI\} = CH \{+(I)ncI\}$$

(Örnekler için bk. 2.1.1.11. *Diğer Addan Ad yapan Ekler*, 2.1.1.9. $FK \{+çAk\} = CH \{+cAk\}$, 2.1.1.4. $FK \{+(X)nçI\} = CH \{+(I)ncI\}$.)

Addan Zarf Yapan Ekte

$$FK [çIIAy] = CH \{+cIIAyIn\}$$

(Örnekler için bk. 2.1.1.10. $FK \{\emptyset\} = CH \{+cIIAyIn\}$.)

Sıfat-Fiil Ekte

$$FK \{-GUçI\} = CH \{-(y)IcI\}$$

(Örnekler için bk. 2.3.1.2.8. $FK \{-GUçI\} = CH \{-(y)IcI\}$.)

Zarf-Fiil Eklerinde

$$FK \{-GUuçA\} = CH \{-(y)IncA\}$$

$$FK \{-GUçA\} = CH \{\emptyset\}$$

$$FK \{-GAç\} = CH \{\emptyset\}$$

(Örnekler için bk. 2.3.1.3.6. $FK \{-GUuçA\} = CH \{-(y)IncA\}$, 2.3.1.3.9. *Diğer Zarf-Filler*, 2.3.1.3.9. *Diğer Zarf-Filler*.)

Geçişlilik Ekinde

$$FK \{-ter\} = CH \{-Der\}$$

(Örnekler için bk. 2.3.2.1.6. $FK \{-ter\} = CH \{-Der\}$.)

1.2.1.2.10. FK'de Ünsüz Uyumuna Tabi Olan Ekler

Yönelme Durumu Eki

$$FK \{+GA\} = CH \{+(y)A\}$$

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.3. *Yönelme Durumu*.)

Bulunma Durumu Eki

$$FK \{+(n)DA\} = CH \{+(n)dA\}$$

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.4. *Bulunma Durumu.*)

Çıkma Durumu Eki

$$FK \{+(n)DIn\} = CH \{+(n)dAn\}$$

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.4. *Çıkma Durumu.*)

Yön Gösterme Durumu Eki

$$FK \{+GArl\} = CH \{+ArU\}$$

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.9. *Yön Gösterme Durumu.*)

Addan Ad Yapan Eklerde

$$FK \{+GA\} = CH \{+ge\}$$

$$FK \{+GInA\} = CH \{+gına\}$$

(Örnekler için bk. 2.1.1.7. $FK \{+GA\} = CH \{+ge\}$, 2.1.1.5. $FK \{+GInA\} = CH \{+gına\}$.)

Fiilden Ad Yapan Eklerde

$$FK \{-GU\} = CH \{-gX\}$$

$$FK \{-GUn\} = CH \{-gUn\}$$

$$FK \{-GA\} = CH \{\emptyset\}$$

(Örnekler için bk. 2.1.2.3. $FK \{-GU\} = CH \{-gX\}$, 2.1.2.8. $FK \{-GUn\} = CH \{-gUn\}$, 2.1.2.9. *Diğer Fiilden CH Yapan Ekler.*)

Geçişlilik Eklerinde

$$FK \{-DUr\} = CH \{-dUr\}$$

$$FK \{-GUr\} = CH \{-gUr\}$$

$$FK \{-GAr\} = CH \{-gUt\}$$

(Örnekler için bk. 2.3.2.1.3. $FK \{-DUr\} = CH \{-dUr\}$, 2.3.2.1.5. $FK \{-GUr\} = CH \{-gUr\}$, 2.3.2.1.7. *Diğer Geçişlilik Ekleri.*)

Görülen Geçmiş Zaman Kipi Eki

FK {-DI} = CH {-dI}

(Örnekler için bk. 2.2.2.1.1. *Görülen Geçmiş Zaman Kipi.*)

Gelecek Zaman I ve İstek Kipi Eki

FK {-GA(y)} = CH {-(y)A}

(Örnekler için bk. 2.2.2.1.7. *Gelecek Zaman I / 2.2.2.2. İstek Kipi.*)

Emir Çekimi 2. Teklik Şahıs Pekiştirme Eki

FK {-GIİ} = CH {-gII}

(Örnekler için bk. 2.2.2.2.1. *Emir Çekimi.*)

Sıfat-Fiiller

FK {-GAn} = CH {-(y)An}

FK {-GU} = CH {Ø}

(Örnekler için bk. 2.3.1.2.3. *FK {-GAn} = CH {-(y)An}*, 2.3.1.2.9. *FK {-GU} = CH {Ø}.*)

Zarf-Fiiller

FK {-GAIİ} = CH {-(y)AIİ}

FK {-GUñA} = CH {-(y)IncA}

FK {-GAç} = CH {Ø}

FK {-GUçA} = CH {Ø}

FK {-GAndA} = CH {Ø}

(Örnekler için bk. 2.3.1.3.5. *FK {-GAIİ} = CH {-(y)AIİ} / {-(y)Al(I)dAn} / {-(y)AldAn berü}*, 2.3.1.3.6. *FK {-GUñA} = CH {-(y)IncA}*, 2.3.1.3.9. *Diğer Zarf-Fiiller*, 2.3.1.3.9. *Diğer Zarf-Fiiller*, 2.3.1.3.9. *Diğer Zarf-Fiiller.*)

Ek-Fiil Eki

FK Dur(ur) = CH dUr(ur)

(Örnekler için bk. 2.2.2.1. *Ek -Fiil Çekimi Teklik ve Çokluk 3. Şahıs Ekleri.*)

1.2.2. Ünsüzlerin Kullanımındaki Farklılıklar

1.2.2.1. Kelime Tabanlarında Ünsüzlerin Kullanımındaki Farklılıklar

1.2.2.1.1. FK m- = CH b-

FK'de ön seste *m-* ünsüzüne CH'de *b-* olarak karşılık gelen örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>miḡ</i>	<i>biḡ</i>
yüz miḡ: yüz bin (200/1) yüz miḡ ḡayāt: yüz bin hayat (725/2)	yüz biḡ: yüz bin (4092/301) biḡ: bin (5149/384)
<i>mu</i>	<i>bu</i>
<u>Yalın Durum</u> budur üslüb: üslup budur (46/7) ḡam budur: gam budur (510/3) <u>Yükleme Durumuyla</u> muni: bunu (80/6), (119/6), (141/6) <u>Yönelme Durumuyla</u> muḡa: buna (92/6), (459/1) <u>Bulunma Durumuyla</u> munda: bunda, burada (401/5), (728/1) <u>Ayrılma Durumuyla</u> mundın: bundan (71/8), (87/2), (475/6) <u>İlgi Durumuyla</u> munuḡ: bunun (104/3), (501/6), (518/7) <u>Eşitlik Durumuyla</u> munça: bunca (204/7), (209/3) <u>Kalıplaşmış Biçimiyle</u> mundaḡ: munuḡ dik (321/4), (401/1)	<u>Yalın Durum</u> bu sözler: bu sözler (5128/383) iḡi budur: iḡi budur (5301/396) <u>Yükleme Durumuyla</u> buni: bunu (5325/398), (5356/400), (5362/400) <u>Yönelme Durumuyla</u> buḡa: buna (982/69), (1096/77), (1541/108) <u>Bulunma Durumuyla</u> bunda: bunda, burada (1655/116), (1924/135) <u>Ayrılma Durumuyla</u> bundan: bundan (1080/76), (2875/205) <u>İlgi Durumuyla</u> bunuḡ: bunun (1903/133), (5339/399) <u>Eşitlik Durumuyla</u> bunca: bunca (1480/103), (2305/161)
<i>min</i>	<i>ben</i>
(Örnekler için bk. 2.2.1.3.1.4. <i>Şahıs</i>)	(Örnekler için bk. 2.2.1.3.1.4. <i>Şahıs</i>)

<i>Zamirlerinin Yalın Kullanımı / Diğer Şahıs Zamirlerinde Durum Ekleri.)</i>	<i>Zamirlerinin Yalın Kullanımı / Diğer Şahıs Zamirlerinde Durum Ekleri.)</i>
min-	bin-
minip: binip (613/3)	binüp: binip (4211/310) tırup bindi: kalkıp bindi (4273/315)

FK b- = CH v-

FK'de ön sesteki **b-** ünsüzüne CH'de **v-** ünsüzüne karşılık gelen örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
bar	var
i'tibārı bar mu: itibarı var mı (539/7) bar i'timādım: güvenim var (590/4)	halkuñ cürmine luḫfuḅda vardur: halkın günahına lütfunda vardır (242/17) şübheñ var ise: şüphesi varsa (302/22)
bar-	var-
anı kökke savurduñ barıp: gidip onu göğe savurdun (60/2) 'adem yoluğa bardı: yokluk yoluna gitti (103/9) yār bardı: sevgili gitti (378/2)	Hakk'a toḡru varmağa: Hakk'a doğru gitmek için (272/19) yuḫaruya varam ben: ben yukarıya gideyim (701/49)
bir-	vir-
maña 'ıṣḫ biriḫtūr: bana aşk vermiştir (320/6) birse mey birle cān: şarapla can verse (682/VI/45)	bunlar virdiler cān: bunlar can verdiler (917/65) virdi cevābın: cevabını verdi (1300/91) cān virdüm: can verdim (1472/103)
Ø	-AvUz
Ø	rahmet bulavuz: rahmet bulalım (592/42) alavvuz tācir bigi rāh: tüccar gibi yol alalım (1494/104)

FK y- = CH y-

Metinlerde ön seste kullanılan y- ünsüzünü taşıyor olmaları bakımından dikkat çeken örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>yana</i>	<i>yine</i>
salay yana bir luğme: yine bir lokma göndereyim (343/2) tilge almış Tilbe könlümi yana: deli gönlümü yine dilin almış (361/4) yana 'ışk otın h̄aste cānımğa urduñ: aşk ateşini yine hasta canıma vurdun (367/1)	kılıcını şaldı yine: kılıcını savurdu yine (1794/125) yine şeh didi: şah yine dedi (1825/127) gel iy bülbül yine kıl bir hoş āvāz: ey bülbül gel yine bir güzel seda söyle (2007/140)
Yaman	yiñi
anı biz dik yamanlardın soruñ: onu bizim gibi yamanlardan sorun (363/5) yaşılardın yaşı-sin sin min yamanlardın yaman: sen güzellerden güzelsin men yamanlardan yaman (465/2)	yiñi bir t̄acir: yeni bir tüccar (2017/141) bir yiñi k̄anun eyledüñ: bir yeni kanun çıkardın (3188/230) oқыyanlara verür yiñi c̄an: okuyanlara yeni can verir (5323/398)
	yaña
	her yaña aқar: her tarafa akar (1805/126) şuñardı her yaña s̄aki piyale: saki her tarafa kadeh sunardı (2514/176)

FK -f- = CH -p-

FK'de iç seste *-f-* ünsüzüne CH'de *-p-* olarak karşılık gelen örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>tofraқ</i>	<i>topraқ</i>
tofraқ perdesi: toprak perdesi (468/2) қара tofraққа: kara toprağa (691/159)	toprağı zer: toprağı altın (29/2) қара toprağı: kara toprağı (179/13)
<i>yafraқ</i>	<i>yapraқ</i>
benefşe yafrağıdın: menekşe yaprağından (343/4) gül yafrağını: gül yaprağını (612/1)	yeşil yaprağı: yeşil yaprağı (179/13) yaprağ içinde: yaprak içinde (3984/292)

FK -v- =CH -y-

Metinlerde iç seste kullanılan -v- ve -y- ünsüzleriyle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
savuğ yüzlü: soğuk yüzlü (340/1) savuğâhım birle: soğuk âhımla (684/IX/42) yavuştum: yaklaştım (691/374)	söyindi: söndü (5179/386)

FK -g- = CH -g-

İç seste her iki metinde ortak kullanıma sahip olan -g- ünsüzü için örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
örge-	öğren-(öyren-)
mindin örgelemek: benden öğrenmek (329/7)	öğrenmiş idim: öğrenmiştim (5129/383)
ög- ögersin: översin (280/7) ögme: övme (551/3)	[öy-/[öy-]

FK -ğ- = CH -h-

FK'de iç seste -ğ- ünsüzüne CH'de -h- olarak karşılık gelen örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
dağı	dağı
min dağı: ben dahi (174/2) ecel dağı kitürmes: ecel dahi getirmez (178/2) 'ışk ara ölseñ dağı vaşl isteme: aşk içinde ölse de (bile) kavuşmayı isteme (456/7) unutmağum eger ölsem dağı anıñ keremin: eğer ölürsem de onun keremini unutmayacağım (469/6)	dilerem ben de himmet: ben dahi himmet isterim (448/32) bu resme dağı kıl u kâl olur mı: böyle resme de dedikodu olur mu (1903/133) başundan gitmedi mi dağı mestlik: daha başından sarhoşluk gitmedi mi (2784/197) bir dağı yoğ idi anuñ mişâli: onun örneği bir daha yoktu (4220/311)

FK -k- = CH -h-

FK'de iç seste **-k-** ünsüzüne CH'de **-h-** olarak karşılık gelen örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
yoḵsa	yoḵsa
yoḵsa yoḵtur: yoksa yoktur (506/2) yoḵsa rākib: rakip yoksa (692/1)	şeb-i Mi'rāc mıdur bu 'accebe yoḵsa bize: yoksa bu bize Miraç gecesi midir (2585/182)
uyḵu	uyḵu
nāz uyḵusıda: naz uykusunda (138/6) uyḵum ḥarām: uykum haram (446/4)	gözine geldi nerkis bigi uyḵu: nergis gibi gözüne uyku geldi (2721/192)

İç Seste -h Ünsüzüyle İlgili Diğer Örnekler

Her iki metinde de iç seste **-h-** ünsüzünü taşıyor olmasıyla dikkat çeken diğer örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>ahtar-</u> aḥtarıp derānnı: izamanını araştırıp (124/6) <u>coḥ</u> çoḥtur: çoktur (204/8) <u>oḥsa-</u> oḥşatmış: benzemiş (254/6) ḥüsnüḡe oḥşadı: güzelliğine benzedi (315/5) <u>yahsı</u> yaḥşırak: daha güzel (29/7)	<u>kohu</u> ḵoḥusından: kokusundan (11985/84) bulmasun bizi ḵoḥudan: bizi kokudan bulmasın (1772/124)

FK -ğ- = CH -η-

FK'de iç seste **-ğ-** ünsüzüne CH'de **-η-** olarak karşılık gelen örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Yalğuz</i>	<i>yaluğuz</i>
Bu yalğuzdın haber: bu yalnızdan haber (170/6)	beni ğam yaluğuz kıomaz: gam beni yalnız koymaz (3216/232)

1.2.2.2. Eklerde Ünsüzlerin Kullanımındaki Farklılıklar

1.2.2.2.1. FK {+nİŋ} = CH {+Um}

FK'de /n/ CH'de /m/ şahıs zamirlerine gelen ilgi durumu ekinde görülmektedir:

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.6. *İlgi Durumu.*)

1.2.2.2.2. FK {-mAs} = CH {-mAz}

FK'de geniş zaman kipinin olumsuzu /s/ CH'de /z/ olarak bulunmaktadır:

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.6. *Geniş Zaman Kipinin Olumsuzu* / 2.2.2.3.1.2. *Ek-Fiilin Şimdiki ve Geniş Zaman Çekiminin Olumsuzu*, 2.3.1.2.5. FK {-mAs} = CH {-mAz}.)

1.2.2.2.3. Ünsüzlerin Kullanılıp Kullanılmaması Açısından Görülen Farklar

Bazı kelime ve eklerdeki ünsüzlerin olup olmaması bakımından metinlerde şu özellikler görülmektedir:

1.2.2.2.4. Ön Seste /b/ Ünsüzü Kelime Tabanlarında Ünsüzlerin Kullanılıp- Kullanılmaması

FK b- ~ (Ø) = CH ø-

FK'de *bol-*(şiiirde vezin gereği *ol-*) yardımcı fiiline karşılık CH'de *ol-* biçiminde kullanılmaktadır :

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>bol-~ol-</i>	<i>ol-</i>
boldı cān riştesi saña peyvend: can ipliği sana bağ oldu (18/1)	gül -āb olurdı: gülsuyu olurdu (1218/85)
fidā boldu: feda oldu (19/4)	senden ırağ olsun: senden uzak olsun (1278/89)
dōst bolmuş: dost olmuş (33/1)	dili olmadı rāhat: gönlü rahat olmadı (1304/91)
bādeğa rehn oldı: şaraba rehin oldu (38/6)	perişān oldı: perişan oldu (1343/94)
mümkin irmes yahşı bolmaç: güzel olmak mümkün değil (51/3)	cefādan oldı: cefadan oldu (1343/94)
ün olğay mu: ün, san olacak mı (500/7)	derd oldı: dert oldu (1365/95)
kōzi ol küldin olğay sürme dik rüşen: gözü o külden (dolayı) sürme gibi ışık olacak (529/1)	olasın sen de hāmūş: sen de sessiz, suskun olasın (1557/109)
	baña cānān olaydı: bana canan olsaydı (1646/115)
	cān ola rāhat: can rahat olsun (2012/141)

FK'de *birle* (şiiirde vezin gereği bile) ve *ile* edatı, Oğuz Tükçesi etkisiyle CH'de *ile*, az sayıdaki örnekte *bile* ve ekleşmiş olarak $\{+(yI)IA\}$ biçiminde bulunmaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>birle ~ bile ~ ile</i>	<i>bile ~ ile ~ \{+(yI)IA\}</i>
<u>birle</u>	<u>bile</u>
külmek birle: gülmekle (34/2)	beş on kul bile yanınca: beş on kulla yanınca (3017/216)
ölmek birle: ölmekle (339/8)	
serv birle gül: servle gül (552/4)	<u>ile</u>
hayr birle: hayırla (691/180)	mihir ile māhı: güneş ile ayı (49/4)
	rahmetün ile: rahmetinle (153/11)
<u>bile</u>	'ilmün ile: ilminle (404/29)
'isyān bile: isyan ile (376/6)	

<p>su bile: su ile (384/2)</p> <p>tenimde dāğlarını iyledin köñlek bile</p> <p>pinhān: bedenimdeki yaralarını gömlekle gizledim (419/3)</p> <p><u>ile</u></p> <p>nāz ile: nazla (477/3)</p> <p>zūlm ile: zulümle (477/11)</p> <p>söz ile: sözle (691/264)</p>	<p>söz ile: sözle (560/40)</p> <p><u>{+(yI)LA}</u></p> <p>emriyle: emriyle (50/4)</p> <p>derdiyile: derdiyle (1062/75)</p> <p>veziriyile: veziriyle (3656/266)</p>
--	---

FK y- = CH Ø-

FK'de kimi kelimelerde ön sesteki bulunan y- ünsüzü bulunurken CH'de bulunmamaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
yığla-	ağla-
<p>yığlasam hālime: halime ağlasam (216/2)</p> <p>yığlar: ağlar (227/7)</p> <p>kan yığlasam: kan ağlasam (412/1)</p>	<p>ağlar idi: ağlardı (2055/144)</p> <p>kan ağlamayam: kan ağlamayayım (3169/228)</p> <p>ben ağladukça: ben ağladıkça (4268/315)</p>
yıraq	ırağ
<p>yıraqtın: uzaktan (42/4)</p> <p>menzil yıraq: menzil uzak (489/2)</p> <p>yıraqlık: uzaklık (709/mensur kısım)</p>	<p>O meclisten ırağ oldu: o meclisten uzak oldu (2321/163)</p> <p>Dil ü cāndan ırağ olmadı kaygu: kaygı can ve gönülden uzak olmadı (2902/207)</p> <p>Gözden ırağ ise: gözden uzaksa (4256/314)</p>
yığaç	ağaç
kuruk yığaçça: kuru ağaca (73/4)	kurı ağaçda: kuru ağaçta (133/10)

FK -l = CH -l

Her iki metinde de teklik 3. şahıs zamirinde bulunan *-l* ünsüzü bulunmaktadır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>ol</i>	<i>ol</i>
oldur: odur (691/413) ol salğay: o salacak (691/360)	gitmedi ol: o gitmedi (323/22) oldur pādişāhi inü ü cānuḡ: insanların ve cinlerin padişahı odur (48/4)

İşaret sıfatında da aynı özellik görülmektedir:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>ol</i>	<i>ol</i>
ol ikki köz: o iki göz (23/5) ol yüzni: o yüzünü (25/3) ol iki leb: o iki dudak (47/2) ol yigit: o genç (73/8) ol şanem: o put (79/5)	ol yol: o yol (2352/165) ol meclisde: o mecliste (2516/176) ol şanem: o put (2519/177) ol gün: o gün (2564/180) ol güzelden: o güzelden (2574/181)

FK -l- = CH Ø

FK'de iki örnekte iç seste görülen *-l-* ünsüzü CH'de görülmemektedir:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>oltur-</i>	<i>otur-</i>
oltursam: otursam (450/7) aḡyār ile olturmaḡı: rakip ile oturmaya (526/2) olturup: oturup (691/107)	oturup: oturup (1509/105) otururdu: otururdu (1809/126) girüp oturdu: girip oturdu (1843/129)
<i>kiltür-</i>	<i>getir-</i>
kiltürür: getirir (178/1) başımakiltürmedim: başıma getirmedi (427/3) kiltür: getir (691/200) *Ancak şu örneklerde iç ses <i>-l-</i> ünsüzünün olmadığı görülmektedir: kitür: getir (447/6) kitürgil: getir (668/6)	getürüḡ: getirin (1627/114) şāha getürdi: şaha getirdi (1711/119) getürdüm: getirdim (2089/146)

FK -Ø- = CH -r-

Bir kelimenin kök hecesinde CH'de iç seste görülen akıcı **-r-** ünsüzü FK'de kullanılmamıştır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
ķutul-	ķurtul-
ķutulduklar ğamdin: gamdan kurtuldular (70/8) ķutulsanğ: kurtulsan (402/4)	ķurtulam ben de bu ğamdan: ben de bu gamdan kurtulayım (3113/223)
ķutķar-	ķurtar-
ķutķardı: kurtardı (491/3)	ķurtarayın gönlümi: gönlümü kurtarayım (1468/103)

FK-r- ~ -Ø- = CH -Ø-

FK'de **birle** (*şiiirde vezin gereği bile*) ve **ile** edatı, Oğuz Tükçesi etkisiyle CH'de **ile**, az sayıdaki örnekte **bile** ve ekleşmiş olarak **{+(yI)IA}** biçiminde bulunmaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
birle ~ bile ~ ile	bile ~ ile~{+(yI)IA}
<u>birle</u> külmek birle: gülmekle (34/2) ölmek birle: ölmekle (339/8) serv birle gül: servle gül (552/4) ķayr birle: hayırla (691/180)	<u>bile</u> beş on ķul bile yanınca: beş on kulla yanınca (3017/216)
<u>bile</u> 'isyān bile: isyan ile (376/6) su bile: su ile (384/2) tenimde dāęlarını iyledin köņlek bile pinhān: bedenimdeki yaralarını gömlekle gizledim (419/3)	<u>ile</u> mıhr ile māhı: güneş ile ayı (49/4) raķmetüņ ile: rahmetinle (153/11) 'ilmüņ ile: ilminle (404/29) söz ile: sözle (560/40)
<u>ile</u> nāz ile: nazla (477/3) ķulm ile: zulümle (477/11) söz ile: sözle (691/264)	<u>{+(yI)IA}</u> emriyle: emriyle (50/4) derdiyile: derdiyle (1062/75) veziriyile: veziriyle (3656/266)

FK-r = CH -Ø

FK'de *ir-* ve (vezin gereği) *i-* biçiminde kullanılan ek-fiildeki akıcı ünsüzün CH'de kullanılmadığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>ir-</i> ~(i-)	<i>i-</i>
<u>ir-</u> bolsa irdi: olsaydı (328/1) sin irdi: sendin (351/6) cilve irdi: cilveydi (388/6) köp uzalur irdi söz: söz çok uzatılırdı (691/290) <u>i-</u> mektüb imiş: mektupmuş (257/3) zulm idi: zulümdü (267/6) işi ösrüklük imiş: işi sarhoşlukmuş (280/7)	hoşnūd idi: hoşnuttu (675/48) işi dāyim nāmāz idi: işi daima namazdı (819/58) anı sevmiş idi: onu sevmişti (839/559) bulmuş idi: bulmuştu (905/64) gider iken: giderken (1724/120) ney imiş: neymiş (4375/324)

FK g- = CH Ø-

FK'de ek başındag- ünsüzü CH'de kullanılmamıştır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>tolğan-</u>	<u>tolan-</u>
yılan dik tolğanur: yılan gibi dolanır (156/2) tolğanmış: dolanmış (275/5) tolğandım: dolandım (436/4)	tolana arada saġar: saġar arada dolansın (2587/182) tolandı: dolandı (2728/193)
<u>kazğan-</u>	Ø
nāmus kazğanmış: namus kazanmış (275/10)	Ø
bulğan-	Ø
mey layıġa bulğanmış: şarap layıġına bulanmış (275/9)	Ø

FK Ø- = CH ş-

FK'de bir örnekte ön seste bulunmayan ş- ünsüzü CH'de kullanımı yönünden ikilik arz etmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>imdi</i>	<i>şimdi ~ imdi</i>
körünmes imdi: şimdi görünmez (146/7)	imdi diler iseñ: şimdi dilerseñ (265/19), (335/24)
imdi kirip: şimdi girip (578/9), (604/4)	şimdi: şimdi (1456/102), (1515/106)

1.2.2.2.5. Son Seste -ğ Ünsüzüyle İlgili Diğer Örnekler

FK'de son seste -ğ ünsüzünü taşıyor olamsıyla dikkat çeken örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>Issıg</u> ıssıg olsa: sıcak olsa (324/5)	Ø
<u>illig</u> ķırķdın illige ķoydı: kırktan elliye koydu (254/3)	
<u>katıg</u> ķatıg tüşti iş: iş sağlam düştü (682/99)	
<u>tirig</u> yok tirig andın: ondan canlı, diri yok (146/5)	
uluğ	ulu
uluğ hengâme: büyük kargaşa (516/4)	ulu sulţān: yüce sultan (1149/81)
uluğ: yüce, büyük (691/167)	ulu: yüce, büyük (1255/88)

1.2.2.2.6. Kelime Tabanlarında Ünsüzlerin Kullanılıp-Kullanılmamasıyla İlgili Diğer Örnekler

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>ur-</i>	<i>ur-</i>
urduñ: vurdun (103/2)	urur bunlar: bunlar vurur (678/48)
bağrımgā ursa: bağrıma vursa (265/5)	ursa: vursa (1313/92)
urdum: vurdum (266/4)	el urdum: el vurdum (1446/101)
uruptur: vurmıştır (352/5)	urduñ: vurdun (4988/372)

1.2.2.3 Ek Başında –G Ünsüzünün Durumu

Aşağıdaki eklerde FK ‘de –G ünsüzü varken CH’de yoktur.

1.2.2.3.1. Yönelme Durumu Eki

FK {-GA} = CH {-(y)A}

(Örnekler için bk. 2.2.1.3.3. *Yönelme Durumu.*)

1.2.2.3.2. Gelecek Zaman I ve İstek Kipi

FK {-GAy} / {-GAy} / {-(y)A} = CH {-(y)A}

(Örnekler için bk. 2.2.2.1.7. *Gelecek Zaman I* / 2.2.2.2.2. *İstek Kipi.*)

1.2.2.3.3. Sıfat-Fiiller

FK {-GAn} = CH {-(y)An}

(Örnekler için bk. 2.3.1.2.3. *FK {-GAn} = CH {-(y)An}.*)

1.2.2.3.4. Sıfat-Fiiller

FK {-GUçI} = CH {-(y)IcI}

(Örnekler için bk. 2.3.1.2.8. *FK {-GUçI} = CH {-(y)IcI}.*)

1.2.2.3.5. Zarf-Fiiller

FK {-GAI} = CH {-(y)AI}

FK {-GUñA} = CH {-(y)IncA}

(Örnekler için bk. 2.3.1.3.5. *FK {-GAlI} = CH {- (y)AlI} / {- (y)Al(I)dAn} / {- (y)Al dAn berü, 2.3.1.3.6. FK {-GUnçA} = CH {- (y)IncA}.*)

1.2.2.3.6. Ek Sonunda –G / K Ünsüzü

Addan Sıfat Yapan Eki

FK {+IXG } = CH {+IU}

(Örnekler için bk. 2.1.1.2. *FK {+IXG } = CH {+IU}.*)

1.2.2.4. Göçüşme

1.2.2.4.1. Yakın Göçüşme

Metinler arasında bazı kelimelerdeki yan yana bulunan ünsüzlerin yer değiştirdiği görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>yamğur</i>	<i>yağmur</i>
yamğurun yağdırdı: yağmurunu yağdırdı (228/4) bahar yamğuru: bahar yağmuru (438/4)	yağmur bigi: yağmur gibi (4408/326)
<i>örge-</i>	<i>öğren-</i>
örgeymiş: öğrenmiş (275/2) fen örgeymiş: ilim öğrenmiş (340/4)	öğrenmiş idim: öğrenmiştim (5129/383)

1.2.2.4.2. Uzak Göçüşme

CH'deki bir kelimedede uzak göçüşme görülmektedir.

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>kibi</i>	<i>gibi ~ bigi</i>
Ġonçe kibi: gonca gibi (390/6) sin kibi: sen gibi (496/3) yüzüm kibi: yüzüm gibi (724/89) su kibi: su gibi (691/89)	güneş gibi: güneş gibi (166/12) yil gibi: yel gibi (675/48) dilüm gibi: gönlüm gibi (1027/72) zülfüñ bigi: saçın gibi (2710/191)

12.2.5. İkiz Ünsüzlerin Kullanımı

1.2.2.5.1. FK'de Kullanılan İkiz Ünsüzler

İkiz ünsüzlerin kullanımıyla ilgili metinler arasında dikkat çeken özellik, FK'de ikiz ünsüzlerin daha çok sayı adlarında kullanılmış olmasıdır. FK'de ikiz ünsüzler daha ziyade *l,s,t* ünsüzlerinde görülmektedir. CH'de ise *s* ünsüzünün ikiz olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>ikki (ékki)</i>	<i>iki</i>
ikki türk-i Çin: iki Çin güzeli (23/5) ikki yār: iki sevgili (525/8) *Ancak şu örnekte aynı kelimenin tek ünsüzle yazıldığı görülmektedir: ikisi: ikisi (763/1) iki yıl: iki yıl (691/386)	iki 'ālemde: iki dünyada (1076/76) iki cihāndan: iki dünyadan (1287/86) bu iki yol: bu iki yol (1600/112)
toḳḳuz	toḳuz
toḳḳuz felek: dokuz felek (76/3)	toḳuz çarḥı: dokuz feleği (693/49)
yitti	yidi
yitti iḳlīm: yedi iklim, ülke (691/284)	yidi deryā: yedi derya (952/67)
<u>all</u> allıda: karşında (691/52) allıḡda: karşısında (691/281) <u>ıssıḡ</u> ıssıḡ olsa: sıcak olsa (324/5) <u>illig</u> ḳırḳdın illigge : kırktan elliye (254/3)	<u>assı</u> saḡa aḡşı andan var durur: ondan sana kazanç vardır (387/28) <u>ıssi</u> mülk issi olsa: mülk sahibi olsa (5298/396)

1.2.2.6. Zamir n'sinin Kullanımındaki Farklar

Teklik 3. şahıs iyelik eki almış kelimelerin durum ekleriyle aitlik ekiyle kullanılmasında 3. şahıs zamirlerinin çekimlenmesinde zamir n'sinin yer alıp almaması bakımından metinler arasında farklar bulunmaktadır.

1.2.2.6.1. Yükleme Durumu Ekinde

Teklik 3. şahıs iyelik eki ardından ve yükleme durumu eki, her iki metinde de *+sIn* ve *+sInI* veya *+In* ve *+InI* biçimlerinde bulunabilmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>+sInI</i> / <i>+InI</i>	<i>+sInI</i> / <i>+InI</i>
kaş ve közini: kaş ve gözünü (153/2) lebini: dudağını (198/4) köksini: göğsünü (4334/2) kögüsini: aynasını (491/1) ağzını: ağzını (653/6)	cümlesini: hepsini (730/51) nağmesini: mektubunu (1081/76) kıızıl kana boyadı çehresini: yüzünü kıızıl kana boyadı (1107/78) olarun defterini: onların defterini (5277/394)
<i>+In</i>	<i>+In</i>
sözin: sözünü (20/7) ayağın: ayağını (177/7) ğamin: derdini (290/2)	rahmet kapusın: rahmet kapısını (6/1) başın yire koyup: başını yere koyup (2290/160) 'ömr nāmesin: ömür mektubunu (5276/394)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.1.3.2.2. *Teklik 3. Şahıs İyelik Ekinden Sonra Yükleme Durumu Eki.*)

Yönelme Durumu Ekinde

FK'de teklik 3. şahıs iyelik ekinden sonra yönelme durumu eki *+Iga*, (*+sInGA*) *+InA*; CH'de ise *+sInA*, *+InA* biçimindedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Nevāyīkatlıga: Nevāyī ölümüne (329/7) 'ışk bezmiğa: aşk meclisine (339/3) cihān ehliğa: cihan ehline (350/3) hūsniğa: güzelliğine (368/6) ruhsārığa: yanağına (382/7) cemālīga: yüzüne (392/1)	ābına: suyuna (6/2) ağzına öykündi: ağzına benzedi (14/5) ayağına: ayağına (16/3) odına: ateşine (40/2) nesim-i küyına: mahallenin rüzârına (43/4)

Bulunma Durumu Ekinde

FK'de teklik 3. şahıs iyelik ekini almış adların bulunma durumu ekiyle kullanımı esnasında kimi örneklerde Oğuz Türkçesinin etkisiyle araya zamir n'si gelirken kimi örneklerde gelmemektedir. CH'de her durumda zamir n'sinin kullanıldığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p><u>Zamir n'sinin kullanılması</u></p> <p>'ıŝŝahrāsında: aşk çölünde (171/4)</p> <p>yolında: yolunda (182/7)</p> <p>yüziŝ yanında:senin yüzünün yanında (296/1)</p> <p>ŝātil ŝaŝında: katil karşısında (433/2)</p> <p>ayağında: ayağında (495/1)</p> <p><u>Zamir n'sinin kullanılmaması</u></p> <p>firāŝıda: ayrılığında (199/4)</p> <p>zülfi hicrānında: saçının ayrılığında (204/3)</p> <p>yolıda tofrağ-min savurma:onn yolunda ben toprağım, savurma (236/4)</p> <p>tāze dāğ eŝrāfıda: taze yara etrafında (356/1)</p> <p>lebiŝ āb-ı ħayātıda: dudağının ölümsüzlük suyunda (482/6)</p> <p>*Bazı kelimeler metin içerisinde kimi yerlerde zamir n'si alırken kimi yerlerde almamaktadır:</p> <p>itleri allında: köpekleri karşısında (138/3)</p> <p>lebleriŝ allıda: dudağının karşısında (212/5)</p> <p>bezm içinde: meclis içinde (218/7)</p> <p>zencir içide: zincir içinde (562/2)</p>	<p>yüzünde:senin yüzünde (2265/158)</p> <p>'aşk içinde: aşk içinde (2305/161)</p> <p>sözünŝüŝ öŝinde: sözünün başında (2345/164)</p> <p>dilinde uşbu maŝla':dilinde bu matla (2582/181)</p> <p>göŝlinde:onun gönlünde (2733/193)</p> <p>ŝayŝer ŝatında: Kayser huzurunda (3033/217)</p> <p>zülfünde:senin saçında (3053/218)</p> <p>yanuğda:senin yanında (5112/381)</p>

Çıkma Durumu Ekinde

FK'de teklik 3. şahıs iyelik ekini almış adların çıkma durumu ekiyle kullanımı esnasında genellikle araya zamir n'si gelmemektedir. CH'de her durumda zamir n'sinin kullanıldığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p><u>Zamir n'sinin kullanılması</u> rāhındın: yolundan (461/2) bu kūyundın: bu mahallesinden (652/4)</p> <p><u>Zamir n'sinin kullanılmaması</u> şiddetleridin: şiddetlerinden (62/4) oqlarındındur: oklarından (356/7) bāğ-ı hūsni gülidin: güzel bahçesinin gülünden (440/4) bağrım kanını köz yolıdın ağızdılar: bağrımın kanını göz yolundan akıttılar (453/5)</p>	<p>dehşetinden: dehşetinden (711/50) Resül emrinden: Resul emrinden (858/60) elinden gitmemekçün: elinden gitmemek için (968/68) gül yüzinden: gül yüzünden (1045/74) lebinden: dudağından (1217/85) ışığından: ışığından (1398/98)</p>

1.2.2.6.2. Teklik 3. Şahıs İyelik Ekli Adlar ve Aitlik Ekinde Zamir n'si Konusu

FK'de teklik 3. şahıs iyelik ekini almış adların aitlik ekiyle kullanımı sırasında kimi örneklerde araya zamir n'si gelirken kimi örneklerde gelmemektedir. CH'de ise her durumda zamir n'si aldığı görülmektedir. İlgili örnekler ise şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p><u>Zamir n'sinin kullanılması</u> bī-sütün astındağı: üstündeki sütunsuz (35/5)</p> <p><u>Zamir n'sinin kullanılmaması</u> ayağ astıdağı: ayak üstündekü (494/1)</p>	<p>anuğ emrindeki: onun emrindeki (509/36) anuğ içindeki: onun içindeki (513/36)</p>

1.2.2.6.3. Durum Eklerini Almış İşaret Zamirlerinde Zamir n'si

İşaret zamirlerinin durum ekleriyle kullanılışı tablodaki gibidir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>yalın durum</i>	<i>yalın durum</i>
bular: bunlar (531/7)	bunlar: bunlar (917/65)
<i>yükleme durumu</i>	<i>yükleme durumu</i>
muni: bunu (536/2)	buni: bunu (980/69)
<i>yönelme durumu</i>	<i>yönelme durumu</i>
muḡa: buna, buraya (556/5)	buḡa: buna, buraya (1096/77)
<i>bulunma durumu</i>	<i>bulunma durumu</i>
munda: bunda, burada (728/1)	bunda: bunda, burada (1213/85)
<i>çıkma durumu</i>	<i>çıkma durumu</i>
mundın: bundan (715/1)	bundan: bundan (2875/205)
<i>ilgi durumu</i>	<i>ilgi durumu</i>
munuḡ: bunun (732/2)	bunuḡ: bunun (983/69)
<i>eşitlik durumu</i>	<i>eşitlik durumu</i>
munça: bunca (782/1)	bunca: bunca (4155/306)
<i>kalıplaşmış örnekler</i>	Ø
mundaḡ: munıḡ dik (bunun gibi) (724/1)	Ø
andaḡ: anıḡ dik (onun gibi) (43/8)	

1.2.2.6.4. Durum Eklerini Almış Şahıs Zamirlerinde Zamir n'si

(Şahıs zamirlerinin durum ekleriyle kullanımı ve örnekleri için bk. 2.2.1.3.

Durum Ekleri / Şahıs Zamirlerinin Durum Ekleriyle Kullanımı.)

İKİNCİ BÖLÜM

2.EKLER

2.1. Yapım Ekleri

2.1.1. Addan Ad Yapan Ekler

2.1.1.1. FK {+IXG} = CH {+IXK}

Addan ad yapan bu ek, genellikle soyut bazen de somut adlar yapmaktadır. Bazen bir durum bildirdiği gibi, bazen de bazı kelimelerde sıfat eki işlevindedir.²² Ekin FK'de dikkat çeken tarafı dudak uyumuna tabi ve ek sonu ünsüzünün tonluluk-tonsuzluk bakımından karışık hâlde bulunuyor olmasıdır. CH'de ise ek ünlüsü karışık hâlde ve ek sonu ünsüzü tonsuz olmakla birlikte kendinden sonra ünlü gelmesi durumunda tonlulaşmaktadır.

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{+IXG}	{+IXK}
tiriglik: canlılık (64/6)	tanuğdur cümle varluğ varlığına: bütün varlıklar varlığına şahittir (107/8)
yigitlikide: gençliğinde (136/10)	'alem ıarlığına: dünya darlığına (107/8)
tilbelikdin: delilikten (181/6)	ol aralığa yitdi: o aralığa yetti (710/V17b/50)
tanuğluğ: şahitlik (198/1)	perişānlığ: perişanlık (1694/118)
kişilikdin: insanlıktan (515/7)	mestlik: sarhoşluk (2784/197)
tüzlüki yoğ: düzlüğü yok (563/6)	şehlik: şahlık (5258/393)
uluğluğka: yüceliğe (614/5)	<i>*Şu örneklerde ek ünlüsünün yuvarlak olduğu görölmektedir:</i>
dösluğı: dostluğu (691/1446)	yavuzluğ: kötölük (318/23)
biglikde: beylikte (735/1)	birliğini bil: birliğini bil (347/25)
<i>İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Arapça ve Farsça adlar:</i>	eyülük: iyilik (1164/82)
bî-keslikime: kimsesizliğime (691/396)	uzluğ: ustalık (1915/135)
	ğarağuluğ: karanlık (2676/189)
	ululuğda: yücelikte (5286/395)

²² Necmettin Hacıeminoğlu, *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK, Ankara 2003, s. 14.

2.1.1.2. FK {+IXG} = CH {+IU}

Addan “sahip olan” manasında sıfatlar yapan ektir.²³ Ekin dikkat çeken özelliği, FK’de bulunan ek sonu ünsüzünün CH’de olmayışıdır. FK’de bu ekin dudak uyumuna tabi olduğu, CH’de ise ek ünlüsünün sürekli yuvarlak kullanıldığı dikkat çekmektedir:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMĪD Ü HURŞĪD
{+IXG}	{+IU}
qara közlüg: kara gözlü (340/7) qara kaşlıg: kara kaşlı (340/7) türlüg belāda: türlü belada (475/3) otluğ cānıma: ateşli canıma (512/4) bir fitne közlüg: bir fitne gözlü (806/1) <i>İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Arapça ve Farsça adlar:</i> yek-renglig: tek renkli (681/V/49) nāzük bedenlig serv dik: nazik gövdeli serv gibi (683/I/2) İsī nefeslig: İsa nefesli (707/3)	qanlı yaşın: kanlı gözyaşlarını (1460/102) dürlü: türlü (1495/104) ayaqlu at: ayaklı at (1925/135) devletlü yüzün: devletli yüzünü (2100/147)

2.1.1.3. FK {+GI} = CH {+GI}

Aitlik bildiren sıfatlar yapar.²⁴ Ekin her iki metinde de dudak uyumuna tabi olduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+GI}	{+GI}
soñğı nefesdür: en son nefestir (207/4) ayağ astıdağı: ayak altındaki (494/1) köksümdeki tırnağ: göğsümdeki tırnak (629/7)	qanqı: hangi (288/21) emrindeki: emrindeki (509/36) içindeki: içindeki (513/i19b/36) qalbındağı: kalbindeki (521/37) göñlindeki: gönlündeki (1523/106) *Ancak şu örnekte uyum dışına çıkıldığı görülmektedir: şānındaki: ünündeki (520/37)

²³ Talat Tekin, *Orhon Türkçesi Grameri*, TDAD: 9, İstanbul 2003, s. 83.

²⁴ Eckmann, *age.*, s. 44.

2.1.1.4. FK {+(X)nçI} = CH [[+(I)ncI]]

Sıra sayı sıfatları yapmaktadır.²⁵ FK'de araya gelen bağlama ünlüsünün dudak uyumuna tabi ve ek ünlüsünün sürekli tonsuz olarak ç biçiminde olduğu, ek sonu ünlüsünün her iki metinde de düz ve dar olduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
{+(X)nçI}	[(I)ncI]
sikkizinci: sekizinci (710/1)	birinci göge: birinci göge (679/48) ikinci: ikinci (824/58) üçünci: üçüncü (1998/140) dördünci: dördüncü (1862/130) yidinci gün: yedinci gün (1803/126) onuncu: onuncu (2559/183)

2.1.1.5. FK {+GInA} = CH [+gına]

Küçültme eki işleviyle kullanılmaktadır.²⁶

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
{+GInA}	[+gına]
nāzüküne: nazikliğine (583/1) yüzginesidin öpke-min: yüzcağızından öpeceğim (583/5)	Ø

2.1.1.6. FK {+sIz} = CH {+sUz}

Yokluk sıfatları türeten ektir.²⁷ Ayrıca eklendiği adın yokluğunu bildiren yeni sıfatlar yapar.²⁸ Ek ünlüsünün FK'de düz ve dar; CH'de ise sürekli yuvarlak olduğu görülmektedir:

²⁵ Gülsevin, *age.*, s. 118.

²⁶ Eckmann, *age.*, s. 45.

²⁷ Tekin, *age.*, s. 84.

²⁸ Gülsevin, *age.*, s. 119.

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+sIz}	{+sUz}
habersiz: habersiz (170/2) sinsiz: sensiz (195/1) günehsiz: günahsız (238/5) çāresizlik: çaresizlik (281/7) ansız: aniden (377/3) vefāsız: vefasız (423/8) cürmsiz: günahsız (663/4)	vefasuzdur: vefasızdır (371/26) ğarāzsuz: garazsız (2374/166) gül yüzüñsüz: gül yüzüñsüz (3458/251) bensüz: bensiz (4064/299)

2.1.1.7. FK {+GA} = CH [+ge]

Az sayıdaki kelimedede görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+GA}	[+ge]
başka ğurbetde kilür şiddet: şiddet başka ğurbetten gelir (689/121) işim özge iş ile: işim başka işle (142/2)	[Ø]

2.1.1.8. FK {+düz} = CH {+düz}

FK'de sadece zaman zarfı yapan bir kelimedede (FK kündigt = CH gündüz) görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+düz}	{+düz}
kündigtleri: gündüzleri (471/2)	gice kündigt: gece gündüz (1038/73)

2.1.1.9. FK [+çak] = CH {+cak}

Küçültme ve alet adı yapmaktadır.²⁹ CH'de ek başı ünsüzü tonsuz olup FK'de örneğine rastlanmamaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
[+çak]	{+cak}
Ø	yağıncağkondı şehre:şehrin daha yakınına doğru yerleşti (3979/292)

2.1.1.10. FK {+daş} = CH {+daş}

Ortaklık ve beraberlik bildiren adlar yapar.³⁰

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+daş}	{+daş}
karındaş: kardeş (689/173)	karındaş: kardeş (5308/396) yoldaş: yoldaş (5308/396)

2.1.1.11. Diğer Addan Ad Yapan Ekler

Metinlerde ortak olmayan diğer addan ad yapan ekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+ak} Küçültme bildirmektedir: ³¹ içimde yüz başağ: içimde yüz başak (157/5) tolun aynıñ kırağıdın: dolunayın kenarından (384/1)	{+den} *Şu örnekteki eki çıkma durumu eki olmasına rağmen işlevini yitirmiştir: sefer kılmağa cāndan oldu hāzır: savaşa gitmeğe içtenlikle hazır oldu (1552/108)
{+er} özi birerte haber-dār mu: kendisi biraz haberdar mı (38/2)	{+cl} Meslek mensubu veya bir işi sürekli yapan anlamında adlar türetir: ³³
{+ev} ol ikev talaşıda: o ikisi tartıştığında	saña yarıcı Allāh: Allah sana yardımcı, şefaatchi (5091/380)

²⁹ Mustafa Argunşah, "Çağatay Türkçesi" *Yeni Türkiye*, sayı 55, Kasım-Aralık 2013, s. 357-373.; Eckmann, *age.*, s. 37.

³⁰ Gülsevin, *age.*, s. 116.

³¹ Eckmann, *age.*, s. 31.

³³ Tekin, *age.*, s. 81.; Eckmann, *age.*, s. 32.

<p>(563/5) birev bābıda: kapısından biri (736/mensur kısım) <u>{+rak}</u> Karşılaştırma için kullanılan bu ek, işlek olarak sıfat ve zarflar türetir. ³²Ekin ince sıradan ünlüye sahip Arapça ve Farsça adlarla kullanılışı esnasında ünlü uyumundan saptığı görülmektedir: burunraq: daha önce (125/2) köprek: daha çok (141/1) yırağraq: daha uzak (324/5) yamanraq: daha yaman (331/6) yağşırak: daha güzel (331/7) kiçigrekdür: daha küçüktür (425/5) könlidin kararık: gönlünden daha karadır (724/mensur kısım) <u><i>Arapça ve Farsça adlarda:</i></u> āfetrāk durur: daha kötü (425/5) düşmenraq: daha düşman (472/2) hoşraq: daha hoş (542/3) <u>{+sI}</u> Bir örnekte bulunmaktadır: artuğsıdur: fazlalığıdır (622/8)</p>	
--	--

2.1.1.12. Addan Ad Yapan Eklerin Tablosu

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{+IXG}	{+IİK}
{+IXG}	{+IU}
{+GI}	{+GI}
{+(X)nçI}	[+(I)nçI]
{+GInA}	[+gına]
{+sIz}	{+sUz}
{+GA}	{+ge}
{+düz}	{+düz}

³² Gülsevin, *age.*, s. 116.

[+çak]	{+cAk}
[çIIAy]	{+cIIAyIn}
{+dAş}	{+dAş}
<u>{+ak}</u>	<u>{+dan}</u>
<u>{+er}</u>	<u>{+cI}</u>
<u>{+ev}</u>	
<u>{+rak}</u>	
<u>{+sI}</u>	

2.1.2. Fiilden Ad Yapan Ekler

2.1.2.1. FK {-(A)G} = CH {-(A)G}

FK'de ek sonu ünsüzünün tonluluk-tonsuzluk bakımından karışık olduğu görülmektedir. CH'de ise ek sonu ünsüzünün tonsuz olduğu ancak kendinden sonra ünlü alması durumunda tonluluştığı görülmektedir:

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
<i>{-(A)G}</i>	<i>{-(A)G}</i>
sefer yarağını: ssavaş hazırlığını (254/1) yırağtın: uzaktan (450/7)	ırağ oldu: uzak oldu (2321/163) dileğim: dileğim (3805/278) mükemmeldi yarağı: hazırlığı mükemmeldi (3842/281) bir eyü yirde eyledi ırağın: durağını bir güzel yirdi yaptı (4588/341)

2.1.2.2. FK {-(X)G} = CH {-(U)k}

FK'de ek sonu ünsüzünün tonluluk-tonsuzluk bakımından karışık olduğu bağlayıcı ünlünün dudak uyumuna tabi olduğu görülmektedir. CH'de ise ek ünsüzünün tonsuz, bağlayıcı ünlünn ise her zaman yuvarlak olduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
<i>{-(X)G}</i>	<i>{-(U)k}</i>
buzuğ könlümni: bozuk gönlümü (88/3)	şanuğdur: şahittir (107/8)

bu kiçig: bu küçük (341/2)	eksük olmaz: eksik olmaz (428/30)
bolga biyik: büyük olsun (342/3)	senden ayruq: senden ayrı (772/54)
yaruq: aydın (463/2)	
öksükrek-min: eksikim (599/1)	

2.1.2.3. FK {-GU} = CH {-gU}

Her iki metinde de ek ünlüsünün yuvarlak olduğu görülmektedir.

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-GU}	{-gU}
közü: ayna (29/2)	sevgülü cānum: sevgili canım (1522/106)
nāz uykusıda: naz uykusunda (138/6)	sevgüni: sevgini (4025/296)
közüside: aynasında (514/3)	*Ancak şu örnekte -g sesinin yerine -h sesi kullanılmıştır:
uykuda: uykuda (549/1)	uyhu: uyku (2721/192)

2.1.2.4. FK {-(X)m} = CH [-(X)m]

Bu ekle birlikte kullanılan bağlayıcı ünlü FK'de dudak uyumuna tabidir ve görülmektedir. CH'de ise örneğine rastlanmamaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)m}	[-(X)m]
ölüm hāli: ölüm hāli (591/3)	Ø

2.1.2.5. FK {-U} = CH {-U}

Ek ünlüsünün her iki metinde de yuvarlak olduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-U}	{-U}
haşrga tigrü ayılsa bu mey içken: öyle ki bu şarabı içen kıyamete kadar ayık	bilümi: bilgimi (11/ i2b/5)
	andan kamu tolu: ondan herkes dolu

olsa (45/7)	(136/10)
mindin ayru: benden ayrı (151/1)	koşusından: kokusundan (1195/84)
tüşmegil ayru: ayrı düşme (489/3)	derd ile şayru: dertle hasta (1904/133)
	qorhhum: korkum (3078/220)

2.1.2.6. FK {-(X)ş} = CH {-(X)ş}

Eldeki örneklere göre bu ekle birlikte kullanılan bağlayıcı ünlünün her iki metinde de dudak uyumuna tab olduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)ş}	{-(X)ş}
savaş körünür: savaş görünür (198/6)	Ø

2.1.2.7. FK {-l} = CH {-l}

Birer örnekte görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-l}	{-l}
kızıl: kırmızı (23/2)	kızıl: ³⁴ kırmızı (1747/122)

2.1.2.8. Diğer Fiilden Ad Yapan Ekler

Metinlerde geçen diğer fiilden ad yapan ekler:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>{-(A-I)n}</u> yağın eşerleridür: yağmur eserleridir (24/2)	<u>{-A}</u> çevresini: çevresi (1615/113)
uçkunluğ tütünler: kıcılımlı dumanlar (83/6)	<u>{-(A-I)n}</u> dikenden: dikenden (162/12)
tügün: düğüm (358/6)	
tiken: diken (621/6)	

³⁴ Clauson, *age.*, s. 683.

Ø	<u>{-miş}</u> Aynı kelimedede geçmektedir: yemiş ağacıyidi: meyve ağacıydı (1867/130) Ø
<u>{-GUn}</u> her uçğun: her kıvılcım (195/1)	Ø
<u>{-ka}</u> kıska: kısa (461/6)	Ø
<u>{-mA}</u> sürme çikken közi: sürme çeken gözü (561/2)	Ø
<u>{-mac}</u> Yemek isimleri yapan ektir. ³⁵ arpa kömeci: arpa yemeği (104/6)	Ø
<u>{-mur}</u> Yakın göçüşme olayının olduğu aşağıdaki örnekte tespit edilmiştir: bahār yamğur: bahar yağmuru (438/4)	<u>{-mur}</u> yağmur bigi: yağmur gibi (4408/326)
<u>{-t}</u> uyat: ³⁶ utanç (78/1) unut: ³⁷ unut (522/4)	
<u>{-z}</u> boğzum: ³⁸ boğazım(<boğ-) (278/4)	

2.1.2.9. Fiilden Ad Yapan Eklerin Tablosu

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{-(A)G}	{-(A)G}
{-(X)G}	Ø
Ø	{-(U)k}
{-GU}	{-gU}
{-(X)m}	[-(X)m]
{-U}	{-U}
[-(X)ş]	{-(X)ş}
{-I}	{-I}

³⁵Eckmann, *age.*, s. 40.

³⁶ Eckmann, *age.*, s. 43.

³⁷ Eckmann, *age.*, s. 43.

³⁸Eckmann, *age.*, s. 43.

<u>{-(A-I)n}</u>	<u>{-A}</u>
<u>{-GUn}</u>	<u>{-(A-I)n}</u>
<u>{-ka}</u>	<u>Ø</u>
<u>{-mur}</u>	<u>{-mur}</u>
<u>{-mA}</u>	<u>Ø</u>
<u>Ø</u>	<u>{-miş}</u>
<u>{-t}</u>	<u>{-t}</u>
<u>{-z}</u>	<u>Ø</u>

2.1.3. Addan Fiil Yapan Ekler

2.1.3.1. FK {+IA-} = CH {+IA-}

Adlardan hem geçişli hem de geçişsiz fiiller yapabilen en işlek ektir. ³⁹Her iki metinde de yaygın olarak bulunmaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{+IA-}</i>	<i>{+IA-}</i>
bağladı: bağladı (82/3)	bağladı: bağladı (1331/V31a/93)
başladı: başladı (254/1)	avlasun: avlasın (2661/188)
añlamış: anlaöiş (282/4)	başladı: başladı (3746/274)
atlanıptur: ata binmiştir (634/4)	atlandı: ata bindi (4356/322)
avladıñ: avladın (644/5)	beliñledür: korkutur (4381/324)

2.1.3.2. FK {+A-} = CH {+A-}

Yaygın olarak kullanılan başka bir addan fiil yapan ektir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{+A-}</i>	<i>{+A-}</i>
ķanatur: kanatır (51/3)	dilerseñ ğoncayı: goncayı istersen (160/12)
yaşadı: yaşadı (59/3)	'aşķa beñzer: aşķa benzer (1368/96)
örtedi: yaktı (352/6)	oynar idi: oynardı (3673/268)
oynadım: oynadım (448/4)	

³⁹ Gülsevin, age., s. 120.

2.1.3.3. FK {+ar-} ~ {+ür}= CH {+ar} ~ {+ür-}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+ar}/ {+ür}	{+ar} / {+ür}
Közüm yaşardı: gözüm yaşardı (306/1) kararğan rüzgārım: kararan rüzgarım (417/3) kökermeydür: göğermeyecektir (483/6) sarğarmış: sararmış (547/5) şiddet bilgürür: şiddet belirtir (687/IV/27)	kararup: kararıp (1022/72) belürdi: belirdi (4326/320)

2.1.3.4. FK {+re} = CH {+ra}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+rA}	{+ra}
muğraşıp: sıkılıp, bunalıp (62/4) tilberep: delirerek (85/5)	cānı ditrer: canı titrer (3736/273)

2.1.3.5. FK {+I} = CH {+I}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+I}	{+I}
karığan: yaşlanan (411/1)	kaқыup: kızıp (2782/197)

2.1.3.6. FK {+(A)I} = CH {+(I)I}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+(A)I}	{+(I)I}
malıp: çağırıp, davet edip (70/5)	şoğilsun: suyu çekilsin (991/70) dirildi: dirildi (3302/239)

2.1.3.7. FK {+da} = CH {+da}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+da}	{+da}
aldap: aldatıp (516/1)	aldanmağıl: ⁴⁰ kanma, aldanma(5309/397)

2.1.3.8. FK {+et} = CH {+et}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+et}	{+et}
tüzetti: düzeltti (691/274)	düzetgil: düzenle (1068/75) gözedüp: gözetleyip (1744/122)

2.1.3.9. Diğer Addan Fiil Yapan Ekler

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>{(X)k}</u> yoluksa: rastlasa (665/1) <u>{+kar}</u> kutkardı: kurtardı (491/3)	∅

2.1.3.10 Addan Fiil Yapan Ekler Tablosu

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+lA}	{+lA}
{+A}	{+A}
{+ar} / {+(ü)r}	{+ar} / {+(ü)r}
{+rA}	{+ra}
{+I}	{+I}
{+(A)l}	{+(I)l}
{+da}	{+da}
{+et}	{+et}
<u>{+(X)k}</u> <u>{+kar}</u>	

⁴⁰ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK, Ankara, 2013.

2.2. Çekim Ekleri

2.2.1. Ad İşletme Ekleri

2.2.1.1. Çokluk Eki

Her iki metinde de çokluk eki **-lAr** biçimindedir. Ekin metinlerde ünlü uyumuna tabi olduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{+lAr}</i>	<i>{+lAr}</i>
süñgeklerim: kemiklerim (70/1) uluğlardın: yücelerden (95/8) ķarılar: yaşlılar (136/3) buzuğluğlar: bozukluklar (147/3) yıllar: yıllar (181/5) ķanlar: kanlar (366/7) tıflardın: çocuklardan (428/5) yaralarģa: yaralara (600/1)	dillerde: dillerde (290/İ 12a/21) yirlerde: yerlerde (339/V 8b/24) ķullar: kullar (1334/93) yollarda: yollarda (1595/111) ķuşlar: kuşlar (1625/114) sözlerden: 3918/287)

2.2.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleriyle ilgili olarak metinler arasında dikkat çeken özellik, FK'de dudak uyumuna giren 1. ve 2. şahıs iyelik eklerindeki bağlayıcı ünlülerin CH'de yuvarlak kalmasıdır. Teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eki ünlüleri ise her iki metinde de düzdür:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Teklik 1. Şahıs {+(X)m}	Teklik 1. Şahıs {+(U)m}
<u>Ünlü+İyelik</u> ķiçe nâlemdin uyumas: gece inleyişimden uyumaz (119/3) uyķum harām: uyku haram (446/4) yaram: yaram (549/2)	<u>Ünlü+İyelik</u> sinemde: göğsümde (1030/70) ķılayın yaķamı çāk: yakamı parçalayım (1568/İ56a/109) hāneme: evime (3312/239)
<u>Ünsüz+İyelik</u> boynuma tüşken: boynuma düşen (187/3) ķöz ü ķaşımdur: göz ve kaşımdır	<u>Ünsüz+İyelik</u> yolum uzaķ: yolum uzak (434/31) elimden: elimden (1512/106) başımda yazu: başımda yazı (1738/121)

<p>(188/9) haste könlüm: hasta gönlüm (202/1) ecel boğzumnu tutkay: ecel boğazımı tutacak (202/6) süňgekler tofrağmdın: kemikler toptağmdan (428/2) ķabrimdin: kabrimden (428/2) özümdin: kendimden (446/7) köksümni: göğsümü (523/1) başımğa: başıma (607/1) ķirpikim birle: ķirpiğimle (610/2) közüm sürtüp ķaşısam: gözümü sürterek ķaşısam (610/2) yüzüm kibi: yüzüm gibi (724/1)</p>	<p>gözümle: gözümle (2291/160) yüzüm: yüzüm (2458/172) suçumdan ötrü: suçumdan dolayı (2711/192) gönlümi: gönlümü (3071/220) ķızımı: kızımı (4563/339) içüm taşum belalar birle tıldı: içim dışım belalarla doldu (5107/381) sözümü: sözümü (5116/382)</p>
<p>Teklik 2. Şahıs {+(X)η}</p>	<p>Teklik 2. Şahıs {+(U)η}</p>
<p><u>Ünsüz+İyelik</u> müjğānlarıñ ķirmiř: ķirpiklerin ğirmiş (200/4) ķaşıñ: kaşın (201/1) ağzıñ miřālidir: ağızın gibidir (201/3) saç bağıñdın: saç bağımdan (205/1) közüñe: gözüne (625/6) yüzüñe: yüzüne (626/7) rişte-i zülfüñ: saçının ipliğı (651/3) bağıñı: bağına (651/7)</p>	<p><u>Ünlü+İyelik</u> řübheñ var ise: şüphen varsa (302/22) ķapıñdur: kapındır (2915/208) ķapıñdur: huzurundur (2915/208)</p> <p><u>Ünsüz+İyelik</u> levh-i nübüvvet aduña:nübüvvet levhası adına (619/44) yoluñda ölseıdüm: yolunda ölseıdim (2281/160) ğamuñla: kederinle (3080/221) yüzüñi: yüzünü (4065/299) sözüñi: sözünü (4065/299) başıñı: başına (4748/353)</p>
<p>Teklik 3. Şahıs {+(s)I} / {+(y)I}</p>	<p>Teklik 3. Şahıs {+(s)I} / {+(y)I}</p>
<p><u>Ünlü+İyelik</u> cilvesidin: cilvesinden (111/5) nāmesin ķuř ķitürüp: mektubunu ķuř getirip (300/2) şivesin: şivesini (335/1) Ħızır suyıdın: Ħızır suyundan (611/8) köz perdesi: göz perdesi (618/3) cāmıñ bādesi: kadehin şarabı (689/126)</p> <p><u>Ünsüz+İyelik</u> cennet sözün: cennet sözünü (23/6)</p>	<p><u>Ünlü+İyelik</u> yakasıñ ķākide: yakasını yırttığında (1104/78) du ʿāsını: duasını (2944/210) nālesine: inleyişine (2950/211) fırķat ğicesi: ayrılık ğecesi (4087/300) ğamzesiyle: bakışıyla (4692/349)</p> <p><u>Ünsüz+İyelik</u> hükminden anuñ: onun hükmünden (351/25) hikmetinden anuñ: onun hikmetinden (356/25) elinde mūm eyledüñ: elinde mum yaptın (508/36)</p>

<p>'āşık közini: aşık gözünü (656/3) tenim otığa: tenimin ateşine (670/5) anıñ başıdur: onun başıdır (671/9) içer kanıdın: kanından içer (681/ııı/2) vaşlıñ iqbālını: kavuşmanın yarınını (681/ııı/27) rūhuñ kuvveti:senin ruhunun kuvveti (689/72) metālî 'i: matlaları (90/ başlı)</p>	<p>emrindeki: emrindeki (509/36) bunun göñlinde: bunun gönlünde (983/69) çemen içinde: bahçe içinde (1044/74) dürlü kumaşı: türlü kumaşı (1493/104) her cins taş: her tür taşı (1493/104) meţālî 'ın: matlalarını (2028/142) yüzün şem 'ine: yüzünün ışığına (3097/222)</p>
<p>Çokluk 1. Şahıs {+(X)mXz}</p>	<p>Çokluk 1. Şahıs {+(U)mUz}</p>
<p><u>Ünlü+İyelik</u> ikimizge vaţan irdi: ikimize vatandı (634/2)</p> <p><u>Ünsüz+İyelik</u> işimiz: işimizden (145/4) içimizden: içimizden (293/6) biziñ köñlimizge: bizim gönlümüze (604/3) meskenimiz bir çemen irdi: mekânımız bahçeydi (634/1) şoĥbetimiz: muhabbetimiz (681/VII/54)</p>	<p><u>Ünlü+İyelik</u> ikimizde: ikimizde (2957/211)</p> <p><u>Ünsüz+İyelik</u> meclisümüz: meclisimiz (2576/181) ĥazānumuz: hazanımız (3155/227) bahārumuz: baharımız (3155/227) bustānumuz: bahçemiz (3458/251) göñlümüzü: gönlümüzü (3466/252) başumuza: başımıza (3929/288)</p>
<p>Çokluk 2. Şahıs {+(X)ηXz}</p>	<p>Çokluk 2. Şahıs {+(U)ηUz}</p>
<p>köñlüñüz: (sizin) gönlünüz (364/8) birbiriñizge: birbirinize (691/185)</p>	<p>Ø</p>
<p>Çokluk 3. Şahıs {+lArI}</p>	<p>Çokluk 3. Şahıs {+lArI}</p>
<p>bağır zaĥmları: bağır yaraları (59/1) gölşen gülleri: bahçe gülleri (167/9) gül-bergleri: gül yaprakları (292/5)</p>	<p>işidüben sözlerini: sözlerini işitince (677/48) sürdi yüzlerini: yüzlerini sürdü (677/48) günehden ġayıy yoĥdur işleri: günahdan başka işleri yoktur (736/52) tutarlardı ellerinde: ellerinde tutarlardı (1382/96) kemān ebrūları: keman kaşları (2080/145)</p>

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
Teklik 1. şh.	{+(X)m}	{+(U)m}
Teklik 2. şh.	{+(X)η}	{+(U)η}
Teklik 3. şh.	{+(s)I} / {+(y)I}	{+(s)I} / {+(y)I}
Çokluk1. şh.	{+(X)mXz}	{+(U)mUz}

Çokluk 2.şh.	{+(X)ηXz}	[+(U)ηUz]
Çokluk 3.şh.	{+lArI}	{+lArI}

2.2.1.3. Durum Ekleri

2.2.1.3.1. Yalın Durum FK -Ø = CH -Ø

Adların eksik biçimidir. Metinlerden seçilmiş örnekler şunlardır:

Türkçe Yalın Adlar

Türkçe olan yalın durumundaki adlar için seçilen örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Ø	Ø
söz: söz (20/8)	göz: göz (671/V 16b/47)
köz: göz (52/6)	söz: söz (1066/75)
ol yüz: o yüz (4/86/6)	yüz sürerem: yüz sürerim (2267/159)
tüşti ot cānımğa: cannıma ateş düştü (446/8)	dün ü gün: gece ve gündüz (4121/V 99a/303)
bir kün: bir gün (460/5)	gice: gece (4209/310)
kara: siyah (477/7)	yir itdiler: yer ettiler (4233/312)
yir ü kök: yer ve gök (493/3)	

Çokluk ve İyelik Ekini Almış Yalın Adlar

Adın iyelik ve çokluk ekleri ile genişletilmiş biçimleri de yalın durum sayılır. ⁴¹Metinlerden seçilen örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Ø	Ø
gülleri: gülleri (167/9)	felekler: felekler (939/66)
haste könlüm: hasta gönlüm (202/1)	melekler: melekler (939/66)
süngeklar: kemikler (428/2)	kemān ebrūları: keman kaşları (2080/145)
kirpikim birle: kirpiğimle (610/2)	

⁴¹ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK, Ankara 2003.

yüzüm gibi: yüzüm gibi (724/1)	şekerler: şekerler (2340/164) meclisümüz: meclisimiz (2576/181)
---------------------------------------	--

Arapça ve Farsça Yalın Adlar

Metinlerden seçilen yalın durumundaki Arapça ve Farsça adlar şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
∅	∅
ḥaste: hasta (202/1) gedā: dilenci (533/3) māh: ay (sevgili) (559/4) ādem: insan (621/2) Allāh: Allah (674/4) yār: sevgili (809/1)	belā: bela (1278/89) ādem: insan (3401/247) dil: gönül (3447/255) piyāle: kadeh (3552/259) Allāh: Allah (4678/348) mihir ile māh: güneş ile ay (4813/358) ḥaste: hasta (4956/369)

Şahıs Zamirlerinin Yalın Kullanımı

Metinler arasında teklik 1. şahıs zamirlerinde ön seste **b-** = **m-** ve iç seste **-i-** = **-e-** ses denkliklerinin olduğu görülmektedir. Teklik 3. şahıs zamirinde FK'de son ses ünsüzünün olmasına karşılık CH'de kimi örneklerde bu ünsüzün olmadığı görülmektedir. Çokluk 3. şahıs zamirinde FK'de zamir n'sinin kullanılmamasına karşılık CH'de kullanılmıştır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. Şahıs</i>	<i>Teklik 1. Şahıs</i>
min: ben (18/6)	ben: ben (32/3)
<i>Teklik 2. Şahıs</i>	<i>Teklik 2. Şahıs</i>
sin kibi: sen gibi (54/2) sin: sen (73/7)	sen şire: sen (341/24) bulasın sen: sen bulasın (338/28)
<i>Teklik 3. Şahıs</i>	<i>Teklik 3. Şahıs</i>
ol: o (84/5) ol ki: o ki (269/9)	oldur: odur (585/41)

<i>Çokluk 1. Şahıs</i>	<i>Çokluk 1. Şahıs</i>
biz: biz (568/6)	biz <i>çaluruz:</i> biz (409/29) yaluğuz biz degül: yalnız biz değil (415/29)
<i>Çokluk 2. Şahıs {siz}</i>	<i>Çokluk 2. Şahıs {siz}</i>
siz: siz (188/7)	siz: siz (326/3)
<i>Çokluk 3. Şahıs</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs</i>
alar: onlar (159/9)	anlar: onlar (331/24)

2.2.1.3.2. Yükleme Durumu

$$\text{FK } \{+nI\} = \text{CH } \{+(y)I\}$$

Yükleme durumu eki FK'de *-nı / -ni*, CH'de ise ünsüzlerden sonra *-ı / -i*, ünlülerden sonra *-yı / -yi* biçimindedir. CH'de seyrek olarak *-nı / -ni* biçimine de rastlanmaktadır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>{+nI}</i>	<i>{+(y)I}</i>
<u>Ünlü+Yükleme</u> Nevāyini: Nevāyî'yi (70/9) bülbül ü pervāneni: bülbül ve kelebeği (71/9) divāneni: deliyi (159/1) yüz miñ cefāni: yüz bin cefayı (199/3)	<u>Ünlü+Yükleme</u> dünyāyi: dünyayı (621/44) kişiyi: kişiyi (1257/88) kendüyi: kendini (1585/111)
<u>Ünsüz+Yükleme</u> ‘ālemi: dünyayı (72/2) bizni: bizi (76/7) tevbemni: tövbemi (77/7) köñlümni: gönlümü (84/1) tenimni: tenimi (90/1) ķadehni: kadehi (103/7) közni: gözü (111/6) yükni: yükü (153/6)	<u>Ünsüz+Yükleme</u> bunca cefāni ķikmiş: bunca cefayı çekmiş (2305/İ 81b/161) cihāni: dünyayı (2475/İ 87b/174)

Teklik 3. Şahıs İyelik Ekinden Sonra Yükleme Durumu Eki

Her iki metinde de teklik 3. şahıs iyelik ekinden sonra yükleme durumu ekinin genellikle $\{+n\}$ biçiminde olduğu görülmektedir. $+nI$ biçimi FK'de yükleme durumu eki, CH'de ise "zamir n'si + yükleme durumu eki"dir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
$\{+n\}$	$\{+n\}$
cürmin: günahını (42/9) ten külbesin: ten evini (43/2) ahıj şu lesin: senin ahının ateşini (56/3) başın: başını (64/2) birisin: birisini (77/6) yüz miñ belāsın: yüz bin belasını (85/3) sözün: sözünü (89/9) derd tağın qazarım: dert dağını kazarım (94/3)	saçın: saçını (1218/85) yüzün gören: yüzünü gören (1217/İ 44a/85) yaprağın: yaprağını (1291/V 30a/90) yaqasın yıtop: yakasını yırtarak (1414/V 33a/99) anuñ şeklin yazardı: onun şeklini yazardı (1415/99) şeh göñlin göñülden bildi: şeh gönlünü gönlünden bildi (1487/104) sözün başdan başa kıldı: sözünü baştan başa söyledi (1660/116)
$\{+nI\}$	$\{+nI\}$
kızını: kızını (59/7) cefā bināsını: cefa binasını (93/2) rengini: rengini (96/3) kaş u közini: kaş ve gözünü (153/2) başını: başını (154/6) közgüsini: aynasını (164/6) köñlini: gönlünü (178/9)	sözlerini: sözlerini (677/48) yüzlerini: yüzlerini (677/48) ağacını: ağacını (1290/İ 46b/90) hālını: hālını (1411/99) yolını bağlama: yolunu bağlama (1544/108) leşkerini: askerini (1719/120) çehresini: yüzünü (1747/V 41a/122)

FK -Ø = CH -Ø

Metinlerde teklik 1. ve 2. şahıs iyelik eklerini almış adlardan sonra yükleme durumu ekinin bazen kullanılmadığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
-Ø	-Ø
ilge 'aşıklığım ... alman: aşıklığımı ele alman (59/5) hālīm dimedim: hālimi demedim (245/5)	yazduğum yuyaydum: yazdığımı yıkasaydım (3104/223) nice cānumuz terkin uralum: niçin

Yusuf cemālim seyr için: Yusuf (gibi olan) yüzümü seyretmek için (569/6)	canımızı terk edelim (3771/276) şu resme şöyle sözün abdan pāk: sudan duru sözünü şu şekilde söyle (5070/378)
---	---

Ünlü Uyumu Açısından Yükleme Durumu Eki

FK'de kimi eklerin ince sıradan ünlüye sahip Arapça ve Farsça adlarla kullanılışı esnasında ortaya çıkan ünlü uyumsuzluğu yükleme durumu eki için söz konusu değildir.

Türkçe Adlarda Yükleme Durumu Eki

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
kızmı: kızını (59/7)	yüzlerini: yüzlerini (677/48)
başın: başını (64/2)	ağacını: ağacını (1290/İ46b/90)
közni: gözünü (111/6)	yağasın yırtup: yakasını yırtarak (1414/V 33a/99)
kaş u közini: kaş ve gözünü (153/2)	kendüyi: kendini (1585/111)
yükni: yükü (153/6)	bağrım kanını: bağrımın kanını (3132/225)
közgüsini: aynasını (164/6)	

Arapça ve Farsça Adlarda Yükleme Durumu Eki

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
cürmin: günahını (42/9)	dünyayı: dünyayı (621/44)
ahı ş u lesin: ahının atelini (56/3)	hālini: hālini (1411/99)
bülbül ü pervāneni: bülbül ve kelebeği (71/9)	çehresini: yüzünü (1747/V 41a/122)
'ālemni: dünyayı (72/2)	cemālini: yüzünü (1990/İ 70b/139)
tevbemni: tövbemi (72/7)	cefāni: eziyeti (2305/İ 81b/161)
cefāni: cefayı (199/3)	cihāni: dünyayı (2475/İ 87b/174)

Şahıs Zamirlerinde Yükleme Durumu Eki

Şahıs zamirlerinde yükleme durumu eki ile metinler arasında dikkat çeken özellik,FK'de çokluk şahıslarda +nI ekinin kullanılmasıdır.

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. Şahıs</i>	<i>Teklik 1. Şahıs</i>
mini: beni (25/4)	beni: beni (492/35)
<i>Teklik 2. Şahıs</i>	<i>Teklik 2. Şahıs</i>
sini: seni (59/7)	seni: seni (625/44)
<i>Teklik 3. Şahıs</i>	<i>Teklik 3. Şahıs</i>
anı: onu (59/2)	anı: onu (645/İ 24a/46)
<i>Çokluk 1. Şahıs</i>	<i>Çokluk 1. Şahıs</i>
bizni: bizi (90/7)	bizi: bizi (781/55)
<i>Çokluk 2. Şahıs</i>	<i>Çokluk 2. Şahıs</i>
[sizni]	sizi: sizi (2244/157)
<i>Çokluk 3. Şahıs</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs</i>
alarnı: onları (620/7)	anları: onları (3041/217)

2.2.1.3.3. Yönelme Durumu

$$FK \{+GA\} / \{+(y)A\} = CH \{+(y)A\}$$

FK'de ünlülerden ve tonlu ünsüzlerden sonra **-ġA/-ge**, tonsuz ünsüzlerden sonra **-ke/-kA** biçimindedir. Ancak, Oğuz Türkçesiyle özellikle 1. ve 2. Teklik şahısiyelik ekinden sonra seyrek olarak **-A** biçimine rastlanmaktadır. CH'de ise ünlülerden sonra **-(y)A** ünsüzlerden sonra **-A** şeklindedir:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{+GA} / {+A}	{+(y)A}
<u>{+GA}</u> <i>Ünlü+yönelme</i>	<i>Ünlü+yönelme</i>
birbirlerige: birbirlerine (62/2)	ķamuya: herkese (109/8)
riyāġa: riyaya (83/5)	semāya: gökyüzüne (169/12)
mā-cerāsiġa: macerasına (94/6)	dünyāya: dünyaya (189/14)
enbiyāġa: peygamberlere (95/8)	ķatreye: damlaya (446/32)
cefāġa: cefaya (98/5)	kendüye: kendine (559/40)
	ķiřiye: ķiřiye (604/43)

<p><u>Ünsüz+yönelme</u> içimge: içime (61/1) yigitlerge: gençlere (73/1) servğa: serve (78/1) cānğa: cana (80/7) hırқаnğa: hırkana (83/2) yārğa: sevgiliye (99/1) tofraққа: toprağa (143/5) tökmekke: dökmeye (159/3) almaққа: almaya (238/2) <u>{+A}</u> <u>Ünsüz+yönelme</u> hātırıña: hatırına (74/6) cānıña: canına (79/7) türke: güzele (89/4) bahārıma: baharıma (254/7) hazānıma: hazanıma (254/7)</p>	<p>kimseye: kimseye (949/118) <u>Ünsüz+yönelme</u> insāna: insana (92/7) cāna: cana (117/8) cihāna: dünyaya (137/10) günāha: günaha (372/26) cennete: cennete (1052/74) gülşene: bahçeye (1182/83) kenāra: kenara, köşeye (1866/130)</p>
---	--

Teklik 3. Şahıs İyelik Ekinden Sonra Yönelme Durumu Eki

FK {+GA} / {+(n)A} = CH {+(n)A}

(Örnekler için bk. 1.2.7.1.2. Yönelme Durumu Ekinde.)

Ünlü ve Ünsüz Uyumu Açısından Yönelme Durumu Eki

Türkçe Adarda Yönelme Durumu Eki

Her iki metinde de bu ekin Türkçe adlarla kullanıldığında ünlü uyumuna girdiği görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p>kimge: kime (61/1) birbirlerige: birbirlerine (62/2) türke: güzele (89/4) ilge: ele (753/1) başıña: başına (134/2) tofraққа: toprağa (143/5)</p>	<p>kendüye: kendine (559/40) kimseye: kimseye (604/43) kimesneye: kimseye (1250/87) göge: göge (4411/327) oda: ateşe (3868/283) şuya: suya (5237) қамуя: herkese (109/8) /V 123b/391)</p>

FK’de yönelme durumu ekinin Türkçe adlarda kullanımı sırasında ünsüz uyuma girdiği görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p><u>Tonlu biçimleriyle</u></p> <p>bilimge bağladı: belime bağladı (82/3)</p> <p>sözümge: sözüme (555/5)</p> <p>közümge: gözüme (644/2)</p> <p>yüzümge: yüzüme (686/IV/21)</p> <p>ilge: ele (753/1)</p> <p><u>Tonsuz biçimleriyle</u></p> <p>tofrağka: toprağa (143/5)</p> <p>tökmekke: dökmeye (159/3)</p> <p>taşlamağka: taşlamaya (408/7)</p> <p>kökke: göğe (472/4)</p>	<p>Ø</p>

Arapça ve Farsça Adlarda Yönelme Durumu Eki

Ünlü Uyumundan Sapmalar

FK’de yönelme durumu ekinin ince sıradan ünlüye sahip Arapça ve Farsça adlarla kullanılışı sırasında ünlü uyumu görülmektedir.

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<p><u>İnce Sıradan Ünlülerle</u></p> <p>haste dillerğa: hasta gönüllere (46/4)</p> <p>ehliğa: ehline (72/4)</p> <p>şehğa: şaha (77/9)</p> <p>servğa: serve (78/1)</p> <p>efsâneğa: efsaneye (393/2)</p>	<p><u>İnce Sıradan Ünlülerle</u></p> <p>‘āleme: dünyaya (42/3)</p> <p>cennete: cennete (1052/74)</p> <p>şehe: şaha (1482/104)</p> <p>derde: derde (2859/203)</p>

Ünsüz Uyumundan Sapmalar

FK’de son seste **-d** ünsüzünü taşıyan Arapça ve Farsça adlarda kelime bünyesindeki ünlü önemli olmaksızın yönelme durumu ekinin **-ka** biçiminde olduğu görülmektedir. CH’de yönelme durumu ekinde ünsüz uyumu zaten yoktur:

FEVĀYĪDŪ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
zāhidka: zahide (79/5) Ferhādka: Ferhat’a (515/6) *Şu örnekte bu kurala uyup uymadığı ikilik arz etmektedir: mescidka: mescite (558/3) mescidga: mescide (691/395)	derde: derde, belaya (2859/203)

Şahıs Zamirlerinde Yönelme Durumu Eki

Her iki metinde de +ga ekinin teklik şahıslarda –n ile kaynaşarak damak n’sini oluşturmakta, böylelikle, bire bir ayru biçimi ortaya çıkmaktadır:

FEVĀYĪDŪ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
Teklik 1. Şahıs	Teklik 1. Şahıs
maḡa: bana (379/5)	baḡa: bana (439/31)
Teklik 2. Şahıs	Teklik 2. Şahıs
saḡa: sana (413/8)	saḡa: sana (486/32)
Teklik 3. Şahıs	Teklik 3. Şahıs
aḡa: ona (381/7)	aḡa: ona (505/36)
Çokluk 1. Şahıs	Çokluk 1. Şahıs
bizge: bize (439/1)	bize: bize (591/42)
Çokluk 2. Şahıs	Çokluk 2. Şahıs
[sizge]	size: size (2189/153)
Çokluk 3. Şahıs	Çokluk 3. Şahıs
alarga: onlara (707/1)	anlara: onlara (3141/226)

2.2.1.3.4. Bulunma Durumu

FK {+(n)DA} = CH {+(n)dA}

Bulunma durumu eki, FK'de ünlülerden ve tonlu ünsüzlerden sonra **-dA** biçimindedir. Tonsuz ünsüzlerden sonra ise ikili bir durum söz konusu olup hem **-tA** hem de **-dA** şekillerinin kullanıldığı görülmektedir. CH'de ise tonlu ünsüzle **dA** şeklindedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+(n)DA}	{+(n)dA}
<u>Ünlü+Bulunma</u> şu lede: ateşte (169/6) cilvede: cilvede (210/9) şuda: suda (387/1) uykuda: uykuda (549/1)	<u>Ünlü+Bulunma</u> karañuda: karanlıkta (657/46) arada: arada (1098/77) gicede: gecede (4054/İ144a/298) dünyede: dünyada (4010/İ 142b/396)
<u>Tonlu Ünsüz+Bulunma</u> közde: gözde (337/1) yüzde: yüzde (391/9) könülde: gönülde (470/5) kimde: kimde (470/5) yirde: yerde (667/3)	<u>Tonlu Ünsüz+Bulunma</u> yirde: yerde (599/42) sözde: sözde (1065/75) yolda: yolda (1827/128) dilde: gönülde (4521/335) cihānda: dünyada (4758/354)
<u>Tonsuz Ünsüz+Bulunma</u> kökte: gökte (48/5) her işte: her işte (689/99) *Şu örneklerde ünsüz uyumunun olmadığı görülmektedir: ‘aşıklıkda: aşılıkta (365/3) kanın arıtmağda: kanını arıtmakta (630/3) şafağda: şafakta (677/2) yigitlikde: yiğitlikte (728/mensur kısım) biglikde: beylikde (735/1)	<u>Tonsuz Ünsüz+Bulunma</u> ağaçda: ağaçta (127/9) kıyāmetde: kıyamette (369/26) salṭanatda: saltanatta (1008/71) felekde: felekta (2796/198) gökde: gökte (2833/201) başda: başta (4159/306) şoḥbetde: sohbetta (4198/309)

Teklik 3. Şahıs İyelik Ekinden Sonra Bulunma Durumu Eki

FK {+(n)DA} = CH {+(n)dA}

FK'de teklik 3. şahıs iyelik ekşnden sonra ikili bir durum söz konusu olup hem **-dA** biçimlerine hem de **-ndA** biçimlerine rastlanmaktadır. CH'de ise teklik 3. şahıs iyelik ekinden sonra bulunma durumu eki sürekli **-ndA** şeklindedir:

(Örnekler için bk. 1.2.7.1.3. *Bulunma Durumu Eki*.)

Ünlü Uyumu Açısından Bulunma Durumu Eki

FK'de kimi eklerin ince sıradan ünlüye sahip Arapça ve Farsça adlarla kullanılışı esnasında görülen ünlü uyumsuzluğu bulunma durumu eki için söz konusu değildir:

Türkçe Adlarda Bulunma Durumu Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
şuda: suda (387/1)	ağacda: ağaçta (1271/9)
yüzde: yüzde (391/3)	yirde: yerde (599/42)
kökte: gökte (617/7)	gökde: agökte (2833/201)
yirde: yerde (667/3)	başda: başta (4159/306)

Arapça ve Farsça Adlarda Bulunma Durumu Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
şu'lede: ateşte (169/6)	kıyāmetde: kıyamette (369/26)
cilvede: cilvede (210/9)	cānda: canda (3648/266)
'ālemde: dünyada (530/7)	şoḥbetde: sohbette (4198/309)
şafaḫda: şafakta (677/2)	cihānda: cihanda (4758/354)
cānda: canda (800/1)	

Şahıs Zamirlerinde Bulunma Durumu Eki

Bulunma durumu ekini almış şahıs zamirleri şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Teklik 1. Şahıs	Teklik 1. Şahıs
[bende]	bende: bende (149/11)
Teklik 2. Şahıs	Teklik 2. Şahıs
[sende]	sende: sende (385/27)
Teklik 3. Şahıs	Teklik 3. Şahıs
anda: onda (82/9)	anda: onda (44/3)

<i>Çokluk 1. Şahıs</i>	<i>Çokluk 1. Şahıs</i>
[bizde]	bizde: bizde (2185/153)
<i>Çokluk 2. Şahıs</i>	<i>Çokluk 2. Şahıs</i>
sizde: sizde (633/6)	[sizde]
<i>Çokluk 3. Şahıs</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs</i>
alarda: onlarda (326/7)	[anlarda]

2.2.1.3.5. Çıkma Durumu

$$FK \{+(n)DIn\} = CH \{+(n)dAn\}$$

Çıkma durumu eki FK’de ünlülerden ve tonlu ünsüzlerden sonra **-dIn** biçimindedir. Tonsuz ünsüzlerden sonra ise ikili bir durum söz konusu olup ekin **-DIn** biçimleriyle kullanıldığı görülmektedir. CH’de ise ek ünsüzünün sürekli tonlu olarak **-dAn** şekliyle kullanıldığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{+(n)DIn}</i>	<i>{+(n)dAn}</i>
<u>Ünlü+Çıkma</u>	<u>Ünlü+Çıkma</u>
bādedin: şaraptan (20/5)	şafādan: safadan (2750/195)
çāredin: çareden (281/7)	ķapudan: kapıdan (2778/197)
ġuşşadın: kederden (359/7)	şabādan: rüzgardan (2912/208)
şudın: sudan (474/1)	ġiceden: geceden (3178/229)
ķayġudın: kaygıdan (474/4)	būseden: öpücükten (3301/238)
şadādın: sestem (481/8)	<u>Tonlu Ünsüz+Çıkma</u>
<u>Tonlu Ünsüz+Çıkma</u>	yaġmurdan: yağmurdan (1767/V
yigitlerdin: gençlerden (73/2)	41b/123)
yirdin: yerden (278/3)	yārdan: sevgiliden (2052/V 48b/143)
cāndın: candan (485/3)	sırdan: sırdan (2479/174)
zamāndın: zamandan (498/2)	cāndan: candan (2786/197)
şubħdın: sabaktan (521/1)	ġamdan: gamdan (2859/203)
könüldin: gönülden (607/4)	vaşandan: vatandan (2973/212)
<u>Tonsuz Ünsüz+Çıkma</u>	evvelden: evvelden (3400/247)
fürķatdin: ayrılıktan (75/7)	ezelden: ezelden (3402/247)

deştdin: çölden (95/2)	ecelden: ecelden (3736/273)
bulutdin: buluttan (221/1)	yirden: yerden (3780/276)
felekdin: felekten (267/2)	<i>Tonsuz Ünsüz+Çıkma</i>
eşkdin: gözyaşından (313/5)	şıfatdan: yüzden (110/8)
başaşdın: başaktan (333/3)	başdan: baştan (888/63)
işikdin: eşikten (353/2)	ağacdan: ağaçtan (98/90)
yükdin: yükten (430/5)	cennetden: cennetten (2956/211)
tilbelikdin: delilikten (681/VI/36)	işden: işten (3829/280)
	mihnetden: sıkıntıdan (4043/297)
	cihetden: cihetten (5357/400)

Teklik 3. şahıs İyelik Ekinden Sonra Çıkma Durumu Eki

FK {+(n)DIn} = CH {+(n)dAn}

FK'de teklik 3. şahıs iyelik ekinden sonra zamir n'sinin bulunup bulunmaması konusunda ikili bir durum söz konusudur. CH'de ise teklik 3. şahıs iyelik ekinden sonra sürekli olarak zamir n'si kullanılmaktadır:

(Örnekler için bk. 1.2.7.1.4.Çıkma Durumu Ekinde.)

Ünlü Uyumu Açısından Çıkma Durumu Eki

FK'deki kimi eklerin ince sıradan ünlüye sahip Arapça ve Farsça adlarla kullanılışı sırasında görölen ünlü uyumsuzluğu çıkma durumu eki için söz konusu değildir:

Türkçe Adlarda Çıkma Durumu Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
şudın: sudan (474/1)	yağmurdan: yağmurdan (1767/V 41b/123)
yirdin: yerden (278/3)	tağdan: dağdan (1783/125)
işikdin: eşikten (353/2)	giceden: geceden (3178/229)
yükdin: yükten (430/5)	yirden: yerden (3780/276)
şudın: sudan (474/1)	atdan: attan (5216/V 123a/389)
tilbelikdin: delilikten (681/VI/36)	

Arapça ve Farsça Adlarda Çıkma Durumu Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
bādedin: şaraptan (20/5)	cāndan: candan (2786/197)
fürqatdin: ayrılıktan (75/7)	şabādan: rüzgardan (2912/208)
felekdin: felekten (267/2)	būsedden: öpücükten (3301/238)
eşkdin: gözyaşından (313/5)	ecelden: ecelden (3736/273)
zamāndın: zamandan (498/2)	mihnetden: sıkıntıdan (4043/297)

Şahıs Zamirlerinde Çıkma Durumu Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs</i>	<i>Teklik 1. Şahıs</i>
mindin: benden (237/5)	benden: benden (439/31)
<i>Teklik 2. Şahıs</i>	<i>Teklik 2. Şahıs</i>
sindin: senden (243/7)	senden: senden (445/32)
<i>Teklik 3. Şahıs</i>	<i>Teklik 3. Şahıs</i>
andın: ondan (264/5)	andan: ondan (493/35)
<i>Çokluk 1. Şahıs</i>	<i>Çokluk 1. Şahıs</i>
bizdin: bizden (663/4)	bizden: bizden (2128/149)
<i>Çokluk 3. Şahıs</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs</i>
alardın: onlardan (524/8)	olardan: onlardan (4650/345)

Çıkma Durumu Ekinin Farklı Görevde Kullanılması

Her iki metinde de aşağıdaki cümlelerde çıkma durumu ekizarf görevinde kullanılmıştır:

<i>çıkma durumu eki</i>	<i>çıkma durumu eki</i>
kul bolsun anıhallıda cāndın yā Rab: ya Rab!onun karşısından candan, içtenlikle kul olsun (50/2)	cāndan anı sevmiş idi: onu candan, içtenlikle sevmiştii (839/59)

2.2.1.3.6. İlgi Durumu

FK {+nIŋ} = CH {+(n)Uŋ}

İlgi durumu eki FK'de gerek ünlülerden sonra gerekse ünsüzlerden sonra her yerde düz ve dar ünlüyle **-nIŋ** şeklinde kullanılmaktadır. CH'de ise ek ünlüsü sürekli olarak yuvarlak biçimde ve ünlülerden sonra **-nUŋ**, ünsüzlerden sonra **-Uŋ** biçimindedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
{+nIŋ}	{+(n)Uŋ}
<u>Ünlü+İlgi</u> zerreniŋ māhiyyeti: zerrenin önemi (428/9) muğ-beçeniŋ zülfi: meyhane çırağının saçı (641/4)	<u>Ünlü+İlgi</u> Hudā'nuŋ zikrini: Hūda'nın zikri (259/19) ķamunuŋ cāni: herkesin canı (1878/126)
<u>Ünsüz+İlgi</u> anıŋ dik ķanı: onun gibi kanı (52/2) her biriniŋ başıĝa: her birinin başına (62/3) aĥvālniŋ delāleti: hâllerinin belirtileri (139/7) köŋülniŋ ūşesi: gönül ūşesini (228/9) tikenniŋ ignesin: dikenin iğnesini (344/2) otniŋ ū lesi: ateşin ışığı (550/6) cāmniŋ bādesi: kadehin şarabı (691/126)	<u>Ünsüz+İlgi</u> anıŋ emriyle: onun emriyle (43/3) cihānuŋ yoķ belāsi: dünyanın belası yok (392/28) tāci evliyānuŋ: velilerin tacı (567/40) ķalanlaruŋ delili: kalanların delili (657/46) ķānūnuŋ ķulaĝın: kanunun kulağın (1885/İ 43a/83) dünyānuŋ ... işi: dünyanın ... işi (1970/V 46b/138) taĥtınıŋ sultāni: tahtının sultanı (3213/232) ĥazānuŋ bir bahāri: hazanın bir baharı (3235/V 77a/233)

FK -Ø = CH -Ø

Her iki metinde de teklik 1. ve 2. şahıs iyelik ekini almış adlardan sonra ilgi durumunun bazen eksiz sağlandığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
-Ø	-Ø
ġamzeñ oqı: (senin) bakışının oku (77/3) köñlüm otıdın: gönlümün ateşinden (222/2) eşkim seyli: gözyaşımın seli (449/5) közün müjgân oqın: senin gözünün kirpik oklarını (574/3) şabrım öyi: sabrımın evi (782/1)	gözüm yaşı: gözümün yaşı (3091/222) saçuñ küfrinde: saçının küfrinde (4191/309) yüzün nürıyle: yüzünün nuruyla (4191/309) 'aşkuñ odına: aşkının ateşine (4987/372) bağrum kanını: bağrımın kanını (3132/225)

Ünlü Uyumu Açısından İlgi Durumu Eki

FK'de kimi eklerin ince sıradan ünlüye sahip Arapça ve Farsça adlarla kullanılışı sırasında görülen ünlü uyumsuzluğu, ilgi durumu eki için söz konusu değildir;

Türkçe Adlarla İlgi Durumu Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
her biriniñ başıġa: her birinin başına (62/3) alarınñ şāında: onların şanında (168/1) tikenniñ ignesin: dikenin iğnesini (344/2) anıñ cildiġa: onun cildine (520/7) otnıñ şu'lesi: ateşinin ışığı (550/6)	senüñ iznüñ: senin iznin (519/37) anuñ emriyle: onun emriyle (43/3) qalanlaruñ delili: kalanların delili (657/46) qamunuñ cānı: herkesin canı (1878/126) bağrum kanını: bağrımın kanını (3132/225)

Arapça ve Farsça Adlarla İlgi Durumu Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
melāyikniñ qanatı: meleklerin kanadı (156/5)	dünyānuñ ... işi: dünyanın ... işi (1970/V 46b/138)

zerreniñ māhiyyeti: zerrenin önemi (428/9)	tahtınuñ sulţanı: tahtının sultanı (3213/232)
cāmniñ badesi: kadehinin şarabı (691/126)	hazānuñ bir baharı: hazanın bir baharı (3235/V 77a/233)
şabrım öyi: sabrımın evi (782/1)	cihānuñ yüzün: dünyanın yüzünü (3482/253)

Şahıs Zamirlerinde İlgi Durumu Eki

Şahıs zamirlerinin ilgi durumu ekleriyle kullanımı esnasında iki metin arasında dikkat çeken en büyük özellik, FK'de 1. şahıs zamirlerinde ilgi durumu ekinin **-iñ**, CH'de ise **-üm** biçiminde görülmesidir:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. Şahıs</i>	<i>Teklik 1. Şahıs</i>
miniñ tevbemni: benim tövbemi (77/7)	benüm hālümü: benim hâlümü (2897/206)
miniñ başıma: benim başıma (691/99)	
<i>Teklik 2. Şahıs</i>	<i>Teklik 2. Şahıs</i>
siniñ üçün: senin için (81/7)	senüñ iznüñ: senin iznin (519/37)
<i>Teklik 3. Şahıs</i>	<i>Teklik 3. Şahıs</i>
anıñ üçün: onun için (81/7)	anıñ 'ilminde: onun ilminde (4852/361)
anıñ dik: onun gibi (711/2)	anıñ mülkinde: onun mülkünde (4852/361)
<i>Çokluk 1. Şahıs</i>	<i>Çokluk 1. Şahıs</i>
biziñ yigit kibi: bizim genç gibi (524/6)	günāhumuza bizüm: bizim günahımıza (417/30)
<i>Çokluk 3. Şahıs</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs</i>
alarnıñ şanıda: onların şanıda (168/1)	[anlaruñ]

2.2.1.3.7. Eşitlik Durumu

$$FK \{+çA\} = CH \{+CA\}$$

Eşitlik durumu eki FK'de gerek ünlülerden sonra gerekse ünsüzlerden sonra tonsuz ünsüzle kullanılmaktadır. CH'de ise ünlüler olarak **-cA** fakat kalıplaşmış

olarak *niçe* kelimesi hariç, tonlu ünsüzlerden sonra *-cA*, tonsuz ünsüzlerden sonra *-çA* olarak kullanılmaktadır:

Eşitlik Göreviyle Kullanılması

Eşitlik durumu eki aşağıdaki örneklerde bu göreviyle kullanılmıştır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+çA}	{+CA}
<u>Ünlü+Eşitlik</u> niçe: nice, nasıl (210/4) özgeçe: başka, başkaca (578/1)	<u>Ünlü+Eşitlik</u> nice: nice, nasıl (1060/75) zerrece: zerre kadar (3650/266)
<u>Ünsüz+Eşitlik</u> mūrçe: karınca kadar (24/1) könlekçe: gömlek gibi (399/4) munça: bunca (412/5) hecr şamiça: ayrılık gecesi kadar (481/5) yüz miñ yılca: yüz bin yıl kadar (486/5) tofraçça: toprak kadar (660/7)	<u>Ünsüz+Eşitlik</u> aldüğümca: aldığım kadar (1471/241) olanca sitemler: bütün sitemler (1715/İ 61a/120) bunca: bunca (2306/162) itdügümce: ettiğim kadar (3069/V 73a/220) oldüğümca: olduğum kadar (3325/241)

Türkçe 3. Şahıs İyelik Ekinden Sonra Eşitlik Durumu Eki

FK {+çA} = CH {+CA}

Eşitlik durumu ekinin teklik 3. şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılması durumunda FK'de zamir n'sinin olmadığı görülmektedir. CH'de araya zamir n'si gelmektedir:

(Örnekler için bk. 1.2.7.1.5.Eşitlik Durumu Ekinde.)

Ünlü Uyumu Açısından Eşitlik Durumu Eki

FK'deki kimi eklerin ince sıradan ünlüye sahip Arapça ve Farsça adlarla kullanılışı sırasında görülen ünlü uyumsuzluğu eşitlik durumu eki için söz konusu değildir:

Adlarda Eşitlik Durumu Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
özgeçe: başka, başkaca (578/1)	nice: nice, nasıl (1060/75)
könlekçe: gömlek gibi (399/4)	alduğumca: aldığım kadar (1471/241)
munça: bunca (412/5)	olanca sitemler: bütün sitemler (1715/İ 61a/120)
tofrağça: toprak kadar (660/7)	

Arapça ve Farsça Adlarda Eşitlik Durumu Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
mürçe: karınca kadar (24/1)	zerrece: zerre kadar (3650/266)
hecr şāmiça: ayrılık gecesi kadar (481/5)	

Şahıs Zamirlerinde Eşitlik Durumu Eki

FK'de ekin kullanılmasıyla ilgili dikkat çeken özellik, teklik 3. şahıs zamirinin *a* biçiminde devam etmesidir.

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Teklik 3. Şahıs	Teklik 3. Şahıs
ança: öylesine, o derece (155/1)	Ø
anca belā: onca bela (530/4)	

2.2.1.3.8. Vasıta Durumu

$$FK \{+(X)n\} = CH \{+(yI)IA\}$$

FK'de kullanılan asıl vasıta durumu eki $\{+(X)n\}$ şeklindedir, ancak bu ekin yanında edatlardan ve diğer durum eklerinden de yararlanılmıştır. CH'de ise vasıta durumu $\{+(yI)IA\}$ biçimindedir. Ek ünlüsünün yer yer düştüğü ve araya bir bağlayıcı ünsüzünün geldiği görülmektedir. Bunun yanısıra *ile*'nin ayrı yazıldığı da görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
$\{+(X)n\}$	$\{+(yI)IA\}$
yaşurun: gizlice (136/7)	$\{+(yI)IA\}$
gül imestür āteşin bülbüllerin köydürgeli: ateşli bülbüllerini yakan gül	luftıyla: lutfuyla (95/7) adıyla: adıyla(130/10)

değildir (622/1)	diniyle: diniyle (577/41) emriyle: emriyle (663/47) veziriyle: veziriyle (3646/266) {+IA} anuyla: onunla (178/13) dille: dil ile (717/50)
------------------	--

Her iki metinde de *birle*, *bile*, *ile* edatlarının bulunduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>birle</i>	<i>birle</i>
külmek birle: gülmekle (34/2) bahāne birle: bahaneyle (156/3) tügme birle: düğümle (265/1)	mihr birle: güneşle (87/6) cürm birle: günahla (640/45) miḥnet birle: sıkıntıyla (1310/90)
<i>bile</i>	<i>bile</i>
ḳıyāmet bile: rezillik ile (477/2) şu bile: cesaret ile (541/1) ḳöñlek bile: şiddet ile (541/3)	ḳul bile yanınca: kulla yanınca (3017/216) senünle bile olayın: seninle olayım (5054/377)
<i>ile</i>	<i>ile</i>
sincāb ile: sincapla (425/3) zūlm ile: zulümle (433/2) nāz ile: nazla (477/3) söz ile: sözle (691/264)	zevḳ ile şafāyı: zevk ve safayı (382/27) 'ilmünle ile: ilminle (404/29) söz ile: sözle (560/40) emrünle ile: emrinle (638/45) cān ile dil: can ve gönül (803/56)

Diğer Durum Eklerinin Vasıta Yerine Kullanılması

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Yönelme Eki</i>	{+(yI)IA}
derd ü ğamıña örgendim: dert ve kederinle öğrendim (47/4)	

Şahıs Zamirlerinde Vasıta Durumu Eki

CH'de ekin örneklerine rastlanırken FK'de rastlanmamaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 2. Şahıs</i>	<i>Teklik 2. Şahıs</i>
[siniğ bile]	senügle: seninle (4249/313)
<i>Teklik 3. Şahıs</i>	<i>Teklik 3. Şahıs</i>
[anığ bi(r)le]	anuğla: onunla (4522/335)
<i>Çokluk 1. Şahıs</i>	<i>Çokluk 1. Şahıs</i>
[biziğ bile]	bizümle: bizimle (3608/263)

2.2.1.3.9. Yön Gösterme Eki

FK {+GArI} = CH {+ArU}

Ekin FK'de ünsüz uyumuna bağlı olarak ön seste taşıdığı *g-* ~ *k-* ünsüzünün CH'de kullanılmadığı, ek sonu ünsüzünün ise FK'de düz-dar, CH'de yuvarlak-dar olduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+GArI}	{+ArU}
taşğarı: dışarı, dışarıya (615/3)	yuğaru: yukarı, yukarıya (3258/235)
ilğeri: ileri, ileriye (615/4)	yuğaruya: yukarıya (3274/236)
içğeri: içeri, içeriye (615/6)	

FK {+rA} = CH {+rA}

Her iki metinde de ortak bir kullanıma sahip olan bu ekle ilgili örnekler şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+rA}	{+rA}
göl-şen içre: gülbahçesi içinde (161/6)	göl üzre: gül üzerine (1565/109)
hicrân tünidin soğra: ayrılık gecesinden sonra (519/5)	serv üzre: serv üzerine (2774/196)
	'aşğ içre: aşk içinde (3756/274)

cām-ı cem içre kör: cem kadehinin içinde gör (660/8) ti̇ken üzre: diken üzerine (593/5)	gölşen içre: gülbahçesi içinde (3998/293) şonra eyledi inkār gül: gül sonra inkar etti (3997/i 142a/293)
--	---

Buraya kadar işlenenler tek tek tablo halinde şöyle gösterilebilir:

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Yalın D</i>	∅	∅
<i>Yükleme D</i>	{+nI} / {+n} / {+I} / ∅	{+(y)I} / {+(n)I} / {+n} / ∅
<i>Yönelme D</i>	{+GA} / {+A} / {+(n)A}	{+(y)A} / {+(n)A}
<i>Bulunma D</i>	{+(n)DA}	{+(n)dA}
<i>Çıkma D</i>	{+(n)DI _n }	{+(n)dAn}
<i>İlgi D</i>	{+nI _n } / {+nU _n } / ∅	{+(n)U _n } / ∅
<i>Eşitlik D</i>	{+çA}	{+(n)CA}
<i>Vasıta D</i>	{+n}	{+(yI)lA}
<i>Yön G D</i>	{+rA} / {+GARl}	{+rA} / {+ArU}

2.2.2. Fiil İşletme Ekleri

2.2.2.1. Bildirme Kipleri

2.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman **-DI** ekine şahıs eklerinin getirilmesiyle yapılmaktadır. Bu yapı için metinler arasında dikkat çeken özellik, FK'de çoğunlukla ünsüz uyumuna tabi olan ek üzsüzünün CH'de **-d** biçiminde yazılması, FK'de dudak uyumuna tabi olan teklik 1. ve 2. şahıs ek ünlülerinin CH'de her zaman yuvarlak oluşudur. 3. Şahıslarda ek ünlüsü her iki metinde de düzdür:

Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Çekimi

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. Şahıs {-DXm}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-dUm}</i>
derd ü ğamıña örgendim: dert ve kederinle öğrendim (47/4)	günehden haste oldum: günahdan (dolayı) hasta oldum (768/54)

<p>lebidin cānnı birdim:dudağın yüzünden can verdim (131/3) kiçtim: geçtim (208/7) serv-i nāznı kördüm:nazı servi boyunun gördüm (263/3) bir iki lafz didim: bir iki söz söyledim (299/6) min öldüm: ben öldüm (390/3) sordum: sordum (417/4) fenā deştiga tüştüm:yokluk çölüne düştüm (471/9) öptüm lebin: dudağını öptüm (514/2)</p>	<p>varubanı oturdum:gidip oturdum (1053/74) kapularına vardum: kapılarına gittim (1424/99) şatdum la'l ü gevher: lâl ve mücevher sattım(1435/V33b/100) bir iki tuhfe götürdüm: bir iki hediye götürdüm (1440/100) kıaldum yine bu gurbet içinde: yine bu gurbette kaldım (1885/132) getürdüm: getirdim (2089/146) kavuşturdum: kavuşturdum (2628/185) cennetden sürildüm:cennetten sürüldüm (2956/211)</p>
<p>Teklik 2. Şahıs {-DXη}</p>	<p>Teklik 2. Şahıs {-dUη}</p>
<p>şabr tağın mesken ittiñ: sabır dağını mesken ettin (34/4) töktüñ kan yaşın: kanlı gözyaşları döktün (52/6) kan yığladıñ: kan ağladın (1481/7) bağladıñ bilni: beli bağladın (342/4) kördüñ hecr zindānıda bir kanlığ esir: ayrılık zindanında bir kanlı esir gördün (401/6) sorduñ: sordun (465/3) bizni unuttuñ: bizi unuttun (663/1)</p>	<p>'aşkına düşdüñ: aşkına düştün (1325/93) yâr olduñ: yâr oldun (2974/212) bülbül bigi 'aşuđduñ göñülden: bülbül gibi gönülden cırpındın (4752/353) kılduñ hileler sen: sen hileler yaptın (4994/372) tuđduñ Çin'e toğrı gitmege rah: Çin'e doğru gitmek (için) yol tuttun (5161/385)</p>
<p>Teklik 3. Şahıs {-DI}</p>	<p>Teklik 3. Şahıs {-dI}</p>
<p>körmedi sin kibi hergiz:asla senin gibisini görmedi (32/5) habersiz itti mini: beni habersiz bıraktı (38/2) tüşti: düştü (79/1) siniñ zātıñ üçün tüzdi: senin zatın için dizdi (96/10) ot saldı: ateş düşürdü (100/5) didı körgil: gör dedi (188/9)</p>	<p>bu sözi söyle didi: bu sözü söyle dedi (257/18) görindi saña: sana göründü (312/22) kerāmet ādeme virdi: insana keramet verdi (315/22) işti bu sözi: bu sözü duydu (329/23) ayak virdi ki hağ yola gidesin: doğru yola gitmen (için) ayak verdi (359/25) vücūda geldi 'ālem 'ilmüñ ile: alem ilminle vücuda geldi, oluştu (404/29)</p>
<p>Çokluk 1. Şahıs {-DUK}</p>	<p>Çokluk 1. Şahıs {-dUK}</p>
<p>vaşl istedük:kavuşmak istedik (76/7) reşk-i cennet didiler bildük: kıskanılmış cennet dediler bildik (263/6) körmedük: görmedik 512/1)</p>	<p>olurduğ devletüñ 'ıydiyle hurrem: devletin bayramıyla şen olurduk (2615/184) biz olduğ saña kul: biz sana kul olduk (4439/329) bulduğhidāyet: hidayet bulduk (4753/353)</p>

Çokluk 3. Şahıs {-DIIAr}	Çokluk 3. Şahıs {-dIIAr}
bardılar: gittiler (173/6) körgüzdiler: gösterdiler (187/2) cām bile iylediler mest: kadehle sarhoş oldular (683/IV/11) kildiler başıma ehl-i İslām: Müslümanlar başıma geldiler (688/I/5)	virdiler aña cevabın: ona cevabını verdiler (327/23) işitdiler: işittiler (327/23) didiler Hakk'a olmuşuz talebkār: Allah'ı ister olmuşuz dediler (328/23) cān u dilden oldılar şād: canı gönülden mutlu oldular (1759/İ 62b/123) bu şi'ri oqudılar: bu şiiri okudular (3553/259)

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-DXm}	{-dUm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-DXŋ}	{-dUŋ}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-DI}	{-dI}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	{-DUk}	[-dUk]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-DIIAr}	{-dIIAr}

Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Olumsuzu

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. Şahıs {-mAdXm}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [-mAdUm]</i>
otdın köydürmedim: ateşten yakamadın (427/1) bir sözümge turmadım: bir sözümde durmadım (427/2) kiltürmedim: getirmedim (427/3) aĥvālime küldürmedim: hāllerine güldürmedim (427/8) köŋül sındurmadım: gönül kırmadım (427/11)	Ø
<i>Teklik 2. Şahıs {-mADXŋ}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-mAdUŋ}</i>
bir tebessüm kılmadıŋ: bir tebessüm etmedin (354/2) tenimġa urmadıŋ: tenime vurmadın (359/1)	yimedüŋ : yemedin (2772/V 66b/196)

başım üze olturmadı: başımın üzerine oturmadın (359/3) kiltürmedi: getirmedin (359/4)	
Teklik 3. Şahıs {-mADI}	Teklik 3. Şahıs {-mAdI}
köp vefa istedi vü tapmadı: çok vefa bekledi fakat bulamadı (378/6) kilmedi: gelmedi(454/7) könlüm cem´ olmadı: gönlüm tatmin olmadı (472/5) kefenğa kirmedi: kefene girmedin (678/4)	bulmadı yol: yol bulmadı (705/50) cihana tapmadı hiç: dünyaya hiç tapmadı (817/57) başmadı kadem: ayak basmadı (857/60) Hümā uğramadı: Hüma kuşu uğramadı (1608/112)
Çokluk 1. Şahıs {-mAdUk}	Çokluk 1. Şahıs [-mAdIk]
körmedük: görmedik (512/1)	Ø
Çokluk 3. Şahıs {-mAdIIAr}	Çokluk 3. Şahıs {-mAdIIAr}
tapmadılar: bulmadılar (479/7)	çekmediler ser: baş çekmediler (921/65)

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mCHXm}	[-mAdUm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAdXη}	{-mAdUη}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAdI}	{-mAdI}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	{-mAdUk}	[-mAdIk]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-mAdIIAr}	{-mAdIIAr}

Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Soru Biçimi

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
Teklik 2. Şahıs {-DXη mU}	Teklik 2. Şahıs {-DIη mI}
sürmediñ mü başıma: başıma sürmedin mi (684/III/3) tenimni kılmadıñ mu bend bend: bedenimi boğum boğum etmedin mi? (684/III/4)	işitmedüñ mi: duymadın mı (3402/247)

bilmediñ mü: bilmedin mi (684/IV/20)	
Teklik 3. Şahıs {-dI mU}	Teklik 3. Şahıs {-dI mI}
yüzün meydın oldı mu gül gül: yüzün şaraptan gül gül (kızardı) oldu mu (19/2) köñlüñ boldı mu: gönünoldu mu (511/7) maña cān ƙaldı mu: bana can kaldı mı (536/2)	başuñdan gitmedi mi: başuñdan gitmedi mi (2784/197)

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-DXñ mU}	[-DIñ mI]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-DI mU}	{-dI mI}

2.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman I42

Öğrenilen geçmiş zaman I'in kuruluşunda **-mIş** eki görev almaktadır. Bu yapı ile ilgili metinler arasında dikkat çeken özellik, ek ünlüsünün her iki eserde de düz oluşudur. Bu zamanın teklik ve çokluk 1. şahıs biçimleri çoğunlukla görülen geçmiş zamana işaret etmektedir. Teklik 3. şahıs çekimlerinde görülen **-mIş dUr(ur)** yapısı anlatımı belirginleştirmekte ve fiil, görülen geçmiş zamanın yerini tutmaktadır:

Öğrenilen Geçmiş Zaman I'in Çekimi

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
Teklik 1. Şahıs {-mIşAm} / {-mIş-min}	Teklik 1. Şahıs {-mIşAm}
<u>{-mIşAm}</u> hayāl itmişem: hayal ettim (48/2) ƙalmışam öz hālime hayrān: kendi hālime şaşkırdım (548/1)	düşmişem cānā ayağdan tut elümden: Ey sevgili ayaktan yere düştüm elimden tut (2276/159) fermān-ber olmuşam: fermancı oldum (3693/270)
<u>{-mIş-min}</u> almış-min uçuz: ucuz aldım (215/6) unutmış-min: unutmuşum/unutmuştum (491/7)	
Teklik 3. Şahıs {-mIş} / {-mIşdUr}	Teklik 3. Şahıs {-mIş} / {-mIşdUr}
<u>{-mIş}</u> kilmiş: gelmiş (57/3)	<u>{-mIş}</u> yaradılmış: yaratılmış (442/31)

⁴²Çağatayca El Kitabı'nda Öğrenilen Geçmiş Zaman: Eckmann, age., s. 133.

<p>nāmūs kızğanmış: namus kazanmış (275/10)</p> <p>ölmış:ölmüş(292/2)</p> <p>yüziniğ otığa tüşmiş: yüzünün ateşine düşmüş (609/2)</p> <p><i>{-mIşdUr}</i></p> <p>yüz koymıştur: yüz koymuştur (39/4)</p> <p>tutmıştur ‘azā: sahiplenmiştir (39/8)</p>	<p>cefayı kendüye itmişdi: kendine sıkıntı etmişti (1333/İ 48a/93)</p> <p>göreyüm neyimiş: göreyim neymiş (1738/121)</p> <p>gelmek için niyyet itmiş: gelmek için niyyet etmiş (3928/288)</p> <p><i>{-mIşdUr}</i></p> <p>olmışdur kamu dillerde maħmüd: bütün dillerle övülmüştur (555/39)</p> <p>olmışdur sitekler: sitekler olmuştur (2325/163)</p>
Çokluk 1. şahıs [-mIş-biz]	Çokluk 1. şahıs {-mIşUz}
∅	ķamumuz tütmuşuz ħükmüęe gerden: hepimiz ħükmüne boyun eğmişiz (5263/393)
Çokluk 3. şahıs [-mIşlAr]	Çokluk 3. şahıs {-mIşlAr}
∅	tedbirine olmışlardı māyil: tedbirine mayil olmışlardı (4642/345)

	FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMşİD Ü HURşİD
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mIşAm}	{-mIşAm}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mIş}	{-mIş} / {-mIş-dUr(ur)}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	[-mIş-biz]	{-mIşUz}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	[-mIşlAr]	{-mIşlAr}

Öğrenilen Geçmiş Zaman I’in Olumsuzu

FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMşİD Ü HURşİD
<i>Teklik 1. şahıs {-mAmIşAm}</i>	<i>Teklik 1. şahıs [-mAmIşAm}</i>
ħayāl itmemişem: hayal etmedim (48/2)	∅
<i>Teklik 3. şahıs {-mAmIş}</i>	<i>Teklik 3. şahıs {-mAmIş}</i>
körmemiş: görmemiş (681/VI/3)	bu yoldan geçmemişdür: bu yoldan geçmemiştir (1608/112)
	bitmemiş ħār: diken bitmemiş (4802/357)

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAmIşAm}	[-mAmIşAm]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAmIş}	[-mAmIş]

Öğrenilen Geçmiş Zaman I'in Hikâyesi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs [-mIş i(r)dim]</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-mIş IdUm}</i>
Ø	öğrenmiş idüm: öğrenmiştim (5129/İ 181a/383)
<i>Teklik 3. Şahıs {-mIş i(r)di}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-mIş IdI} / {-mIşdI}</i>
zülfüñ için itmiş idi: saçın için yapmıştı (429/4)	<i>{-mIş IdI}</i> anı sevmiş idi: onu sevmişti (839/59) mesken idinmiş idi: mesken edinmişti (1148/80) ķamusı gelmiş idi: herkes gelmişti (1963/137) <i>{-mIşdI}</i> Burāķ inmişdi: Burak inmişti (671/V 16b/47) almışdı du 'ayı: dua almıştı (830/58) döşenmişdi yir üzre: yer üzerine döşenmişti (1043/V 24a/73) göndermişdi leşker: asker göndermişti (4333/320)
<i>Çokluk 3. Şahıs [-mIşlAr idi]</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs {-mIşlArdI}</i>
Ø	tedbîrine olmuşlardı māyil: tedbirine mayil olmuşlardı (4642/345)

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	[-mIş i(r)dim]	{-mIş IdUm}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mIş i(r)di}	{-mIş IdI} / {-mIşdI}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	[-mIşlAr idi]	{-mIşlArdI}

2.2.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman II⁴³

-p zarf-fiili ve **dur**-yardımcı fiilinin bir araya gelerek oluşturdukları öğrenilen geçmiş zaman yapısıdır. CH'de yalnızca teklik 3. şahıs örneği vardır. FK'de 1. şahısların **dur**- olmadan da kullanıldıkları görülmektedir. 1. şahıslar yine çoğunlukla görülen geçmiş zamana işaret etmektedir. Teklik 3. şahıs çekiminde görülen **-p Dur(ur)** yapısı **-mıştır** anlamını vermektedir. ⁴⁴ Bu yapının teşkili şimdiki zaman yapısının teşkiline benzemektedir. ⁴⁵ Bu yapıda ayrıca sürmekte olan, devam edegelen bir geçmiş zaman işlevi de hissedilmektedir.⁴⁶

Öğrenilen Geçmiş Zaman II'nin Çekimi

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
Teklik 1. Şahıs {- (X)p- min}	Teklik 1. Şahıs
<i>{-(X)p-min}</i> bir kadeh tutkay dip ol kâfir kirip-min deyrğa: o sevgili bir kadeh tutacak diye meyhaneye girdim (179/4) divane bolup-min: divane oldum (190/3) kaşındın tüşüp-min: senin kaşından düştüm (333/5) yoluñ üstide yatıp-min hâste vü zâr u za'if: hasta zayıf ve inler halde yolunun üstüne yattım (454/4) ölüp-min bu mir'ât için: bbu ayna için öldüm (681/VII/2)	Ø
Teklik 2. Şahıs {- (X)p- sin}	Teklik 2. Şahıs
'ışk derdiğa devâ ki vaşl dip-sin: aşk derdinin devası kavuşmak dersin (496/2)	Ø
Teklik 3. Şahıs {- (X)p-Dur}/{-(X)p Durur}	Teklik 3. Şahıs {- (U)p-dUr} / {- (U)p

⁴³ Çağatayca El Kitabı'nda Öğrenilen Geçmiş Zaman II: Eckmann, age., s. 138.

⁴⁴ Bilâl Yücel, *Mahmud Paşa Adnî Divanı*, Akçağ Yayını, Ankara 1992, s. 98-100.

⁴⁵ Çaştegin Turgunbayev, “-a turur Şimdiki Zaman ve -p turur Geçmiş Zaman Eklerinin Yapısı”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8: 497-505, TDK, Ankara 1999.

⁴⁶ Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK, Ankara 2007, s. 83.

	<i>durur}</i>
<i>{-(X)p Durur}</i> yüzün otın ahım yarutup turur: yüzünün ateşini ahım parlatmıştır (549/5)	<i>{-(U)p durur}</i> bu söz olup durur ‘âlemde rüşen: bu söz dünyada ışık olmuştur (3752/İ 133b/274)
<i>{-(X)p-Dur}</i> bir bir açılıptur: bir bir açılmıştır (26/4)	<i>{-(U)pdUr}</i> tuhfe oluptur: hediye olmuştur (2017/141)
şu ‘le-i ahım salıptur: ahımın ateşini salmıştır (86/2)	Melik Şādī denilüpdür aña nām: ona unvan olarak Melik Şadi denilmiştir (3410/248)
āzād itiptür: serbest bırakmıştır (100/1)	ne Efridün alupdur ne ho Rüstem: ne Feridun ne de Rüstem kalmıştır (5288/395)
ot tutaşıptur: ateş tutuşmuştur (385/7)	
la‘li susaptur anıma: dudağı kanıma susamıştır (573/1)	
Çokluk 3. Şahıs {-(X)p-DurlAr }	Çokluk 3. Şahıs
olturupturlar beliyet okları her yanıma: yıpranmış okları her tarafıma saplanmışlardır (589/4)	Ø
mevcüd dipdürler: mevcut demişlerdir (733/mensur kısım)	

	FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-(X)p- min }	Ø
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-(X)p- sin }	Ø
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-(X)p-Dur } / {-(X)p Durur }	{-(U)p-durur } / {-(U)pdUr }
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-(X)p-DurlAr }	Ø

Öğrenilen Geçmiş Zaman II’nin Olumsuzu

{-mAydur}/-mA olumsuzluk eki ve *dur-* fiilinin bir araya gelerek oluşturdukları öğrenilen geçmiş zamanın olumsuz yapısıdır. Bu yapı FK’de hem

öğrenilen geçmiş zaman II'nin hem de şimdiki zamanın olumsuz şekliyle aynıdır. ⁴⁷CH'de ise kullanımı görülmemektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {-mAydur}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs</i>
<p>ķuyaş allıda körmeydür kişi gül-gün bulut māni': gül yüzüne bulutun güneş karşısında mani olduğunu kişi görmemiştir (307/1)</p>	∅

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAydUr}	∅

Öğrenilen Geçmiş Zaman II'nin Hikâyesi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {-(X)p irdi}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs</i>
<p>'ışkıdın kanım tolup irdi: aşkından kanım dolmuştu (645/3) sefer iylep idi:sefer etmişti (687/I/3)</p>	∅

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-(X)p irdi}	∅

2.2.2.1.4. Geniş Zaman Kipi

Her iki metinde de geniş zaman için kullanılan ek *{-r}*, *{-Ur}*, *{-Ar}*'dur. CH'de geniş zaman, şimdiki zaman için de kullanılmış ortak ektir. Bunlardan *-r*, ünlü ile biten fiillerde; *-ur / -ür* al-, bil-, bit-, gel- (kil-), gir- (kir-), giy- (kiy-), kal-, kııl-, ol- (bol-), san-, dur- (tur-), ur-, var-(bar-), vir- (bir-), yat- gibi tek hece fiillerde; *-ar / -er* ise diğer tek heceli bazı fiillerde kullanılmıştır. Geniş zamanın başka zamanların yerine de kullanıldığı görülmektedir:

⁴⁷Çağatayca El Kitabı'nda Öğrenilen Geçmiş Zaman II Olumsuz Yapı: Eckmann, age., s. 139.

Geniş Zaman Kipinin Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-r-min} / {-Ur-min}/{-Ar-min}/{-rAm}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-rAm}/{-UrAm} / {ArAm} /</i>
<p><u>{-r-min}</u> niçe dir-min ‘ışık terkin iyleyin: aşkı terk edeyim nasıl derim (499/7) cism ile kitmek tiler-min: bedenle gitmek isterim (586/4) yığlar-min ğamıñdın:senin derdinden ağlarım (617/5)</p> <p><u>{-Ur-min}</u> la’li şevkın yaşurur-min: dudağının iştihakını gizlerim (100/3) sağınur-min: sakınırım (494/2)</p> <p><u>{-Ar-min}</u> her dem kaçır-min: her zaman kaçırım (428/6) hırāmın asru siver-min: salınan boyunu çok severim (469/5)</p> <p><u>{-rAm}</u> deyr hıdmetin artuğrağ iylerem: meyhanenin hizmetini çokça yaparım (137/5) mir’āt isterem: ayna isterim (236/2) hecr şāmı yığlarım: ayrılık gecesi ağlarım (486/4) korğaram taşlamağay taşkarı: dışarıyı çıkamayacağından korkarım (688/VIII/81)</p>	<p><u>{-rAm}</u> cihānda ben günehkāram günehkār: dünyada ben günahkarım günahkar (480/34) baş u cān terk eylerem yoluña ben: benyoluna başımı ve canımı terk ederim (2697/190) oğuram uşbu şi’ri: bu şiiri okurum (3084/221)</p> <p><u>{-UrAm}</u> ķıluram ben her nefes āh: ben her nefeste ah ederim (437/31) billürem yoğdur ‘aşğ odına şabr: aşk ateşine sabrı yoktur bilirim (1539/Ī 55a/107) ķıluram bahre sefer ben: denize sefer ederim(1827/128) virürem yoluña cānı: yoluna canımı veririm (2272/159)</p> <p><u>{-ArAm}</u> umaram ben dağı rahmet řapuñdan: huzurundan ben de rahmet umarım, ummaktayım(448/32) feryād iderem: feryat ederim (1882/132) ķapuña yüz sürerem: kapına yüz sürerim (2267/159) leblerüñden şoraram: dudaklarından emerim (2270/159)</p>
<i>Teklik 2. Şahıs {-Ar-sin}/{-r-sin}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-UrsIn} / {-ArsIn}/{-rsIn}</i>
<p><u>{-Ar-sin}</u> körer-sin zülfiniğ her tārını: saçının her telini, buklesini görürsün (628/2)</p> <p><u>{-r-sin}</u> cān u köñlüñni bir öpmekke tiler-sin: bir öğmeye can ve gönlümü istersin</p>	<p><u>{-ArsIn}</u> belā vü miñneti her dem çekersin: her zaman bela ve sıkıntı çekersin (1286/90) olmaz işe diğ bilersin: olmayacak işi yapank istersin (4264/315) sen görmek istersin: sen görmek istersin (4264/315)</p>

<p>(74/2) könlüğün sırrını ister-sin: gönlün sırrını istersin (229/9) zabt kıl dir-sin közüğü yaşı vü könlüğün ahını: gözünün yşını ve gönlünün ahını zabt et dersin (294/2)</p>	<p>gönülünden anı istersin: onu gönülünden istersin (4984/372) <u>{-UrsIn}</u> sen bilürsin: sen bilirsin (198/14) niçün cāndan kılusın āh u feryād: neden gönülünden ah ve feryat etmekteisin (4975/371) <u>{-rsIn}</u> zemīn üzre döşersin sebze: yeryüzüne tazelik yayarsın (186/13) sen eylersin beni bu ğamdan āzād: beni bu dertten sen serbest bırakırsın (1474/163)</p>
<p>Teklik 3. Şahıs {-r} / {-Ur} / {-Ar}</p>	<p>Teklik 3. Şahıs {-r} / {-Ur} / {-Ar}</p>
<p><u>{-r}</u> tā hayāliḡ közdedür köz öyi güya Ka'bedür/kim turup eṭrāfıdın kirpiklerim iyler namāz:hayalin gözlerimde olalı beri göz evim adeta Kabe'dir. Bu sebepten kirpiklerim onun etrafında namaz kılmaktadır. (226/5) <u>{-Ur}</u> öltürür qahrı vü lüṭfi: kahrı ve lütfu öldürür (32/2) baştın ayak köydürür: baştan ayağa yakar (150/2) 'aksini ğam şāmı encüm közgüsü içre salur: dert gecesi aksini yıldız ynasının içine atar (153/4) şāh-ı Gāzī gevher-i naẓmıḡ bilür: Şah Gazi sein mücevher şiirini bilir (162/7) <u>{-Ar}</u> kan yuṭar gül-şende ğonçe:gonca gül bahçesinde kan yutar (164/4) ölgen cān tapar: ölen can bulur (215/3) öter hayāl iylep: hayal ederek öter (353/5)</p>	<p><u>{-r}</u> saçın 'uşşāk için zencir eyler: saçını aşıklar için zincir eder (1429/100) <u>{-Ur}</u> kalur hayrān: hayran kalır (117/8) olur cihan içinde Süleymān bigi 'aziz: dünya içinde Süleyman gibi aziz olur (145/11) Hudābilür: Allah bilir (2038/142) <u>{-Ar}</u> kime koyup gider bu tāc u taḡtı: bu taç ve tahtını kime bırakıp gider (1507/1005) dehānından şaçar od: ağzından ateş şaçar (3723/İ 132b/272) kişi yābāna kızını atar mı/eliyle cānına kendü kıyar mı: insan kızını yabana tar mı kendi eliyle canına kıyar mı (3773/V 90b/276)</p>
<p>Çokluk 1. Şahıs {-Ar-biz}</p>	<p>Çokluk 1. Şahıs {-UrUz} / {-ArUz}</p>
<p>tutsaḡ içer-biz sāḡiyāhoş: ey saki (kadehi) tutsan güzelce içeriz (262/5)</p>	<p><u>{-UrUz}</u> derd ü belān ile kıılırız āh u nāleler:dert ve belanla ah çekerek inleriz (3258/227)</p>

	<u>{-ArUz}</u> umaruz raḥmetüj: rahmetini ummaktayız (418/30)
Çokluk 2. Şahıs {-Ar-siz}	Çokluk 2. Şahıs {-Arsiz}/{-rsiz}
körer-siz anı nā-şükr olmañız: şükürsüz olmayınız onu görmektesiniz (148/2) sorar-siz anı: onu sorarsınız (363/8)	<u>{-Arsiz}</u> bir dem tırmayuban tiz gidersiz: bir an durmadan hemen gidiyorsunuz (326/23) <u>{-rsiz}</u> ni dırsiz biz çeri mi devşürelüm: (siz) ne dersiniz biz asker mi toplayalım (3892/285)
Çokluk 3. Şahıs {-rlAr} / {-UrlAr} / {-ArlAr}	Çokluk 3. Şahıs {-rlAr} / {-UrlAr} / {-ArlAr}
<u>{-rlAr}</u> dirler: derler (310/7) <u>{-UrlAr}</u> perî körgeç cünün ehli kıllarlar tılbelik: deliler ehli peri sevgiliyi görünce delilik ederler (341/9) köz salurlar: göz atarlar (717/2) <u>{-ArlAr}</u> cân u köñlüm her biri yığlarlar öz ḥâlimğa: canımın ve gönlümün her biri kendi hâlime ağlarlar (330/4)	<u>{-rlAr}</u> baña dirler: bana derler (1623/113) <u>{-UrlAr}</u> serâyına gelürler: onun sarayına gelirler (24/5) olurlar cân ile gitmege ḥâzır: içtenlikle gitmeye hazır olurlar (5144/İ 182a/384) <u>{-ArlAr}</u> senüñ emrünü tutarlar: senin emrini tutarlar (215/15) umarlar raḥmetüj: rahmetini umarlar (770/54) şaçarlar: saçarlar (1710/119) gice olunca içerler cām-ı bāde: gece olunca şarap içerler (2569/180)

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-r-min} / {-Ur-min}/{-Ar-min}/ {-rAm}	{-rAm} / {-UrAm} / {-ArAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-Ar-sin}/{-r-sin}	{-UrsIn} / {-ArsIn}/{-rsIn}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-r} / {-Ur} / {-Ar}	{-r} / {-Ur} / {-Ar}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	{-Ar-biz}	{-UrUz} / {-ArUz}
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{-r-siz}	{-Arsiz}/{-rsiz}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-rlAr} / {-UrlAr} / {-ArlAr}	{-rlAr} / {-UrlAr} / {-ArlAr}

Geniş Zaman Kipinin Olumsuzu

Geniş zamanın olumsuz yapısı hakkında metinler arasında dikkat çeken özellik, ek sonu ünsüzünün FK'de -s, CH'de ise -z biçiminde olmasıdır. FK'de teklik 1. şahıs için Oğuz Türkçesiyle-*mAn* yapısının da kullanılması dikkat çeken başka bir özelliktir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs [-mAs-min]</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-mAzAm}</i>
Ø	dime gidem bu yirden gitmezem ben: bu yerden gideyim deme ben gitmem (1774/i 63a/124) ayru istemezem olam tapuñdan: huzurundan ayrı kalmak istemem (2705/191) sensüz olmazam bir laħza ħurrerm: sensiz bir an (bile) mutlu olmam (9074/220) elümden komazam: elimden bırakmam (1512/106)
<i>Teklik 2. Şahıs {-mAs-sin}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-mAzsIn}</i>
tilemes-sin: dilemezsın (53/7) işitmes-sin: işitmezsın (89/9) yār dir közni yüzümdin nige almaş-sin: sevgili gözünü yüzümden niçin alamıyorsun der (513/5)	benüm ħālümi bilmezsin: benim hâlîmi bilmezsin (2390/168) niçün raħm eylemezsin baña iy dōst: ey dost bana neden rahmet etmezsin (3106/223)
<i>Teklik 3. Şahıs {-mAs}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-mAz}</i>
ġam yimes: gam yemez (129/6) körünmes imdi: şimdi görünmez (146/7) ecel daġı kitürmes: ecel bile getirmez (178/3) ignesi birle Mesih ağzın tikip urmas nefes: Mesih'in ağzını ignesiyle dikincenefes almaz (229/2) yıġlasam zār tebessüm kılmas: inleyerek ağlasam tebessüm etmez (235/1) mini cānan tanımas: sevgili beni tanımaz (239/1)	kimesne saña lāyıkħizmet itmez: kimse sana layık hizmet etmez (416/29) yaraşmaz saña ġam: sana gam yakışmaz (1246/87) kimesne körmez tenümi: tenimi kimse görmez (1288/90) kimseye virmez cevābı: cevabıkimseye vermez (1336/93) 'ālem içre bulunmaz mişāli: dünya içinde örneği bulunmaz (2129/150) gözün yummaz melekler: melekler gözünü kapatmaz (3070/220)
<i>Çokluk 3. Şahıs {-mAslar}</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs [-mAzlar}</i>
iylemesler pīr-i üstādka ašlā tilmiz: üstatların üstadını asla öğrenci yapmazlar (135/3) cefā taşı mini ger iyledi tofrağ tapmaslar: eğer cefa taşı beni toprak ettiyse (beni) bulamazlar (595/8)	Ø

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	[-mAs-min]	{-mAzAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAs-sin}	{-mAzsIn}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAs}	{-mAz}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-mAslAr}	[-mAzlAr]

Geniş Zaman Kipinin Soru Biçimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-Ur mU}</i>	<i>{-r mI}</i>
alur mu nihān baġır tügenin: baġrının düğmelerini gizlice çözer mi (343/7)	ister mi: ister mi (3917/287)
bāġ için kiçmek bolur mu	<i>{-Ar mI}</i>
pādşāhġdın: bahçe için padişahlıktan geçmek olur mu (460/1)	gider mi ölmeyince cān bedenden: ölmeyince can bedenden gider mi (1508/105)
<i>{-mAs mU}</i>	<i>{-Ür mIsIn}</i>
bilmes mü: bilmez mi (368/1)	görür misin: görür müsün (5285/395)
pūye kılmas mu koyunuġ ayaġı bolsa	<i>{-mAz mI/ mIsIn}</i>
yalaġ: koyunun ayaġı çıplak olunca koşmaz mı (376/2)	baġa yitmez mi ġam u āh: bana gam ve ah yetmez mi (2418/170)
	kaçmaz mı cānuġ bu cefādan: canın bu sıkıntılardan kaçmaz mı (2419/170)
	anı görmez misin: onu görmez misin (4211/V 99a/305)

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-Ur mU}	{-r mI}
{-mAs mU}	{-Ar mI}
	{-Ür mIsIn}
	{-mAz mI/mIsIn}

Geniş Zaman Kipinin Hikâyesi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-r i(r)dim}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-r IdUm}</i>
ölmek ister idim ansızın:o(yar) olmadan ölmek isterdim (287/3)	anuñçun eyler idüm: onun için ne yapardım (2670/V 64a/188)
<i>Teklik 2. Şahıs [-r IdIñ]</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-r IdUñ}</i>
∅	umar idüñ vefa: vefa umardın (4752/353)
<i>Teklik 3. Şahıs {-r i(r)di}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-r (I)dI}</i>
kilür irdim: gelirdim (681/I/6) tartar idi her laḥza: her an tartardı (682/2) vaşfıda köp uzalur irdi söz: vasıflarında söz çok uzardı (689/290)	o ḥükm üzre gider idi: o hüküm üzerine giderdi (809/57) bu sözi söyler idi: bu sözü söylerdi (1461/102) ağlar idi anuñla Efser: Efser onunla ağlardı (3501/255) zülfinden alur idi: saçlarından alırdı (4780/355)
<i>Çokluk 2. Şahıs [-r IdIñIz]</i>	<i>Çokluk 2. Şahıs {-r (I)dUk}</i>
∅	gice sürer irdük zevk ü şafalar: gece zevk ve safalar sürerdik (3331/241)
<i>Çokluk 3. Şahıs {-r i(r)diler}</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs {-r (IAr) idi(IAr)}</i>
dir irdiler: söylerler (532/2)	<i>{-r idilAr}</i> dil ü cāndan kıılır idiler āvāz: canı göznülden bağırırlardı (4895/364) <i>{-rlAr idi}</i> içerler idi: içerlerdi (2747/194) sunarlar idi: sunarlardı (4620/343)

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-r i(r)dim}	{-r IdUm}
<i>Teklik2. şh.</i>	[-r IdIñ]	{-r IdUñ}

<i>Teklik 3. şh.</i>	-r i(r)di	-r (I)dI
<i>Çokluk 1. şh.</i>	[-r IdIηIz]	{-r (I)dUk}
<i>Çokluk 3. şh.</i>	{-r i(r)dilAr }	{-r (lAr) idi(lAr)}

Geniş Zaman Kipinin Olumsuz Hikâyesi

FEVĀYİDÜ'L-KİBER		CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. Şahıs {-mAs irdim}</i>		<i>Teklik 1. Şahıs {-mAz(I)dUm}</i>
du 'âkılmaz idim: dua etmezdim (440/1) gül gibi saçılmas idim: gül gibi saçılmazdım (440/4)		bu işi ummaz idüm yârdan ben: ben sevgiliden bu işi ummazdım (4034/296)
<i>Teklik 3. Şahıs [-mAs irdi]</i>		<i>Teklik 3. Şahıs {-mAz(I)dI}</i>
Ø		<u><i>[-mAz IdI]</i></u> ol olmasa olmaz idi eflâk: o olmasaydı felekler olmazdı (570/40) o mihrün irişmese ziyâsı/bu mâhuñ kalmar idi rüşenâsı: o güneşin ışığı gelmezse bu ayın parlaklığı kalmardı (2637/186) kimesne çekmez idi aña şemşir: kimse ona kılıç çekmezdi (1169/82) <u><i>[-mAz dI]</i></u> görinmezdi gözine hiç dünyâ: dünya gözüne hiç görünmezdi (852/60) şıgmazdı kitâba: kitaba şıgmazdı (1157/81)
	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAs i(r)dim}	{-mAz(I)dUm}
<i>Teklik 3. şh.</i>	[-mAs i(r)di]	{-mAz(I)dI}

Geniş Zaman Kipinin Rivayeti

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {-Ur ırmış}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs -r (I)mIş</i>
kıılır ırmış fiğān: feryat edermiş (257/4)	Dilermiş kim gelüben eyleye ceng: gelince savaşmak istermiş (3929/288)

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-Ur ırmış}	-r (I)mIş

Şimdiki Zamana İşaret Etmesi

Aşağıdaki geniş zaman yapılarının şimdiki zaman yerinde kullanıldığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
derdini bes ki nihān tuttım öler-min pinhān: derdini gizli tuttuğum için gizlice ölmekteyim (50/3) könülde hār-ı gamıdur öler-min iy Meryem: ey Meryem gönüldeki gam dikeninden ölmekteyim (470/5)	Senün odın yanar her laḫza dilden/beni gör kim yanaram cān u dilden: gönülde her zaman senin ateşin yanar, beni gör çünkü canı gönülden yanmaktayım (2224/156)

(Örnekler için ayrıca bk. 2.2.2.1.6. Şimdiki Zaman Kipi.)

Gelecek Zamana İşaret Etmesi

Aşağıdaki geniş zaman yapısının gelecek zaman yerine kullanıldığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Ø	şoḡ ucu bilürem rüsvā olursın: biliyorum sonunda rezil olacaksın (2173/152)

2.2.2.1.5. Şimdiki Zaman Kipi

Şimdiki zaman yapısı için FK'de ayrı bir çekim olmasına karşın CH'de geniş zamandan yararlanılmıştır. Şimdiki zaman FK'de ünsüz ile biten fiillerde **{-A}**, ünlü ike biten fiillerde ise **{-y}**, zarf-fiilinin kullanılması ve bundan sonra **-dur** fiiliyle

birlikte şahıs eklerinin getirilmesiyle yoluyla yapılmaktadır. CH’de şimdiki zamanın kuruluşu geniş zamanla aynıdır.

Şimdiki Zaman Kipinin Çekimi

FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. Şahıs {-AdUr- min}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs{-(A/U)rAm}</i>
kıladur-min töhmet öz özüme: kendimi suçlamaktayım (691/410)	umaram ben dahı rahmet tapuñdan: ben de huzurundan rahmet beklemekteyim (448/32) belā vü ğamla her dem kıluram āh: her zaman bela ve sıkıntıyla ah ederim, etmekteyim (1977/138)
<i>Teklik 2. Şahıs [-AdUr sin]</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-(A/U)rsIn}</i>
	şoñ ucı bilürem rüsvā olursın: biliyorum sonunda rezil olacaksın (2173/152)
<i>Teklik 3. Şahıs {-AdUr} / {-y- dUr}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-(A/U)r}</i>
<u><i>{-AdUr}</i></u> her közümdin aqadur her biriniñ hün-ābı: gözlerimden kanlı gözyaşları akmaktadır (65/4) şevk köñlüme yādın zamān zamān saladur: şevk hatıranı zaman zaman gönlüme salmaktadır (161/3) toladur köksüm içre: göğsümün içine dolmaktadır (485/5) bu ki köñlüm yarasıdn aqadur: bu gönlümün yarasından akmaktadır (513/1) körgüzedür serv ü gül: serv ve gül göstermektedir(578/2) <u><i>{-ydUr}</i></u> tileydür cān sini: can seni istemektedir (648/1)	nevā-yı nağmeñ eyler sineler çāk: güzel müziğin sineleri, yırtmaktadır (2861/203) işiden ‘aşık eyler yaqasın çāk: duyan aşık yakasını yırtmakta (5334/İ 188b/398)

	FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-dUr min}	{-rAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	[-dUr sin]	{-rsIn}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-AdUr} / {-ydUr}	{-r}

Şimdiki Zaman Kipinin Olumsuzu

Şimdiki zamannın olumsuzu FK'de *-mAy* şeklindedir. CH'de geniş zamanın olumsuzuyla aynıdır:

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {-mAyUr}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs [-mAz]</i>
bu bāğ ara qalmaydur ecel yilidin āzād: bu bahçe içinde ecel yelinden kurtulamamaktadır (190/6) öltürmekke kılmaydur keminiğ: pusun öldürmemektedir (447/4) 'ömr bergin tāhazān tökmezdür: ömür yaprağını sonbahar dökmemektedir (647/6)	Ø

	FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAyUr}	[-mAz]

Şimdiki Zaman Kipinin Soru Biçimi

FEVĀYĪDŪ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ū HURŞĪD
<i>Teklik 2. Şahıs [-AdUr-sin mU]</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-Ur mIsIn}</i>
Ø	görür misin bu dehr-i hoqqa-bāz: bu zamanın hokkabazını görüyor musun (5308/396)

2.2.2.1.6. Gelecek Zaman I

FK'de gelecek ve istek bildiren çekim, fiil kök ve gövdelerine *{-GA(y)}* eki geldikten sonra şahıs eklerinin eklenmesi yoluyla yapılmaktadır. Ek sonu ünsüzünün sık sık düştüğü görülmektedir. CH'de gelecek zaman için üç ayrı çekim bulunmaktadır. Genellikle *{-(y)IsAr}* az sayıdaki örnekte ise *{-(y)AcAk}* ve *{-AsI}* şekilleri görülmektedir.

Gelecek Zaman I'in Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-GA(y)-min}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-IsArAm}</i>
<u><i>{-GA-min}</i></u> bādeni terk itke-min: şarabı terk edeceğim (227/6) her belā kilse başımğa āsmāndın körge-min: semadan başıma her türlü bela yağsa da göreceğim (498/7)	bilürem olsaram zār u şeydā: deli ve inleyen (biri) olacağım bilirim (3441/250)
<u><i>{-GA(y)-min}</i></u> saçqay-min anı baş üzre yaralarğa: onu başının üzerindeki yaralara saçacağım (600/1)	
<i>Teklik 2. Şahıs {-GA(y)-sin}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs [-IsArsUn]</i>
<u><i>{-GA-sin}</i></u> dige-sin her yan kızıl tal üzre berg: her tarafta kırmızı dal üzerinde yaprak var diyeceksin (23/2) açqa-sın bir an gönçenđe şeker-ħand kılup: tatlı bir şekilde gülerək gonca dudağını bir an açacaksın (59/2) qayda ħālim bilge-sin: hālimi nerden bileceksin (130/4) unutup şāyed ol dīvāneni yād itke-sin: aşğını unutarak hatırlayacaksın (509/7) bu deyr-i fenā içre kirek bolğa-sin: bu yokluk meyhanesinde öleceksin (670/90)	Ø
<u><i>{-GA(y)-sin}</i></u> niçe buzğay-sin köñül mülkin: gönül mülkünü nasıl bozacaksın (215/2) tevbe birgey-sin: tövbe edeceksin (427/9)	
<i>Teklik 3. Şahıs {-GA(y)}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-IsAr}/{-(y)AcAk(dur)}</i>
<u><i>{-GAN}</i></u> ni kiçmekke bu cürmdin cür'etim: cesaretim bu günahımdan nasıl geçecek (691/98) ni kılmakğa bir emridin ħāsılım: bir emrinle nasıl ortaya çıkacağım (691/98)	<u><i>{-IsAr}</i></u> sözünge uymaz ise bulısar belā: sözüne uymazsa bela bulacak (627/44) beni ħark idiser deryā-yı 'aşkuñ: aşkının denizi (yoğunluğu) beni boğacak (3092/222)
<u><i>{-GAy}</i></u> itkey rahm ol qātil bu ħāliñni körüp: o	yakında geliser şāh Şādi: sultan Şadi yakında gelecek (3412/248)

<p>sevgili senin bu hâlini görerek bağışlayacak (57/9)</p> <p>ğam urğay miniğ sarı: bana doğru gam vuracak (327/2)</p> <p>tüşkey koyı başı körse reftârı: gidişini görse başı aşağıya düşecek (358/3)</p> <p>ol köktin kiltürgey zühreni: zühre (yıldızını) o gökten getirecek (373/7)</p> <p>bağlağay tügenin: düğümünü bağlayacağım (470/7)</p> <p>hecr şâmiça tökülgey: ayrılık gecesinde dökülecek (481/5)</p> <p>bir kiçe sunğay: bir gece sunacak (575/7)</p> <p>divâne bolğay: delireceğim (606/1)</p> <p>kan yutqay: kan yutacağım (608/7)</p> <p>könül közgüsidin açqay: gönül aynasından açacağım (691/278)</p>	<p><i>{-(y)AcAk(dur)}</i></p> <p>ne gelüpdür ne gelecekdür şehâ: Sultanım ne gelmiştir ne de gelecektir (2279/İ 80b/160)</p> <p>derdüne olacak şifâ: derdine şifa olacak (3533/259)</p>
Çokluk 3. Şahıs {-GAylAr}	Çokluk 3. Şahıs [-IsArLAr]
<p>cânıma kâsd iylegeyler: (beni) öldürecekler (124/2)</p> <p>yörügeyler cemâ'at: topluluklar yürüyecekler (3335/5)</p>	Ø

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-GA(y)-min}	{-IsArAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-GA(y)-sin}	[-IsArsIn]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-GA(y)}	{-IsAr} / {-(y)AcAk(dur)} /
<i>Çokluk 1. şh.</i>	{-GAylAr}	[-IsArLAr]

Gelecek Zaman I'in Olumsuzu

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-mAgAy-min}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [-mA(y)IsArAm]</i>
başımın almağay-min secde-i şükr iyleyü yirdin: şükür secdesi ederek başımı yerden kaldırmayacağım (552/2) kıлмаğay-min āšnālīg: tanışık vermeyeceğim, tanışmayacağım (709/1)	Ø
<i>Teklik 2. Şahıs {-mAgAy-sin}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs[-mA(y)IsArsIn]</i>
körmege-sin zāl-ı çerh: yaşlı feleği görmeyeceksin (470/6)	Ø
<i>Teklik 3. Şahıs {-mAgAy}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs [-mA(y)IsAr]</i>
atın tutmağay il tutsa bu āyin bile şöhret: adın bu törenle şöhret bulsa da herkes onun adını anmayacak (80/1) kaçmağay iti: köpeği kaçmayacak (540/3) ebr-i rahmet saye-i şıhhat başımğa salmağay: rahmet bulutları sağlık gölgesini başıma getirmeyecek (554/6) bu aq olmağay: bu beyaz olmayacak (704/1)	Ø

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAgAy-min}	[-mA(y)IsArAm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAgAy-sin}	[-mA(y)IsArsIn]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAgAy}	[-mA(y)IsAr]

Gelecek Zaman I'in Soru Biçimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {-GAy mU}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs [-IsAr mI]</i>
itkey mü irdi iztırāb: eziyet edecek miydi? (43/5)	Ø

<p>su içre körgüzgey mü serv ü yāsemīn şūret: servi boyu ve yaseminin yüzü suda görünecek mi (87/4)</p> <p>ün olğay mu: ses olacak mı (500/7)</p> <p>rişte-i zūlfūñ aña zūnnār olğaymu idi:senin saçının teli ona kemer olacak mıydı (651/3)</p>	
---	--

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-GAy mU}	[-IsAr mI]

Gelecek Zaman I'in Hikâyesi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {-GAy i(r)di}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [-IsAr IdUm]</i>
<p>itkey mü irdi iztırāb:eziyet edecek miydi? (43/5)</p> <p>rişte-i zūlfūñ aña zūnnār olğaymu idi: saçının teli ona kemer olacak mıydı (651/3)</p>	Ø

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-GAy i(r)di}	[-IsAr IdI]

Gelecek Zaman I'in Hikâyesinin Olumsuzluğu

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-mAgAy irdim}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [-mA(y)IsAr IdUm]</i>
<p>*Şu örnekte gelecek zaman ekinin istek eki göreviyle kullanıldığı görülmektedir:</p> <p>dimegey irdim kâş: keşke demeseydim (691/368)</p>	Ø

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAgAy irdim}	[-mA(y)IsAr IdUm]

2.2.2.1.7. Gelecek Zaman II (Kesin Gelecek Zaman)

Yalnızca FK'de kullanımı olan bir gelecek zaman yapısıdır. Fiil kök ve gövdelerinden sonra *{-Gu}* sıfat-fiili, iyelik ekleri ve *DUr(ur)* getirilmesiyle oluşmak-tadır.Çekim sırasında *dur-* fiili kullanılmayabilir. Bu çekimle ilgili ortaya konulan örnekler şunlardır:

Kesin Gelecek Zamanın Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-GUm(dUr)}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs</i>
‘aşık öltürgüm diseñ: âşık öldüreceğim desen (90/3) ölgüm:öleceğim(466/3) bi-güneh ‘ışk ehliğa tiğ-ı cefäsürgüm diseñ: günahsız aşk ehline eziyet kılıcını süreceğim desen (577/2)	Ø
<i>Teklik 2. Şahıs {-GUñ}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs</i>
ni kılguñ: ne yapacaksın (73/7)	Ø
<i>Teklik 3. Şahıs {-GU} / {-GUsI(dUr)}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs</i>
<i>{-GU}</i> hâlîme geh yıgladur gâh külgü kiçeler: geceler hâlîme hem ağlatacak hem de güldürecek (183/5) hem özni hem sini hecr ilgidin kutqargu: hem kendini hem de seni ayrılığın elinden kurtaracak (518/1) ayağığa tüşüp ta‘cîl için yalbargu:ayağıma kapanarak acele etmesi için yalvaracak (518/4) anıñ def‘i için köksümni her yan yargu: onu kovmak için göğsümün her tarafını yaracak (518/4) <i>{-GUsI(dUr)}</i> ölgüsidür: ölecek (540/7) ol gül fürkatidin ölgüsü: o gül aylıktan ölecek (687/II/12)	Ø

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-GUm(dUr)}	∅
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-GUŋ}	∅
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-GU} / {-GUsI(dUr)}	∅

Kesin Gelecek Zamanın Olumsuzu

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 2. şahıs {-mAGUŋ}</i>	<i>Teklik 1. şahıs</i>
ķılmağun řā'at: kulluk etmeyeceksin (73/7)	∅
<i>Teklik 3. şahıs {-mAGUsI}</i>	<i>Teklik 3. şahıs</i>
ķazā tapmağusı: kazaya uğramayacak (297/6)	∅

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAGUŋ}	∅
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAGUsI}	∅

2.2.2.2. Tasarlama Kipleri

2.2.2.2.1. Emir Kipi

Metinlerde görülen emir çekiminde Teklik 2. şahısta peķiřtirme ekiünsüzü FK'de ünsüz uyumuna tabidir. CH'de tonlu biçimiyle yer almaktadır. Teklik 2. şahısta FK'de farklı olarak ayrı bir ek görölmektedir: **-U**. Ayrıca Teklik 3. şahıs ek ünlüsünün her iki metinde de yuvarlak olduğu, CH'de çokluk şahıslardaki bağlayıcı ünlülerin veya ek ünlülerinin sürekli yuvarlak kullanıldığı görölmektedir:

Emir Kipinin Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şahıs {-y} / {-Ay} / {-AyIn}</i>	<i>Teklik 1. şahıs {-AyIn}</i>
<i>{-y}</i> iş sırrıdın ağlay: için sırrını anlayayım (428/9) vech ile istey anı: onu ilgiyle isteyeyim (526/4)	<i>{-AyIn}</i> cefān ile ķılayın yaķamı çāk: cefanla bağrımı yırtayım (1568/156a/109) hele şimdi bir ulu bezm ideyin: hele şimdi yüce bir meclis kurayım

<p><u>{-Ay}</u> alay dise ayak iy köz qaraları yapışın: ey gözü karalar ayak alayım derse yapışın (3353/5) diseñ her yan kızıl güller kılğay: her tarafı kırmızı güllerle donatayım desen (386/2) biley tevhüd sırrıdın haber: tevhid sırrından haberdar olayım (387/10) <u>{-AyIn}</u> bir ah ile ışk ehlin köydüreyin: bir ahla aşk ehlini yakayım (17/4) ol kara közni köreyin: o kara gözü göreyim (392/2) tābāniñga köz sürteyin: parlaklığına göz süreyim (582/4) mest olup özdin barayın:mest olup kendimden geçeyim (691/45) bolayın yādaları birlen mest:hatıralarıyla mest olayım (691/425)</p>	<p>(2039/142) şalayın bu belāya cān ile ten: bu belaya canımı ve tenimi salayım (2060/144) señle bile olayın tek iy cān: ey can tek seninle birlikte olayım (5054/377)</p>
<p>Teklik 2. Şahıs {-GIİ} / -ø</p>	<p>Teklik 2. Şahıs {-gII} / -ø</p>
<p><u>{-GIİ}</u> çıķkıl özlük yolıdın: kendi yolundan çık (104/7) özni köp örtmegil iy bülbül: ey bülbül kendimi yakma (391/5) müjde’i birgül:bir müjde ver (536/4) anı körgil: onu gör (607/3) tapkıl anı: onu bul (668/1) dōstluğı körgüzgil: dostluğu göster (691/416) <u>-ø</u> rahm kıl: rahmet et (72/2) sin anıñ üçün bol ilāhī selāmet:Allah’ım sen onun için selamet ol (81/7) cünun kör gurbet içre: gurbette deli olarak gör (643/7)</p>	<p><u>{-gII}</u> yār işiginden berü gelgil: sevgilinin eşiğinden bu tarafa gel (1883/132) bu işi böyle bilgil: bu işi böyle bil (3233/233) yüzini göstergil: yüzünü göster (5063/377) <u>-ø</u> beni gör: beni gör (2224/156) berü gel: bu tarafa gel (2499/175)</p>
<p>Teklik 3. Şahıs {-sUn}</p>	<p>Teklik 3. Şahıs {-sUn}</p>
<p>ni bilsün ol kişi kim çıkmemiş firāk tünin: ayrılık gecesini çekmeyen ne</p>	<p>helāl olsun: helal olsun (363/26) Hāķ’dan aña dāyim irişsün selām:</p>

<p>bilsin (15/4)</p> <p>olsun gedā: dilenci olsun (70/2)</p> <p>sinsiz maḡa cān ḡalması: bana sensiz can kalması (530/1)</p> <p>sāḡi bizni bir mey birle mest itsün: saki bizi bir şarapla kendimizden geçirsin (672/7)</p> <p>Ḥaḡ sini dehrde bāḡi tutsun: Allah seni dünyada edebi yaşatsın,tutsun (691/233)</p> <p>cāmıḡ tolsun: kadehin dolsun (691/241)</p> <p>şāhlar bezmide sāḡi bolsun: şahlar meclisinde saki olsun (691/456)</p>	<p>Hak'dan ona her zaman selam gelsin (844/59)</p> <p>gelsün bu yire:bu yere gelsin (2395/168)</p> <p>uḡrasun baḡrına anuḡ tır: kılıç onun baḡrına saplansın (985/69)</p> <p>delinsün baḡrı: baḡrı delinsin (998/70)</p> <p>ḡolansun arada sāḡar: arada saḡar dolansın (1299/70)</p>
Çokluk 1. Şahıs	Çokluk 1. Şahıs {-y)AIUm}
Ø	<p>bir ulu soḡbet ḡılalum:büyük bir sohbet düzeleyelim (1371/96)</p> <p>anı Cemşid'e virüp şād idelüm: onu Cemşid'e vererek (onu) mutlu edelim (1375/96)</p> <p>serāyını görelüm: sarayını görelim (1670/117)</p> <p>ḡaçalum şimdi biz: biz şimdi kaçalım (1772/124)</p>
Çokluk 2. Şahıs {-X)ḡ} / {-X)ḡXz}	Çokluk 2. Şahıs {-U)ḡ} / {-U)ḡUz}
<p><u>{-(X)ḡXz}</u></p> <p>refiḡlar biliḡiz: yoldaşlar biliniz (161/4)</p> <p>küyide ölgen it olsa tirisidin yamaḡız: mahallende ölen it olsa (siz) onun dirisinden daha yamansınız</p> <p>derd-i hecriḡ şiddetidin öldi bir mecnūn diḡiz: ayrılık derdinin şiddetinden bir deli öldü deyin (222/6)</p> <p><u>{-(X)ḡ}</u></p> <p>dōstlar ger dōst ḡatlim ister irse öltürüḡ: eḡer dostlar dostu öldürmemi isterse (onu siz) öldürün (371/1)</p> <p>ten mülkidin anı sürüḡ: beden evinden onu sürün (371/6)</p>	<p><u>{-(U)ḡUz}</u></p> <p>varuḡuz siz ol ḡişāra: siz o hisara gidin (3115/224)</p> <p>oluḡuz şād u ḡurrem: sevinçli ve mutlu olun (3142/226)</p>
Çokluk 3. Şahıs [-sUnlAr]	Çokluk 3. Şahıs {-sUnlAr}
Ø	<p>ḡicāz ile nevaḡılsunlar:neva-hicaz (makamlarını) çalsınlar (3040/217)</p>

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-y} / {-Ay} / {-AyIn}	{-AyIn} / {-AyIm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-gII} / {-U} / -ø	{-gII} / -ø
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-sUn}	{-sUn}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	Ø	{-(y)AlUm}
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{-(X)η}	{-(U)η} / {-(U)ηUz}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	[-sUnlAr]	{-sUnlAr}

Emir Kipinin Olumsuzu

Emir kipinin olumsuz çekiminde metinler arasında dikkat çeken özellik, FK'de çokluk 2. şahısta olumsuzluk ekinden sonra şahıs ekinin {-mAnXz} biçiminde, CH'de ise {-mAn} şeklinde gelmesidir. Metinlerin görünümü şöyledir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-mAyIn}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [-mAyIn/-mAyIm]</i>
güneh körmeyin: günah görmeyeyim (624/4) vücüd esbâbıdın ayrılmayın: vücud elbisesinden ayrılmayayım, ölmeyeyim (686/III/6)	Ø
<i>Teklik 2. Şahıs {-mAgII} / - ø</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-mAgII} / - ø</i>
<i>[-mAgII]</i> söz salmağıl: söz söyleme (23/6) 'aql kıılmağıl: düşünme (325/1) dimegil 'özü: özür dileme (527/6) deyr ara bar mu ğamıñ dip sormağıl: dünyada derdin var mı diyerek sorma (622/6) <i>- ø</i> bâğ-bânâ gül ü serviñ sarıdın söz dime: bağbana gül ve servinden,yana söz söyleme (77/6) 'ayb kıılma: ayıp etme (532/7)	<i>[-mAgII]</i> uyuban nefse girmegil vebâle: nefse uyup vebale girme (368/26) görmegil derd: dert çekme (1659/116) bu işi sakmalağıl: bu işi saklama (3425/249) yimegil ğam: gam yeme (3829/280) <i>- ø</i> beni ğamla kıoma: beni sıkıntıyla bırakma (2927/209)
<i>Teklik 3. Şahıs {-mAsUn}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-mAsUn}</i>
tüşmesün hırkañğa rüsvâlığ otı: hırkana rezillik ateşi düşmesin (83/2) fırâk eşkidin il ğâfil olmasun: insanlar ayrılık gözyaşından habersiz olmasın	şafâlıkolmasun 'âlemde bir dem: bir anı dünyada rahatlık bulmasın (983/69) belâdan olmasun bir laħza âzâd: bir an bile beladan kurtulmasın (988/70)

(234/5) kūyide çun tofrağ oldum ismesün ol yan şabā: köyünde toprak oldum o tarafa (doğru) saba rüzgarı esmesin (244/7) zamān ğamıdın kaçmasun: zaman derdinden kaçmasın (349/6) yaman köz tiğmesün: kötü göz değmesin (373/6) sipihir miḥnetini körmesün: gökyüzü sıkıntısı görmesin (438/6) bu vīrānda pinhān kalmasun: bu harabede gizli kalmasın (530/2)	bu yirde bulmasun bizi koḥudan: bizi bu yerde kokudan bulmasın (1772/124) sensüz beni eylesesün Allāh: Allah beni sensiz bırakmasın (2482/174) beni bir laḥza sensüz kılmasun: beni bir an bile sensiz bırakmasın (3245/İ115b/234) öri turmasun: ayakta durmasın (4716/350)
Çokluk 2. Şahıs {-mAnIz} / {-mAn}	Çokluk 2. Şahıs [-mAn]
‘ayb etmeñiz: ayıplamasın (205/6) yār zulmi ki gehi yitse şikāyet kılmañız: sevgilinin zulmünden şikayet etmeyin (224/1) çikmeñiz miḥnet koyarğa kabri vīrānğa taş: yıkılmış kabrime taş koyduğunda sıkıntı çekmeyin (267/4)	Ø

	FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAyIn}	[-AyIn/-AyIm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAgIl} / - ø	{-mAgIl} / - ø
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAsUn}	{-masUn}
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{-mAnIz} / {-mAn}	[-mAn]

Emir Kipinin Soru Biçimi

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Çokluk1. Şahıs	Çokluk 1. Şahıs {-AIUm mI}
Ø	varalum mı: gidelim mi (1663/116)

	FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Çokluk 1.şh.</i>	Ø	{-AIUm mI}

2.2.2.2. İstek Kipi

FK'de gelecek ve istek çekimlerinde kullanılan {-GA(y)} yapısı aşağıdaki örneklerde istek görevindedir. Ekin ünsüz uyumuna bağlı olarak {-GA(y)}, {-GA}, şekilleri görülmektedir. CH'de ise bu kipin ünlü ile biten tabanlarda araya yardımcı ünsüz aldığı ve ekin {-(y)A} biçiminde kullanıldığı görülmektedir:

İstek Kipinin Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-GA(y)-min}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-(y)Am}</i>
gedāyī haste kibi kūyī tofrağıda yatay: hasta dilenci gibi köyünün toprağında yatatayım (624/3)	kime diyem bu gönlüm hālini ben: ben gönlümü bu hālimi kime anlatayım (1249/V29a/87) ne kılsa görem başa sitāre: yıldız ne yaparsa göreyim (1486/104) neye kim beşzedem andan yig idi: neye benzeteyim ki ondan daha iyi (3303/239) eger destür virür ise gelem ben: eğer izin verirse ben geleyim (3817/279) alam haqqımı andan: ondan hakkımıalayım (3817/279)
<i>Teklik 2. Şahıs {-GA(y)-sin}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-(y)AsIn}</i>
kām-rān mülküne 'azm itkey-sin: kamran mülküne azmedesin (6889/177)	sözün işidesin: sözünü duyusun (353/25) kıyāmetde beni yād eylesin: beni kıyamette hatırlayın (785/55) sanasın derdine ol dem buldı merhem: derdine o anda merhem buldu zannedesin (3137/225) zevķ sürüp olasın şād: zevk sürerek mutlu olasın (4975/371)
<i>Teklik 3. Şahıs {-GAy}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-(y)A}</i>
ķayda feryādım işitkey: feryadımı nerede işitecek (492/2) bir ķiçe sunğay ayağın dīde-i dūr pāşıma: bir gece inci saçan kadehi sunasın (575/7) hem anıñ bezmiğa lāyık bolğay: onun meclisine layık ola (689/109) ħayr bile il anı yād itkey: herkes onu hayırla hatırlaya (689/180)	tura reh gitmege cān: yol tuta can gitmeye(531/38) ulular şora gelse ger gedāyī: yüceler dilenciye sorsa eğer gelirse (4240/313) ķamumuzun ola göñli düpdüz: hepimizin gönlü dümdüz ola (4365/323)
<i>Çokluk 1. Şahıs {-GA(y)-biz}</i>	<i>Çokluk 1. Şahıs {-(y)AvUz}</i>

Ø	herdem kılavuz saña 'ibâdet: her an sana ibadet edelim (405/29) idevüz 'ıyş bir dem: bir zaman bayramedelim (2909/207) olavuz saña makbül: senin için makbul olalım (4439/329)
Çokluk 3. Şahıs [-GAylAr]	Çokluk 3. Şahıs {-(y)AlAr}
Ø	aña karşı çıkalar: ona karşı çıksınlar (3523/256) Rüm'ı yıķalar: Rum'ı yıksınlar (3853/i137A/282) feryād ideler leşker elinden: asker elinden feryat etsinler (3859/283)

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-GA(y)-min}	{-(y)Am}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-GA(y)-sin}	{-(y)AsIn}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-GAy}	{-(y)A}
<i>Çokluk 2.şh.</i>	[-GA(y)-biz]	{-(y)AvUz}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	[-GAylAr]	{-(y)AlAr}

İstek Kipinin Olumsuzu

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. Şahıs [-mAgAy-min]</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-mAyAm}</i>
Ø	ķan ağlamayam derd ü ğamla: dert ve gamla kan ağlamayayım (3192/230)
<i>Teklik 2. Şahıs [-mAgAy-sin]</i>	<i>Teklik 2. Şahıs [-mAyAsIn]</i>
Ø	Ĥudā'nuķ virdüğini bilmeyesin: Allah'ın verdiği bilmeyesin (361/26)
<i>Teklik 3. Şahıs {-mAgAy}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-mAyA}</i>
minin dik 'aķl u dñim yilge birgen tapmağay hergiz: benim gibi aklını ve dinini yele vereni asla bulmaya (572/4)	o baķrũķ olmaya bir ķatre kem: o denizin bir damlası (421/30) kalmaya göñlindeki ķayģu: gönlündeki kaygı kalmaya (1256/88)

	görmeye anuñ yüzini mäh: ay onun yüzünü görmeye (3390/v81a/246) bulınmaya anuñ kı̇l u kı̇ali: onun dedikodusu bulunmaya (3515/256) karişmaya iki leşker birbirine: iki asker birbirine karişmaya, karişmasın (4349/322)
<i>Çokluk 1. şahıs [-mAGA(y)-biz]</i>	<i>Çokluk 1. şahıs {-mA(y)AvUz}</i>
∅	yüz döndürmeyevüz: yüz çevirmeyelim (4365/323)
<i>Çokluk 2. şahıs [-mAGA(y)-siz]</i>	<i>Çokluk 2. şahıs {-mA(y)AsIz}</i>
∅	niçün olmayasız bu yolda çalāk: bu yolda niçin çevik olmayasınız (336/24)

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	[-mAgAy-min]	{-mAyAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	[-mAgAy-sin]	{-mAyAsIn}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAgAy}	{-mAyA}
<i>Çokluk 1. şh.</i>	[-mAGA(y)-biz]	{-mA(y)AvUz}
<i>Çokluk 2. şh.</i>	[-mAGA(y)-siz]	{-mA(y)AsIz}

İstek Kipinin Hikāyesi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şahıs [GA(y) i(r)dim]</i>	<i>Teklik 1. şahıs {- (y)A(y)dUm}</i>
∅	bulaydum cāna cānān: cana canan bulsaydım (2670/V64a/188) gözüm yaşıyla yazduğum yuyaydum: gözümün yaşıyla yazdığını yıkasaydım (3104/223)
<i>Teklik 3. şahıs [GA(y) i(r)di]</i>	<i>Teklik 3. şahıs {- (y)A(y)dI}</i>
∅	nolaydı bu baña cānān olaydı: bu bana canan olsaydı ne olurdu (1646/115)

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	<i>[GA(y) i(r)dim]</i>	{-(y)A(y)dUm}
<i>Teklik 3. şh.</i>	<i>[GA(y) i(r)di]</i>	{-(y)A(y)dI}

Geniş Zamana İşaret Etmesi

Aşağıdaki gelecek-istek yapılarının geniş zamana işaret ettiği de görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
zülfini çıksem tüz bolur: saçını çeksem düz olur (211/2)	nice bir cevri idesin bir dem vefâ eyle baña: ne zamandır bana eziyet edersin bir an (bile olsa) bana vefa göster (3082/221)

Emir Kipine İşaret Etmesi

Aşağıdaki istek yapısının emir kipine işaret ettiği görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
	ko bâri 'âlem içre bir eyü ad/ki eyülükle seni eyleyeler yâd: dünyada iyi bir ad bırak ki seni iyilikle hatırlasınlar (1074/76)

Gelecek Zamana İşaret Etmesi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Ø	neye dek içesin sen çü lâle/uşanmaduñ mı içmekden piyâle: lale gibi (olan) kadehi içmekten bıkmadın mı? Daha ne zamana kadar içeceksin (2785/197)

Gereklilik Kipine İşaret Etmesi

İstek eki, *gerek* kelimesiyle birlikte bu ek için kullanılır.⁴⁸

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Ø	gerek ki alavuz tācir bigi rāh: tüccar gibi yol almalıyız (1494/104)

2.2.2.2.3. Dilek Kipi

{-sA} ekinin bir dilek belirtecek şekilde cümledeki yargıları sonlandırdığı örnekler şunlardır:

Dilek Kipinin Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Teklik 1. Şahıs {-sAm}	Teklik 1. Şahıs{-sAm}
her birin atsam: her birini atsam (56/5) tıfl kibi zār yığlasam: çocuk gibi inleyerek ağlasam (70/5) hırkam satıp mey alsam: hırakı satarak şarap alsam (99/7)	dünyāyı terk itsem: dünyayı terk etsem (1324/92) bāğ içre olsam bir nefes: bir an bahçede olsam (3995/V96a/293)
Teklik 2. Şahıs {-sAñ}	Teklik 2. Şahıs {-sAñ}
seyr iyleseñ: seyretsen (22/6) gönçeler gül yanında tikmek taḥayyül iyleseñ: goncaları gülün yanına dikmeyi hayal etsen (386/4) salsañ özni içkeri: kendini içeri salsañ (688/I/45)	katreye kılsañ 'ināyet: damlaya iyilik etsen (446/32) baña teraḥḥum eylesen iy seng-dil: ey taş gönüllü bana merhamet etsen (2306/162)
Teklik 3. Şahıs {-sA}	Teklik 3. Şahıs {-sA}
kılsa diḳḳat birle Ḥaḳ emrin: Hakkın emirlerini dikkatle yerine getirirse (49/2) lāle-ruhlar vaşlıda yüz yıl kişi kılsa neşāt: yüzü lale gibi kırmızı olanlara	ejder dirilse zülfi 'izārında vechi var: saçında ejder dirilse yanağında (ejder) yüzü var (32/2) cānı n'eylerdi dil-i bī-çāre cānān

⁴⁸ Yücel, *age.*, s. 109.

kavuşma ümidiyle yüz yıl sevinse (232/2)	olmasa: çaresiz gönül canan olmasa canı ne yapardı (34/1-7)
Çokluk 1. Şahıs {-sAk}	Çokluk 1. Şahıs [-sAvUz]
muğ-beçe kurbānı bolsağ yok ‘acab kim pîr-i deyr: meyhane pîrlerinden olan çırağa kurban olsak şaşılacak şey değil (226/8)	Ø
Çokluk 2. Şahıs {-sAηIz}	Çokluk 2. Şahıs [-sAηUz]
sürter olsak vaşl ara bir birge cānān birle yüz: cananla birbirimize yüz sürter olsak (230/4)	Ø
Çokluk 3. Şahıs {-sAlAr}	Çokluk 3. Şahıs {-sAlAr}
suğa yusalar yāhod otka taşlasalar: suda yıkasalar veya ateşe atsalar (724/4) mey tutsalar : şarap sunsalar (683/IV/14)	bir birisine göstereler nāz: birbirlerine naz etseler (4817/358)

	FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-sAm}	{-sAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-sAη}	{-sAη}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-sA}	{-sA}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	{-sAk}	[-sAvUz]
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{-sAηIz}	[-sAηUz]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-sAlAr}	{-sAlAr}

Dilek Kipinin Olumsuzu

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-mAsAm}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-mAsAm}</i>
‘ārız-ı hālîni bir dem körmesem: yanağının benini bir an göremesem (39/1)	ben olmasam ol olurdu peygamber: ben olmasaydım o peygamber olurdu (826/58)

nām u nişanıñ bulmasam: nam ve izini bulamasam (499/6)	
Teklik 2. Şahıs {-mAsAñ}	Teklik 2. Şahıs {-mAsAñ}
kaçan bî-ħuş olur-min özlükümdin/eger toldurmasañ cāmım lebā-leb: eğer kadehimi ağzına kadar dolduramazsan (ben) kendimden nasıl geçerim (46/7) birmeseñ mey imdi қan yutmakқа imkân қaldı mu: şimdi şarap veremezsen kan yutamaya olanak kalır mıydı (536/1)	sen olmasañ bu ‘ālem olurdı қamu ‘adem: sen olmasan bu alem yok olurdu (611/43) elüm ger tutmasañ: elimi tutamazsan (4762/354)
Teklik 3. Şahıs {-mAsA}	Teklik 3. Şahıs {-mAsA}
yigitlikide kişi қılmasa itā‘at-emr: kişi gençliğinde emre itaat etmese (136/10) içmese ğam : gam içmese (222/7)	қакmasa boynına: boynuna takmasa (3128/V74b/225)

	FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAsAm}	{-mAsAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAsAñ}	{-mAsAñ}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAsA}	{-mAsA}

Dilek Kipinin Hikâyesi

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Teklik 3. Şahıs {-sA irdi}	Teklik 3. Şahıs {-sA(y)dI}
bolsa irdi қудret: kudret olsaydı (43/5)	eline alsaydı ol gürz: o eline gürz alsaydı (1166/82)

	FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-sA irdi}	{-sA(y)dI}

Dilek Kipinin Olumsuz Hikâyesi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {-mAsA irdi}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-mAsA(y)dI}</i>
körmese irdi mektüb: mektup görmeseydi (46/3) bolmasa irdi hayâli bir perî-veş vashğa: hayali peri gibi güzel olan sevgiliye kavuşmak olmasaydı (657/4)	dest-i 'adâletinden irişmeseydi merhem: adaletli elindenmerhem ulaşmasaydı (1023/72) didi 'aşk olmasaydı saña hem-dem: aşk sana arkadaş olmasaydı dedi (2427/170) lebünje cām-ı mey doşınmasaydı: dudağına şarap kadehi dokunmasaydı (2537/V60b/178)

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAsA irdi}	{-mAsA(y)dI}

2.2.2.2.4. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipi için FK'de *-mAk gerek* ve *-sA gerek*, CH'de ise *-mAk gerek*, *-sA gerek* ve *-A gerek* yapılarından faydalandığı görülmektedir. Kip ekiyle *kirek* (*gerek*) arasına başka kelimeler gelebilmektedir:

Gereklilik Kipinin Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 2. Şahıs [-sAη kirek]</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-sAη gerek}</i>
Ø	cānān yüzini görseη gerek: sevgilinin yüzünü görmelisin (4090/301)
<i>Teklik 3. Şahıs {-mAk kirek} / {-sA kirek}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-A gerek} / {-mAk gerek} / {-sA gerek}</i>
<i>{-mAk kirek}</i>	
kirek tutmağhatıη 'ıtrını tapқан: yolunun kokusunu bulanı	gerekdür gitmeye elden mecāzî: mecaz elden gitmeli (1139/80)

tutmalı (476/4) nazar hakkını kirek bilse niçe yaş olsa: ne kadar ağlansa da bakış hakkını bilmeli (585/2)	<i>{-mAk gerek}</i> bugün olmak gereksin sen vefā-dār: bugün sen vefalı olmalısın (3363/244) kimisi geçse gerek uşbu yoldan/cihān halkı kamu uğrar bu yoldan: cihan halkının hepsi bu yoldan geçer kimilerişu yoldan geçesi gerekir (1819/127)
--	--

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 2.şh.</i>	[-sAḡ kirek]	{-sAḡ gerek}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAk kirek} / {-sA kirek}	{-A gerek} / {-mAk gerek} / {-sA gerek}

2.2.2.3. Ek-Fiilin Çekimleri

2.2.2.3.1. Ek-Fiilin Bildirme (Şimdiki ve Geniş Zamanı) Çekimi

Ek-fiilin şimdiki ve geniş zaman çekimleri aşağıdaki tabloda olduğu gibidir. Metinler arasında dikkat çeken en büyük özellik, FK'de teklik 3. şahısta *{-irür}* yapısının görülmesidir:

Ek-Fiilin Şimdiki ve Geniş Zamanının Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {-min}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs {-(y)Am}</i>
zār-min zūlf ü yüzi fūrkatidin şām u şabāh: yüzünün ayrılığından sabah akşam inler haldeyim (106/1) yoldın āhir sürme sultān-min dīben dervişi: sultanım diyen dervişini son yoldan sürme (196/6) yolda tofrağ-min savurma iy gerdūn mini: ey felek yolunda toprağım beni savurma (236/4) fūrkatıñdin ni tirig-min ni ölüğ: ayrılığından dolayı ne diriyim ne de ölü(yüm) (450/2)	bī-çāreyem ben: ben çaresizim (779/55) şıdğ ile ben yārunam senüñ: doğrulukla bensenin sevgilimim (2302/181)
<i>Teklik 2. Şahıs {-sin}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs {-sIn}</i>
cānım-sin miniñ: benim canımsın (357/1) serv-i revānım-sin miniñ: benim yürüyen	sensin iki 'ālem pādīşāhı: iki dünyanın sultanı sensin (411/29)

servi boylumsun (357/2) mihmānım-sin miniğ: benim misafirimsin (357/6)	sen benümsin: sen benimsin (728/51)
Teklik 3. Şahıs {-Dur(ur)} / {-irür} / -ø <i>durur</i> Ka' beğa cāyiz durur her sarıdın kılamak namāz: Kâbe'ye her taraftan namaz kılamak caizdir, uygundur 8219/6) hem 'ādil durur hem mihr-bān şahım: sultanım hem adil hem de şevkatlidir (444/1) miñ cān az durur: bin can azdır (644/1) 'ışk şahı durur: aşk sultanıdır (677/4) mest hoşrāk durur: mest olmak daha güzelidir (689/391) <i>turur</i> hoş turur bir tire şām-ı hecr iki yār uçraşıp: ayrılık gecesi iki sevgilinin bir kılıçla buluşması güzeldir (62/1) isterem likin cihanda yok turur mundaşanem: isterim ancak dünyada bunun gibi put (sevgili) yoktur (412/7) yok turur haddim demekde yāri-min yāhod: yāriyim demeye haddim yoktur (497/3) <i>-Dur</i> siniğ zikriñdedür: senin zikrindedir (229/6) meh-veşidin kimsege mihr olmasa hoştur cefā: ay kadar güzel olan sevgiliden kimseye sevgi olmazsa cefa hoştur (439/4) yaruğdur 'ışk mir'ātı bu küldin: aşk aynası bu her şeyden parlaktır (463/2) rişte-i cānım saña bağığdur oltur bir zamān: canımın ipliği sana bağılıdır biraz otur (465/1) hünerlerin körgüzmek 'aybdur: hünerlerini göstermek ayıptır (712/mensur kısım) <i>irür</i> bu āyın irür devrānga maḥşūş: bu tören zamana aittir (286/6) şu'le-i hicran irür uşbu: bu ayrılığın ateşidir (538/4) ğam şāmı irür: gam gecesidir (538/6) <i>-ø</i>	Teklik 3. Şahıs {-Dur(ur)} / -ø <i>-Dur</i> demidür iste maḥşuduñı bu demde: bu zamanda muradını iste zamanıdır (729/51) günehden ğayrı yokdur işleri hiç: günahtan başka hiç işleri yoktur (736/52) feşāhat bağınun ol bülbülidür: o dili temizler bağının bülbülüdür (897/63) şehid-i Kerbelā'dur: Kerbelâ şehididir (907/64) toprağı zerdür: toprağı altındır (1212/85) <i>durur</i> didiler ne durur hālün: dediler hâlin nasıldır (1244/87) bu 'ālemde yok durur mişāli: bu alemde örneği yoktur (1441/101) leb-i cān-baḥşı her dem derde dermānum durur: dudağının can bahşetmesi her zaman her derdime dermandır (1471/103) 'aşkıñdan gönülde var durur derd: aşkıñdan gönülde dert vardır (2329/163) <i>-ø</i> 'aḳluñ var Hudā birlüginı bil: aklın var Allah'ın birlüginı bil (347/25) ol işden ğayrı yok cünbişleri hiç: o işten başka eğlenceleri yok (736/52) baña kırtılmağa yok çäre benden: bana benden kurtulmaya çäre yok (777/54) anuñ bir kıızı var: onun bir kıızı var (1426/99) saña derdüm dimege yok mecālüm: sana derdimi anlatmaya takatim yok (3103/223)

il ara ni bar maña: el içinde bana ne var (15/6) bar kıyāmet: kıyamet var (81/3) maḥlasım yoğ tiriğ andın: ondan canlı maḥlasım yoğ (146/5) yoğ gülde dil-dārımça hüsn: bahçede sevgilim kadar güzel yoğ (179/7)	
Çokluk 1. Şahıs {-biz}	Çokluk 1. Şahıs [-vUz]
biz zehr-i belā-keş-biz: biz bela zehriyiz (268/6) biz aña bende-biz: biz ona köleyiz (604/4)	Ø
Çokluk 2. Şahıs {-siz}	Çokluk 2. Şahıs {-sIz}
bu kün siz miḥman-siz: siz bugün misafirsiniz (188/7)	Ø
Çokluk 3. Şahıs {-Dur(ur)lAr}	Çokluk 3. Şahıs [-lArdUr]
<u>-DUrAr</u> ‘ālem ehli bī-vefādurlar: dünya ehli vefasızdır (83/8) <u>-DUrurlAr</u> Cālis tururlar yoğsa rākib: rakip mi yoğsa oturan kimseler midir? (692/1)	Ø

	FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-min}	{-(y)Am}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-sin}	[-sIn]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-Dur(ur)} / {-irür} / -ø	{-Dur(ur)} / -ø
<i>Çokluk 1.şh.</i>	{-biz}	[-vUz]
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{-siz}	[-sIz]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-Dur(ur)lAr}	[-lArdUr]

Ek-Fiilin (Şimdiki ve Geniş Zaman) Çekimi Olumsuzu

Ek-fiilin şimdiki ve geniş zaman çekiminin olumsuzunda metinler arasında dikkati çeken özellik, FK’de ek-fiille birlikte olumsuzluk ekinin kullanılması, CH’de ise olumsuzluk edatı *degül*’ün kullanılmasıdır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {i(r)mes-min}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [degülem]</i>
halās irmes-min: kurtulamadım, kurtulmuş değilim (285/6) şükr kim ġāfil imes-min bir dem anıḡ yādıdım: şükür ki onun hatırasından bir an bile gafil değilim (490/1)	Ø
<i>Teklik 2. Şahıs {i(r)mes-sin}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [degülsIn]</i>
imes-sin ḡaste cāniḡ ḡiç derdiḡa devā: hasta canın ḡiç bir derdine deva deḡilsin (39/5)	Ø
<i>Teklik 3. Şahıs {i(r)mes(tür)}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {degül(dür)}</i>
<u>İmes</u> iy köḡül mümkin imestür vaşlı niḡün: ey gönül kavuşmak niçin mümkün deḡildir (114/2) kan aḡtı közdin ḡam imes: gözlerden kan aktı gam deḡil (510/3) tevhid sırrı mümkin imes: tevhid sırrı mümkün deḡil (591/8) beyt imes kim ḡarībḡāne durur: ev deḡil garip hanedir (716/2) <u>irmes</u> ādem irmes ol kişi: o kişi insan deḡil (27/5) köp olsa cürm ḡod irmes: günahı çok olursa hoş deḡil (71/6) ansızın pend aḡa ḡācet irmes: ona nasihat gerekli deḡildir (689/52)	ḡapuna daḡı varmış degüldür: kapına bile gitmiş deḡil (1430/100) bāḡ degül: bahçe deḡil (2580/V61b/181) degül ḡācet: ihtiyaç deḡil (4678/348)
<i>Çokluk3. Şahıs {imesler}</i>	<i>Çokluk 3. Şahıs [degül(dür)lAr]</i>
Ehl-i 'ıřḡ er min kibi mecnūn imesler: aşk sahipleri benim gibi deli deḡillerse (650/3)	Ø

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-i(r)mes-min}	[degülem]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-i(r)mes-sin}	[degülsIn]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)mes(tür)}	{degül(dür)}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{imestürler}	[degül(dür)lAr]

Ek-Fiilin Şimdiki ve Geniş Zaman Çekiminin Soru Biçimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-mU dUr} / {-mas mU}	{-mI dUr}
<i>{-mU dUr}</i> ķalemiñ cevri baħr yolu mudur: kaleminin zulmü deniz yolu mudur (173/7) anda yoķ mudur: onda yok mudur (229/1) ol perī min tilbege cān yā belā-yı cān mudur: o peri benim gibi deliye can mıdır yoksa can belası mıdır (791/1)	şeb-i Mirāc mıdur bu 'acebā/yoħsa bize leyletū'l-ķadr midür: acaba bu Miraç gecesi midir yoksa bize Kadir gecesi midir (2585/182) revā mıdur di sende: sende söyle reva mıdır (4563/339)

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-mU dUr}	{-mI dUr}

2.2.2.3.2.Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı

Görülen geçmiş zaman kip ekiyle ilgili olan bu çekimde metinler arasında dikkat çeken özellik, ek-fiilin her iki metinde de *ir-* ve *i-* şeklinde kullanılmasıdır:

Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zamanının Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {irdim}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [-IdUm]</i>
min ki muğ deyri ara irdim şād:ben meyhanede mutlu idim(688/IV/1)	Ø

min ki muğ deyride ara irdim sākin: ben meyhanede bir saki idim (689/95)	
Teklik 2. Şahıs {i(r)diñ}	Teklik 2. Şahıs [-(y)UdUñ]
lā-mekān üzre merkeb sin irdiñ: mekān olmadan önce seneşektin (351/6) maña dem-sāz irdiñ: bana sırdaşdın (689/249)	Ø
Teklik 3. Şahıs {i(r)di}	Teklik 3. Şahıs {-(y)IdI}
<u>idi</u> sa‘ādet ehli idi ol yigit: o genç mutlu olanlardandı (73/8) cism ü cāndın özge şadağa yā zekātım yoğ idi: bedenim ve canımdan başka sadaka veya zekatım yoktu (665/2)	<u>idi</u> cihān cümle anuñ hükmindeydi: bütün dünya onun emrindeydi (1150/81) yimiş ağacıydı kamu şahrā: bütün çöl yemiş ağacıydı (1867/130)
<u>irdi</u> ni cilve irdi: ne cilveydi (388/6) bu irdi ... anıñ murādı: onun muradı ... buydu (449/9) bu ni luğf irdi: bu ne lütuftu (644/5)	<u>irdi</u> şeh cāna irdi: şah candı (sevgiliydi) (4789/356)
Çokluk 2. Şahıs {i(r)diñiz}	Çokluk 2. Şahıs [-(y)U(r)dUñUz]
bī-ħaber hem bolsam özdin siz ħaber- dār irdiñiz: kendimden habersiz olsam da siz haberdardınız (217/1) ‘ışk ilgide zār irdiñiz: aşk elinde inlerdiniz (217/5)	Ø
Çokluk 3. Şahıs {i(r)diler}	Çokluk 3. Şahıs [-(y)I(r)dIAr]
yār sin dik niceler bar idiler/ şoħbetimde kiçeler bar idiler: sohbetimde geceler vardı yār senin gibi (daha) niceleri vardı (689/289)	Ø

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{irdim}	[-IdUm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{i(r)diñ}	[-(y)UdUñ]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)di}	{-(y)IdI}
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{i(r)diñiz}	[-(y)U(r)dUñUz]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{i(r)diler}	[-(y)I(r)dIlAr]

Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zaman Çekiminin Olumsuzu

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {i(r)mes irdi}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs [-mAz IdI]</i>
<i>imes irdi</i> işret hod imes irdi murād : muratbizatihi içki değildi (688/IV/37) <i>irmes irdi</i> reşk oқи hem hācet irmes irdi kirmek қанıma: kıskançlık okunun kanıma girmesine gerek yoktu (589/5)	Ø

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)mes irdi}	[-mAz IdI]

Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi

-mİş ekiyle ilgili olan bu çekimde metinler arasında dikkat çeken özellik, ek-fiilin FK'de **ir-** ve şiirde vezin gereği- şeklinin birlikte kullanılmasına karşılık CH'de ek-fiildeki akıcı ünsüzün olmayışıdır. (i-) CH'de ek-fiilin ünlü ile biten adlara eklenişi sırasında araya yardımcı ünsüz (-y-) gelmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {i(r)miş}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {-(y)Imİş}</i>
<i>imiş</i> cān birle minnet-dār imiş: canla minnetdarmış (283/7)	göreyüm neyimiş başımda yazu: başımdaki yazı neymiş göreyim (1738/121)

<p>berg-i gül üze bir kıatre bal imiş: gül yaprağının üzerinde bir damla balmış (457/2)</p> <p>ol bir bilâl imiş bildim: o bir Bilalmış bildim (457/4)</p> <p><i>irmiş</i></p> <p>ol kitâbet hırz-ı cân irmiş dimeğ: o kitabet, yazı, inşa cân sığınağıymış demeyiniz (257/3)</p>	
--	--

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)mış}	{-(y)Imış}

. Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman III'ü

Öğrenilen Geçmiş Zaman III yapısında görev alan **{-GAn}** sıfat-fiili ve **Dur(ur)** yapıları ek-fiilin yardımıyla adlara gelebildiği gibi kiplerden sonra da gelebilmektedir. **-mİş** ekiyle çevrilebilecek ve FK'ye özgü bu yapı için örnekler şunlardır:

2.2.2.3.3. Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman III Çekimi

Adlara Gelebilmesi

Bağımsız Cümle Örnekleri

Bu yapı adlara eklenerek onları yüklem yaptığı görülmektedir. Bağımsız cümle örnekleri şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 2. Şahıs {i(r)ken-sin}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs</i>
ezel şüret maşsüdü güyâ kim sin irken-sin: güya ezel yüzünün maksadı senmişsin(87/8)	Ø

Yan Cümle Örnekleri

Bu yapı aşağıdaki örneklerde yan cümle göreviyle kullanılmaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. Şahıs {i(r)kendür}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs</i>
<p>sırr-ı ʿışkıñ öltürür irkenni bilmes mü idiñ: aşk sırrının öldürdüğünü bilmiyor muydunn (368/3)</p> <p>yoğsa mihriñ cāña yār irkenni bilmes mü idiñ: yoksa yārın cana yār olduğunu bilmiyor muydun (368/4)</p> <p>vaşlıdın nevmīd iken çağda firākı köydürür: kavuşmanın umutsuz olduğu zamanda ayrılık yakar (150/1)</p> <p>zaʿfdın ol hayl ara bar irkenimni bilmedi: o topluluk zayıfladığından dolayı benim varlığımı fark etmedi(608/4)</p>	Ø

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)kendür}	Ø

2.2.2.3.4. Ek-Fiilin Şartı

Şart eki *-sA* ek-fiilin yardımıyla isimlere eklenip o isme şart anlamı katabilmektedir:

Ek-Fiilin Şart Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {i(r)sem}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [IsAm]</i>
<p>satmañız ʿālemğa sedāyī isem iy derd ü ğam: ey dert ve gam (en güzel) sessem dünyaya satmayın (217/6)</p>	Ø
<i>Teklik 2. Şahıs {i(r)señ}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs [IsAñ]</i>
<p><i>iseñ</i></p> <p>iy köñül ʿışk ara ger ğamlığ iseñ bāk irmes: ey gönül aşkta gamlıysan korkma</p>	Ø

(407/2) <u>irsen</u> gül-şen-i devrānga māyil bolma zirek kuş irsen: uyanık kuşsan gül zamanının bahçesine meyletme(621/6)	
Teklik 3. Şahıs {irse}	Teklik 3. Şahıs {IsA}
<u>ise</u> yok ise biyle eser: böyle eser yoksa (299/5) özin taptıñ köñül niñān ise cānānıda: gönül cananda gizliyse (de) kendini buldun (597/6) <u>irse</u> şāh derviş-veş irse şehdür: şah derviş gibiyse şahdır (689/195)	ne var ise metā'undan bile ol: sermayenden ne varsa yakınında ol (2094/V49b/146) eger nesrīn ise sūnbül gerekdür: eğer nesrinse sūnbül gerektir (3399/247) fāqir ise nola ger şāh Cemşid: şah Cemşid fakirse ne olur (3775/276) bugün bizeyise yarın sizedür: bu günbizeyse yarın sizedir (3874/284) n'ola bunlar çoğ ise yine ğam: gam yine çoksa ne olur (4369/323) oқыyanlar kim ise bu kitābı: bu kitabı okuyanlar kimse (5372/401)

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şh.</i>	{isem}	[IsAm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{isen}	[IsAn]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{irse}	{IsA}

Ek-Fiilin -ken Zarf-Fiili ile Kullanılması

-ken zarf-fiili isimlere ve çekimli fiillere eklenebilmektedir. Yalnızca CH'de kullanımı olan bir yapıdır:

FK Ø = CH {-ken}

(Örnekler için bk. 2.3.1.3.8. FK Ø = CH {-ken}.)

2.2.2.3.5. Karmaşık Fiiller ve Karmaşık Fiillerin Çekimi

Öncelik, alışkanlık, niyet gibi fiillerin zaman ve tarz ile ilgili özelliklerini gösteren ve *olmak* fiilinin bazı sıfat-fiillere getirilmesiyle kurulan birleşik fiillere karmaşık fiil denir.⁴⁹ Karmaşık fiillerle ilgili metinlerde geçen örnekler şunlardır:

FK -r / -Ar / -Ur bol- = CH Ø

Alışkanlık ve niyet bildiren bu yapının metinlerdeki örnekleri şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
-r / -Ar / -Ur bol-	[-r / -Ar / -Ur ol-]
anda her kişi meclis tüzer bolur: orda herkes meclis kuracak olursa (241/1) fenā ehli ayağı tofrağı şerhin yazar bolsaḡ: fanilerin ayağının toprağının şerhini yazacak olursan (551/4)	Ø

. FK -mAs bol- = CH -mAz ol-

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
-mAs bol-	-mAz ol-
yil körünmes közge dem urmas bolup şermende: utanmadan söz edilmez olursa rüzgar göze görünmez 259/4) istememes bolsaḡ işiḡ üzre girih tüzlük ḡıl: işinin üzerindeki düğümü istemeyecek olursan dürüst ol (464/9) kilmemes bolsa di pinhānī: gelmez olsa de gizlice (668/3)	yaḡından görmez oldum yüziḡi: yüzünü yakından görmez oldum (3236/233)

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
-r / -Ar / -Ur bol-	-r / -Ar / -Ur ol-
-mAs bol-	-mAz ol-

⁴⁹ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK, Ankara 2007, s. 139.

2.3. Diğer Ekler

2.3.1. Çekimsiz Fiiller

Fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak şahıs eklerini alarak çekime girmediği için yargı bildirmeyen bitmemiş fiillerdir.⁵⁰ Çekimsiz fiillerin oluşumunda kullanılan ekler şunlardır:

2.3.1.1. Ad-Fiiller

2.3.1.1.1. FK {-mAk} = CH {-mAk}

Her iki eserde de ad fiil *-mağ / -mek*'tir. Ek sonu ünsüzden sonra ünlü gelmesi durumunda FK'de kalın sıradan ünlü taşıyan fiillerde tonlulaşma olmakta, ancak ince sıradan ünlü taşıyan fiillerde tonlulaşma olmamaktadır. CH'de ise ek sonu ünsüzü kendinden sonra ünlü alması durumunda tonlulaşmaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞİ Ü HURŞĪD
<i>{-mAk}</i>	<i>{-mAk}</i>
şevk otıga yanmağça: şevk ateşiyle yanmaya (143/7)	bu yirdin çıkmağā yoğdur çü çāre: bu yerden çıkmak için çare yoktur (1876/İ66b/131)
cānım almağça: canımı almaya (238/2)	geldün sormağ için ben gedāyı: benim gibi dilenciği sormak için geldin (4245/313)
tapmağ köksüme urmağ için taş: göğsüme vurmak için taş bulmayın (273/3)	öri turmağā kalmadı mecāli: ayakta durmaya hāli kalmadı (4294/317)
ol iyler uyutmağ için efsāneğā meşğul: o uyutmak için efsaneyle meşgul eder (393/2)	buğā bende olmağā ider iftiğāri: buna köle olmaya iftihar eder (1096/77)
encüm dānesin saçmağ nidür: yıldız tanesini saçmak nedir (519/4)	sefer kılmağā cāndan oldı ħāzır: savaşmak için candan hazır oldu (1552/108)
cem' iylemek mümkün bu kün: bugün toplanmak mümkün (730/1)	uşanmaduğ mı içmekden piyāle: şarap içmekten bıkmadın mı (2785/197)
ğoştur sağalığā külmek: sakalına gülmek güzeldir (728/2)	bu yire gelmek için niyyet itmiş: bu yere gelmek için niyet etmiş (3928/289)
<i>Kalıplaşmış Örnek</i>	<i>Kalıplaşmış Örnek</i>
sikiz uçmağ: sekiz cennet (531/7)	yimek birine kısmet oldı: yemek birine nasip oldu (3578/İ127b/261)

⁵⁰Korkmaz, *age.*, s. 59.

2.3.1.2. Sıfat-Fiiller

2.3.1.2.1. FK Ø = CH {-dUk}

Geçmiş zaman ifade eden ve FK’de kullanılmayan bir sıfat-fiil ekidir. CH’de ekin kullanımında dikkat çeken özellik, ek ünlüsünün yuvarlak oluşu ve ek sonu ünsüzünün kendinden sonra ünlü alması durumunda tonlulaşmasıdır. Bu sıfat-fiil ekinin CH’de iyelik ekleriyle birlikte kullanılması ve bazı örneklerde ad-fiil yerine geçmesi de başka bir özelliğidir:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Ø	{-dUk}
Ø	buyurmaduğun yola gitdüm: emretmediğin yola gittim (490/35) rızān olmaduğın itdürme: rızanın olmadığını yaptırma (491/35) kul olduğıyiçün: kul olduğu için (623/44) begendüğüm arasından alayım: beğendiğimi arasından alayım (1439/100) gözüm yaşıyla yazduğum yuyaydum: gözyaşım ile yazdığımı sileydim (3104/223) uğraduğın: uğradığını (4406/326) istedüğün oldı: istediğin oldu (4980/371)

2.3.1.2.2. FK Ø = CH {-mIş}

Geçmiş zaman grubundaki başka bir sıfat-fiil ekidir. FK’de kullanılmamıştır. CH’de ise ek ünlüsünün yalnızca düz şekliyle bulunduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Ø	{-mIş}
Ø	<u>Kalıplaşmış Örnekler</u> düşmüşlerün hem dest-giri: düşmüşlerin yardım edeni (59/4)

2.3.1.2.3. FK {-GAn} = CH {-(y)An}

Şimdiki ve geçmiş zaman ifade eden bu sıfat-fiilindikkat çeken özelliği, FK'de ek başı ünsüzünün ünsüz uyumuna bağlı olarak k- / k-/ ğ- biçimlerinde kullanılmasıdır. CH'de ise bu ünsüzün kullanılmadığı görülmektedir. Ek, ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine eklenirken CH'de araya yardımcı ünsüz gelmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-GAn}	{-(y)An}
ķaraġan rüzgârında: kararın rüzgârında (26/9)	bende olan řapuņa senüñ oldu: senin huzurunda kul olanlar senin oldu (149/11)
defn kılġan: defneden (40/7)	
köñlini alġan: gönlünü alan (55/9)	Ĥudā'ya řālib olanlarla yār ol: Allah'ı isteyenlerle yār ol (337/24)
köñlümni 'iřķ itken ġarāb: gönlümü aşk harapetmiş(85/4)	yüzin gören: yüzünü gören (1217/Ī44a/85)
turġan yaşım aķızdılar: duran, dinen gözyaşlarını akıttılar (199/4)	işiden kiřinüñ: duyan kişinin (4614/343)
tuġķan hilālidür: doğan hilalidir (201/1)	ġaķıķı bulmaķ isteyen ādem: hakikatı bulmak isteyen insan (1133/79)
ķızıl bolġan: kızıl olan (230/3)	'ilmini bilenler: ilmini bilenler (4629/344)
zūlm itken: zulüm eden (243/4)	içine giren: içine giren (1615/113)
bařımġa yaġdurġan: başıma yağdıran (256/1)	
anı körġen: onu gören (329/5)	
şükr itmegen: şükür etmeyen (330/5)	
anı ol yandan yitişken ķārvānlardın soruñ: onu o taraftan yetişen kervanlardan sorun (363/9)	
Ĥaķ yoluġa kirgen: Hak yoluna giren (387/5)	
irigen su: eriyen su (513/1)	
ol ölġen itlerdin: o ölen itlerden (522/4)	
baķķan kişi: bakan kişi (575/2)	
köñlümni aķķan: gönlümü aķan (617/4)	

2.3.1.2.4. FK {-r} / {-Ar} / {-Ur} = CH {-r} / {-Ar} / {-Ur}

Geniş zaman ifade eden bu ek için metinlerdeki örnekler şunlardır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>{-r} / {-Ar} / {-Ur}</i>	<i>{-r} / {-Ar} / {-Ur}</i>
oğluk kemend kim salurda boynuma: boynuma doladığı ateşten ip (189/4)	yatur ser-mest bilmez kendözini: sarhoş yatan kendini bilmez (3253/235)
cünün taşı yağardın başıma: başıma delilik taşı yağdığından (420/4)	
barurğa deyr-i fenā: yokluk meyhanesine gitmek için (479/6)	
yüzüñni tüşte körer mümkün olsa ister- min: mümkün olsa yüzünü rüyada görmek isterim (5477/6)	

2.3.1.2.5. FK {-mAs} = CH {-mAz}

Olumsuz geniş zaman sıfat-fiil ekidir. Metinler arasında dikkat çeken özellik, ek sonu ünsüzünün FK'de -s, CH'de -z olmasıdır:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>{-mAs}</i>	<i>{-mAz}</i>
deyr içre bolmastın burun bed-nām kit: meyhanede kötü namlı olmadan önce git (82/4)	olmaz işe diş bilersin: olmayacak işe diş bilersin (4264/315)
körmeske salıban ol şüh: o şuh sevgili görmeyene gönderince (173/3)	

2.3.1.2.6. FK Ø = CH {-AcAk}

gelecek zaman sıfat-fiil ekidir. FK'de görülmezken CH'deki örnekleri şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
∅	{-AcAk}
∅	oṭuracak yir: oturacak yer (3548/258) ṣehūṅ gideceğın bildi: ṣahın gideceğiğni bildi (5148/384) oğlı geleceğın bildi: oğlı geleceğini bildi (5206/389)

2.3.1.2.7. FK {-GUçI} = CH [-(y)IcI]

Bu fiilimsi ad yapan ve geniş zaman ifade eden sıfat-fiil ekidir. ⁵¹ İlgili metinler arasında dikkat çeken özellik, FK'de kullanılan ek başı ünsüzünün CH'de olmayışıdır. FK'de ek ünlülerinden ilki sürekli yuvarlak, ikincisi sürekli düz, CH'de ise ek ünlülerinden her ikisi de sürekli düzdür. FK'de ekteki iç ünsüzün sürekli tonsuz olarak /ç/ biçiminde bulunduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-GUçI}	[-(y)IcI]
Dāniş ilige salğuçı: Daniş şehrine salan (84/2) İslām ilige kılğuçı yağmā-yı dīn yigit: İlām şehrine din yağmasını salan genç (84/2) bağrıdın ḳan tamğuçılar birle: bağrından kan damlayanlarla (679/2)	∅

2.3.1.2.8. FK {-GU} = CH ∅

Yalnızca FK'de kullanımı olan, gelecek zaman ve gereklilik ifade eden bir sıfat-fiil ekidir⁵². Ek ünlüsünün yuvarlak olduğu, ek ünsüzünün ise ünsüz uyumuna girdiği görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-GU}	∅
deşt-i fenāğa barğu diktür-min: yokluk çölüne	∅

⁵¹ Yücel, *age.*, s. 113.

⁵² Mustafa Argunşah, *age.*, s. 371.

<p>varacak gibiyim (518/1)</p> <p>hem özni hem sini hecr ilgidin kütqarğu diktür-min: hem kendimi hem seni ayrılığın elinden kurtaracak gibiyim (5118/1)</p> <p>anıq def'i üçün köksümni her yan yargu diktür-min: onun gitmesi için göğsümün her tarafını yaracak gibiyim (518/4)</p> <p>sargarğu diktür-min: sararacak gibiyim (518/6)</p>	
---	--

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
∅	{-dUk}
∅	{-mIş}
{-GAn}	{-(y)An}
{-r} / {-Ar} / {-Ur}	{-r} / {-Ar} / {-Ur}
{-mAs}	{-mAz}
∅	{-AcAk}
{-GUçI}	[-(y)IcI]
{-GU}	∅

2.3.1.3. Zarf-Fiiller

2.3.1.3.1. Ortak Zarf- Fiil Ekleri

FK {- (X)p} = CH {- (y)Up}

Bu zarf-fiilin iki fiil arasında bağlama görevi ve tarz bildirme işlevi vardır.⁵³ Bunun dışında her iki metinde de değişik zamanların kurulmasında görev alan bu zarf-fiil FK'de ünlüyle biten fiil kök ve gövdelerine doğrudan **-p** şeklinde gelmekte, CH'de ise araya yardımcı ünsüz almaktadır. Ekteki bağlayıcı ünlünün FK'de dudak uyumuna tabidir. CH'de ise yuvarlak olduğu görülmektedir:

⁵³ Eckmann, *age.*, s. 113.

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{-(X)p}	{-(y)Up}
<u>Ünlü+Zarf-Fiil</u> yip hased: haset edip (124/2) tilep maşad: amacını dileyerek (484/1) aldap mini: beni aldatarak (516/1) oynap: oynayıp, oynayarak (622/5) bağlap zünnār: kemer bağlayarak (689/VIII/65) yığlap: ağlayarak (627/6)	<u>Ünlü+Zarf-Fiil</u> yüz sürüyüp: yüz sürüyerek, sürterek (644/45) oқыup bu kitābı: bu kitabı okuyarak (1071/75) el yuyup: el çekip(1403/98) yüzine bağlayup: yüzüne bağlayarak (2202/154)
<u>Ünsüz+Zarf-Fiil</u> ışkıñ buzup köñlüm öyin: aşkın gönlümün evini bozarak (56/2) başım açıp ayağığa koyup: başımı açıp ayağına koyarak (58/1) kopup: ayağa kalkıp58/1) inçü mişillig tüzüp: inci gibi dizip(157/3) körüp: görerek (515/1) yakqıl oyup: oyarak yak (579/3) ton kiyip: elbise giyip (587/4) köz yumup açkunça: göz yumup açarak (599/3) allıda turup: karşısında durarak (641/7)	<u>Ünsüz+Zarf-Fiil</u> selām idüp didi: selam vererek dedi (663/47) girisip yir öpdi: girip yer öptü (2256/158) başım yire koyup: başımı yere koyunca (27/1) işidüp bu sözi: bu sözü duyarak (2388/167) yüzünü görüp: senin yüzünü görünce(2470/173) aқıdup āb: su akıtarak (2959/211) gösterüp yüz: yüz gösterip (3590/262) kığırdup: çağırarak (3918/287) el uzadup: el uzatarak (4094/301)

FK {-(X)bAn} = CH {-(y)UbAn(I)}

-p zarf-fiilinin genişletilmiş biçimidir. ⁵⁴ **-ArAk** anlamıyla yüklem in gerçekleşme tarzını açıklamakta, **-p** anlamıyla da yüklem ile daha önce işlenmiş fiil arasında bağ kurmaktadır. ⁵⁵ **-(X)bAn** FK'de ünlüyle biten kök ve gövdelerde

⁵⁴ Gülsevin, *age.*, s. 133.

⁵⁵ Yücel, *age.*, s. 122.

doğrudan gelmektedir. CH’de yuvarlak ünlü eke dahildir. Ayrıca, sonuna ünlü aldığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-bAn}</i>	<i>{-(y)UbAn(I)}</i>
biyik maḳām tapıban: büyük makam bulunca (15/7)	yüzine urubanı: yüzüne vurarak (152/11)
zūnnār bilge bağlaban: beline kemer bağlayarak (83/3)	yapışuban: yapışınca (358/25)
yıḡlaban: ağlayarak (85/3)	uyuban nefse: nefse uyararak (368/26)
taşlaban: taşlayarak (85/5)	olubanı yol: yol olarak (687/48)
sürüben: üşürerek (113/8)	ḳılıcıdan çaḳuban yaḳdı bir od: kılıcıyla çalarak bir ateş yaktı (1905/133)
tartıban: tartarak (147/7)	ḳanad uruban ol at: o ata kanat vurunca (1928/135)
salıban: salarak 173/3)	dönüben: dönerek (2833/201)
isteben: isteyerek (169/3)	yer öpübeni: yer öperek (4881/363)
cān ivrülüben: can dönerek (197/4)	

$$\text{FK } \{-A\} / \{-y\} / \{-(y)I\} / \{-(y)U\} = \text{CH } \{-(y)A\} / \{-(y)U\} / \{-(y)I\}$$

Durum zarf-fiil ekidir. Tasvir fiili ve tekrar grubu kurmaktadır. Bunun dışında FK’de çeşitli zamanların yapılmasında da bu zarf-fiil kullanılmaktadır. FK’de ünlülerden sonra -y, -yU ünsüzlerden sonra ise -A biçiminde kullanılmaktadır. CH’de ünlülerden sonra araya yardımcı ünsüzün geldiği ve -(y)A / -(y)U olduğu, ünsüzlerden sonra ise -A / -I şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Bu zarf-fiille ilgili metinler arasında dikkat çeken özellik, aslı -(y)U biçimde kullanılan ekin FK’de ünlülerden sonra -y biçiminde kullanılıyor olmasıdır:

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-A} / {-y} / {-(y)I} / {-(y)U}</i>	<i>{-(y)A} / {-(y)U} / {-(y)I}</i>
<i>{-A}</i>	<i>{-(y)A}</i>
bara alman: gidemem (38/4)	oḳıyanlar diye diye ne rahmet:
kile almas: gelemem (38/4)	okuyanlar ne rahmet diye diye (1080/76)
sala alman kulak: kulak veremem (600/8)	<i>[-(y)U]</i>

<p><u>{-y}</u></p> <p>bu belādn iyley alman ihtirāz: bu beladan kaçmam (226/6)</p> <p><u>{-(y)I}</u></p> <p>tüşkey koyı: aşağı düşecek (358/3)</p> <p><u>{-(y)U}</u></p> <p>bağrıña her gül sayu yüz hār bolğay mu idi: bağrına her gülü sayarak yüz diken olacak mıydı (651/7)</p>	<p><u>{-(y)U}</u></p>
--	-----------------------

FK {-mAy(In)} = CH {-mAdIn}

Bu zarf-fiil ekleri durum veya zaman ifadeli zarf tümleçleri kurmaktadır. ⁵⁶-
mAdan,-maksızın, -mAdan önce anlamlarından birini taşıyabilir:

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{-mAy(In)}	{-mAdIn}
<p><u>{-mAy}</u></p> <p>tün ü kün tınmay: gece gündüz dinlenmeden (43/5)</p> <p>qaldı ayılmay nihānı 'ışk sırrı niçe kim:nice aşk sırrı söylenmeden kaldı (608/6)</p> <p>ol yan ivrülür tınmay tüşüptür: o tarafa çevrilir dinlenmeden düşmüştür (619/5)</p> <p><u>{-mAyIn}</u></p> <p>yār derdim sormayın könlümni maḥzūn kıldı: yār derdimi sormaksızın /beni) hüznlendirdi (34/1)</p> <p>qayda qoyğay salmayın cins-i beni Ādemğat: insanoğluna adını vermeden nereye koyacak (86/1)</p> <p>bu yakın olmas vücūd esbābıdın ayrılmayın: beden elbisesinden çıkmaksızın bu yakın olmaz (686/III14)</p> <p>qatre su tamızmas il ağzın kurutmayın:başkalarının ağzını kurutmadan damla su akıtmaz (748/1)</p>	<p>qomadın dāne senden dāmenüme/ nidem kim od düşdi ḥarmenüme: eteğime senden tane koymadan ne yapayım ateş düştü harmanıma (431/31)</p>

⁵⁶ Yücel, *age.*, s. 122.

FK {-GAI} = CH {-(y)AI} / {-(y)Al(I)dAn} / {-(y)AldAn berü}

Tütkiye Türkçesinde bu zarf-fiil eki yüklemdeki oluş veya kılışın başladığı zaman noktasını belirten zarf-tümleci kurar. ⁵⁷Çağatay Türkçesindeki işlevi metinler arasında dikkat çeken özellik, FK'de ek başında ünsüz uyumuna bağlı olarak **-g / -k** biçimlerinde bulunan ünsüzün CH'de olmayışıdır. CH'de ekin ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine eklenirken araya bağlayıcı ünsüz aldığı görülmektedir. CH'de dikkat çeken başka bir özellik ise ekin diğer bazı ekler ve edatlarla daha da genişletilmesidir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-GAI}	{-(y)AI} / {- (y)Al(I)dAn} / {- (y)AldAnberü}
did kilgüm sorğalı: sormak için mutlaka geleceğim dedi (33/4)	{-(y)AI} düşeli 'aşkuma cānum: canım aşkıma düşeli (2415/169)
otqa tüşkeli: ateşe düşmek için (55/3)	yüzünü görmeyeli senün iy peri-
kiskeli: kesmek için (200/5)	şıfat/şıfı kalmadı bî-şarār saçun tek
şalğalı şām-ı firāk içre: ayrılık gecesinde kalmak için (507/7)	şarārumuz: ey peri yüzlü senin yüzünü görmeyeli saçın gibi kararsızlığımız kalmadı.(3153/227)
uşşākını öltürgeli: âşıkalarını öldürmek için (622/1)	şanlı yaş ile oldu çü deryā
artuşıraş sivdürgeli: daha çok sevdirmek için (622/3)	kenārumuz/sensüz geçeli iy yüzi gül
ışşım allıda bildürgeli: karşısında aşkıyı bildirmek için (622/4)	rüzgārumuz: ey gül yüzlü rüzgarımız sensiz geçeli beri denizimiz kanlı gözyaşlarıyla doldu (3152/227)
anı içkeli: onu içmek için (689/108)	{-(y)AIdAn}
şan tökkeli: kan dökmek için (687/VII/37)	gül yüzünü göreliden: gül yüzünü göreliden beri (1241/87)
	{-(y)AldAn}
	zūlfünde şolaşaldan baht-ı siyāhumı
	gör: senin saçında dolaşalı berikara bahtımı gör (1031/73)

⁵⁷ Yücel, *age.*, s. 119.

	<p>didı mıhrüm şalaldan sağa säye: dedi güneşim sana gölge salalı beri(2414/169) <i>{-(y)AldAn berü}</i></p> <p>ķurulaldan berü: kurulduğundan beri (3396/246)</p> <p>elden gideliden berü: elden gittiğinden beri (3158/227)</p> <p>yıkılaldan berü: yıkıldığında beri (3167/228)</p>
--	--

FK {-GUnça} = CH {-(y)Inca}

Gelecek zaman sıfat-fiili ve zamir n'sini taşıyan eşitlik ekinin birleşmesinden oluşmuş zaman zarfı türeten bu zarf-fiil ekiyle ilgili olarak metinler arasında dikkat çeken özellik, FK'de ünsüz uyumuna bağlı olarak **-G** şeklinde bulunan ek başı ünsüzünün CH'de olmayışı ve FK'de ekin sürekli olarak /ç/ ünsüzüyle yazılışdır. Yine FK'de ilk hece ünlüsünün yuvarlak olmasına karşın CH'de bu ünlü düzdür. Ekin CH'de ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine eklenirken araya yardımcı ünsüz aldığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-GUnça}</i>	<i>{-(y)Inca}</i>
köz yumup açkunça: göz yuyup açincaya kadar (182/2)	gelince bāğa: bahçeye gelince (1188/v27b/83)
kiçe tañ atkunça: gece tan atana kadar (217/9)	gider mi ölmeyince cān bedenden: ölmeden can bedenden gider mi (1508/105)
ağzımğa yitkünçe: ağzıma gelinceye kadar (423/5)	gelmeyince bezmümüze: meclisimize gelmeyince (3465/252)
	ölünce uşbu arada kalayın: ölünce burada kalayım (5112/381)

FK {-sA} = CH {-sA}

Şahıs eklerini alması, fiil kök ve gövdeleri dışında isimlerden ve zaman eklerinden sonra da *i-* fiilinin yardımıyla gelmesi gibi kendine has özellikleri olan bu zarf-fiil, cümledeki başka unsurların yardımıyla temel cümlenin yüklemine şart, tarz ve zaman bakımlarından belirten zarf-tümleci kurmaktadır.⁵⁸ Ekin yapısı her iki metinde de aynıdır. Ekin kullanımı ile ilgili başlıca özellikler şunlardır:

Fiil Kök ve Gövdelerine Gelmesi

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
Teklik 1. Şahıs {-sAm}	Teklik 1. Şahıs {-sAm}
mıhr-i ruhsārığa kōz salsam öler-min: parlak yüzüne baktığımda ölürüm (32/4) her birin atsam bir āhım oқиğa: bir āhımın okuyla her birini atsam (56/4) ki tıfl kibi yığılasam: çocuk gibi ağladığımda (70/5) tıg ile yunsam nişan köprek қalur: kılıçla yıkansam da iz çokça kalır (153/1) <i>Olumsuz Yapılarda</i> gedālıkkılmasam: dilenmesem (599/5) körmesem: görmesem (785/1)	anuñ vaşlyıçün nola eger dünyayı terk itsem: onun kavuşması için eğer dünyayı terk edersem ne olur (1324/92) <i>Olumsuz Yapılarda</i> ben olmasam ol olurdu peygām-ber: ben olmasaydım o peygamber olurdu (826/38)
Teklik 2. Şahıs {-sAn}	Teklik 2. Şahıs {-sAn}
cāngā ot ursañ: cana ateş atsan (80/7) yir isteseñ: yer istesen (189/7) <i>Olumsuz Yapılarda</i> toldurmasañ cāmım: kadehimi doldurmazsan (49/7) fehm itmeseñ mest ol: anlamazsan sarhoş ol (326/9)	<i>Olumsuz Yapılarda</i> sen olmasañ bu 'ālemde olurdı қamu'adem: sen olmazsan bu dünyada her şey olurdu (611/443)
Teklik 3. Şahıs {-sA}	Teklik 3. Şahıs {-sA}
āzād olsa: serbest kalsa (49/5) yār köp kılsa cefā: yār çokça cefa etse (56/9) қarı kızarsa içip bāde: ihtiyar şarap içip kızarsa (73/3) eger közgüde serv-i gül-'izārım körgüzse: eğer aynada gül yüzlü sevgilim görürse (87/4)	oқınsa lezzetidür қalb ü cānuñ: okunsa kalp ve canın lezzetidir (791/55) öğine turmaz cem' olsa 'ālem: dünya toplansa önünde durmaz (967/İ33b/68) <i>Olumsuz Yapılarda</i> ol olmasa olmazdı eflāk: o olmasaydı alem olmazdı (570/40)

⁵⁸Yücel, age. s. 121.

<u>Olumsuz Yapılarda</u> şükr itmese: şükür etmezse (327/4) su yüzünü tutmasa: su yüzünü utanmazsa (376/5)	benümçün ağlamazsa gözüm olur benüm nem: benim için ağlamazsa gözüm nemlenir (1027/72b)
Çokluk 2. Şahıs {-sAηIz}	Çokluk 2. Şahıs [-sAηUz]
yâr meni isteseñiz mest oluban: yâr mest olarak beni istesenez (216/2) ‘aql u huş ehlini bir mecnûnga mânend itseñiz: akli başında olanları deli gibi etsenez (227/5)	Ø
Çokluk 3. Şahıs {-sAlAr}	Çokluk 3. Şahıs {-sAlAr}
katl üçün salsalar: öldürmek için gönderseler (310/4) ‘uşşâkığa cân birseler: âşıklarına can verseler (497/4) şâhlarınñ körseler: sultanlarını görseler (596/6) suğa yusalar: suda yıkasalar (7244/4)	bir birisine göstereleler: birbirlerine göstereleler (4817/358)

Zaman Eklerinden Önce Gelmesi

-sA zarf-fiili fiil kök ve gövdelerine doğrudan eklendikten sonra üstüne ek-fiille birlikte görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman çekimlerini alabilmektedir. CH’de bu ek-fiilin kimi yerlerde eridiği görülmektedir:

FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
Teklik 1. Şahıs {-sAm}	Teklik 1. Şahıs [-sAydUm]
öltürmekini bilsem idi: öldürmeyeceğini bilseydim (440/2) añlasam irdi: anlasaydım (440/6)	Ø
Teklik 3. Şahıs {-sA}	Teklik 3. Şahıs {-sAydI}
bolsa irdi ol gül-‘izâr ‘aşık: gül yanaklım âşık olsaydı (328/1) kılsa idi kâmeti kibi tüzlük: boyu gibi düz yapsaydı (340/3) <u>Olumsuz Yapılarda</u> istememes bolsa idi: istemeyecek olsaydı (657/5)	kaçan kim eline alsaydı ol gürz: ne zaman eline gürzü alsaydı (1166/82) derd ile dişeydi yâ hû: dertle yâ Hu deseydi (2822/200) <u>Olumsuz Yapılarda</u> derd ü belâñ ile dil hem-ğayş olmasaydı: gönül dert ve belan ile arkadaş olmasaydı (1028/72) lebüñe cām-ı mey doñınmasaydı: dudağına şarap kadehi dokunmasaydı (2537/V60b/178)

Zaman Eklerinden Sonra Gelmesi

-sA zarf-fiili zaman eklerinden sonra ek-fiilin yardımıyla gelmektedir. CH’de ek-fiilin yer yer eridiği görülmektedir:

FEVĀYİDÜ’L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
Teklik 1. Şahıs [-dXm irse]	Teklik 1. Şahıs {-mAz isem}/{-r isem}
Ø	<u>{-mAz isem}</u> şādmān olmaz isem vaşl-ı nigār ile nola: sevgiliye kavuşmakla mutlu olmazsam ne olur (3131/225) <u>{-r isem}</u> nola ben çeker isem derd ü zaḥmet: dert ve zahmeti ben çekersem ne olur (3289/237)
Teklik 2. Şahıs {-r irseṅ}	Teklik 2. Şahıs {-r(I)sAṅ}
ferāḡatı tiler irseṅ: rahatlamak istersen (479/5) tartar irseṅ: tartarsan (558/1) <u>Olumsuz Yapılarda</u> içmez iseṅ gül-gün mey: gül renkli şarabı içmezsen (39/2)	nola ḡan eyler iseṅ iy perī-rū: ey peri yanaklı öldürürsen ne olur (3108/223) ne dir iseṅ buyur şehā: şaha ne diyeceksen buyur (3693/270)
Teklik 3. Şahıs {-dX irse}/{-r irse}	Teklik 3. Şahıs {-rsA} / {-dI(y)sA}
<u>{-dX irse}</u> baḡlandı irse bir işik: bir eşiğe, kapıya baḡlandıysa (344/7) oldı irse vefāsız: vefasız olduysa (423/8) <u>{-r irse}</u> tiler irse: dilerse (73/5) <u>Olumsuz Yapılarda</u> kör anı ger közüne kirmedir irse bu beyāz: eğer gözüne bu beyazlık girmedirse onu gör(276/6)	<u>{-rsA}</u> ‘asī olursa cümle cihān ḡalkı: dünya halkının hepsi isyan ederse (615/İ23a/45) delinsün baḡrı ger olursa gevher: eğer elmas olursa baḡrı delinsin (998/70) <u>{-dI(y)sA}</u> oldıysa saṅa ṭalebkār: seni istediye, senden bir şey istediye (310/22)
Çokluk 3. Şahıs [-dX irseler]	Çokluk 3. Şahıs {-dIIArsA}
Ø	ne deḡlü ḡovdılarsa ḡitmedi ol: ne kadar kovdularsa o gitmedi (323/23)

Adlardan Sonra Gelmesi

-sA ekleri, ek-fiilin yardımıyla Adlardan sonra da gelmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. Şahıs {i(r)sem}</i>	<i>Teklik 1. Şahıs [IsAm]</i>
satmanız 'ālemğa sevdāyī isem iy derd ü ğam: ey dert ve gam sevdalıysam dünyaya satmayınız (217/6)	Ø
<i>Teklik 2. Şahıs {i(r)señ}</i>	<i>Teklik 2. Şahıs [(I)sAñ]</i>
ir irseñ: erkeksen (77/7) ğamlıĝ irseñ: gamlıysan (407/2)	Ø
<i>Teklik 3. Şahıs {i(r)se}</i>	<i>Teklik 3. Şahıs {(I)sA}</i>
ösrük ise şubḥ u şām: sabah akşam sarhoşsa (30/7) 'aceb imes işimiz deyr ara gedālĝ ise: işimiz manastırda dilencilikse şaşılmaz (145/4) yoĝ ise biyle eşer birle ni imkân elfāz: böyle bir eserle imkan yoksa (299/5) köp ise derdim: derdim çoksa (472/2)	ne kim var ise dünyā içre mevcūd: dünya içinde ne bulunuyorsa (109/8) eger nesrîn ise sünbül gerekdür: eğer nesrin ise sünbül gereklidir (3399/247) faķir ise nola: fakirse ne olur (3775/276)

Kalıplaşmış Kelimelerde

Bu ekin kimi kelimelerde kalıplaşarak o kelimeyi bağlama edatı yaptığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
yoĝsa: yoksa, aksi hâlde (74/2), (506/2),(692/1)	yoĝsa: yoksa, aksi takdirde (3585/182) gerekse: gerekse (4214/311)

Ortak Olmayan Zarf-Fiil Ekleri

Yalnızca Fevāyidü'l-Kiber'de Geçen Zarf-Fiil Ekleri

Esas fiilin hareketinden önce yer alan başka bir harekete işaret eden zarf-fiil ekidir. Ek başı ünsüzü, ünsüz uyumuna bağlı olarak *k-* / *g-* biçimlerinde bulunabilmektedir. Ek sonu ünsüzü ise sürekli *ç* olarak yazılmaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-GAç}</i>	<i>∅</i>
<p>çikkeç āh: āh çekince (122/9)</p> <p>kūlbem iylegeç rūšen: evimi aydınlattınca (63/3)</p> <p>sūnbūlin körgeç közüm boldı: sūnbūlünü görünce gözüüm oldu (205/4)</p> <p>kiçe mescidқа kirgeç: gece mescide girince (448/6)</p> <p>fenā cellādı çikkeç tīg:fanilik celladı (Azrail) kılıcı çekince (518/2)</p> <p>қoyғаç қadem başımға: başıma ayağını koyunca (575/4)</p>	

{-GU} sıfat-fiil ve eşitlik ekinin birleşmesinden oluşmuş bu zarf-fiil eki fiildeki hareketle birlikte ya da asıl hareketten sonra ortaya çıkan başka bir hareketi ifade eder.⁵⁹

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-GUçA}</i>	<i>∅</i>
<p>hey digünçe ni sin olğun arada ni aḥbāb:hey dediğinde arada ne sen ne de dost olacak (44/8)</p> <p>Hüseyni tuyğuça: Hüseyi'i duyunca (263/9)</p> <p>ölgüçe bolmasam özdin āgāh: öldüğümde kendimden haberim olmasa (558/6)</p>	

{-GAn} sıfat-fiili ve bulunma durumu ekinin birleşmesinden oluşmuş bu zarf-fiil, fiildeki asıl hareketi hazırlayan başka bir harekete işaret eder ve *-diğında, -ınca*

⁵⁹ Eckmann, age., s. 112.

anlamlarını taşır. Ek başı ünsüzünün ünsüzuyumuna bağlı olarak *g-* / *k-* biçimlerinde olabildiği görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-GAndA}</i>	\emptyset
<p>tapqanda dağı bar idi elbette şaleb:bulduğunda da elbette istek vardı (48/9)</p> <p>itler gedā körgende ğavġa şıldılar: itler dilenci görünce kavga ettiler (159/5)</p> <p>belā tağı ara yatqanda: bela dağının arasına yattığında/yatınca (281/4)</p> <p>oğını şikkende: okunu çekince (287/2)</p> <p>könlüme kirgende: gönlüme girince (665/2)</p>	

{-rdA} / {-ArdA} / {-UrdA}

Geniş zaman kipi ve bulunma durumu ekinin birleşmesinden oluşmuş bu zarf-fiil *-ken* veya *-ınca* anlamı vermektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-rdA} / {-ArdA} / {-UrdA}</i>	\emptyset
<p>külerde rişte-i dür dik tişiq: inci ipliği gibi (düzülmüş olan) dişlerin gülerken (157/3)</p> <p>urur-min yirge başımnı ğamığın cān talaşurda: canla kavga ederken sıkıntından başımı yere vururum (188/6)</p> <p>il şadiş zikrin şılurda: el senin boyunu zikrederken(193/5)</p> <p>er şuş tutarda: erkek kuş tutarken (469/2)</p>	

Geniş zaman kipi ve yönelme ekinin birleşmesinden oluşmuş bu zarf-fiil *-ınca*, *-diğında* veya *-mak için* anlamlarını vermektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-rgA} / {-ArgA} / {-UrgA}</i>	∅
cān birürge açsa: can vermek için açsa (229/2) aña sürterge yüzüm altını dik: yüzümün altınımı ona sürtünce (346/3) yarlıg basarğa ol tamğasıdın: o damgasıyla ferman bastığında (409/6) çıkarğa cān kuşu: can kuşu çıktığında (420/2)	

Yalnızca Cemşid Ü Hurşid'de Geçen Zarf-Fiil Ekleri

Zaman zarfı türeten bu zarf-fiil eki *-(y)IcAk* ve onun genişletilmiş şekli *-(y)IcAgIz* biçimlerinde bulunabilmektedir.⁶⁰ Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerinde araya bağlayıcı ünlü alan bu ek *-mca* veya *-dıgında* şeklinde çevrilebilir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
∅	<i>{-(y)IcAk} / {-(y)IcAgIz}</i>
	gelicek niçün alam yārdan dür: gelince sevgiliden niçin inci alayım (2052/V48b/143) cān mürdesi zinde olur iy cān/la'lünden işidicek hiṭābı: ey can dudağından adını iştince ölmüş olan can dirilirdi (2492/7/175) idicek āh ṭağı germ iderdi: āh edince dağı eritirdi (2816/200)

Geçmiş zaman sıfat-fiil ve eşitlik ekinin birleşmesinden oluşmuş bu ek cümlelerin yüklemindeki oluş veya kılışın süresini belirleyen zarflar yapar:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
∅	<i>{-dUkçA}</i>
	ğamzesi oқи sinemi mecrūh kıldukça anuḡ: onun kirpiği sinemi yaraladıkça (2827/201) ben aḡladukça: ben aḡladıkça (4268/315) cihān ṭurdukça: dünya durdukça (4571/339)

{-dUkçA} zarf-fiilinin arasına teklik 1. şahıs iyelik ekinin gelmesiyle oluşmuş zarf-fiil ekidir. Anlamı *-dıgım kadar* veya *-dıgımda*'dır:

⁶⁰ Yücel, age. s. 121.

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
∅	<u>{-dUgUmcA}</u>
	<p>ġam-ı 'aşk ile giryān olduğumca: aşkın sıkıntısıyla ağladığımda (2806/199)</p> <p>firākuñdan ġam ile itdügümce</p> <p>āh: ayrılığından sıkıntıyla āh ettiğimde (3069/V73a/220)</p> <p>añup ağladuğumca dün ü gün: gece gündüz anarak ağladığımda (3129/225)</p>

{-dUkça} zarf-fiilinin arasına teklik 3. şahıs iyelik eki ve zamir n'sinin gelmesiyle oluşmuş bir zarf-fiil ekidir. Bu fiilde yüklemdeki oluş veya kılışın süresini belirleyen zarflar yapmaktadır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
∅	<u>{-dUGIncA}</u>
	<p>seyr itdügince: seyrettikçe (1038/73)</p> <p>aķıtduğınca derd ile gözüm yaş: dertle gözyaşı akıttıkça (3063/219)</p> <p>zinde olduğınca şāh-Ķayşer: şah Kayser hayatta oldukça (3948/290)</p> <p>geldügince elden: elden geldiği kadar (5339/399)</p>

Sadece CH'de kullanılan ve durum bildiren zarf-fiil ekidir. Yalnızca ek-fiil yardımıyla görev alan ekin adlara ve çekimli fillere eklenebilmesi en önemli özelliğidir. Ek, ünlü uyumuna tabi değildir. Örnekler ise şunlardır:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
∅	<u>{-(I)ken}</u>
	<p><u>Adlara Gelebilmesi</u></p> <p>it iken oldu ādem: köpekken insan oldu (334/İ13b/24)</p> <p>bu sözdeyiken: bu sözdeyken (1740/121)</p>

	<p>bizümle yâr iken: bizimli sevgiliyken (3218/232)</p> <p>iki gönçayiken: iki gancayken (3221/232)</p>
	<p><i>Fiillere Gelebilmesi</i></p> <p>nârı yanurken gülşen eyler: ateşi yanarken sevinir (87/6)</p> <p>mu ‘allim olmuş iken: öğretmen olmuşken (559/40)</p> <p>dil bülbülü oçurken: gönül bülbülü öterken (1024/72)</p> <p>bu sözi söyler iken: bu sözü söylerken (1214/85)</p> <p>seyri iderken şehir içini: şehrin içini seyrederken (1960/169b/137)</p> <p>otururken ğam ile: sıkıntıyla otururken (2234/156)</p>

FEVĀYĪDÜ’L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)p}	{-(y)Up}
{-bAn}	{-(y)UbAn(I)}
{-A} / {-y} / {-(y)I} / {-(y)U}	{-(y)A} / {-(y)U} / {-(y)I}
{-mAy(In)}	{-mAdIn}
{-GAlI}	{-(y)AlI} / {-(y)Al(I)dAn} / {-(y)Al(d)An berü}
{-GUçA}	{-(y)IncA}
{-sA}	{-sA}
{-GAç}	Ø
{-GUçA}	Ø
{-GAndA}	Ø
{-rdA} / {-UrdA} / {-ArdA}	Ø
{-rgA} / {-UrgA} / {-ArgA}	Ø
Ø	{-(y)IcAk} / {-(y)IcAgIz}
Ø	{-dUkçA}
Ø	{-dUGIncA}
Ø	{-dUgUmçA}
Ø	{-ken}

2.3.2. Çatı Ekleri

2.3.2.1. Geçişlilik Ekleri

2.3.2.1.1. FK {-Ar} = CH {-Ar}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-Ar}	{-Ar}
çıkarmān: çıkarmayın (689/VII/72)	

2.3.2.1.2. FK {-Ur} = CH {-Ur}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-Ur}	{-Ur}
birür: verir (25/1)	oğurdı cāndan: gönülden okurdu (855/60)
yāriğ kilür : sevgilin gelir (58/9)	bilürsin: bilirsin (1077/76)
bilür: bilir (162/7)	ol buyurur: o emreder (3968/291)

2.3.2.1.3. FK {-DUr} = CH {-dUr}

Ek ünlüsünün her iki metinde de sürekli yuvarlak olduğu görülmektedir. FK'de ekin kullanımıyla ilgili ek başı ünsüzünün ünsüz uyumuna tabi olduğu, ancak son harfi *-l* olan *kil-,öl* ve *otur-* fiilleriyle kullanıldığında bu kuralın dışına çıktığı görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-DUr}	{-dUr}
īmāniğni aldurdurğ: imanını aldirdin (60/4)	yüzin döndürdi: yüzünü döndürdü (1507/105)
sındurdurğ: kırdirdin (60/6)	gezdürdi: gezdirdi (3560/259)
yandurdurğ: yandirdin (60/9)	yandurđ dil ü cāni: gönlü yandirdi (4010/294)
yağdurup: yağdırıp (155/2)	yağdurđ şekker: şeker yağdırđ (4186/308)
aldurđ: aldirdi (228/1)	
öltürdüğ: öldürdün (496/5)	
*Son seste <i>-l</i> bulunması durumunda bu	*Son seste <i>-l</i> bulunması durumunda bu

ekin ünsüz uyumundan saptığı görülmemektedir: <i>kil-</i> kiltür: getir (437/6) <i>öl-</i> öltürdi: öldürdü (332/3) <i>ol-</i> oltursam: otursam (450/7)	ekin ünsüz uyumundan saptığı görülmemektedir: <i>gel-</i> getürdi: getirdi (2091/146) getür: getir (4006/294) <i>öl-</i> öltürdi: öldürdü (53/2) <i>ol-</i> oturdu: oturdu (4097/301)
--	---

2.3.2.1.4. FK {-**(X)t**} = CH {-**(I)t**}

Ekteki bağlayıcı ünlünün FK'de dudak uyumuna tabi, CH'de ise sürekli düz olduğu görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>{-(X)t}</i>	<i>{-(I)t}</i>
añlatur: anlatır (376/4) yaruttı: parlattı (479/1) avutma: avutma (689/31)	beñzetdüm: benzettim (1980/138) añdup: akıtıp (2959/211) el uzadup: el uzatarak (4094/301)

2.3.2.1.5. FK {-**ter**} = CH {-**Der**}

Belirli fiillere geldiği görülmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>[-ter]</i>	<i>{-Der }</i>
Ø	gönderse: ⁶¹ gönderse (969/68) gösterdi: ⁶² gösterdi (3469/252)

2.3.2.1.6. Diğer Geçişlilik Fiilleri

Her iki metinde kullanılan diğer geçişlilik ekleri şunlardır:

⁶¹ Timurtaş, *age.*, s. 136.; Gülsevin, *age.*, s. 140.

⁶² Timurtaş, *age.*, s. 136.

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<u>{-gUz}</u> vaşlı tırgüzdi: ⁶³ kavuşma canlandırdı (525/6) körgüzüp: gösterip (689/393) <u>{-GAR}</u> ötkerse: ⁶⁴ geçirse (410/6)	<u>{-gXt}</u> turgudup: durdurup (62/5)

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-Ar}	{-Ar}
{-Ur}	{-Ur}
{-DUr}	{-dUr}
{-(X)t}	{-(I)t}
{-GUr}	{-gUr}
[-ter]	{-Der}
<u>{-gUz}</u>	<u>{-gXt}</u>
<u>{-GAR}</u>	

2.3.2.2. Edilgenlik Ekleri

Edilgenlik ekleri FK'de her türlü fiil kök ve gövdelerinde $\{- (X)l\}$ şeklinde, CH'de ise ünlü ile biten fiillerde ve $/l/$ ünsüzünden sonra $\{- (I)n\}$, bunun dışındaki fiillerde $\{- (X)l\}$ biçimindedir. Bu ekle birlikte kullanılan bağlayıcı ünlü FK'de dudak uyumuna tabi, ancak CH'de sürekli düzdür:

2.3.2.2.1. FK $\{- (X)l\}$ = CH $\{- (I)l\}$

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
$\{- (X)l\}$	$\{- (I)l\}$
tizilgen inçü: dizilen inci (157/3) ivrülüp: kıvrılıp, dönderilip (202/4) tapılmas: bulunmaz (382/7)	verilen t̄ac haqqı: verilen taç hakkı (792/56) dinilür: söylenir (807/57)

⁶³ Eckmann, *age.*, s. 47.

⁶⁴ Eckmann, *age.*, s. 47.

buzulğaç: bozulan (481/4) yapıştıruldu: yapıştırıldı (557/4) uzalur: uzalır (689/290)	açıldı: açıldı (4492/333) içildi: içildi (44886/364) *Şu örnekteki -I eki oluş bildirmektedir: dirildi kıamusı: hepsi canlandı (2/3889/285)
--	---

2.3.2.2.2. FK Ø = CH {-I)n}

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Ø	{-(I)n}
Ø	bulnur: bulunur (342/24) urnur: vurulur (584/41) bilindi: bilindi (5000/373)

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)l}	{-(I)l}
Ø	{-(I)n}

2.2.2.2.3. DönüŖlölük Eki FK {-X)n} = CH {-I)n}

DönüŖlölük eki her iki metinde de /n/ biçimindedir. Ekle birlikte kullanılan ünlü FK'de dudak uyumuna tabi, ancak CH'de sürekli düzdür:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)n}	{-(I)n}
körünmes: görünmez (134/6) örgenmek kirek: öğrenmek gerek (329/7) atlanıptur: atına binmiştir (6554/4) tiprense: tiprense (722/1)	boyanmış özi: kendi bayanmış (1219/85) sevindi: sevindi (1958/137) görindi: göründü (2101/147) göyünür âhım odından: âhımın ateşinden göyünür (2213/155) atlandı: atına bindi (4356/322)

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)n}	{-(I)n}

2.3.2.2.4. İşteşlik Eki FK {-(X)ş} = CH {-(I)ş}

İşteşlik eki her iki metinde de /ş/ biçimindedir. Ekle birlikte kullanılan bağlayıcı ünlü FK'de dudak uyumuna tabi, ancak CH'de sürekli düzdür:

2.3.3. İşteşlik Göreviyle Kullanılması

Şu fiillerde görülen /ş/ eki fiildeki hareketin birlikte veya karşılıklı yapıldığını bildirmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞD
{-(X)ş}	{-(I)ş}
savaş: savaş (198/6)	savaş: savaş (4359/322)
tutaş: tutuşur (269/3)	
talaşur: tartışır (269/6)	

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)ş}	{-(I)ş}

2.3.4. Dönüştürme Bildirmesi

Şu fiillerde görülen /ş/ eki dönüştürme bildirmektedir:

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
kuçuşup: tutuşup (62/1)	irişüp: ulaşip, yetişip (2620/184)
sözleşip: sözleşip (62/3)	yaraşur: yakışır (2612/184)
tolğaşip: dolaşip (62/6)	bulaşdur: bulaştır (2974/212)
yapışur: yapışır (345/5)	yitişiser: yetişecek (5196/368)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKLER TABLOSU

3.1. Yapım Ekleri

3.1.1. Addan Ad Yapan Ekler

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{+IXG}	{+IİK}
{+IXG}	{+IU}
{+GI}	{+GI}
{+(X)nçI}	[+(D)nçI]
{+GInA}	[+gına]
{+sIz}	{+sUz}
{+GA}	{+ge}
{+düz}	{+düz}
[+çak]	{+cAk}
[çIIAy]	{+cIIAyIn}
{+dAş}	{+dAş}
<u>{+ak}</u>	<u>{+dan}</u>
<u>{+er}</u>	<u>{+cI}</u>
<u>{+ev}</u>	
<u>{+rak}</u>	
<u>{+sI}</u>	

3.1.2. Fiilden Ad Yapan Ekler

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(A)G}	{-(A)G}
{-(X)G}	{-(U)k}
{-GU}	{-gU}
{-(X)m}	[-(X)m]
{-U}	{-U}

<u>[-(X)ş]</u>	<u>[-(X)ş]</u>
<u>{-l}</u>	<u>{-l}</u>
<u>{-(A-I)n}</u>	<u>{-A}</u>
<u>{-GUn}</u>	<u>{-(A-I)n}</u>
<u>{-ka}</u>	<u>{-miş}</u>
<u>{-mur}</u>	<u>{-mur}</u>
<u>{-mA}</u>	<u>{-t}</u>
<u>{-t}</u>	
<u>{-z}</u>	

3.1.3. Addan Fiil Yapan Ekler

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<u>{+lA}</u>	<u>{+lA}</u>
<u>{+A}</u>	<u>{+A}</u>
<u>{+ar} / {+(ü)r}</u>	<u>{+ar} / {+(ü)r}</u>
<u>{+rA}</u>	<u>{+ra}</u>
<u>{+I}</u>	<u>{+I}</u>
<u>{+(A)l}</u>	<u>{+(I)l}</u>
<u>{+da}</u>	<u>{+da}</u>
<u>{+et}</u>	<u>{+et}</u>
<u>{+(X)k}</u>	
<u>{+kar}</u>	

3.2. Çekim Ekleri

3.2.1. Ad İşletme Ekleri

3.2.1.1. Çokluk Eki

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<u>{+lAr}</u>	<u>{+lAr}</u>

3.2.1.2. İyelik Ekleri

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{+(X)m}	{+(U)m}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{+(X)η}	{+(U)η}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{+(s)I} / {+(y)I}	{+(s)I} / {+(y)I}
<i>Çokluk 1. şh.</i>	{+(X)mXz}	{+(U)mUz}
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{+(I)ηIz}	{+(U)ηUz}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{+lArI}	{+lArI}

3.2.1.3. Durum Ekleri

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Yalın D</i>	∅	∅
<i>Yükleme D</i>	{+nI} / {+n} / {+I} / ∅	{+(y)I} / {+(n)I} / {+n} / ∅
<i>Yönelme D</i>	{+GA} / {+A} / {+(n)A}	{+(y)A} / {+(n)A}
<i>Bulunma D</i>	{+(n)DA}	{+(n)dA}
<i>Çıkma D</i>	{+(n)DIIn}	{+(n)dAn}
<i>İlgi D</i>	{+nIη} / {+nUη} / ∅	{+(n)Uη} / ∅
<i>Eşitlik D</i>	{+çA}	{+(n)CA}
<i>Vasıta D</i>	{+n}	{+(y)lA}
<i>Yön G D</i>	{+rA} / {+GArI}	{+rA} / {+ArU}

3.2.2. Fiil İşletme Ekleri

3.2.2.1. Bildirme Kipleri

3.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-DXm}	{-dUm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-DXη}	{-dUη}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-DI}	{-dI}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	{-DUk}	[-dUk]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-DIlAr}	{-dIlAr}

Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Olumsuzu

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mCHXm}	[-mAdUm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAdXη}	{-mAdUη}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAdI}	{-mAdI}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	{-mAdUk}	[-mAdIk]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-mAdIIAr}	{-mAdIIAr}

.Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Soru Biçimi

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-DXη mU}	[-DIη mI]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-DI mU}	{-dI mI}

3.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman I

Öğrenilen Geçmiş Zaman I'in Çekimi

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mIşAm}	{-mIşAm}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mIş}	{-mIş} / {-mIş-dUr(ur)}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	[-mIş-biz]	{-mIşUz}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	[-mIşlAr]	{-mIşlAr}

Öğrenilen Geçmiş Zaman I'in Olumsuzu

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAmlşAm}	[-mAmlşAm]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAmlş}	[-mAmlş]

Öğrenilen Geçmiş Zaman I'in Hikâyesi

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	[-mİş i(r)dim]	{-mİş IdUm}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mİş i(r)di}	{-mİş ldl} / {-mİşdl}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	[-mİşlAr idi]	{-mİşlArdI}

3.2.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman II

Öğrenilen Geçmiş Zaman II'nin Çekimi

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-(X)p- min}	∅
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-(X)p- sin}	∅
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-(X)p-Dur} / {-(X)p Durur}	{-(U)p-durur} / {-(U)pdUr}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-(X)p-DurlAr }	∅

Öğrenilen Geçmiş Zaman II'nin Olumsuzu

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAydUr}	∅

Öğrenilen Geçmiş Zaman II'nin Hikâyesi

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-(X)p irdi}	∅

3.2.2.1.4. Geniş Zaman Kipi

Geniş Zaman Kipinin Çekimi

	FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-r-min} / {-Ur-min}/{-Ar-min}/ {-rAm}	{-rAm} / {-UrAm} / {-ArAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-Ar-sin}/{-r-sin}	{-UrsIn} / {-ArsIn}/{-rsIn}

<i>Teklik 2. şh.</i>	{-r} / {-Ur} / {-Ar}	{-r} / {-Ur} / {-Ar}
<i>Çokluk 1. şh.</i>	{-Ar-biz}	{-UrUz} / {-ArUz}
<i>Çokluk 2. şh.</i>	{-r-siz}	{-Arsiz}/{-rsiz}
<i>Çokluk 3. şh.</i>	{-rlAr} / {-UrlAr} / {-ArlAr}	{-rlAr} / {-UrlAr} / {-ArlAr}

Geniş Zaman Kipinin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	[-mAs-min]	{-mAzAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAs-sin}	{-mAzsIn}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAs}	{-mAz}
<i>Çokluk 3. şh.</i>	{-mAslAr}	[-mAzlAr]

Geniş Zaman Kipinin Soru Biçimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-Ur mU}	{-r mI}
{-mAs mU}	{-Ar mI}
	{-Ûr mIsIn}
	{-mAz mI/mIsIn}

Geniş Zaman Kipinin Hikâyesi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-r i(r)dim}	{-r IdUm}
<i>Teklik2. şh.</i>	[-r IdIŋ]	{-r IdUŋ}
<i>Teklik 3. şh.</i>	-r i(r)di	-r (I)dI
<i>Çokluk 1. şh.</i>	[-r IdIŋIz]	{-r (I)dUk}
<i>Çokluk 3. şh.</i>	{-r i(r)dilAr }	{-r (lAr) idi(lAr)}

Geniş Zaman Kipinin Olumsuz Hikâyesi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAs i(r)dim}	{-mAz(I)dUm}
<i>Teklik 3. şh.</i>	[-mAs i(r)di]	{-mAz(I)dI}

Geniş Zaman Kipinin Rivayeti

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-Ur irmiş}	-r (I)mIş

3.2.2.1.5. Şimdiki Zaman Kipi

Şimdiki Zaman Kipinin Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-dUr min}	{-rAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	[-dUr sin]	{-rsIn}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-AdUr} / {-ydUr}	{-r}

Şimdiki Zaman Kipinin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAydUr}	[-mAz]

Şimdiki Zaman Kipinin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 2. şh.</i>	[-AdUr-sin mU]	{-Ur mIsIn}

3.2.2.1.6. Gelecek Zaman I

Gelecek Zaman I'in Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-GA(y)-min}	{-IsArAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-GA(y)-sin}	[-IsArsIn]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-GA(y)}	{-IsAr} / {- (y)AcAk(dur)} /
<i>Çokluk 1. şh.</i>	{-GAylAr}	[-IsArlAr]

Gelecek Zaman I'in Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAgAy-min}	[-mA(y)IsArAm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAgAy-sin}	[-mA(y)IsArsIn]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAgAy}	[-mA(y)IsAr]

Gelecek Zaman I'in Soru Biçimi

<i>Teklik 3. şh.</i>	{-GAy mU}	[-IsAr mI]
----------------------	-----------	------------

Gelecek Zaman I'in Hikâyesi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-GAy i(r)di}	[-IsAr IdI]

Gelecek Zaman I'in Hikâyesinin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAgAy irdim}	[-mA(y)IsAr IdUm]

3.2.2.1.7. Gelecek Zaman II (Kesin Gelecek Zaman)

Kesin Gelecek Zamanın Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-GUm(dUr)}	Ø
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-GUŋ}	Ø
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-GU} / {-GUsI(dUr)}	Ø

Kesin Gelecek Zamanın Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAGUŋ}	Ø
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAGUsI}	Ø

3.2.2.2. Tasarlama Kipleri

3.2.2.2.1. Emir Kipi

Emir Kipinin Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-y} / {-Ay} / {-AyIn}	{-AyIn} / {-AyIm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-GI} / {-U} / -Ø	{-gI} / -Ø
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-sUn}	{-sUn}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	Ø	{-(y)AIUm}
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{-(X)ŋ}	{-(U)ŋ} / {-(U)ŋUz}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	[-sUnlAr]	{-sUnlAr}

Emir Kipinin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAyIn}	[-AyIn/-AyIm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAgI} / -Ø	{-mAgI} / -Ø
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAsUn}	{-masUn}
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{-mAŋIz} / {-mAŋ}	[-mAŋ]

Emir Kipinin Soru Biçimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Çokluk 1.şh.	Ø	{-AlUm mI}

3.2.2.2. İstek Kipi

İstek Kipinin Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Teklik 1. şh.	{-GA(y)-min}	{-(y)Am}
Teklik 2. şh.	{-GA(y)-sin}	{-(y)AsIn}
Teklik 3. şh.	{-GAy}	{-(y)A}
Çokluk 2.şh.	[-GA(y)-biz]	{-(y)AvUz}
Çokluk 3.şh.	[-GAylAr]	{-(y)AlAr}

İstek Kipinin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Teklik 1. şh.	[-mAgAy-min]	{-mAyAm}
Teklik 2. şh.	[-mAgAy-sin]	{-mAyAsIn}
Teklik 3. şh.	{-mAgAy}	{-mAyA}
Çokluk 1.şh.	[-mAGA(y)-biz]	{-mA(y)AvUz}
Çokluk 2.şh.	[-mAGA(y)-siz]	{-mA(y)AsIz}

İstek Kipinin Hikâyesi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
Teklik 1. şh.	[GA(y) i(r)dim]	{-(y)A(y)dUm}
Teklik 3. şh.	[GA(y) i(r)di]	{-(y)A(y)dI}

3.2.2.2.3. Dilek Kipi

Dilek Kipinin Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-sAm}	{-sAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-sAŋ}	{-sAŋ}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-sA}	{-sA}
<i>Çokluk 1.şh.</i>	{-sAk}	[-sAvUz]
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{-sAŋIz}	[-sAŋUz]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-sAlAr}	{-sAlAr}

Dilek Kipinin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-mAsAm}	{-mAsAm}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-mAsAŋ}	{-mAsAŋ}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAsA}	{-mAsA}

Dilek Kipinin Hikâyesi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-sA irdi}	{-sA(y)dI}

Dilek Kipinin Hikâyesinin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAsA irdi}	{-mAsA(y)dI}

3.2.2.2.4. Gereklilik Kipi

Gereklilik Kipinin Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 2.şh.</i>	[-sAŋ kirek]	{-sAŋ gerek}
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-mAk kirek} / {-sA kirek}	{-A gerek}/{-mAk gerek}/{-sA gerek}

3.2.2.2.5. Ek-Fiilin Çekimleri

Ek-Fiilin Şimdiki ve Geniş Zamanı

Ek-Fiilin Şimdiki ve Geniş Zamanının Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-min}	{-(y)Am}
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-sin}	[-sIn]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{-Dur(ur)} / {-irür} / -ø	{-Dur(ur)} / -ø
<i>Çokluk 1.şh.</i>	{-biz}	[-vUz]
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{-siz}	[-sIz]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{-Dur(ur)lAr}	[-lArdUr]

Ek-Fiilin Şimdiki ve Geniş Zaman Çekiminin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{-i(r)mes-min}	[degülem]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{-i(r)mes-sin}	[degülsIn]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)mes(tür)}	{degül(dür)}
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{imestürler}	[degül(dür)lAr]

Ek-Fiilin Şimdiki ve Geniş Zaman Çekiminin Soru Biçimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-mU dUr}	{-mI dUr}

Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı

Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zamanının Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{irdim}	[-IdUm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{i(r)diñ}	[-(y)UdUñ]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)di}	{-(y)IdI}
<i>Çokluk 2.şh.</i>	{i(r)diñiz}	[-(y)U(r)dUñUz]
<i>Çokluk 3.şh.</i>	{i(r)diler}	[-(y)I(r)dIlAr]

Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zaman Çekiminin Olumsuzu

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)mes irdi}	[-mAz IdI]

Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman I'i

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)miş}	{-(y)ImIş}

Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman II'ü

Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman II Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 3. şh.</i>	{i(r)kendür}	Ø

3.2.2.3. Ek-Fiilin Şartı

3.2.2.3.1. Ek-Fiilin Şart Çekimi

	FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
<i>Teklik 1. şh.</i>	{isem}	[IsAm]
<i>Teklik 2. şh.</i>	{iseñ}	[IsAñ]
<i>Teklik 3. şh.</i>	{irse}	{IsA}

3.2.2.3.2. Karmaşık Fiiller ve Karmaşık Fiillerin Çekimi

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
-r / -Ar / -Ur bol-	-r / -Ar / -Ur ol-
-mAs bol-	-mAz ol-
-sA bol-	-sA ol-

3.3. Diğer Ekler

3.3.1. Çekimsiz Fiiller

3.3.1.1. Ad-Fiiller

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{-mAk}	{-mAk}
{-mA}	[-mA]
{-(X)ş}	{-(y)Iş}

3.3.1.2. Sıfat-Fiiller

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
∅	{-dUk}
∅	{-mIş}
{-GAn}	{-(y)An}
{-r} / {-Ar} / {-Ur}	{-r} / {-Ar} / {-Ur}
{-mAs}	{-mAz}
∅	{-AcAk}
{-GUçI}	[-(y)IcI]
{-GU}	∅

3.3.1.3. Zarf-Fiiller

FEVĀYİDÜ'L-KİBER	CEMŞİD Ü HURŞİD
{-(X)p}	{-(y)Up}
{-bAn}	{-(y)UbAn(I)}
{-A} / {-y} / {-(y)I} / {-(y)U}	{-(y)A} / {-(y)U} / {-(y)I}
{-mAy(In)}	{-mAdIn}
{-GAlI}	{-(y)AlI} / {-(y)Al(I)dAn} / {-(y)AldAn berü}
{-GUuçA}	{-(y)IncA}
{-sA}	{-sA}
<u>{-GAç}</u>	<u>{-(y)IcAk} / {-(y)IcAgIz}</u>
<u>{-GUuçA}</u>	<u>{-dUkçA}</u>
<u>{-GAndA}</u>	<u>{-dUGIncA}</u>
<u>{-rdA} / {-UrdA} / {-ArdA}</u>	<u>{-dUgUmçA}</u>
<u>{-rgA} / {-UrgA} / {-ArgA}</u>	<u>{-ken}</u>

3.3.2. Çatı Ekleri

3.3.2.1. Geçişlilik Ekleri

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-Ar}	{-Ar}
{-Ur}	{-Ur}
{-DUr}	{-dUr}
{-(X)t}	{-(I)t}
{-GUr}	{-gUr}
[-ter]	{-Der}
{-gUz}	{-gXt}
{-GAr}	

3.3.2.2. Edilgenlik Ekleri

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)l}	{-(I)l}
∅	{-(I)n}

3.3.2.3. Dönüslülük Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)n}	{-(I)n}

3.3.2.4. İşteşlik Eki

FEVĀYĪDÜ'L-KĪBER	CEMŞĪD Ü HURŞĪD
{-(X)ş}	{-(I)ş}

SONUÇ

Ses bilgisi ve ekler bakımından bu çalışmaya konu olan *Fevāyidü'l-Kiber* ve *Cemşid ü Hurşid* tanıklık ettikleri XV. yüzyıl Türkçelerinin karakteristik ses ve şekil özelliklerini taşımaktadır. Yüzyıl Türkçelerinin iki ayrı kolu olan ve yazı dilleri durumundaki Çağatayca ve Eski Anadolu Türkçesinin özgün özellikleri dikkate alındığında metinlerle ilgili şunları söylemek mümkündür:

1. Ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından kullanımıyla ilgili her iki metinde de dikkat çeken özellikler bulunmaktadır.

Çağatay Türkçesinde ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün ilk hecedeki ünlüyü gerileyici ünlü benzeşmesiyle kendisine çekmesiyle oluşan yuvarlaklaşmalar için FK'de *öksük* < *eksük*, *ösrük* < *esrük* örnekleri görülmektedir. Diş-dudak ünsüzü *v*'nin ortaya çıkardığı yuvarlaklaşma için kelime tabanlarında *öy* < *ev*, eklerde *ivürdi* < *evirdi* örnekleri bulunmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinin belirgin özelliklerinden biri olan kelime tabanları ve eklerdeki yuvarlak ünlülü kullanımlar CH'de yaygın olarak görülmektedir. Kelime tabanlarında iç ve son seste yuvarlak ünlülü kullanımlar için *kendü*, *kirpük*, *ılduz*, *karşu*, *kapu*, *kayğu*, *kuru*... kelimeleri örnek olarak gösterilebilir. Eklerdeki yuvarlak ünlülü kullanımlar için yokluk eki *yüzünsüz*, *bensüz*; ilgi durumu eki göçlini *'aşıklarun*, *ağzunun sırrın*, *gözünüñkanlı yaşın*, *senün*, *kalanlarun*; zarf-fiiller *sürüyüp*, *okıyup*, *girip*, *yuyup*, *görüüp*, *koyup* ... gibi pek çok örnek bulunmaktadır.

Çağatay Türkçesinde kimi eklerin sürekli düz ünlüyle kullanımına ilişkin FK'de bolca örnek bulmak mümkündür: yokluk eki *sinziz*, *aysız*; ilgi durumu eki *yolunıñ tofrağı*, *'ışk otunıñ*, *anıñ rengi*, *āhimnıñ otı*; yön gösterme durumu eki *taşkari*, *içkeri*... bunlardan bazılarıdır.

Eski Anadolu Türkçesinde de sürekli düz ünlülü şekliyle kullanılan ekler bulunmaktadır. CH'de bu hususla ilgili olarak addan ad yapan ekte ikili kullanımlara rastlanmaktadır *'ālem tarlıgına*, *perişānlık*, *mestlik*, *uzluk*, *eyülük*, *yavuzluk*; edilgenlik, dönüşlülük eklerindeki bağlayıcı ünlüler *dinilür*, *açıldı*, *içildi*... örnekleri verilebilir.

(Ana hatlarıyla yukarıda özetlenen ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından kullanımlarıyla ilgili tam tasnif ve geniş örnekler için bk. *1.1.1. Ünlülerin Düzlük-Yuvarlaklık bakımından Kullanımları*.)

2.Harezmi Türkçesinden Çağatay Türkçesine geçiş sürecinde yaşanan ön, iç ve son ses e > i değişimi her iki metinde de i olarak bulunmaktadır: *FK ir- = CH ir-, FK kiçe = CH gice, FK it- = CH it-, FK di- = CH di-, FK vir- = CH vir- ...*

(Bu konuyla ilgili tam tasnif ve geniş örnekler için bk. *1.1.2.3. /i/ ve /i/ Ünlülerinin Kullanımı*.)

3.Çağatay Türkçesinin belirgin özelliklerinden olan ek uyumsuzluğu kimi eklerin ince sıradan ünlüye sahip Arapça ve Farsça adlarla kullanımı sırasında ortaya çıkmak-tadır. FK'de bu konuyla ilgili örneklere rastlanmaktayken CH'de böyle bir durum söz konusu değildir: hem-serlik, pāyesin, çāklik = CHşādlik, hūblık, āsānlik; *FK derdimğa, ehliğa = CHhazāna, kūyına...*

(Bu konuyla ilgili örnekler için bk. *1.1.1.4. İnce Sıradan Ünlü Taşıyan Arapça ve Farsça Adlarla Kullanıldığında Ünlü Uyumundan Çıkan Ekler*.)

4.Çağatay Türkçesi ön seste *k- / g-* ve *t- / d-* ünsüzlerinin kullanımı bakımından tonsuz ünsüzlerin hâkim olduğu bir yazı dilidir. Fakat bu ünsüzlerin son sesteki durumları belli bir kurala uymaksızın karışık hâlde bulunmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde ise *k- / g-* ünsüzleri ince sıradan ünlü taşıyan kelimelerde *g-*, kalın sıradan ünlü taşıyan kelimelerde *ğ-* olarak bulunmaktadır. *t- / d-* ünsüzleri için ince sıradan ünlü taşıyan kelimelerde *d-*, kalın sıradan ünlü taşıyan kelimelerde *ḡ-* / *d-* şekillerinin birlikte kullanıldığı bilinmektedir. Söz konusu metinlerin bu özellikleri bütünüyle taşıdıkları görülmektedir. *FK kibi = CH gibi, FK kul = CH kul, FK kurbān = CH kurbān, FK tik- = CH dik-, FK mecnūnluk, yigitlikide = CHeyülük, karañuluk...* örnekleri verilebilir.

(Bu konuyla ilgili örnekler için bk. *1.2.1. Ünsüzlerin Tonluluk-Tonsuzluk Bakımından Kullanımları*.)

5.Çağatay Türkçesinde ön seste *bir-, bar-, bar* gibi fiil ve adlarda görülen ön seste *b-* ünsüzüne FK'de rastlanmaktadır. Buna karşılık, ön seste bu ünsüzün Eski Anadolu Türkçesinde *v-* şeklindeki kullanımına CH'de birçok örnekte rastlamak

mümkündür: FK *birdi*, 'ışık biriptür= CH *viridi cevābın, virür*; FK *bardı, barır* = CH *Hakk'atogru varmağa, varduğça*, FK *közi bar, yār bardı, bar imiş* = CH *şübheş var ise, ne çārem var...*

(Bu konuyla ilgili örnekler için bk. 1.2.2.1.2. FK *b-* = CH *v-*.)

6.Çağatay Türkçesinde bol- şeklinde görülen yardımcı fiil FK'de *bol-* ve *ol-* ikili biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde ve metnimizde ön sesteki bu b- sesi kullanılmamıştır: FK *fidā boldı, dōst bolmuş, ün olğay mu, bādeğa rehn oldı* = CH *gül āb olurdu, senden ırağ olsun, cefādan oldı, derd oldı ...*

(Bu konuyla ilgili örnekler için bk. 1.2.3.1.1. FK *b-* ~ *φ-* = CH *φ-*.)

7.Çağatay Türkçesindeki kimi eklerde ön ses *G-* ünsüzünün kullanılması dikkat çekmektedir. FK'de ünsüz uyumuna bağlı olarak kimi eklerde ön seste *k-* / *g-* ünsüzleri görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde ve metnimizde ek başındaki bu *G-* ünsüzü kullanılmamaktadır: Yönelme durumu eki FK *cefāğa, enbiyāğa, cānga, yārga* = CH *katreye, kişiye, kimseye, cennete*; şimdiki ve geniş zaman sıfat-fiil eki FK *defn kılğan, köñlini alğan, kızıl bolğan* = CH *bende olan, işiden kişiniñ, yüzün gören*; zarf-fiil eki FK *otka tüşkeli, kiskeli, anı içkeli, kan tökkeli* = CH *düşeli 'aşkuma cānum, yüzünü görmeyeli seniñ, sensüz geçeli ...*

(Bu konuyla ilgili tam tasnif ve örnekler için bk. 1.2.3.2.1. *Ek Başında Ünsüzlerin Kullanılıp-Kullanılmaması*.)

8.Çağatay Türkçesi, hem kelime tabanlarında hem de eklerde son seste *-G* ünsüzü taşıyor olmasıyla dikkat çeken bir yazı dilidir. FK'de bu konuyla ilgili örneklere yaygın olarak rastlamak mümkündür. Eski Anadolu Türkçesinde son sesteki bu *-G* ünsüzlerinin kullanılmayışına CH'de pek çok örnek bulunmaktadır: FK *uluğ, ilig* = CH *el, ulu...*; FK *fitne közlüg, türlüg belāda* = CH *kanlu yaşın, ayaklu at...*

(Bu konuyla ilgili tam tasnif ve örnekler için bk. 1.2.3.1.13. FK *-G* = CH *φ*, 1.2.3.1.14. *Son Seste -G Ünsüzüyle İlgili Diğer Örnekler*, 1.2.3.2.2.1. *Addan Sıfat Yapan Eki FK {+IXG} = CH {+IU}*.)

9. Harezmi Türkçesinden Çağatay Türkçesine geçiş sürecinde görülen *p > f* değişmesine FK'de de rastlanmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde ve metnimizde bu kullanıma örnek bulunmamaktadır: FK *tofrağ* = CH *toprak*.

(Bu konuyla ilgili tam tasnif ve örnekler için bk. 1.2.2.1.5. FKf- = CH -p-.)

10. Harezmi Türkçesinden Çağatay Türkçesine geçiş sürecinde görülen zamir n'sinin erimesi Çağatay Türkçesinin karakteristik bir özelliği olup FK'de genellikle kullanılmamaktadır. Ancak bazı örneklerde bu kuralın dışına çıkıldığı görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde ise zamir n'si düzenli olarak kullanılmaktadır. CH'de de bu durumun bolca örneği mevcuttur: FK *fırākıda, zülfi hicrānıda, şiddetleridi, yolıdın* = CH *dehşetinden, gül yüzünden, lebinden, ışığından...* FK'de kimi örneklerde zamir n'sinin kullanıldığı görülmektedir: *yüziñ yanında, ayağında, bu küyündin, rāhındın...*

(Bu konuyla ilgili geniş örnekler için bk. 1.2.7. Zamir n'sinin Kullanımındaki Farklar.)

11. FK'yi CH'den ayıran bir diğer özellik ise karmaşık fiillerin kullanımındaki yaygınlıktır.

(Bu konuyla ilgili örnekler için bk. 2.2.2.4. Karmaşık Fiiller ve Karmaşık Fiillerin Çekimi.)

12. FK'de CH'den farklı olarak kullanılan fiil çekimleri dikkat çekicidir. Gelecek zaman II veya kesin gelecek zaman (*ölgüm, ni kılguñ, hālime geh yıgladur gāh külgü kiçeler*) gibi fiil çekimi karakteristik özellik olarak gösterilebilir.

(Bu konuyla ilgili örnekler için bk. 2.2.2.1.8. Gelecek Zaman II-Kesin Gelecek Zaman)

Öğrenilen geçmiş zaman III yapımında görev alan {-GAN} sıfat-fiili, ek-fiilin yardımıyla adlara da gelebilmektedir: *yār irkenni, nevmüd iken, sin irken-sin: minnet-dār imiş, bal imiş, cān irmiş ...*

(Bu konuyla ilgili örnekler için bk. 2.2.2.3.4. Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman III'ü.)

FK'de şimdiki zaman için ayrı bir fiil çekimi bulunurken CH'de şimdiki zaman için geniş zamandan yararlanılmıştır: FK *kıladur-min, közümdin aqadur* = CH *umaram, şoñ ucı bilürem, nağmeñ eyler*

(Bu konuyla ilgili örnekler için bk. 2.2.2.1.6. şimdiki zaman kipi.)

Yukarıda özetlenen maddelerin, Türk dilinin aynı kökten gelen ama aralarında ses ve ekler bakımından farklılıklar bulunan Çağatay Türkçesiyle Eski Anadolu Türkçesinin tarihî değişim ve gelişimlerini yeniden gözden geçirme imkânı sunabileceği düşünülmektedir. Bu bakımdan, Çağatay Türkçesiyle Eski Anadolu Türkçesinin “Köktürk > Uygur > Karahanlı ortak geçmişinin ardından Harezmi Türkçesi döneminde dallanıp kollara ayrılarak doğuda Çağatay, kuzeyde Kıpçak, batıda ise Oğuz Türkçeleri ortaya çıkmıştır.” Biçimindeki genel görüşün pek de doğruyu yansıtmCHığı görölmektedir.

Çağatay Türkçesi söz konusu gelişmenin doğal bir sonucudur; ancak Eski Anadolu Türkçesi, Eski Türkçenin söz varlığına yakınlığı olmakla beraber ondan ayrılarak gelişen bir kol değildir. İlk Türkçe döneminde ayrılmış olan Çuvaşça ile Oğuzca arasındaki koşutluklardan söz edilmesi neticesiyle milattan çok daha eski dönemlere dayandığı düşünülebilir. Ama bu bilgileri destekleyen belge(ler) olmadığı için bu konuda tam bir bilgi verilememektedir. Ana Oğuzcanın doğal bir devamı olan Eski Anadolu Türkçesi milattan çok daha önceleri gelişimini sürdürmüş olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKALIN Mehmet, *Tarihî Türk Şiveleri*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1979.
- AKAR Ali, *Eski Anadolu Türkçesi Notları-I*, Muğla, 2014.
- AKAR Ali, *Türk Dili Tarihi (Dönem-Eser-Bibliyografya)*, 10. bs., İstanbul: Ötüken Yayınları, 2015.
- ALVAN Suad Mahmud, “Ali Şir Nevâyî Muhakemetü'lügateyn Eserinin Sesbilimi Özellikleri”, *Diller Koleji dergisi*, 17/99-121, Irak, 2005.
- ARGUNŞAH Mustafa, “Çağatay Türkçesi,” *Yeni Türkiye*, 55/357-373, 2013.
- ATALAY Besim, *Dîvânu Lugâti't-Türk Tercümesi I-II-III-IV*, 4. bs., Ankara: TDK Yayınları, 1998-1999.
- BERBERCAN Mehmet Turgut, “Türk Yazı Dilinin Tarihi Dönemleri ve Orta Türkçenin Yeri Meselesi”, *TOD XVII.*, 7/765-783, 2014.
- CAFEROĞLU Ahmet, *Türk Dili Tarihi I-II*, 3. bs., İstanbul: Enderun Kitabevi, 1984.
- CLAUSON Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Centry Turkish*, Oxford.1972.
- ÇAKMAK Cihan, “Birleşik Zarf-Fiil Kavramı ve Çağdaş Türk Lehçelerindeki Görünümleri”, *Türkiye Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi (GOÜ-TÖMER)*, s.13-30, Tokat, 2015.
- DEVELİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 22. bs., Ankara: Aydın Kitabevi, 2005.
- DİLÂÇAR Agop, “Batı Türkçesi”, TDAY-B Yoğun Diski, TDK, 2005.
- ECKMANN Janos, *Çağatayca El Kitabı*, (Çev. Günay Karaağaç), İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1988.
- ECKMANN Janos, “Çağataycada İsim-Fiiller”, *Türk Dili Araştırma Yıllığı Belleten-1962*, Ankara: TDK Yayınları, 1988.
- ECKMANN Janos, *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, (Hzl. Osman Fikri Sertkaya), Ankara: TDK Yayınları, 2003.

- EFENDİOĞLU Süleyman ve SOLMAZ Ali Osman, “Birleşik Zamanlar Üzerine”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c. 14, 35/1-9, 2007.
- EKER Ümit, “Çağatay Türkçesinde Eklerde Görülen Yuvarlaklaşmalardaki Eski Anadolu Türkçesi Etkisi”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature an History of Turkish or Turkic*, volume 5/374-389, 2010.
- GABAİN Annemarie von, *Eski Türkçenin Grameri*, (Çev. Mehmet Akalın), 3.bs., Ankara: TDK Yayınları, 2000.
- GABAİN Annemarie von, “Türk Dillerinin Tipik Özellikleri”, (Çev. Mevlüt Gültekin), *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, volume 2/307-327, 2007.
- GEDİK Sadi, “Çağatayca Kitab-ı Mebde-i Nur Mesnevisi’nde Deyimler”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 10, 1/ 59-86, 2013.
- GÜLSEVİN Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: TDK Yayınları, 2007.
- GÜLSEVİN Gürer, “Eski Anadolu Türkçesi Ağızları Üzerine”, *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, s.162-179, 2008.
- GÜZELDİR Muharrem, *Abuşka Lügati*, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum, 2002
- HACIEMİNOĞLU Necmettin, *Türk Dilinde Edatlar*, MEB, İstanbul, 1992.
- HACIEMİNOĞLU Necmettin, *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları, 2003.
- İNCE Adnan, *Cemşid ü Hurşid, Cem Sultan*, Ankara: TDK Yayınları, 2003.
- İslâm Ansiklopedisi*, TDV, C.3, İstanbul:1991.
- KARAHAN Leyla, “Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşuna Yazı Dili-Ağız İlişkisi”, *Türk Dili Kurultayı*, s. 17, 2000.
- KAYA İbrahim ve ERDEM Mevlüt, “Türkçede -AGAn / -GAN ve -IcI Ekleri ve Sûdî Şehrindeki Kullanımları”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature an History of Turkish or Turkic*, volume 5/1594-1617, 2010.

- KAYA Önal, *Fevāyidü'l-Kiber, 'Ali Şir Nevāyî*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1996.
- KORKMAZ Zeynep, "Anadolu Yazı Dilinin Tarihî Gelişmesinde Beylikler Devri Türkçesinin Yeri", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, s. 419-423., Ankara: TDK Yayınları, 1995.
- KORKMAZ Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yayınları, 2013.
- KORKMAZ Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları, 2005.
- KORKMAZ Zeynep, "Eski Anadolu Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri ve Yapısındaki Temel Nitelikler Açısından Genel Bir Değerlendirme", *Ç.Ü. Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi*, 2011.
- KORKMAZ Zeynep, *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Ankara: TDK Yayınları, 2011.
- KORKMAZ Zeynep, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Ankara:TDK Yayınları, 2013.
- MANSUROĞLU Mecdut, "Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Başlaması ve Gelişmesi", *TDED IV*: 215-229, İstanbul, 1951.
- MELTEM Filiz ve UÇAR Erdem, "Çağatay Türkçesinde -sa Ekinin İşlevleri", *JASSS, International Journal of Social Science*, 48/141-154, 2016.
- NALBANT Bilge, "Türkiye Yazmaları Arasında Bir Çağatayca-Oğuzca Kısa Sözlükçe", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 20/79-90, 2013.
- ÖLMEZ Zuhâl Kargı, "Çağatayca Sözlükler", *Kebikeç*, 6/137-144, 1998.
- ÖLMEZ Zuhâl Kargı, "Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.5, 9/ 173-219, 2007.
- ÖZKAN Mustafa, "Türkçenin Anadolu'da Yazı Dili Olarak Gelişmesi", *Türkiyat Mecmuası*, C. 24/ 53-73, 2014.
- PAÇACIOĞLU Burhan, *Orta Türkçe*, Dilek Ofset Matbaacılık, 1. bs., Eylül, 1995.

- PAÇACIOĞLU Burhan, *VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2006.
- RAHİMİ Farhad, “Çağatay Türkçesi ve Edebiyatı Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature an History of Turkish or Turkic*, volume 9/1157-1218, 2014.
- SOLMAZ Erhan, “Türkiye Türkçesi Şekil Bilgisi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.7, 2/422-436, 2006.
- SOYDAN Serpil, “Klâsik Çağatay Devri Şairleri Olan Ali Şir Nevâyî ve Hüseyin Baykara'nın Manzum Eserlerinde Oldurgan Atı”, *Gazi Türkiyat*, s.157-179, 2017.
- SÜMER Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler)*, TDAV, 6. bs.İstanbul, 2016.
- TEKİN Şinasi, “1346 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘olga-bolga’ Sorunu: 1974”, *TDAY-B Yoğun Diski*, Ankara: TDK Yayınları, 2006.
- TEKİN Talat, *Orhon Türkçesi Grameri*, TDCH: 9/ 83, İstanbul, 2003.
- TEKİN, Talat ve ÖLMEZ Mehmet, *Türk Dilleri*, Yıldız Dil ve Edebiyat Dizgisi: 2, İstanbul, 2003.
- TİMÜRTAŞ Faruk Kadri, “Nevâyî'nin Türk Diline Hizmetleri, Türkçeciliği”, *Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri)*, (Hızl. Mustafa Özkan), Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.
- TİMÜRTAŞ Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi (XV. yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük)*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.
- TÖREN Hatice, “Adlandırma Grubu”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXXII, s. 217-222, 2004.
- TURGUNBAYEV Caştigin, “-a turur Şimdiki Zaman ve -p turur Geçmiş Zaman Eklerinin Yapısı Üzerine”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8/ 497-505, Ankara: TDK Yayınları, 1999.
- YAMAN Ümran, “Doğu Türkçesi ile Yazılan Sirâcü'l-Kulûb'un Dili Üzerine”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C./ S. IV./ 91-102.

TDK, *Yazım Kılavuzu*, 1. bs., Arkadaş Yayınları, 2016.

YÜCEL Bilâl, *Mahmud Paşa Adnî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1992.

YÜCEL Bilâl, “Sıfat-Fiil Terimi ve Başlıca Dil Bilgisi Terimleri Sözlüklerindeki İşlenişi”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*: 81-89, TDK, Ankara, 1995.

YÜCEL Bilâl, “Türkiye Türkçesinde Zarf-fiil Eklerinin Yapı Bakımından Sınıflandırılması Üzerine”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 9/75-114, Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2000.

YÜCEL Bilâl, “Doğu Türkçesinin Gelişme Dönemleri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*, 1: 35-66, Sivas: Dilek Matbaası, 2001.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sema GÜMÜŞGERDAN
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi : 18.05.89
Doğum Yeri : Sivas
e-posta : sm.gumusgerdan@gmail.com
Cep No : 05467362254

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
İlk ve Ortaokul : Halil Rıfat Paşa Okulu Sivas	MEB	2000
Kongre Okulu Sivas	MEB	2004
Lise :Sivas Lisesi	MEB	2008

Lisans : Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Sivas Cumhuriyet Üniversitesi 2013

Yüksek Lisans : Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Türk Dili Ana Bilim Dalı Sosyal Bilimler 2019
Türk Dili Enstitüsü